

SPOMINI NE ZBLEDIJO

PRIČEVANJA IN RAZMIŠLJANJA O VOJNI ZA SLOVENIJO 1991 V POMURJU

JANKO DURIČ, BERNARDA ROUDI

2016

SPOMINI NE ZBLEDIJO - PRIČEVANJA IN RAZMIŠLJANJA O VOJNI ZA SLOVENIJO 1991 V POMURJU

Zbrala in uredila: Janko Durič in mag. Bernarda Roudi

Recenzija: dr. Alojz Šteiner

Jezikovni pregled: Alenka Kozar

Oblikovanje in računalniški prelom: Junik

Fotografije in drugo gradivo: Pokrajinski muzej Murska Sobota, Janko Durič, Jože Pojbič, et. al.

Izdajatelj: Pokrajinski odbor Zveze veteranov vojne za Slovenijo Pomurja

Založnik: PO ZVVS za Pomurje

Tisk: ARMA Lendava

Naslovnica: foto Janko Durič, oblikovanje: Junik

Naklada: 500 izvodov

Murska Sobota, 2016

Vse pravice pridržane. Noben del te knjige ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v katerikoli obliki oziroma na katerikoli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače brez predhodne pridobitve lastnikov avtorskih pravic, tj. izdajatelja.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.411)«1991»(082)
355(497.411)«1991»(082)

SPOMINI ne zbledijo : pričevanja in razmišljanja o vojni za Slovenijo 1991 v Pomurju / [zbrala in uredila] Janko Durič, Bernarda Roudi ; [fotografsko gradivo Pokrajinski muzej Murska Sobota, Janko Durič, Jože Pojbič, et. al.]. - Murska Sobota : PO ZVVS za Pomurje, 2016

ISBN 978-961-285-460-7
1. Durič, Janko
286865664

Domovina je ena, nam vsem
dodeljena ...

(OTON ŽUPANČIČ)

Izdano ob

25-letnici osamosvojitve Republike Slovenije

KAZALO

Uvodnik	8
Namesto recenzije	11

I. NAJIN POGLED IN ZGODOVINSKI OKVIR..... 14

Mag. Bernarda Roudi	
Kako biti povezovalni člen med zgodovino in generacijami?	15

Janko Durič	
Domovina in domoljubje – to smo mi vsi	20

Mag. Bernarda Roudi	
Zgodovinska dejstva	26
Ideje Slovencev o samostojni državi	26
Okoliščine, ki so privedle do procesa osamosvojitve Slovenije	28
Razglasitev samostojne Slovenije	30
Priprave na agresijo na Slovenijo	33
Vojna za samostojno Slovenijo	35
Slovenija po vojni	40
Slovenija danes.....	41
Viri:	41

Dr. Alojz Šteiner	
Slovenska osamosvojitvena vojna 1991 v Pomurju	44
Uvod.....	44
Namere JLA v Pomurju.....	47
Namere in naloge obrambnih sil v Pomurju	48
Potek vojne po dnevih v Pomurju.....	51
K sklepu	61
Viri:	61

II. PRIČEVANJA – 62

Petindvajset zgodb ob petindvajsetletnici	
---	--

III. RAZMIŠLJANJA MLADIH –	143
Petindvajset zapisov o domovini, domoljubju in vojnah	
IV. V SPOMIN IN OPOMIN –	185
Obeležja o osamosvojitvi, da spomini ne zbledijo	
Janko Durič, dr. Alojz Šteiner	
Spomeniki, spominska obeležja in spominske plošče	
o osamosvojitvi in osamosvojitveni vojni 1991 v Pomurju	186
Seznam spomenikov, spominskih obeležij in spominskih plošč	
o osamosvojitvi in osamosvojitveni vojni 1991 v Pomurju	188
Fotografije spomenikov, spominskih obeležij in spominskih plošč ...	191
Kazalo slik	207
O izdajateljih monografije	209

Uvodnik

Spoštovana bralka in bralec!

Pred tabo je knjiga pričevanj in razmišljanj o slovenski osamosvojitveni vojni 1991 v Pomurju. 25 let je od takrat in na marsikaterem spominu se je nabrala patina preteklih let. To bi lahko rekli tudi za najine težnje in prizadevanja v šolah, kjer poučujeva.

Mnogi prijatelji in znanci so nama že pred leti pripovedovali o svojih izkušnjah v času slovenske osamosvojitvene vojne in dogodkih po njej. Tako je močno rasla želja, da bi zbrala in obelodanila pričevanja ljudi, ki so doživljali te prelomne dogodke. Prav napovedovalo se je, da ljubiteljski zgodovinar in slavist ter zgodovinarica zbereva 25 prispevkov pričevalcev o slovenski osamosvojitveni vojni in 25 prispevkov razmišljanj mladih o domovini.

Mnogi mladi, rojeni tik pred in po letu 1991, so namreč iz svojega površnega vedenja zatrjevali, da dogajanja v tistem času ne gre enačiti z vojno. Sprva sva želela zbrati le pričevanja civilnega prebivalstva, brez uniforme vojaka TO ali takratne milice, vendar sva to stališče spremenila v zadnjih dveh letih. Brez oblikovanja slovenske vojske in milice ne bi bilo osamosvojitve in zbrana pričevanja o tem tudi nazorno pripovedujejo. Čeprav so le-ta zbrana in zapisana mimo vojaške strategije in podatkov o akterjih dogajanja, nam nazorno kažejo, da se je v naši lepi pokrajini ob Muri, in tudi po mnogih delih novonastale Slovenije, žal zgodila vojna v vsej svoji tragični podobi.

Državljeni Slovenije smo bili v tistem času enotni kot še nikoli. Oficirji JLA z njihovim beograjskim štabom gotovo niso računali, da z golobradimi in prestrašenimi vojaki ne bodo uspeli zasesti vseh pomembnih mejnih prehodov z našimi sosedami in potem izvesti še ostalih načrtov za pokoritev slovenske oblasti in naroda. Ljudski odpor na slovenskih ulicah in cestah je bil izjemen, ko so se posamezniki v telovadkah in obuti v natikače postavili pred tanke in oklepnike. Vsi nepoklicani v enote TO smo spremljali dogajanja preko medijev, ki so odigrali izredno pomembno vlogo pri tej osamosvojitveni vojni.

Novinarji na terenu in uredniki redakcij so na svoj način vsem slovenskim braniteljem veliko pomagali pri skrajšanju teh vojnih delovanj. Redke so bile napake publicistov, ki so s poročanjem o dogodkih nehote prenesli tudi določene informacije vojski JLA. Različni posnetki agresije so bili s strani slovenskih in tujih poročevalcev ažurno poslani v medijske hiše sosednjih držav, kjer je bila javnost v stiku z dogodki v Sloveniji.

Naposled se moramo za to, da se pri nas sovražnost ni razplamtela, zahvaliti naši takratni vladi in vsem nikoli imenovanim Slovencem in našim prijateljem, ki so si v vlogi ambasadorjev v Evropi in svetu prizadevali za naše priznanje in samostojnost. Prav zaradi tega sva se lotila ohranjanja zgodovinskega spomina na dogodke, ki so nas zaznamovali. Nekatere kot neposredne udeležence v vojni, kot pripadnike TO ali slovenske policije, novinarje in poročevalce, zdravstveno osebje ..., druge kot sorodnike žrtev, in sicer vojakov JLA, pripadnikov TO, padlega civilista ali oseb, ki jim je vojna povzročila materialno škodo; tretje kot civiliste, ki so bili zaradi vojne tako ali drugače prizadeti. S pričevanji posameznikov sva nameravala ohraniti zgodovinski spomin na polpreteklo zgodovino, ki je ostal tu med nami, v našem Pomurju. Morda je po 25-tih letih nekoliko zbledel, a je še vedno živ tudi ob odprtih vprašanjih, kaj bi se lahko zgodilo, če bi vojna trajala dalj časa, če bi bila agresija JLA še večja ali v primeru, da 7. julija 1991 ne bi prišlo do Brionske deklaracije. Ta je bila podpisana med Slovenijo in predstavniki zveznih jugoslovanskih oblasti pod političnim pokroviteljstvom, s katerim so bile ustavljene sovražnosti na ozemlju, ta pa je za dobo treh mesecev zamrznila osamosvojitvene aktivnosti.

Ker se je pouk zgodovine skozi zgodovinski razvoj zelo spreminjal, so se spreminjale tudi vsebine. Mladim moramo tako prikazati realnejšo sliko dogodkov osamosvajanja Slovenije, s tem da jim predstavimo vsebine z ustrežnejšo razporeditvijo in večjim obsegom najpomembnejših dogodkov. Vojna dogajanja z lokalnih območij je moč predstaviti s primeri dobre prakse in pričevanji akterjev osamosvojitvene vojne za Slovenijo, kar je v pomurskih šolah že ustaljena praksa. Iskreno upava, da bo vsebina najinega dela in zbrana pričevanja, razmišljanja ter fotografije prispevali k boljšemu razumevanju naše polpretekle zgodovine in pomagali pri poučevanju mladih.

Zahvaljujema se vsem, ki so nama pomagali pri izdaji te knjige ali naju podpirali. Izpostaviti želiva avtorja fotografij iz vojnega obdobja,

ki je s svojimi v večini še neobjavljenimi prispevki obogatil monografijo, ter recenzenta, ki nama je pomagal z nasveti. Posebna zahvala gre Pokrajinskemu odboru Zveze veteranov vojne za Slovenijo v Pomurju.

To delo je posvečeno 25-letnici samostojne Republike Slovenije in ljudem, ki so k temu tako ali drugače prispevali.

Gerlinci in Murska Sobota, september 2016

Janko Durič in Mag. Bernarda Roudi

Pred košnjo. (Foto: J. Pojbič)

Namesto recenzije

Ko je na Pokrajinskem odboru Zveze veteranov vojne za Slovenijo za Pomurje potekal pogovor o podpori in založništvu pričujočega dela, sem bil poprošen za pomoč in recenzijo dela. Ideja o pričevanjih in razmišljanjih o osamosvojitveni vojni in domovini, s poudarkom na pomurskem območju, mi je bila všeč. Pridobil sem tudi nekaj izkušenj in spoznanj na predstavitvah dogodkov iz osamosvajanja Republike Slovenije na šolah in vključevanju te tematike v izobraževalne programe. Poleg tega pa sem v letu 2015 urejal tudi pokrajinski zbornik Vloga Teritorialne obrambe Pomurja v procesu osamosvajanja. Zbornik je sledil zamisli o celostnem pristopu k predstavljanju dogodkov v času osamosvojitvene vojne v Pomurju, vendar so bile v ospredju predstavitve glavnih udeležencev in poznavalcev. Z navedenimi spoznanji in izkušnjami sem poskušal pomagati tudi pri nastajanju tega dela. Ker sta avtorja večkrat posegla po mojih nasvetih, je prvotno zaprosena recenzija izpadla bolj kot pomoč v obliki mentorstva. Bil sem na nek način vključen v nastajanje bolj kot je za povsem objektivno recenzijo potrebno. Tako sem sedaj v zadregi, ali pisati recenzijsko poročilo ali pa popotnico k delu, ki je pred bralci in njihovo presojo.

V pomurskem, pa tudi v slovenskem, prostoru smo dobili še eno delo o osamosvojitveni vojni za Slovenijo izpred petindvajset let. Spomini ne zbledijo - pričevanja in razmišljanja o vojni za Slovenijo 1991 v Pomurju so prav posebno delo tudi zato, ker so vsa dosedanja dela z območja ob reki Muri bodisi zapisi in analize dogajanj bodisi osebni pogledi udeležencev v vojni. Ob petindvajsetletnici so pred nami pričevanja ljudi o tem, kako so doživljali vojna dogajanja in to z različnih zornih kotov ter strani. Kaj se z zgodovinskim spominom dogaja in kako mladi, ki vojne niso doživeli, ker takrat še niso bili rojeni, lahko razberemo iz razmišljanj osnovnošolcev in dijakov. Ta razmišljanja so zelo zgovorna, govorijo o domovini in, bolj kot o osamosvojitveni vojni za Slovenijo, o vojni kot fenomenu človeštva in njegovi zgodovini. Vse je izpovedano in zapisano na enostaven in razumljiv način in tako uporabno tudi za tiste, ki bodo v prihodnje poučevali in prenašali spoznanja o slovenski zgodovini v izobraževalnih procesih.

K prej navedenemu sta si avtorja zastavila namero in cilje, da oblikujeta delo, ki bo na ne povsem konvencionalen način predstavilo vojna dogajanja in bosta tako lahko le-ta približala različnim generacijam. Pri tem nista zakrivala svoje predanosti poklicu, ki ga kot pedagoška delavca opravljata z vnemo in zanesenjaštvom v šolah. Njun cilj je tudi, da bi imela pri poučevanju pri roki nekaj, kar je dovolj povezano s polpreteklim dogajanjem v domačem okolju in lokalnem prostoru. Domoljubje in poznavanje domovine namreč ni nekaj abstraktnega in težko predstavljivega ter prepoznavnega. Sklepam, da sta avtorja namero in cilje pri tem dosegla.

Ko bo bralec vzel knjigo v roke, bo lahko prepoznal štiri vsebinske dele. V prvem avtorja predstavljata svoje doživljanje v prelomnem času in njun pogled na dogajanja izpred četrto stoletja. Poleg tega pa predstavita tudi izkušnje, ki sta jih kot profesorja pridobivala pri delu z mladimi in pri poučevanju. Pri tem je treba omeniti še dva prispevka, ki predstavljata zgodovinski okvir slovenske osamosvojitve in potek vojne za samostojno Slovenijo v Pomurju. Njun namen je omogočiti lažje razumevanje pričevanj in razmišljanj, pa tudi njihovo umeščanje v čas in prostor. Pri drugem je govora o Pomurju kot pokrajini ob Muri, z območji na njihovem levem bregu oziroma v Prekmurju in desnem bregu oziroma Prlekiji in Slovenskih goricah na prostoru nekdane občine Gornja Radgona in Ljutomer.

Sledi petindvajset pričevanj, ki jih je uredil Janko Durič. Več kot polovica pričevanj, in sicer trinajst jih je od civilistov in njihovih doživljanj vojnih dogodkov, preostala pričevanja pa so od udeležencev v vojaških ali policijskih sestavih, med njimi šest iz teritorialne obrambe, trije iz milice in organov za notranje zadeve in trije povezanih z JLA. Od skupno dvaintrideset pričevalcev jih trinajst prihaja iz območja Prlekije in Slovenskih goric, devetnajst pa iz Prekmurja. Bernarda Roudi je v nadaljevanju uredila petindvajset razmišljanj mladih o domovini, domoljubju in vojni. Avtorji teh razmišljanj so bili v času nastajanja prispevkov stari od sedem do devetnajst let, povprečna starost pa je znašala manj kot petnajst let. Poseben del predstavljajo fotografije, ki nosijo svojevrstna sporočila. To velja tako za že objavljene fotografije, kot tudi za izbor vojnih fotografij z območja Pomurja, med katerimi so tudi takšne, ki so prvič javno objavljene. Popis in fotografije spominskih obeležij, povezanih s slovenskim osamosvajanjem na območju Pomurja, je neke vrste dodatek k ideji knjige, da spomini ne zbledijo, pa tudi opomin, da spominskih obeležij ne zanemarimo.

V Spomini ne zbledijo je uporabljen metodološki pristop, ki je bližji prihodnosti kot preteklosti. Sporočilo, da sedanje generacije zavračajo vojno, je jasno prepoznano in nedvoumno zapisano. Tudi ločnice med udeleženiimi v vojni na naše in nasprotnike dobivajo s pričevanji drugačno mesto. To ni posebnost glede na značaj vojne, ki se je dogajala na slovenskem ozemlju neposredno po razglasitvi samostojnosti. Pričevanja in razmišljanja o slovenski osamosvojitveni vojni in domovini tako dobijo dodatna obzorja. Ta pa so tudi v izzivu, kako dogodke izpred četrto stoletja širiti in razumevati, da se bodo zgodovinska sporočila ohranila in ne bodo popačena ali sprevržena. S tem bo nekako poplačan tudi trud avtorjev in prispevek podpornikov.

Kot sem že zapisal, se pri presojanju tega dela ni možno povsem izogniti subjektivnosti. Zato naj dodam, da sem tudi sam bolje spoznal v prispevkih predstavljene dimenzije takratnih dogajanj, ki mi niso bile povsem znane. Kot neposredni udeleženec vojnih dogajanj in, upam si trditi, tudi poznavalec slovenske osamosvojitve in vojne za samostojno Slovenijo v Pomurju in širše, na območju takratne vzhodnoštajerske pokrajine, sem bogatejši za vedenja, navedena v pričevanjih in razmišljanjih, pa tudi za dvoje spoznanj. Najprej, da ljudje vojne dojemajo tako, kot so jih doživljali. Zgodovinarji in eksperti sicer lahko ponujajo dejstva in resnice, na koncu pa prevlada percepcija. Ta določa in postavlja v ospredje dogodke in mesto v spominu posameznikov. Drugo spoznanje pa je povezano z resnico, ki je v primerih, ko obravnavamo dogodke iz preteklosti, lahko tudi zgodovinska. Če hoče preživeti in se ohraniti, mora biti predvsem objektivna. To je v našem primeru pomembno tudi zato, ker generacija, ki je zrastle po osamosvojitvi, ni bila intenzivno podvržena poskusom indoktrinacije osamosvojitve in vojne za samostojnost v izobraževalnih procesih in v družbenih dogodkih. S tem ji je sicer prizaneseno s sovraštvom in travmami, ki jih običajno puščajo vojne ob njihovem zaključku, lahko pa je bila prikrajšana za pomembna vedenja in realno vrednotenje pridobitev, ki jih je prinesla osamosvojitve in procesi za tem. Izziv objektivnega prikazovanja dogodkov izpred četrto stoletja tako še ni rešen. Spomini ne zbledijo so lahko pomemben prispevek k obeleževanju 25-letnice slovenske osamosvojitve in verjamem, da bodo bralci z veseljem posegli po njih. Prav tako pa verjamem, da bodo koristen pripomoček tudi v izobraževalnih procesih.

Murska Sobota, avgust 2016

Dr. Alojz Šteiner

I. NAJIN POGLED IN ZGODOVINSKI OKVIR

(Foto: J. Pobjbič)

Mag. BERNARDA ROUDI

Kako biti povezovalni člen med zgodovino in generacijami?

V letu 2016 obeležujemo 25. obletnico vojne za samostojno Republiko Slovenijo. Osamosvojitvena vojna je pustila pečat med pripadniki srednje in starejše generacije, ker se jih je dotaknila bodisi kot neposredne udeležence dogodkov bodisi kot tiste, ki so jo doživljali zaradi posledic vojnega delovanja. Pripadniki mlajše generacije vojnega delovanja niso doživeli. Njihovo poznavanje sega v pouk zgodovine, družinskih pogovorov ali spremljanja dejstev preko medijev.

Zgodovino sestavljajo zgodbe posameznikov, ali povedano tudi drugače, zgodbe posameznikov nam velikokrat pomagajo pri razumevanju zgodovine. Prav zaradi tega sem se odločila, da k zgodbam posameznih udeležencev dodam svojo zgodbo o doživljanju začetka konca države, nekoč naše domovine.

Spadam v tisto generacijo, ki je odrasčala v Jugoslaviji, ki je bila po drugi svetovni vojni naša skupna domovina. Spomnim se, da smo se doma v družini vedno zbrali pri ogledu prireditev ob dnevu mladosti, 25. maja, in partizanskih filmih. Domovino smo imeli radi in med nami je bila prisotna velika domovinska zavest. Kot prvošolka sem daljnega leta 1977 ponosno ponavljala takratno pionirsko zaprisego: »... *da bom spoštovala ureditev naše domovine ...*«, pa čeprav takrat pri svojim sedmih letih niti slučajno nisem vedela, kaj to pomeni. Kot mlada pionirka sem z navdušenjem pela v pevskem zboru na predpraznični dan, 28. novembra, ko sem imela vedno oblečeno modro krilo in belo srajco. Zame je bil to praznik, saj smo takrat vedno pripravili proslavo v osnovni šoli, nato pa smo proslavo pripravili tudi za takratni Potrošnik Murska Sobota. Z zanosom smo peli domoljubne in partizanske pesmi. Nastopila je pomlad 1980, ko smo doma spremljali dnevnik in obvestila iz kliničnega centra o zdravstvenem stanju našega predsednika. V nedeljo, 4. maja popoldan, se je odvijala nogometna tekma Hajduk – Crvena zvezda. Ob 15.05 je bila

tekma prekinjena in čez ekran se je pojavil napis, da je umrl. Takrat sem bila stara 11 let in v prsih še danes čutim tisto tesnobo in strah: »*Ali bo konec Jugoslavije? Ali bo vojna?*« Spomnim se, da smo na dan pogreba, 8. maja, že okrog poldneva šli iz šole domov. Delo se je ustavilo, na cesti ni bilo slišati avtomobila in na njivah niso brneli traktorji. Vsi smo bili ob TV-sprejemnikih, kjer smo spremljali pogrebne slovesnosti. Nastopilo je leto 1981, od takrat se spominjam novic s Kosova, kjer so se začeli nacionalni nemiri. Tega takrat nisem razumela, ker sem bila premlada in sem imela premalo znanja o zgodovini. Bilo me je strah, da bo prišlo do vojne in se bodo pri nas dogajali prizori, kakršne sem poznala iz partizanskih filmov.

Zgodovino sem imela že od nekdaj rada. O njej je doma v družini velikokrat tekla beseda, kajti na naših knjižnih policah je bilo veliko različnih knjig. Moje prvo srečanje z zgodovino je bilo v 6. razredu, ko smo imeli pouk v stari puconski šoli v popoldanskem času in smo morali vedno delati v skupinah. Ker sem bila vodja skupine, sem učiteljico spraševala, zakaj to ali ono, a nikoli nisem dobila vseh odgovorov. Spomnim se, da smo takrat jamrali ravnatelju, da zgodovine ne razumemo, ker nam nikoli nihče ničesar ne razloži ... in bili smo kaznovani. Odgovore sem nato začela iskati sama – v zgodovinskih romanih, filmih ali časopisnih člankih. Še vedno smo zanosno peli domoljubne in partizanske pesmi, o slovenskem zanosu pa še ni bilo sledi. V zgodnjih 80-ih letih smo se odpravili na zaključno ekskurzijo Po poteh Avnoja. Obiskali smo Kozaro, Jasenovac, Jajce in se zgražali ob grozodejstvih ustašev ..., o slovenskem zanosu še vedno nič. Leta 1985 sem kot prizadevna mladinka dobila možnost, da smo se z vlakom odpeljali v Beograd na prireditev ob dnevu mladosti. V spominu mi je ostala celonočna vožnja, spanje v parku Kalamegdan in polne tribune mladih, ki so prišli izkazat spoštovanje in se poklonit pokojnemu predsedniku ter obiskat njegov grob na Dedinju. Med nami slovenske zavesti takrat še vedno nismo glasno kazali, niti preveč govorili o temah iz slovenske narodne zgodovine, saj smo se bolj učili o pariški komuni, oktobrski revoluciji, narodnoosvobodilnem boju jugoslovanskih narodov ... Konec 80-ih let se je to začelo spreminjati in zdelo se je, kot da se ponovno prebuja slovenski narod. Na božični predvečer leta 1986 so kristjanom prvič po osrednjem dnevniku zaželeli vesele božične praznike. Naslednji dan pa sem kot dijakinja 3. letnika pisala test iz biologije in nisem mogla verjeti, kako nam lahko nekdo na tak dan napove pisno ocenjevanje.

Konec 80-ih smo doma začeli brati Mladino. Postala sem študentka zgodovine in geografije ter v prvem in drugem letniku študija obiskovala

tudi predavanja v polomljeni slovenščini o splošnem ljudskem odporu in družbeni samozaščiti. Pridno sem se učila zgodovino južnoslovanskih narodov vse od Raške države, preko nastanka Zete in Duklje pa Trpimirovićeve Hrvaške ter prvega in drugega srbskega upora. Čakala sem zgodovino Slovencev ... in je nisem uspela dočakati vse do leta 1990. Aprila 1990 smo prvič demokratično izvolili poslance v skupščino Republike Slovenije ter hkrati izvolili tudi predsednika in člane predsedstva. Volilna udeležba je bila 83,5-odstotna. Na volitvah so večino glasov prejele stranke, združene v koalicijo DEMOS (Demokratična opozicija Slovenije). Politične stranke so na Slovenskem rasle kot gobe po dežju in začeli smo odkrivati našo tudi drugačno slovensko zgodovino. Zgodil se je december 1990. Spomnim se, kako ponosno smo se odpravili na volišča v nedeljo, 23. decembra, ko je bila v vsaki hiši zloženka Slovenija, moja domovina. S ponosom smo gledali reklamni spot *Moja dežela, to so njene lepote ..., njeni ljudje smo njeno ime*. Na plebiscitu smo slovenski volivci odločali o vprašanju »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?«. Rezultati so bili razglašeni 26. decembra 1990, ko smo svetovno javnost obvestili o tem, da se je na plebiscitu 88,5 odstotkov vseh volivcev, ob 95-odstotni volilni udeležbi, odločilo za samostojno in neodvisno Slovenijo. Razglasitev smo spremljali ponosno in z zanosom, med nami je bilo občutiti enotnost, kot je ni bilo nikoli prej in ne kasneje. Začeli smo sanjati o svoji državi in o tem, kako bo vse drugače, lepše in boljše. Naša takratna domovina Jugoslavija je postajala prevelika, drugačna, začeli smo se pogovarjati o tem, da to ni domovina Slovencev, saj domovine, kot smo jo doživljali v našem otroštvu, več ni bilo. Še danes slišim odmev besed dr. Jožeta Pučnika: »... Jugoslavije ni več. Zdaj gre za Slovenijo.« Slovenski pomladi je sledila koledarska pomlad v letu 1991. Kot študentka sem z zaskrbljenostjo spremljala pekske dogodke in si želela oditi čimprej domov, čez Muro.

Bil je junij 1991. Kot vsako leto sem tudi tega junija že spakirala svoje stvari in zapustila študentsko sobo v Mariboru, kajti zelo sem pogrešala domači kraj, kjer sem vedno preživljala poletje. V slovenski skupščini so 25. junija razglasili neodvisno Republiko Slovenijo. Na deževen junijski večer naslednjega dne smo se zbrali ob televizijskem sprejemniku in s ponosom spremljali proslavo ob razglasitvi samostojne Slovenije. V spomin so se mi vtisnile besede takratnega predsednika predsedstva, Milana Kučana: »Danes so dovoljene sanje, jutri je nov dan!« Naslednji dan je bil res nov in drugačen; začela se je agresija JLA na novonastalo Republiko Slovenijo. Z zaskrbljenostjo sem spremljala dogajanja v informacijskem središču

Cankarjevega doma, od koder so v živo potekale novinarske konference o vojnih razmerah v Sloveniji. Dan za dnem znova in znova me je bilo strah, ali bodo vojaki JLA napadli tudi našo Soboto in prišli v moj domači kraj. V tistih junijskih dneh me je bilo neizmerno strah, ali bo moral v vojno tudi moj fant, danes mož, ki je dobil vpoklic v TO. Do spopadov v naši neposredni okolici je prišlo v Gederovcih, Hrastje Moti, Radencih, Gornji Radgoni, Dolgi vasi, Presiki in Gibini, na Kuzmi in Hodošu, na Kogu in drugod. Ob vojašnici v Murski Soboti se je zgodil raketni napad. Obranjeni so bili vsi prehodi preko reke Mure. Brionska deklaracija je 7. julija 1991 za tri mesece prekinila osamosvajanje Republike Slovenije, enote JLA pa so se v tem času morale umakniti iz naše nove države. Jeseni in pozimi 1991 smo nestrpno pričakovali, kdo bo priznal novo evropsko državo, Republiko Slovenijo. Maja 1992 smo se veselili vstopa v OZN, v naslednjih letih članstva v Nato in EU, ter v letu 2010 članstva v evropski organizaciji za gospodarski razvoj in sodelovanje, OECD.

Obdobju spoznavanja zgodovine je sledilo raziskovanje zgodovine, ki sem jo nadaljevala v samostojni Sloveniji, ko sem v četrtem letniku študija izbrala proučevanje polpretekle zgodovine domače pokrajine. To je bil čas, ko smo sprejeli Zakon o denacionalizaciji, ki je med Slovenci v naslednjih letih povzročil veliko razdora in nasprotovanj. V diplomski nalogi sem iskala dejstva o Prekmurju v času administrativnega socializma do leta 1953 ter v letu 1992 postala profesorica. Z velikim veseljem sem mladim, tako dijakom kot učencem, razkrivala poglavja iz zgodovine Slovencev, ter vedno znova poudarjala potrebo po njenem poznavanju in razumevanju. Na zastavljena vprašanja dijakov sem vedno odgovarjala ter jim poskušala zgodovino razlagati vzročno-posledično. Svojo raziskavo sem podkrepila z magistrskim študijem sodobne zgodovine s poudarkom na zgodovini Prekmurja, z raznimi zapisi in predavanji, kjer vedno znova poudarjam potrebo po tem, kako pomembno je poznavanje narodne in tudi lokalne zgodovine. Ob tem sem z razočaranjem opazovala, da se narodna zavest med mladimi oz. nasploh med Slovenci izgublja, da večina Slovencev ne pozna dejstev o nastanku naše domovine, posledično pa tudi ne more razviti primernega domoljubja. Za pripadnike mlajše generacije, ki so bili v času osamosvojitvene vojne še otroci ali pa so bili rojeni po letu 1990, je vojni čas v letu 1991 čas, ki se jih dotakne ob ogledu kakšnega vojnega filma, branju leposlovnih del ali branju poglavja v zgodovini 20. stoletja. Vojna je zanje nekaj, kar se dogaja v svetu, daleč v stran. Mir je danes vrednota, ki se večini mladih zdi samoumevna, kot nekaj kar je tu od njihovega rojstva in bo večno. Enotnost Slovencev se je počasi začejala

izgubljati v vedno novih aferah. Družni smo znali biti le še na področju športa, kjer so naši športniki v 25-letnem obstoju samostojne Slovenije postali njeni največji ambasadorji.

Knjiga, ki je pred vami, je torej namenjena ohranjanju spomina na prelomne dogodke slovenske zgodovine, saj izpričuje dejstva o naši polpretekli zgodovini ter poskuša prispevati k ohranjanju domoljubja in zavesti o tem, da osamosvojitev Slovenije ni bila samoumevna zgodba o uspehu posameznikov, pač pa zgodba, ki je pustila pečat v marsikateri pomurski družini. Pričujoče delo zajema tudi razmišljanja mladih, ki živijo danes v drugačnem svetu, o domovini, domoljubju in zgodovinskih dejstvih. Zdelo se mi je pomembno, da k temu dodam tudi svoje pričevanje in razmišljanje kot povabilo k prebiranju ostalih prispevkov. Sama poskušam biti povezovalni člen med razumevanjem zgodovinskih dogodkov in verjamem, da bodo to vlogo lahko uresničile tudi besede in fotografije, predstavljene v tej knjigi.

Zahvaljujem se sodelavcema Alenki in Nenadu, recenzentu za vzpodbudne nasvete in prijateljem, ki so nama pomagali pri snovanju in oblikovanju knjige, ter organizacijam Zveze veteranov vojne za Slovenijo v Pomurju, ki so omogočile izdajo. Izraziti pa moram zahvalo tudi moji družini, ki me je razumela v času urejanja prispevkov. Naj ne bo pozabljeno.

Poti se križajo. (Foto: J. Pojbič)

JANKO DURIČ

Domovina in domoljubje – to smo mi vsi

Pojma domovina in domovinska zavest me spremljata vse od ranega otroštva. Starša, stari starši in učitelji so nam jo približali vsak na svoj način. Domovina je zame po petih desetletjih življenja še vedno najprej naša domača gruda, naš vrt in sadovnjak, vse tja do mejnega potoka Kučnice z Avstrijo, kjer se je zame kot otroka domovina končala. Do konca osnovnega šolanja je bila moja domovina na majhnem prostoru, kraj Gerlinci in bližnja Cankova s šolsko zgradbo ter igrišči in Murska Sobota, kamor sem z dedkom zelo rad hodil po nakupih mizarskega orodja. Knjige, šolska vedenja in pripovedi odraslih so domovino slavili in mi jo predstavili kot veliko in lepo deželo daleč na jug, zato se je takrat v moji glavi tako tudi imenovala.

Dedek mi je pogosto zelo izrazito in nazorno predstavil stisko prisilno mobiliziranega vojaka madžarske vojske v času druge svetovne vojne, več sto kilometrov daleč od svoje domovine. Zelo močno si je želel preživeti, zato se je živ vrnil k svojim najdražjim. Babica mi je pripovedovala o delu v Franciji, kjer je kot mlado dekle služila pri podeželski družini blizu Metza in skrbela za gospodinjstvo ter otroke. Pred pretečim nacizmom se je leta 1938 za vedno vrnila domov, čeprav je svojima delodajalcema obljubila vrnitev po zaključku nacistične grožnje. Oče mi je pripovedoval o črnogorski pokrajini in balkanskem kamnu tam daleč, ki ga je razstreljeval kot dvajsetletni vojak, da bi nastale nove ceste, industrijske in stanovanjske zgradbe. Ob neki eksploziji so ga zasule skale, doživel je več zlomov obeh nog. Preživel je, vendar je na svoja zrela leta še kako čutil posledice te nesreče.

Svojo ožjo domovino sem razširil ob vstopu v srednjo šolo in čas študija – Maribor je postal mesto moje mladosti in odraščanja. Leta 1983 smo dijaki več mariborskih srednjih šol oblikovali skupino brigadirjev in brigadirki, ki se je udeležila mladinske delovne akcije v srbskem Valjevu. Takrat sem začutil povezanost med mladimi vseh teh tako različnih

pokrajin. Po maturi sem v avgustu 1984 doživel odhod v JLA, daleč tja na jug bivše domovine, ki sem si jo kot otrok želel spoznati. Kasarna v Kičevu na zahodu Makedonije je bila ves vojaški rok moje domovanje, kjer sem doživel marsikaj dobrega in slabega. Večino dni sem preživel v isti zgradbi in isti postelji – trinajst mesecev in devet dni.

Žal smo mladi vojaki iz severnega dela domovine, največ nas je bilo Slovencev, Hrvatov in Muslimanov iz Bosne, doživeli izživljanje oficirjev, in njim podrejenih desetarjev, ob urjenju v topovski artileriji. Šele po zaključku polletnega izobraževanja se nas je skupina petnajstih vojakov opogumila in podpisala pod zelo obsežno pismo pričevanj, v katerem smo navedli številne primere izrazitih maltretiranj s strani naših nadrejenih. V tajnosti smo pismo z naslovom vojaškega poveljstva v Skopju odnesli na pošto v Kičevu. Čez dva tedna se je začel odvijati epilog. Vojak naše generacije, ki je v bližnjem Gostivarju opravljal vlogo vezista za radijske zveze, nam je že vnaprej javil napoved nenavadnega obiska. Vojaški pravniki in oficirji v črnih mercedesih so obiskali našo vojašnico in morali smo potrditi zapisano v pismu. Oblečeni v svečana oblačila smo v vrsti čakali na zagovor in prisegli smo na jugoslovansko ustavo, da bomo govorili resnico o dogodkih v naši vojaški enoti. Po štirih dneh naših pričevanj so strokovnjaki zaslišali tudi oficirje in desetarje, od katerih so nekateri že zaključili služenje vojaškega roka, vendar so bili poklicani na vojaško sodišče v Skopje. Pred zaključkom naše petnajstmesečne vojaščine so nas podpisnike pisma obvestili o kazni. Vojaško sodišče v Skopju je poleti 1985 enajstim oficirjem in desetarjem izreklo različne zaporne kazni, od šestih mesecev do dveh let. Iz te vojaške izkušnje sem za nadaljnje življenje potegnil tudi mnogo dobrih plati.

S svojega enajstdnevnega potepanja po Evropi pred tremi desetletji, ko smo se s prijatelji najdlje zadržali v Parizu, mi je najbolj ostal v spominu prav povratek v Slovenijo. Polni različnih vtisov iz devetih evropskih držav smo opravili zadnji daljši postanek na mejnem prehodu Fernetiči. Tam smo štirje prijatelji močno zavriskali za srečno vrnitev v domovino ter se ponovno prepričali v stari rek: »Povsod je lepo, a doma je najlepše.«

Moja odločitev za študij je bila načrtovana že pred informativnimi dnevi. Želel sem se vpisati na študij zgodovine, vendar sem si premislil ob spoznanju glede težje zaposlitve učiteljev zgodovine v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Dvopredmetni študij slovenskega jezika s književnostjo in sociologije je bila dobra odločitev. Smer mi je omogočala

tudi neprestano korelacijo z vsebinami iz zgodovine. Na smeri sociologija nas je študente čakalo veliko poglobljenega študija, saj smo se Slovenci počasi, a vztrajno odpravljali na svojo osamosvojitveno pot. Mladi smo verjeli, da bo ločitev od skupnosti z ostalimi narodi minila mirno, brez vojne.

Kot predstavnik stanovalcev enega od stolpičev študentskih domov na Gosposvetski cesti v Mariboru, sem se leta 1990 odpravil na srečanje študentov več univerz, ki je bilo v Beogradu. Takrat sem začutil nemir med mladimi, prijateljskega druženja in vzdušja z mladinskih delovnih akcij izpred nekaj let ni bilo več čutiti. Pred našim odhodom zadnjega dne so se v Beogradu pojavile načrtovane demonstracije proti slovenskim osamosvojitvenim težnjam, zato smo zaradi cestnih zapor s težavo zapustili mesto ob sotočju Save in Donave.

Poleti leta 1991 sem v Mariboru opravljal določene študijske obveznosti. Verjel sem, da slovenski teritorialni obrambi ne bo potrebno z orožjem braniti naše težnje po osamosvojitvi. Nato pa so se le za lučaj od študentskega doma zgodile »Pekre« in drugi neprijetni, celo žalostni dogodki. Svečanost razglasitve slovenske samostojnosti, 26. junij 1991, sem spremljal doma. Naslednje jutro je v mojo misel prineslo bes in razočaranje, ki si ga nisem mogel predstavljati niti v sanjah. V času desetdnevne vojne za osamosvojitve Slovenije sem vsak dan čakal na poziv, vendar ga kot študent nisem dočakal. Spremljal sem dogodke v več bližnjih krajih na Goričkem in začutil vojno ter stisko ljudi, ki je bila z njo povezana.

V oktobru tistega leta sem se neizmerno razveselil odhoda zadnjih vojakov JLA iz naše domovine, kajti verjel sem, da je podpora Sloveniji s strani civilizirane Evrope in sveta tako močna, da se beograjske agresorske težnje ne morejo več ponoviti.

Lansko jesen nas je kot zdomec ponovno obiskal sosed Tone, ki je v petdesetih letih prejšnjega stoletja kot najstnik zapustil svoj dom in domovino in že šestdeset let živi v Kanadi. Ob zadnjem odhodu je bilo njegovo slovo posebej težko, saj je ob slovesu od sorodnikov zatrjeval, da se tudi zadnjič poslavlja od svoje rojstne domovine. Že večkrat nam je govoril in tudi takrat je ponovil besede: »Če želite spoznati ljubezen do domovine, morate živeti v tujini.«

Po petindvajsetih letih življenja v samostojni Sloveniji se nam mnoge želje in obljube žal niso uresničile. Mladi izobraženci ponovno množično odhajajo v tujino in zanje domovina ni več dežela, v kateri bi si lahko ustvarili eksistenco in družino ter se počutili srečne in zadovoljne. Vendar upanje ostaja, ne smemo se sprijazniti z vlogo žrtev in poražencev. Lahko smo dobri in uspešni, tako moramo vzgojiti tudi mlade rodove, jim pridobiti željo po boljšem življenju, kajti tako bomo ponovno utrdili našo narodno samozavest.

S poučevanjem dijakov tehniških smeri na Srednji poklicni in tehniški šoli Murska Sobota sem začel leta 1992, ko je naša domovina Slovenija šele dopolnila prvo leto. Pri pouku slovenskega jezika in književnosti sem spoznaval, da nam Slovincem manjka domovinske samozavesti. To je bil čas pričakovanj, tako mojih kot tudi mojih učencev in njihovih staršev. Verjeli smo in upali v dobro in boljše na vseh področjih življenja in dela.

Željo po podrobnem spoznavanju moje edine prave domovine Slovenije sem načrtno izpolnjeval s pohodništvom po cestah in hribih. Konec julija 2011 sem se podal na večdnevno pot z Goričkega do Kopra, kar je bil nek moj obred odnosa do domovine. Slovenijo sem spoznal na nov način. S prijatelji planinci sem zavil tudi v mnoge doline in jih opazoval s številnih vršacev Julijcev, Kamniško-Savinjskih Alp, Karavank, Pohorja in hribovij v južni polovici naše lepe domovine.

Kot učitelj več jezikovno-družboslovnih predmetov na osnovni šoli imam priložnost in pomembno vlogo, da učencem dodatno predstavim vsebine novejšje slovenske zgodovine, tako preko poglobljenih učnih priprav kot tudi s področja ustvarjalnosti, ki se kažejo skozi predlagane dejavnosti za medpredmetne povezave in učenja ter razvoja čustev. Tudi razredne ure in priprave na različna tekmovanja so priložnost za prepletanje in korelacijo med slovenščino in ostalimi družboslovnimi predmeti.

Pri predmetu domovinska in državljanska kultura in etika je načrtovanje učnih vsebin prepleteno z zgodovinskimi dejstvi in listinami. Učenci na primerih razlikujejo med različnimi pojmi, kot so: narodna pripadnost, patriotizem, državljanstvo in drugo.

Učbenik za osmi razred *Državljska in domovinska vzgoja ter etika* v poglavju *Nastanek Republike Slovenije in ustroj slovenske demokratične države* nam preko majniške deklaracije, plebiscita, razglasitve slovenske samostojnosti, napada JLA, sprejema Ustave Republike Slovenije, boja za mednarodno priznanje, predstavi nastajanje naše države.

Pri predmetu zgodovina v 9. razredu nam je v temeljno oporo učbenik *Raziskujem preteklost* (izdan 2015), ki šele v zaključnem poglavju mladim predstavlja čas začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja. Poglavje *Kako se je rodila nova država* je zajeto na treh straneh, vsaka s svojim naslovom; *Kakšne spremembe je prinesla uvedba večstrankarskega sistema*, *Osamosvojitvev – prelomni dogodek v slovenski zgodovini* in *Vojna za Slovenijo*. Vsebino slednjega naslova o slovenski osamosvojitveni vojni sestavlja 16 povedi, ki so ponazorjene z zelo majhnim zemljevidom Slovenije (napadi enot JLA in spopadi s TO) ter s fotografijo v velikosti za osebni dokument (na tej sta minister za notranje zadeve in minister za obrambo med vojno za Slovenijo).

Ljudje smo drobni delčki v zgodovini in njenem zapisu. Smo kot drobno zrnce v časovni peščeni uri, ki takrat, kadar posodico obrnemo, začne teči znova. Zdi se mi prav, da ta zrnca spomina občasno dajemo iz sebe in tako dopolnjujemo zgodovinske pripovedi. Zato sem ta svoj prispevek poimenoval *Domovina in domoljubje – to smo mi vsi*. Leta 1991 sem dopolnil 25 let kot absolvent slovenščine in sociologije na Univerzi v Mariboru, sedaj pa je preteklo zame novih in za domovino Slovenijo prvih 25 let.

Jutro v Gerlincih. (Foto: J. Durič)

Vojna je. (Foto: J. Pojbič)

Slovenci se ne damo. (Foto: J. Pojbič)

MAG. BERNARDA ROUDI

Zgodovinska dejstva

Ideje Slovencev o samostojni državi

Ideja o samostojni državi je bila med Slovenci prisotna že od »pomladi narodov« v revolucionarnem letu 1848, ko je bil izdan program Zedinjene Slovenije. Idejni oče tega programa je bil koroški duhovnik Matija Majar Ziljski, Slovenci pa so v tem programu izrazili željo o združitvi vseh Slovencev v skupno politično enoto v okviru avstrijskega cesarstva. Z nastankom Avstro-Ogrske leta 1867 so program zagovarjali na taborih, kjer so se zbirali tako »mladoslovenci« (liberalci) kot »staroslovenci« (klerikalci). V začetku 20. stoletja je med Slovenci zaživela ideja o združitvi z »južnimi Slovani«, ki je bila posledica vse večje germanizacije in jo je v svojem predavanju zagovarjal tudi Ivan Cankar leta 1913. Opozoril je, da so med Slovenci, Hrvati in Srbi prisotne velike kulturne in zgodovinske razlike, in da naj se ti narodi združijo le politično, ne pa tudi kulturno.

Kaj Slovenci terjamo?

! naš cesar Ferdinand so dovoljili 15. Brezna (Slova) letas vsem narodom in dežel
svobodno ustave.
Kaj je to ustava? To je zlat, prav cesarski dar; še le pozneje bomo videli to apu
lelo nekoliko uradnikov v kaki pisarnici (kanceliji), so umeli in napravljali postave in
n, kakor se jim je zdelo. Vsega vedeječi niso bili, to je le Bog sam, deželске potrebe
cisto le slabo poznali, posvetovati se z ljudmi, kateri imajo tudi mozgane v glavi,
ne sedijo, niso hoteli, in tako se je zgodilo, da so nekda izumeli in napravili del
ive in zakone, nekda pa tudi — skoravno bi dobro mislili — deželi škodljive in n
prijetne in oporne, da je bilo vse narobe. Presvetli cesar so zdaj po ustavi ukaz
ki deželi iz vseh stanov nekoliko pametnih in poštenih mož, zlahtnikov, duhovnikov,
udi kmetov v deželski zbor zbrati. Nektere boje presvetli cesar k zboru pokli
ospodi stališi (Stände), druge bode iz raznih stanov narod sam izbral in jih k
se imenujejo poslaniki (Deputirte). Stališi in poslaniki v deželskim zboru zbra
od deželske potrebe pogovarjali, od narodnih želji se posvetovali in potem zakone
i — zato se reče, da imamo ustavo (Constitution). V zboru mora vsaki po svoji
sereno to govoriti in terjati, kar misli, da je v deželi, vsemu narodu k pridn
ustanovilo, to bode veljalo za vsa naroda, za vsa dežela, kakor hitro cesar nakon
pišejo. — Vsakemu človeku se tudi zdaj ne bode moglo vstreci, — tudi zdaj, ko bode
odo nikomur prečni golobi v usta leteli, vendar bode zakoni in postave a božjo p
taih mož storjene boji od poprejanjih, storjenih v pisarnicah od nekterih uradnik
lja.

Matija M. Ziljski, Program Zedinjene Slovenije (Ivanič, 2003, str. 109).

Prišel je čas prve svetovne vojne, kjer so se Slovenci zaradi političnih interesov takratne Avstro-Ogrske morali boriti na Balkanu, vzhodni Evropi in na soški fronti. Ideja o skupni državi se je takrat porodila v času

vojne in je bila izražena najprej leta 1916 v Majniški in istega leta še v Krfski deklaraciji. Majniška je zagovarjala avtonomijo Slovencev v okviru obstoječe države in je bila kratkotrajno uresničena z nastankom Države Slovencev, Hrvatov in Srbov konec oktobra 1918. Krfska deklaracija je bila radikalnejša in je zagovarjala združitev južnih Slovanov v novo politično tvorbo pod vodstvom srbske dinastije Karadžordžević. Slednja je bila uresničena 1. decembra 1918 z nastankom Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Konec prve vojne je za Slovence predstavljal tudi boj za meje in uresničitev programa Zedinjena Slovenija o združitvi vseh Slovencev. Politične razmere v povojni Evropi so v 20-tih letih Slovencem povzročile veliko hudega, saj so Slovenci na zahodu z uresnitvijo tajnega Londonskega sporazuma iz leta 1915 in kasneje z Rapalsko pogodbo za četrto stoletja prišli pod Italijo, kjer so doživljali raznarodovalne ukrepe novonastale fašistične stranke. Koroška, zibelka slovenstva, je bila izgubljena s koroškim plebiscitom leta 1920 in Slovenci so bili v tej pokrajini deležni germanizacije, ki se je zaostila s priključitvijo Avstrije k tretjemu rajhu leta 1938. Edina svetla stran za Slovence po prvi vojni je bila pridobitev Prekmurja in s tem vključitev »ogrskih Slovencev« v novo državo.

Medvojno navidežno obdobje miru je trajalo kratek čas, saj se je že aprila 1941 na Slovenskem začela druga svetovna vojna, ki je v marsičem razdelila Slovence. Idejo o združitvi Slovencev je zagovarjala tako »levica« v okviru OF (Osvobodilne fronte) kot »desnica« v Londonskih točkah novembra 1941. Zmaga je bila na strani prvih in 15. maja 1945 je orožje na slovenskih tleh utihnilo. Slovenci smo po letu 1945 živeli v Socialistični Republiki Sloveniji (SRS) v okviru Socialistične Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ). Kljub temu da so partizani osvobodili slovensko etnično ozemlje v Italiji, na Madžarskem in v Avstriji, so ti kraji ostali izven meja naše nove domovine. Edina sprememba se je zgodila na zahodu, kjer je z izničenjem Rapalske pogodbe SRS dobila območje zahodne Slovenije, ne pa tudi Trsta z zaledjem. Slovenci smo do leta 1990 živeli dokaj mirno v skupni povezavi z južnoslovanskimi narodi v deželi »bratstva in enotnosti« ter revolucionarnih pridobitev, med katerimi je bila leta 1945 najpomembnejša volilna pravica žensk. Konec hladne vojne v svetu in v Evropi je leta 1990 zaznamoval tudi Slovence, ki so s procesom demokratizacije stopili na pot osamosvojitve.

Okoliščine, ki so privedle do procesa osamosvojitve Slovenije

Stanje ne vojne ne miru, stalne napetosti med Vzhodom in Zahodom, se je v Evropi bližalo koncu že leta 1989 in najprej povzročilo padec berlinskega zidu in posledično združitve Vzhodne in Zahodne Nemčije. Proces demokratizacije v svetu se je nadaljeval s podpisom Listine o novi Evropi, ki sta jo v Parizu novembra 1990 podpisala ameriški predsednik Ronald Reagan in sovjetski voditelj Mihail Gorbačov ter s tem razglasila konec hladne vojne. Sledil je konec Sovjetske zveze, enopartijskih sistemov v vzhodni Evropi, pa tudi konec Jugoslavije.

Nacionalne napetosti so se v Jugoslaviji pojavile že konec 80-tih let, ko je srbski voditelj Slobodan Milošević zahteval vodilno vlogo Srbije v tej večnacionalni državi. Zelo nazorno so se kazale tudi na številnih mitingih, ki so se odvijali v sklopu t. i. protibirokratske oziroma jogurtne revolucije, ko so poskušali odstraniti legalne politične in oblastne akterje in so potekali zlasti v Srbiji, Črni Gori in na Kosovu ter v Vojvodini. Za Slovenijo je bil takšen miting načrtovan 1. decembra leta 1989 v Ljubljani, čemur se je slovenski politični vrh uprl s prepovedjo organizacije mitinga in to preprečil z akcijo slovenske milice, imenovano Sever. Še bolj so tradicionalna mednacionalna nasprotja, ki so bila v kratkotrajnem zatišju v socialistični Jugoslaviji, ponovno privrela na plan v 90-tih letih, zlasti po demokratičnih volitvah leta 1990. Vrhunec pa so dosegla v krvavih vojnah na Balkanu.

Do vojne za Slovenijo je prišlo zaradi nasprotovanja slovenskim težnjam po decentralizaciji in demokratizaciji. Ker so bili predlogi SR Slovenije po drugačni ureditvi odnosov zavrnjeni in ker se je velikosrbski pritisk nenehno stopnjeval, najprej na Kosovu in nato vedno bolj grozeče tudi v drugih delih Jugoslavije, se je decembra 1990 na referendumu velika večina prebivalcev Slovenije odločila za samostojno in neodvisno državo. Oborožen nastop proti demokratičnim spremembam v Sloveniji in na Hrvaškem je JLA začela pripravljati že po večstrankarskih volitvah maja 1990, in sicer s poskusom odvzema orožja Teritorialni obrambi.

Proces demokratizacije se je v Sloveniji začel že v drugi polovici 80-tih let z gibanjem civilne družbe, ki je predstavljala opozicijo komunistični oblasti. Po več kot 50-tih letih so se začele formirati prve politične stranke, ki so se aprila 1990 povezale v Demokratično opozicijo Slovenije

(DEMOS). Prve demokratične volitve po drugi svetovni vojni, na katerih so državljani volili predsednika predsedstva in poslance v skupščini, so se zgodile aprila 1990. Večino glasov v skupščini in s tem zmago na volitvah je dobil DEMOS, za predsednika predsedstva pa je bil izvoljen Milan Kučan. Prva demokratična vlada v takratni Republiki Sloveniji se je pod vodstvom Lojzeta Peterleta lotila priprav na osamosvojitve in s tem reforme slovenske družbe. Zvezno vodstvo se je na razmere v Sloveniji odzvalo z uvedbo centralizma, kar je med Slovenci naletelo na odpor. Civilna družba je že maja 1989 pripravila majniško deklaracijo, v kateri je zahtevala suvereno slovensko državo, demokracijo ter spoštovanje človekovih pravic in svoboščin.

**MAJNIŠKA
DEKLARACIJA 1989**

Nesporazumi, provokacije in tudi odkrite sovražnosti, ki jih danes doživljajo Slovenci v Jugoslaviji, nas prepričujejo o prelomnosti sedanjega zgodovinskega trenutka in nas obvezujejo, da v jasni obliki izrečemo svojo voljo, iz katere sledijo dejanja v prihodnosti.

Podpisniki te listine izjavljamo in sporočamo:

1. **da hočemo živeti v suvereni državi slovenskega naroda;**
2. **kot suverena država bomo samostojno odločali o povezavah z južnoslovanskimi in drugimi narodi v okviru prenovljene Evrope;**
3. **glede na zgodovinska prizadevanja slovenskega naroda za politično samostojnost je slovenska država lahko utemeljena le na:**
 - spoštovanju človekovih pravic in svoboščin,
 - demokraciji, ki vključuje politični pluralizem,
 - družbeni ureditvi, ki bo zagotavljala duhovno in gnotno blaginjo v skladu z naravnimi danostmi in v skladu s človeškimi zmognostmi državljanov Slovenije.

Društvo slovenskih pisateljev,
Slovenska demokratska zveza,
Slovenska kmečka zveza,
Slovensko krščansko socialno gibanje,
Socialdemokratska zveza Slovenije

8. maja 1989

Pesnik Tone Pavček predstavi Majniško deklaracijo 1989 (Ivanič, 2003, str. 221).

Z Deklaracijo o suverenosti države Republike Slovenije julija 1990 je Slovenija razglasila primarnost ustave in zakonov Republike Slovenije v odnosu na zvezne zakone in ustavo. Ključni dogodek pred pripravami na osamosvojitve je bil plebiscit o osamosvojitvi, ki se je zgodil 23. decembra 1990. Slovenci so svojo željo po samostojni državi izrazili z visoko volilno udeležbo in z 88,2 odstotka glasov za samostojno Slovenijo. Izidi plebiscita so bili razglašeni 26. decembra 1990 in od takrat ta dan praznujemo dan samostojnosti in (od leta 2005) enotnosti.

Slovenska oblast je po izidu plebiscita začela s pripravami na osamosvojitve, med katerimi je bilo pomembno poleg ustavnih amandmajev sprejetje še nekaterih temeljnih zakonov kot npr. Zakon o Banki Slovenije, Zakon o državljanstvu Republike Slovenije, Zakona o obrambi in zaščiti in drugih. Med

ostalimi osamosvojitvenimi ukrepi je bil eden povezan tudi s služenjem vojaškega roka. Le-to je marca 1991 prešlo v pristojnost Slovenije in tako slovenskim fantom onemogočilo služenje vojaškega roka izven domače republike. Slovenija je začela teritorialno obrambo najprej preko manevrske strukture narodne zaščite, zatem pa od konca septembra 1990 tudi z normativnimi rešitvami, spreminjati v slovensko vojsko in prve mirnodobne slovenske vojake uriti v učnih centrih Ig in Pekre (Švajncer, 1998a, str. 463). Jugoslovanska ljudska armada (JLA) je nasprotovala slovenski osamosvojitvi in tako se je spomladi 1991 zgodilo več dogodkov med jugoslovansko in slovensko stranjo, 23. maja 1990 pa incident v učnem centru slovenske teritorialne obrambe v Pekrah, kar predstavlja svojevrsten začetek vojaških konfliktov med slovenskimi in zveznimi strukturami.

Naj zaključim ta del zapisov s citatom iz zapisa ob deseti obletnici samostojnosti:

Del narodove samozavesti je neustavljiva težnja, da je na svojem ozemlju sam gospodar. Slovenski državi zgodnjega srednjega veka sta bili Karantanija in Karniola, potem pa smo Slovenci vse do 1918. leta ostali pod peto tujih gospodarjev. Ob propadu Avstro-Ogrske je 29. oktobra 1918 nastala prva slovenska država v novejši zgodovini, drugič se je slovenska državnost oblikovala med narodnoosvobodilnim bojem v letih 1941-1945, obakrat pa se je izgubila v jugoslovanskih okvirih. Slovenska republika je imela po drugi svetovni vojni vse elemente države, le samostojna ni bila in zato ni mogla odločati o svoji usodi. Takšno stanje pa ni moglo trajati v nedogled (Vojna za Slovenijo).

Razglasitev samostojne Slovenije

Samostojna Slovenija z imenom Republika Slovenija je bila slovesno razglašena 26. junija 1991, že dan prej, torej 25. junija, pa je slovenska skupščina sprejela dopolnitve k ustavi, ki so določile novo slovensko zastavo in grb. V imenu so pojem socialistična izpustili že pred volitvami leta 1990. Slovenska himna Prešernova Zdravljica (sedma kitica) je bila za državno himno določena z Zakonom o himni Republike Slovenije 29. marca 1990 (Strlič, 2011, str. 10). S sprejetjem listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije ter s slavnostno razglasitvijo na Trgu revolucije smo Slovenci prvič v zgodovini dobili svojo državo.

Slovesnost ob razglasitvi samostojne Slovenije, 26. junija 1991 na Trgu republike v Ljubljani. (Foto: Bruno Toič)

Izjemen zgodovinski dogodek je našel svoj prostor v različnih učbenikih za zgodovino v osnovni in srednjih šolah, ki opisujejo sodobno zgodovino Slovencev. Učbenik *Naše stoletje* navaja:

Osamosvajanje in uvajanje demokracije sta bila neločljiva in med seboj prepletena procesa. Nanju so odločilno vplivale tudi mednarodne okoliščine, kot so propad socializma v vzhodnoevropskih državah in razpad SZ (Kern et. al, 1997. str. 216). Slovenija je 25. junija prevzela nadzor nad carinarnicami in mejnimi prehodi, tja je prišlo približno 300 slovenskih policistov in pripadnikov TO. Delovati so začeli improvizirani mejni prehodi na meji s Hrvaško, Slovenija pa je prevzela tudi kontrolo letenja nad svojim ozemljem (prav tam, str. 219).

Učbenik *Koraki* v času temu dogodku namenja pozornost z zapisom:

Slovenija je v procesu demokratizacije precej prehitela ostalo Jugoslavijo. Januarja 1990 so bile v Sloveniji razpisane večstrankarske volitve in aprila 1990 so šli volivci na prve večstrankarske volitve po drugi svetovni vojni. Nove opozicijske stranke so se združile in enotno nastopile kot Demos. Ta je začel kmalu uresničevati napovedan program osamosvajanja Slovenije (Dolenc et. al., 1997, str. 198)

V učbeniku 20. stoletje pa je osamosvojitve predstavljena tako:

Slovenska razglasitev neodvisnosti je bila 26. junija, pol leta po razglasitvi rezultatov decembrskega referendumu. Zvezna vlada je še isti dan zaprla vsa slovenska letališča in sprejela več sklepov, na katere se je pozneje sklicevala armada, ko je opravičevala svoj vojaški poseg. Tak je bil odlok o zavarovanju meja v Sloveniji. Zgodaj zjutraj naslednjega dne se je začel vojaški poseg. Oklepne in motorizirane enote iz več vojašnic so krenile proti mejnim prehodom in letališču Brnik, letala pa so metala letake, v katerih je pisalo, da enote JLA prevzemajo nadzor nad mejo (Nešović in Prunk, 1993, str. 250).

Učbenik Raziskujem preteklost 9 vojno za Slovenijo označuje z besedami:

Naslednje jutro po razglasitvi samostojnosti so se enote jugoslovanske vojske (JLA) iz slovenskih in hrvaških vojašnic napotile proti slovenskim mejnim prehodom, letališču Brnik in drugim pomembnim točkam v Sloveniji. Slovenska teritorialna obramba in policija sta skušali napredovanje enot JLA ustaviti z blokadami, ki so jih naredili pretežno iz tovornih vozil (Razpotnik in Snoj. 2013, str. 136).

V učbenikih za gimnazije je slovenski osamosvojitveni vojni namenjeno malo prostora. Zapisano je:

Slovenski parlament je 25. junija sprejel osamosvojitvene listine, 26. junija 1991 pa je Slovenija slovesno razglasila samostojnost. Markovičeva vlada je sprejela odlok o zavarovanju meja v Sloveniji, za katere naj bi poskrbela JLA. Zgodaj zjutraj 27. junija se je začela vojaška intervencija, po desetdnevni spopadih je prišlo s posredovanjem EU do premirja in 7. julija do pogajanj med Slovenijo in federacijo na Brionih. Slovenija je s podpisom Brionske deklaracije za tri mesece zamrznila osamosvajanje (Repe, 2005, str. 269).

Osamosvojitve Slovenije od Jugoslavije (istočasno je to storila tudi Hrvaška), je skušala preprečiti jugoslovanska vojska, ki pa je bila na poseg slabo pripravljena, tako da so se njeni vojaki, ki sploh niso vedeli, za kaj in proti komu se borijo, množično vdajali slovenskim oboroženim enotam. Slovenski predstavniki v Beogradu so zapustili zvezne organe oblasti in se vrnili v Slovenijo. T. i. desetdnevna vojna je potrdila slovensko enotnost in odločnost na načrtani poti (Dolenc in Gabrič., 2002, str. 245–246).

Priprave na agresijo na Slovenijo

Vojno posredovanje zvezne armade nad Slovenijo in sama vojna je dolgo visela nad Slovenijo. Nanjo se je armadni vrh pripravljaj in čakal ugodne trenutke ter pokritje v političnih odločitvah. Zvezno predsedstvo je 9. januarja 1991 sprejelo sklep o razorožitvi, na podlagi katerega bi armadni vrh lahko dokončno uresničil načrt »Jedinstvo 2 in 3«, vključno z razpustitvijo vseh paravojaških formacij in predajo ilegalno uvoženega orožja (Kolšek, 2001, str.88–91). Januarja 1991 so na poveljstvih JLA pripravili tudi nove vojne načrte, ki so predvidevali možen razvoj dogodkov v primeru odcepitve Slovenije in zasedbo meje z Avstrijo, Madžarsko in Italijo ter tako zagotovitev nadaljnje celovitosti ozemlja SFRJ. V ta namen so na vojaških vajah Bedem (Branik) začeli uriti poveljstva JLA. Politično odločitev za uvedbo izrednih razmer in posledično vojaški udar so poskušali pridobiti na sejah zveznega predsedstva od 12. do 15. marca 1991 (prav tam, str. 96–106). Pred tem je Slovenija sprejela moratorij na napotitev slovenskih nabornikov v JLA. Nato so v Beogradu 9. maja sprejeli posebno uredbo, po kateri bi naborne obveznosti v republikah od 22. maja dalje izvajali vojaški, namesto obrambnih upravnih organov. V kolikor se to ne izvrši, kot navaja Kolšek (prav tam, 128–129), so bile v posebnem elaboratu predvidene tudi aretacije in uporaba sile. Slovenija je 29. marca 1991 napovedala razdružitve od Jugoslavije, izjavo o datumu razdružitve pa je sporočila 8. maja. Mesec maj je bil torej zadnja možnost za uporabo vojske in pokoritev Slovenije.

JLA je z agresivnimi dejanji proti Sloveniji pričela že 23. maja 1991 v Mariboru, kjer je izzvala incident proti učnemu centru Teritorialne obrambe. Zatem je ugrabila slovenskega pogajalca, podpolkovnika Vladimirja Miloševića, a je odločen odpor pripadnikov učnega centra in Mariborčanov načrte JLA preprečil. Prva žrtev slovenske osamosvojitve je postal Josef Simčik iz Miklavža, ki je umrl 24. maja, ko je padel pod kolesa vojaškega oklepnika (Švajncer, 1998a, str. 464.)

Po odstopu predsednika zveznega predsedstva in srbskega predstavnika Jovića 15. marca 1991 se je vojaški vrh znašel v precepu, ker ni imel političnega organa, ki bi mu dal nalogo za uporabo vojske. Zato so se obrnili na Zvezni izvršni svet. Ta je 25. junija 1991 sprejel Odlok o neposredni zagotovitvi izvrševanja zveznih predpisov o prehajanju čez državno mejo na ozemlju Republike Slovenije in obenem izdal posebno uredbo o prepovedi vzpostavljanja mejnih prehodov znotraj Jugoslavije, oziroma med Slovenijo in Hrvaško. Pod pretvezo neposredne

zagotovitve izvajanja zveznih predpisov pri prehajanju državne meje na celotnem območju in s tem pobiranja carin na slovenskih mejah proti Italiji, Avstriji in Madžarski je zvezna vojska poskušala zasesti mejne prehode, jih nadzirati, ter na izbranih prehodih, ki bi ostali odprti, zagotoviti izvajanje mejne in carinske službe skupaj z zvezno milico in carino. Imeli so namero, da to dosežejo v enem do dveh dneh, to je do 28. junija 1991. Kako je bilo predvideno nadaljnje delovanje vojaških organov, še vedno ni povsem razjasnjeno. Z gotovostjo lahko trdimo, da bi sledila uresničitev omenjenega načrta »Jedinstvo 2 oziroma 3«, ki se je nanašal na razorožitev paravojaških struktur, pa tudi načrtovan odvzem nabornih in mobilizacijskih aktivnosti občinskim organom ter prenos na vojaške organe. Kdaj in kako bi izvajali prav tako načrtovane aretacije in procese proti organom in pripadnikom, ki so se zoperstavili zvezni vojski in zveznim organom, lahko samo domnevamo (Šteiner, 2016).

Tako ima agresija JLA na Slovenijo v drugi polovici junija in v začetku julija 1991 dva dela. Prvi je povezan z dovajanjem zveznih vojaških sil (26. junija) in aktivnostmi za zasedbo mejnih prehodov ter dokončno zaporo in kontrolo mejnih in carinskih zadev 27. in 28. junija. Oklepne kolone JLA so napotili proti mejnim prehodom iz vojašnic na območju Slovenije, iz območja Hrvaške pa so prodirale iz Varaždina proti Ormožu, iz Karlovca proti Metliki in Novem mestu in iz Jastrebarskega proti Dobovi. Ko so v Generalštabu JLA v Beogradu ugotovili, da niso uresničila predvidenega delovanja in dosegla želenih ciljev, so predvideli uporabo letalstva za delovanje po pomembnih slovenskih, tudi civilnih, ciljeh. To se 29. in 30. junija na srečo v celoti ni uresničilo. Po tridnevnem premirju in poskusih pogajanj in konsolidaciji vojaških enot in položajev na obeh straneh je sledil drugi del, od 2. do 4. julija, ki ga označujemo kot poskuse reševanja blokiranih zveznih vojaških enot, pa tudi kot poskus protiudara in vojaškega kaznovanja Slovenije (prav tam). Vendar je treba omeniti še, kot piše Trampuž (2016), ključni dejavnik te vojne, ko so se odločili za koncept velike Srbije, ne pa koncept ohranjanja Jugoslavije. To se je zgodilo v Beogradu, verjetno že pred brionskimi pogajanjmi in sprejetjem Brionske deklaracije 7. julija 1991, s čimer se konča vojna v Sloveniji. Dokončno pa je bilo neposredno za tem, ko je prevladala teza, da je konec Jugoslavije, da jo je treba braniti na mejah velike Srbije in je treba izpeljati umik zvezne vojske iz Slovenije v treh mesecih (prav tam).

Vojna za samostojno Slovenijo

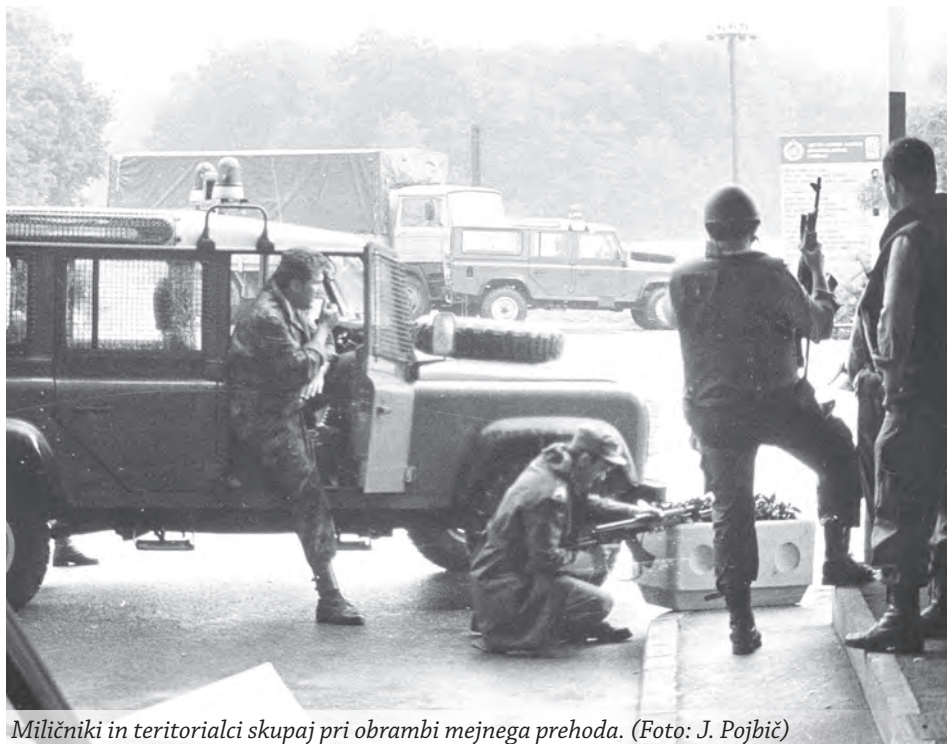
Vojna za Slovenijo se je začela 27. junija, ko so se vojaki JLA odpravili proti državnim mejam iz različnih korpusnih območij, podrejenih 5. vojaškemu območju v Zagrebu (Kladnik, 2011, str. 15). JLA je za vojaški obračun z Republiko Slovenijo pripravila ok. petindvajset tisoč vojakov, ok. 250 tankov, 300 oklepnih vozil, 90 letal in 50 helikopterjev (prav tam). Slovenski TO je poveljeval RŠTO (Republiški Štab Teritorialne obrambe), za vojno pa je bilo angažiranih okoli 35.100 vojakov in rezervistov (prav tam, str. 16). Proti mejnim prehodom z Italijo so krenile oklepne enote reškega korpusa in v Vrhpolju naletele na barikade, ki so jih postavili domačini. Takšni dogodki so se dogajali povsod po domovini, saj so se neoboroženi prebivalci odločno postavljali v bran z barikadami, ki so jih predstavljala različna motorna vozila. Prvi strel, ki ga je sprožil oficir JLA, je kot grožnja demonstrantom padel v Divači (Švajncer, 1998a, str. 464).

JLA je sodeč po izkušnjah s Kosova in s Hrvaške tudi za Slovenijo predvidela, da bodo Slovenci pokorjeni brez težav. Vojaška taktika je predvidevala zavzetje mejnih prehodov, grožnje z orožjem in streljanje v centre odpora. JLA je zavzela večino mejnih prehodov, s tanki prodrla do letališča Brnik, na poti proti Ljubljani pa je bila zaustavljena na Medvedjeku (prav tam). Na letališču Cerklje se je zgodil minometni napad, po katerem je večina jugoslovanskih letal odletela iz Slovenije. Slovenske enote so nato zavzele vojaško skladišče JLA v Borovnici in Zgornji Ložnici ter se tako z orožjem JLA dodatno oborožile.

Ker pa so bile enote JLA brez ustrezne logistične podpore za daljše vojskovanje, tanki pa niso zmogli opraviti svoje naloge brez podpore pehote, niso dosegle željenega cilja. Slovenska vojska in milica sta začeli osvobajati mejne prehode, zavzemati vojaške objekte, obkoljevati vojašnice JLA v vseh slovenskih mestih in tako prehajati na pot zmage. Enote JLA so zaradi slovenskih uspehov začele tudi notranje razpadati, saj so jih zapuščali predvsem vojaki slovenske, hrvaške in albanske narodnosti. Tako je v vojni za Slovenijo zmagala slovenska taktika, ki je bila podkrepjena z močnim domoljubjem in podporo civilistov, ki so s postavljanjem barikad onemogočili napredovanje oklepnih enot JLA. Spopadi so se končali 7. julija 1991, ko je bila sprejeta Brionska deklaracija, ki je uvedla trimesečni moratorij za nadaljnja dogajanja v Republiki Sloveniji glede osamosvojitve, JLA pa je v tem času morala zapustiti slovensko ozemlje, kar se je dejansko zgodilo šele 26. oktobra, ko je zadnji vojak JLA zapustil RS (Kladnik, 2011, str. 18).

V vojni za Slovenijo so se najhujši spopadi zgodili že 27. junija v Šentilju, Dravogradu in v Kosezah pred Ilirsko Bistrico, kjer so padli trije vojaki JLA. 28. junija je bilo najhuje na Medvedjeku, kjer je bilo v napadih letalstva JLA ubitih šest voznikov tovornjakov. Po ostrem spopadu je bil tega dne zavzet mejni prehod Holmec, kjer sta bili dve žrtvi med slovenskimi miličniki in tri med vojaki JLA (prav tam). Tega dne je bil zavzet tudi mejni prehod Rožna dolina, ki je med vojaki JLA zahteval tri smrtne žrtve, do spopadov pa je prišlo tudi v Radencih in Gornji Radgoni. Tretji dan spopada je JLA od Predsedstva in Vlade RS zahtevala kapitulacijo Slovenije, slovenska skupščina pa se je opredelila za mirno rešitev krize. Tega dne je prišlo do spopadov v Škofljici in Solkanu. V nedeljo, 30. junija, so z letališč na Hrvaškem proti Sloveniji poletela letala JLA, ki so se nato vrnila. JLA je pripravljala nove sile za napad na Slovenijo. 1. julij 1991 je bil ponedeljek, peti dan vojne, in v Črnem Vrhu nad Idrijo je prišlo do požara in eksplozije, ki je uničila skladišče orožja JLA. Zvečer je sledil nov ultimat JLA Sloveniji. Odločilni del vojne za Slovenijo se je začel v torek, 2. julija, ko so enote TO uspešno napadle oklepno kolono JLA v Krakovskem gozdu. Istega dne je prišlo do napada na stražnico JLA v Šentilju, v Gornji Radgoni pa so enote TO napadle oklepnike JLA in ob streljanju vojakov JLA je bil uničen tudi del mesta. Do streljanja je tega dne prišlo tudi na Kuzmi, v Mariboru in na Fernetičih. 2. julija je predsedstvo RS sprejelo sklep o enostranski ustavitvi spopadov, vendar so se napredovanja JLA in spopadi ponekod še vedno nadaljevali (Mikulič, 2006, str. 83–114). Vojaki TO in slovenski miličniki so nadaljevali z zavzemanjem mejnih prehodov, vojaki JLA pa so se začeli umikati. Umik je trajal vse do sprejetja deklaracije v nedeljo, 7. julija. Predsedstvo SFRJ je 18. julija sprejelo odločitev, da se JLA v treh mesecih z orožjem in opremo umakne iz Slovenije.

Slovensko samostojnost sta z orožjem obranili slovenska vojska in milica ter omogočili uspešno politično in mednarodno diplomatsko dejavnost za dokončanje vojne. Odločilni sta bili slovenska strategija in taktika. V primerjavi s poznejšim dogajanjem na Hrvaškem in v Bosni je bil v Sloveniji napadalec ogrožen povsod, kar mu je onemogočalo koncentracijo sil tam, kjer bi hotel imeti pobudo. Z blokadami so slovenske oborožene sile onemogočile manevriranje enotam JLA, odločno pa napadale tam, kjer so imele taktično prednost. Tako je bilo samo vprašanje časa, kdaj bi bila JLA v Sloveniji popolnoma poražena in vse njene enote uničene ali zajete.

Miličniki in teritorialci skupaj pri obrambi mejnega prehoda. (Foto: J. Pojbič)

Sobota pred napadom letal. (Foto: J. Pojbič)

Vojna za samostojno Slovenijo v slovenski literaturi

Proces demokratizacije Slovenije ter vojna za Slovenijo je bila predmet raziskave številnih poljudnih pa tudi vojaških zgodovinarjev. Najobsežnejše delo na to temo je doktorska disertacija Rosvite Pesek z naslovom *Osamosvojitev Slovenije*. Avtorica je zapisala:

Večina enot JLA se je 27. junija 1991 podala na pot proti mejnim prehodom zgodaj zjutraj, le tiste, ki so šle na pot iz Karlovca in Varaždina, so s premiki začele že kmalu po polnoči. Tudi zato je kot začetek agresije na Slovenijo najpogostejše zapisan 27. in ne 26. junij, ko je general Marijan Čad, komandant 13. korpusa s sedežem na Reki, s svojimi enotami iz Ilirske Bistrice krenil na mejo oz. mejne prehode od Sežane do obale in tja prišel brez večjih težav že med 18. in 19. uro. Štab VK JLA je to neizmerno opogumilo, ne glede na to, da je ravnal samovoljno in krenil dan prej, kot je bilo ukazano (Pesek, 2007, str. 453).

Prunk pa piše:

Vsesplošno slovensko veselje nad razglasitvijo neodvisnosti je v noči 26. na 27. junij 1991 prekinila vest, da so se enote JLA iz kasarn napotile proti mejnim prehodom, da bi Slovenijo odrezale od sveta in preprečile njeno neodvisnost (Prunk, 1998, str. 200).

Zanimivi so opisi odnosov mednarodne skupnosti, kot na primer Švajncerjev o ZDA:

Vojna v Sloveniji je svet presenetila. ZDA so prek veleposlanika v Beogradu jugoslovanskemu vodstvu dale vedeti, naj uredi notranje probleme v državi, Sloveniji pa, da ji ne bodo priznale neodvisnosti. Toda niso pričakovale, da bi se lahko mala Slovenija uspešno uprla močni zvezni vojski in policiji. Zato se je morala zaradi ameriškega javnega mnenja spremeniti tudi uradna politika ZDA. Slovensko samostojnost je morala sprejeti kot dejstvo in to je bil SLOVENSKI FENOMEN (Švajncer, 1998a, str. 465).

Guštin in Prunk pa takole ocenjujeta okoliščine vojaškega spopada:

S tem, ko je 25. junija 1991 Skupščina Republike Slovenije razglasila neodvisno državo, ne da bi se predhodno začelo vojaško posredovanje JLA, je vodstvo Slovenije uspelo, da je potencialno notranjo intervencijo pretvorilo v situacijo nominalnega spopada

med dvema državama ... Oboroženi spopad je potekal zato, da se z vojaško silo brani izvršeni akt osamosvojitve. Pomenil je torej boj za obrambo državnosti Republike Slovenije, njene osamosvojitve, ne pa za osamosvojitvev samo. Skladno s svojimi akti je Slovenija bojevala obrambno vojno (Guštin v Perovšek, 2002, str. 202).

Spopad, čeprav le nekajdneven, je bil prava vojna, prebivalstvo jo je tako občutilo. Terjala je tudi žrtve: na strani JLA je padlo 39 in bilo ranjenih 139 vojakov, slovenske oborožene sile pa so imele 8 mrtvih in 89 ranjenih. Ubitih je bilo tudi 13 civilistov, med njimi nekaj tujih šoferjev in novinarjev (Prunk, 1998, str. 203).

O rezultatih vojnih dogajanj Švajncer zapiše:

»V vojnih dneh od 27. 6. dalje je bilo 72 večjih spopadov. Pri tem je JA uporabila 115 tankov, 160 je ostalo blokiranih v vojašnicah. Uporabljenih je bilo 82 oklepnih transporterjev in 24 helikopterjev, izvedla je 15 letalskih napadov. V boj je vključila 32 topniških samohodnih orožij, 68 je ostalo blokiranih v vojašnicah.

Med boji je bilo uničenih ali poškodovanih 31 tankov, 22 oklepnih transporterjev, 172 transportnih vozil, 20 terenskih vozil in 6 helikopterjev. Zaplenjeno in deloma takoj uporabljeno je bilo 3000 ton minskoeksplozivnih sredstev in 3200 pušk ter drugega pehotnega orožja. V spopadih je z bojem ali predajo prešlo v roke 58 obmejnih vojašnic in več deset objektov JA. JLA je imela 45 mrtvih in 146 ranjenih. Na slovenski strani je bilo 19 mrtvih in 182 ranjenih. Ubitih ali ranjenih je bilo 12 tujih državljanov.« (Švajncer, 1998b, str. 214–215).

Vojna je nekaj najhujšega, kar se določeni generaciji lahko zgodi. Poleg strahot prinaša žrtve, uničenja in bolečine. Temu smo bili priča tudi v slovenski osamosvojitveni vojni. Upravičeno lahko obžalujemo žrtve in trpljenja ljudi. V primerjavi z območji nekdanje skupne države je vojna za samostojno Slovenijo vendarle trajala kratek čas. Tudi sovraštva in orožja je bilo manj kot na drugih območjih. Obstaja velika verjetnost, da današnje Slovenije ne bi bilo, v kolikor bi se kolo vojnih dogajanj vrtelo drugače, kot je predstavljeno v tem zapisu.

Slovenija po vojni

Republika Slovenija je doživela nov dan, po sanjah se je zbudila v vojni, jo uspešno končala, pristala na moratorij v procesih osamosvojitve in 26. oktobra doživela, da je novonastalo državo zapustil zadnji vojak JLA. Vojne je bilo konec za Slovenijo, v drugih delih nekdanje domovine se je šele pričnjal.

Republiko Slovenijo so poleg Hrvaške začele priznavati najprej novoustanovljena Litva, ki je nastala po razpadu Sovjetske zveze, Islandija, prva med zahodnoevropskimi državami, zatem Nemčija, Vatikan ... in iz dneva v dan jih je bilo več. Ob prvi obletnici plebiscita je dobila ustavo ter sklep evropskih ministrov o priznanju Slovenije, ki je stopil v veljavo 15. januarja naslednjega leta. Med prvimi državnimiškimi obiski v novonastali evropski državi je bil obisk italijanskega predsednika Francesca Cossiga, in sicer 17. januarja 1992, ter v naslednjem mesecu obisk nemškega zunanjega ministra Hansa Dietricha Genscherja (Strlič, 2011, str. 15). Leto 1992 je RS prineslo članstvo v OZN (Organizaciji združenih narodov), ko je 22. maja postala 176. članica svetovne družine držav. Konec leta 1992 so nastopile prve parlamentarne in predsedniške volitve v novi državi. Dobili smo novo denarno enoto, tolar, sprejet je bil Zakon o denacionalizaciji, s katerim se je začelo vračilo nekoč podržavljenega premoženja prvotnim lastnikom, s prodajo certifikatov se je začela privatizacija nekoč družbenega premoženja ter ureditev meje z Republiko Hrvaško.

Republika Slovenija je v prvem desetletju svojega obstoja prehajala iz socialističnega v tržno gospodarstvo, doživela je globalizacijo (njen vrh s širjenjem mobilne telefonije in z uporabo računalnikov) ter postajala vse bolj »evropska država«. V letu 1994 je postala članica Partnerstva za mir in pridružena partnerica v Severnoatlantski skupščini. Vse bolj se je ozirala v zahodno Evropo in postala v letu 2004 najprej članica Nata (sprejem so volivci potrdili s 66 odstotki glasov), nato pa 1. maja članica EU (Evropske unije), kar so volivci že v mesecu marcu potrdili z 89 -odstotnim glasovanjem (Strlič, 2011, str. 20). Novo leto 2007 je Slovencem prineslo evro, kjer so na slovenskih bankovcih in kovancih prikazani primeri bogate slovenske naravne in kulturne dediščine. Ob koncu tega leta je RS stopila v schengenski prostor, s čimer so se okrepili stiki z zamejskimi Slovenci. V letu 2010 je RS postala članica OECD (Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj), skupine gospodarsko najrazvitejših držav sveta.

Ime Slovenija so v svet poleg poklicnih ambasadorjev ponesli tudi umetniški ustvarjalci in športniki, ki so velikokrat poskrbeli za dvig slovenske zastave in predvajanje slovenske himne.

Slovenija danes

Republika Slovenija v letu 2016 praznuje 25 let svojega obstoja. Enotnosti, kot je bila med Slovenci 1990 in naslednje leto, več ni. Imamo svojo državo, ki je naša domovina, kajti tu je naš dom. Slovenci živimo povsod po svetu, nekateri kot državljani v Republiki Sloveniji, drugi kot zdomci ali izseljenci. Druži nas skupna preteklost in bogata kulturna dediščina, na katero smo lahko ponosni.

Viri:

10-dnevna vojna za Slovenijo. Dostopno na: <http://www.slovid.com/10+dnevna+vojna+za+slovenijo/5323/video> (7. julij 2016).

Dolenc E., A. Gabrič, 2002. *Zgodovina 4 - učbenik za 4. letnik gimnazije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Dolenc, E., A. Gabrič, M. Rode, 1997. *Koraki v času, 20. stoletje - zgodovina za 8. razred osnovne šole*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Perovšek, J. et. al. (ur.), 2002. *Slovenska osamosvojitve 1991, Pričevanja in analize: zbornik, Simpozij Brežice, 21. in 22. junij 2001*. Ljubljana: Multigraf.

Ivanič, M., 2003, *Slovenska zgodovina v besedi in sliki*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Kern, A. N., D. Nečak, B. Repe, 1997. *Naše stoletje - zgodovina za 8. razred osnovne šole*. Ljubljana: Modrijan.

Kladnik, T., et. al., 2011. *Vojaška obramba Slovenije 1990–1991*. Ljubljana: Defensor.

Kolšek K., 2001. *Spomini na začetek oboroženega spopada v Jugoslaviji 1991*. Maribor: Založba Obzorja.

Mikulič, A., 2006. *Vojna za Slovenijo: 1991*. Ljubljana: Vojaški muzej Slovenske vojske.

Nešović, B., J. Prunk, 1993. *20. stoletje - Zgodovina za 8. razred OŠ*. Ljubljana: DZS.

Pesek, R., 2007, *Osamosvojitve Slovenije*. Ljubljana: Nova revija.

Prunk, J., 1998. *Kratka zgodovina Slovenije*, Ljubljana: Založba Grad.

- Razpotnik, J., D. Snoj, 2013. Raziskujem preteklost 9 - učbenik za zgodovino za 9. razred OŠ, Ljubljana: Rokus Klett.
- Repe, B., 2005. Sodobna zgodovina - zgodovina za 4. letnik gimnazij. Ljubljana: DZS.
- Strlič, N., et. al., 2011. 20 let samostojnosti. Ljubljana: Urad vlade RS za komuniciranje.
- Šteiner A., 2016. Osamosvojitvena vojna za Slovenijo – 25 let kasneje. Predavanje na EŠ M. Sobota, 20. junij 2016.
- Švajncer, J. J., 1998a. Vojna zgodovina. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Švajncer, J. J., 1998b. Vojna in vojaška zgodovina Slovencev. Ljubljana: Prešernova družba.
- Trampuž. J., 2016. Čas vojne in čas miru. Mladina 2016 (25), 24. junij 2016.
- Vojna za slovenijo. Dostopno na: <http://www.slovenija2001.gov.si/10let/pot/vojna/> (7. julij 2016).

Gornja Radgona v vojni. (Foto: J. Pojbič)

Le kakšna bo prihodnost? (Foto: J. Pojbič)

DR. ALOJZ ŠTEINER

Slovenska osamosvojitvena vojna 1991 v Pomurju

Uvod

V prispevku predstavljam potek osamosvojitvene vojne v Pomurju leta 1991. Za opisovanje je uporabljen kronološki pristop vojnih dogodkov v obdobju po razglasitvi samostojnosti Slovenije do sprejetja Brionske deklaracije. Uvodoma navajam nekatere značilnosti dogodkov v pokrajini ob Muri, zatem pa predstavim namere Jugoslovanske ljudske armade (JLA) in namere ter naloge obrambnih sil Republike Slovenije v Pomurju. Osrednji del je namenjen opisu poteka vojnih dogajanj po dnevih. Predstavitev zaključujem s posledicami vojne in navajanjem podatkov o žrtvah in poškodovanih. Pri navajanju in opisovanju dogodkov je uporabljena prostorska ločnica po reki Muri za območja na njenem levem in desnem bregu. To se pokriva tudi s pristojnostmi obeh takratnih štabov Teritorialne obrambe (TO), v Ljutomeru za območje Prlekije in Slovenskih goric in v Murski Soboti za območje Prekmurja in pristojnostjo Uprave za notranje zadeve (UNZ) v Murski Soboti. Ko navajam štiri občine v Pomurju, predstavljam njihove nazive in območja, ki so obstajali leta 1991. Z izrazom obrambne sile vključujem poleg pripadnikov teritorialne obrambe tudi oborožene pripadnike takratne slovenske milice vključno z njihovimi neuniformiranimi kolegi, pri opravljanju nalog, ki so v današnjemu času v pristojnosti policije. Pozornemu poznavalcu uporaba splošnega izraza za pripadnike obrambnih sil mogoče ne bo povsem povšeči. Vendar je takšna generalizacija potrebna zaradi prepletanja njihove vloge in prispevka teritorialcev in miličnikov ter drugih struktur pri obrambnem delovanju. Pa tudi zato, ker se pri opisovanju pretežno vojaških dogodkov le ob strani pojavljajo izredno pomembna vloga in dejanja ostalih struktur. Pri tem v najširšem pomenu mislim na tiste, ki so podpirali delovanje braniteljev, in na izvajalce nevojaških aktivnosti, kot na primer pri medijskem in propagandnem delovanju ali v civilni zaščiti ipd. V ospredju opisovanja je vojaški pogled s kronologijo vojnih dogodkov obrambnih sil v pokrajini, ki lahko služi tudi kot časovni okvir

za širše razumevanje dogajanj. Podatki in citati so v glavnem povzeti iz zbornika Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja, ki sem ga tudi sam uredil leta 2015.

Osamosvojitvena vojna 1991 v Pomurju ima nekaj značilnosti, ki jih je treba uvodoma izpostaviti. Najprej navajam trditev, da so prebivalci pokrajine ob Muri, tako Prekmurci kot Prleki, doželi zgodovinsko priložnost in se kot pripadniki obrambnih sil v Pomurju v vrstah teritorialne obrambe in milice borili z veliko vneme in poguma. Ljudje ob Muri v resnici vojne nikoli niso marali, zavedali pa so se, da se ta mora končati v njihovo korist. Pri tem so bili uspešni.

Priprave na osamosvojitve so v Pomurju potekale podobno kot v ostalih delih Slovenije. Posebnost je bila v tem, da kljub političnim spremembam zaradi tega ni bilo veliko izključevanja in se to ni poznalo na enotnosti prizadevanj za osamosvojitve. Po demokratičnih volitvah so se v pokrajini in občinah maja 1990 zamenjale politične in oblastne strukture. Spremembe so se dogajale tudi na obrambno-vojaškem področju. Pri tem mislim najprej na aktivnosti, označene z manevrsko strukturo narodne zaščite, ki je pomembno prispevala, da so pristojnosti in nadzor nad slovenskimi obrambnimi zadevami in strukturami ostali zgolj v pristojnosti oblasti Republike Slovenije. Organizacijskih sprememb v organih za notranje zadeve in slovenski milici ni bilo veliko, drugače pa je bilo v strukturah povezanih s teritorialno obrambo. Kot piše Mihalič (Mihalič v Šteiner, 2016, str. 253), sta leta 1990 v Prekmurju delovala dva občinska štaba TO, in sicer OŠTO Murska Sobota in OŠTO Lendava. Skupaj z občinskima štaboma v Ljutomeru in Gornji Radgoni sta bila pod poveljstvom PŠTO Pomurja v Murski Soboti. Konec leta 1990 je ukinjen PŠTO Pomurja, v začetku junija 1991, ko je bila končana reorganizacija TO, pa sta namesto štirih OŠTO začela delovati Območni štab za TO v Murski Soboti (75. ObmŠTO) in Ljutomeru (73. ObmŠTO). Čas od 4. oktobra 1990 do 27. junija 1991 je bil namenjen intenzivnim pripravam na vojno v strukturah teritorialne obrambe (prav tam, str. 256) in organov za notranje zadeve ter milice, pa tudi ostalih organov in medijev. Značilnosti teh priprav so bile dobro sodelovanje in usklajevanje načrtovanja in delovanja med različnimi strukturami in nosilci nalog, kar se je kasneje pokazalo tudi v učinkovitosti osamosvojitvene vojne.

Pomembnosti pomurskega območja in vojaškega uspeha na njem so se zavedali tudi načrtovalci agresije, saj so za Pomurje predvideli delovanje

sil iz mariborskega – 31. korpusa JLA, pa tudi sile iz varaždinskega – 32. korpusa JLA. Reka Mura je bila v vojaškem pogledu pomembna ločnica, saj je preprečevala vdor agresorskih sil JLA, ki so bile za območje Prekmurja predvidene iz območja Hrvaške. Tako je bilo območje na levem bregu reke Mure z mejo proti Avstriji in Madžarski nekako ločeno od ostalega dela Slovenije. Na tem območju so teritorialci in miličniki ob podpori lokalnih oblastnih organov, civilne zaščite in prebivalstva hitro vzpostavili območje miru in iz njega pregnali takrat že osovraženo zvezno vojsko.

Na drugi strani je bilo območje na desnem bregu reke Mure na Murskem polju in v Prlekiji deležno posebej nasilnega delovanja agresorskih sil, ki so prihajale iz območja Hrvaške. To je bilo opazno v delovanju oklepniških kolon JLA od Gibine, Banfija, Presike, preko Ljutomera, Hrastje Mote, Radencev vse do ciljnega mesta Gornja Radgona. Radgona je bila, tako kot že nekajkrat v vojaški zgodovini, pomemben cilj, pa tudi ena od točk, kjer se je odločala ta vojna, ne le v Pomurju, ampak tudi v Sloveniji.

Mesto Gornja Radgona je za odpor proti agresorjevim silam plačalo visoko ceno, tako v civilnih žrtvah kot tudi v številnih poškodovanih in uničenih stanovanjskih in drugih objektih. Za razliko od Gornje Radgone so se v Murski Soboti uspeli izogniti spopadu oziroma napadu na vojašnico, čemur bi verjetno posledično sledilo tudi uničevanje mestne infrastrukture. Vendar dilema biti aktiven v vojni in se braniti ali napadati ni tako enostavna in enoznačna. Zlasti zato, ker ne vemo, kakšen bi bil izid v nasprotnem primeru. V spopadih v Pomurju so bile žrtve tudi na strani agresorskih sil. Vse so vredne obžalovanja. Razlog, da žrtev ni bilo še več, je tudi v tem, da so, preden je začelo govoriti orožje, potekali številni poskusi s pogajanjem in pregovarjanjem.

Do 4. julija 1991 je bila z območja Pomurja izgnana večina vojakov zvezne jugoslovanske vojske. Ostala je le peščica oficirjev, podoficirjev ter vojakov v murskosoboški vojašnici. Ti so čakali odločitev, kdaj bodo lahko tudi sami zapustili pokrajino, ki bi jo v primeru vojne nevarnosti od zunaj morali braniti. V resnici pa so bili uporabljeni za njeno zaporo in preprečitev stika Slovenije s svetom. Tako je bila v času po padcu berlinskega zidu zamisel o ponovni neprodušni zapori mej v takratni jugoslovanski državi, kot je bila ob nekdanji železni zavesi, tudi na teh območjih vseskozi obsojena na neuspeh.

Namere JLA v Pomurju

Izhodišča za agresijo JLA so bili različni načrti zvezne vojske za preprečitev napovedane odcepitve Slovenije in Hrvaške od Jugoslavije, podlaga za njihovo uresničitev pa Odlok Zveznega izvršnega sveta z dne 25. junija 1991 o neposredni zagotovitvi izvrševanja zveznih predpisov o prehajanju čez državno mejo na ozemlju Republike Slovenije. Odlok je določal tudi preprečitev vzpostavljanja mejnih kontrolnih točk na meji z Republiko Hrvaško. Za Pomurje je bilo predvideno, da ostane odprt le meddržavni mejni prehod Hodoš, kjer bi se lahko prehajalo mejo z Madžarsko in bi ga kontrolirala zvezna policija in carina. V Gornji Radgoni pa bi verjetno še naprej delovala izpostava zvezne carinske uprave. Ostale meddržavne in maloobmejne prehode naj bi zaprla JLA z mejnimi enotami in okrepitvami iz enot mariborskega in varaždinskega korpusa (Milošević v Šteiner, 2015, str. 93). Vojaške aktivnosti bi vodili iz poveljstva 5. Vojaškega območja JLA v Zagrebu, kjer so zato podrejenim vojaškim enotam 25. junija 1991 izdali Ukaz za preprečitev vzpostavljanja mejnih prehodov (prav tam, str. 94).

V Prekmurju je imela JLA naslednje vojaške enote: 65. obmejni bataljon s sedežem v Murski Soboti in trinajst karavl, od tega pet na meji proti Avstriji (Petanjci, Korovci, Fikšinci, Sotina in Kuzma) in osem na meji proti Madžarski (Trdkova, Čepinci, Hodoš, Prosenjakovci, Kobilje, Žitkovci, Lendavske gorice in Pince). Vojaška posadka v Murski Soboti je štela od 120 do 140 ljudi, na posamezni karavli pa je bilo od 20 do 25 vojakov. Skupaj je bilo tako v Prekmurju med 470 in 490 vojaških oseb JLA, ki so jih 26. junija 1991 okrepili še s 139 vojaki iz Celja in Maribora. Od tega so jih 28 namestili v karavli na Kuzmi, preostale pa v vojašnici v Murski Soboti. Tako so sile JLA v Prekmurju štejele od 609 do 629 vojaških oseb (Mihalič v Šteiner, 2015, str. 260). Za Pomurje je k navedenemu treba dodati še obmejni karavli v Gornji Radgoni in Zgornjem Konjišču iz sestave 66. obmejnega bataljona s sedežem v Mariboru, ki sta imeli skupaj z okrepitvami 88 pripadnikov JLA. Razen pripadnikov JLA je bilo v Prekmurje 27. junija poslanih še 15 miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve in štirje cariniki Zvezne carinske uprave iz Beograda, ki naj bi delovali na mednarodnem mejnem prehodu na Hodošu (prav tam, str. 261). Zvezni cariniki, ki naj bi delovali v Gornji Radgoni, pa so bili nameščeni v hotelu Radin.

V prvem delu izvajanja nalog JLA v Sloveniji je bil iz 32. korpusa z območja Hrvaške angažiran 301 pripadnik JLA s 63 vozili, od tega 36

oklepnih. V drugem delu, po 2. juliju, pa še dodatnih 138 pripadnikov JLA s 26 oklepnimi in 5 drugimi vozili. S tem število angažiranih iz 32. korpusa z območja Hrvaške znaša okrog 440 pripadnikov in 89 vozil, od tega 62 oklepnih (Milošević v Šteiner, 2015, str. 97). Skupno število vojaških oseb JLA, ki so bile vključene v delovanje proti slovenskim obrambnim silam v osamosvojitveni vojni tako v Pomurju znaša okoli 1.150.

Namere in plani JLA v Pomurju so bili, da s silami na meji in poslanimi okrepitvami najprej zasede in zapre mejo, oziroma kot pravi Milošević (v Šteiner, 2015, str. 98), vzpostavi režim okrepljenega varovanja državne meje in odpravi slovenske mejne prehode v Dolgi vasi, na Hodošu, v Kuzmi, v Gederovcih in Gornji Radgoni ter zatem odpre in vzpostavi zvezno kontrolo na mednarodnem mejnem prehodu z Madžarsko, in sicer na Hodošu in na carinski izpostavi v Gornji Radgoni.

Dinamika delovanja JLA je bila predvidena tako, da se 26. junija izvede dovajanje vojaških okrepitev JLA in opravi predhodna vojaška izvidovanja, 27. junija zasede mejne prehode in izvede zapora meje tudi ob pomoči sil z območja Hrvaške ter 28. junija vzpostavi novi mejni režim. Ko so v JLA ugotovili, da zadeve ne potekajo po načrtu, so začeli predvideno delovanje spreminjati. Tako so poslali proti Prekmurju še dodatne oklepne sile, ki so 28. junija poskušale priti do mednarodnega mejnega prehoda v Dolgi vasi in Gederovcih, in sicer po tem, ko so se sile JLA, ki so predhodno poskušale prehoda blokirati in zapreti, na teh objektih že predale. Z navedenim bi bil zaključen prvi del vojaške akcije zveznih sil in agresije na Slovenijo. Temu bi verjetno sledila razorožitev slovenskih vojaških in miličniških struktur ter sprožanje postopkov pregona proti njihovim poveljujočim.

Namere in naloge obrambnih sil v Pomurju

Obrambne sile Republike Slovenije sta predstavljali teritorialna obramba in milica. V štirih pomurskih občinah sta delovala že omenjena štaba za TO, upravni organi za obrambne zadeve in posebna struktura organov za notranje zadeve z milico, današnjo policijo. Uprava za notranje zadeve (UNZ) s sedežem v Murski Soboti je imela poleg svoje sestave podrejene štiri postaje milice, ki so pokrivale občine Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer in Murska Sobota ter posebno postajo prometne milice. V sestavi postaj milice so bili tudi oddelki milice. Na mejnih

prehodih so delovale postaje mejne milice v Gederovcih, Dolgi vasi, Gornji Radgoni, Hodošu in Kuzmi (Habulin, 2011, str. 10). V milici so bile tako imenovane vojne in posebne enote milice sestavljene iz zaposlenih miličnikov in miličnikov iz rezerve. Skupaj je bilo v Pomurju junija 1991 zaposlenih 477 miličnikov in kriminalistov in v vojne enote razporejenih še dodatnih 161 miličnikov v rezervi. Neposredno pred vojno je bilo tako na območju UNZ Murska Sobota okoli 640 oseb, bodisi uniformiranih bodisi v civilu, ki so delovali kot kriminalisti in dodatno civilno podporno osebje (prav tam, str.11).

Slovensko vojaško strukturo v Pomurju sta predstavljala že omenjena štaba TO v Murski Soboti in Ljutomeru. Prvi je imel 10, drugi pa 13 zaposlenih vojaških oseb. Vse ostale vojaške sestave so bile v rezervi in jih je bilo treba mobilizirati. Mobilizacija enot TO v Prekmurju se je začela 24. junija in zaključila 27. junija 1991, ko je imel murskosoboški štab na razpolago 920 pripadnikov TO, razporejenih v 19 enot, razmeščenih v 22 krajih v Prekmurju in eno na varovanju učnega centra TO v Pekrah pri Mariboru (Mihalič v Šteiner, 2015, str. 265). Ljutomerski štab pa je imel po mobilizaciji na razpolago 638 teritorialcev, od tega 129 v občini Ormož (Dražnik v Šteiner, 2015, str. 173–174). Skupaj je imela teritorialna obramba v pokrajini ob Muri neposredno pred začetkom vojne okrog 1.430 teritorialcev.

Namera organov za notranje zadeve in milice je bila zagotovitev normalnega delovanja služb in javnega reda tudi v razmerah nove države. Njihove naloge so bile povezane z zagotavljanjem javnega reda in miru, preprečevanjem in preiskovanjem kaznivih dejanj, zagotavljanjem nemotenega prometa in reševanja prometnih nezgod, poleg tega pa še izvajanjem nalog na mejnih prehodih, povezanih s prehodi meje in zavarovanjem njihovega delovanja (Horvat v Šteiner, 2015, str. 130–131). Na mejnih prehodih so 26. junija odstranili jugoslovanske zastave in izobesili slovenske ter postavili slovenske napisne table (prav tam). Dodajmo, da so v istem času na meji med Slovenijo in Hrvaško postavili mejne kontrolne točke. Takšna je bila postavljena v Središču ob Dravi v občini Ormož, medtem ko na meji s Hrvaško v Pomurju takrat ni bila predvidena še nobena.

Namera teritorialne obrambe je bila izvajanje vojaške obrambe v primeru agresije na državo in izvedba nalog iz načrtov za uporabo enot TO v vojni, načrtov za zavarovanje meje in načrtov za zavarovanje

objektov, oblikovanje sprejemnih centrov za pripadnike JLA in izvedba načrtov za oviranje in blokade. Z začetkom vojne pa so se temu prilagajale tudi naloge, ki so v Pomurju zajemale preprečitev prodora JLA na smereh napada, blokada vojašnice v Murski Soboti, preprečitev blokade oziroma zavzetja mejnih prehodov s strani JLA, zavarovanje pomembnih objektov in mostov na reki Muri in zavzetje karavl ter vzpostavitev varovanja meje s strani slovenskih obrambnih sil.

Pomembna je bila tudi podpora obrambnim silam. Ta je potekala preko upravnih organov za obrambne zadeve, civilne zaščite in ostalih organov občinskih uprav. Milošević (v Šteiner, 2015, str. 100) posebej izpostavlja sodelovanje milice in civilnih organov, ki so bili zadolženi za postavljanje ovir na območju bojnega delovanja, sodelovanje s PTT (pošto) in podjetjem Elektro Maribor pri odklopu elektrike vojaškim objektom na zahteve območnih štabov. Dodaja, da so imeli zelo pomembno vlogo tudi občinski odbori Rdečega križa, ki so oskrbovali zajete ali prebegle vojake JLA in jim priskrbeli civilna oblačila in obutev. Spremili so jih na vlak ali pa jih predali staršem, ki so prišli ponje. Posebej uspešno je bilo tudi delo upravnih organov za obrambne zadeve pri izvajanju mobilizacije (prav tam).

Mine na petanjskem mostu čez Muro. (Foto: J. Pojbič)

Potek vojne po dnevih v Pomurju

V **torek, 25. junija 1991**, je skupščina Republike Slovenije sprejela Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije ter naslednji dan v **sredo, 26. junija 1991**, slavnostno razglasila samostojnost slovenske države. Razglasitev slovenske samostojnosti je bila povod za vojaško agresijo SFRJ na Slovenijo, ki jo je izvedla JLA (Mihalič v Šteiner, str. 252). V teh dneh so v obrambnih silah potekale mobilizacije in oblikovanje enot obrambnih sil ter še zadnje priprave za uresničitev v načrtih predvidenih in napovedanih nalog.

Horvat navaja (v Šteiner, str. 134), da je v Pomurju do prvega resnega konflikta med pripadniki JLA in milico prišlo 26. junija, ob 7.45. Ko so na mejnem prehodu na Kuzmi zamenjevali jugoslovansko zastavo s slovensko, je skupina vojakov JLA zasedla položaje ob obmejnem prehodu in od delavcev milice zahtevala, naj se predajo, predajo pa naj tudi orožje. Do oboroženega konflikta sicer ni prišlo, zato so še istega dne razporedili vse razpoložljive miličnike s postaj milice. Vzpostavljeno pa je bilo tudi sodelovanje s TO glede varovanja okolice mejnih prehodov.

Četrtek, 27. junij 1991

Na prvi dan agresije na Slovenijo, 27. junija, je JLA v Prekmurju poskušala zasesti mejne prehode Gederovci, Kuzma, Dolga vas in Hodoš in z njih odgnati slovenske miličnike in carinike. Mihalič piše (v Šteiner, 2015, str. 264), da se je to zgodilo ob 8.00, ko je bil sprožen signal "meja". S tem so se začele vojaške aktivnosti agresije JLA v Pomurju. Premiki enot JLA na mejne prehode so izvedeni bodisi peš bodisi z vozili ali s helikopterskimi prevozi. Preden pa so enote JLA obkolile mejne prehode, so slovenske strukture na položaje za blokado razvrstile težke delovne stroje, tovornjake in cisterne, ki sta jih zagotovila upravna organa za obrambo občin Murska Sobota in Lendava. Proti mednarodnim mejnim prehodom so bile napotene tudi enote TO, da bi jih zavarovale in izvedle oviranje na položajih ob prehodih. To je pomenilo obkolitev enot JLA, ki so pred tem polkrožno obkolile objekte na mejnih prehodih. Enote JLA so se tako znašle med oboroženo milico in TO. Slovenskim branilcem so pri vzpostavljanju ovir pomagali okoliški prebivalci, poleg tega pa so jim pomagali pri zagotavljanju primernih bivalnih razmer in jim nosili celo hrano in priboljške (prav tam, str. 270). Prav tako je bila blokirana vojašnica v Murski Soboti obkoljena s teritorialci in miličniki, vendar so se določeni premiki enot JLA še vedno izvajali, ker slovenska TO še ni

imela ukaza za odpiranje ognja. Blokirano je bilo tudi vojaško skladišče Berek blizu vojašnice.

V Prekmurju so prvega dne agresije spopadi potekali ob vojašnici v Murski Soboti, kjer so se prvič obstreljevali ob 19.30, pozneje pa še dvakrat (Rebernak v Šteiner, 2015, str. 305), zatem v Gederovcih, ko so slovenski branilci pri mednarodnem mejnem prehodu v Gederovcih odprli ogenj na enote JLA, ki ga je blokirala. Na Hodošu je poveljujoči TO po megafonu obvestil nasprotno stran, da bo ob 20.30 odprl ogenj, če se enote JLA ne predajo oziroma ne umaknejo z območja mejnega prehoda. Ker odgovora ni dobil, so teritorialci in miličniki začeli streljati na položaje JLA (Jonaš v Šteiner, 2015, str. 291–292). Ko je zmanjkalo elektrike na prehodu, je enota JLA poskušala ob napadu zasesti mejni prehod. Ko so slovenski branilci odgovorili s streljanjem, so se napadalci umaknili na karavlo Hodoš. Mednarodni mejni prehod v Dolgi vasi so enote JLA (skupaj 62 vojaških oseb) do 12.30 ure obkolile in blokirale prehod, zahtevale predajo mejnega prehoda in orožja ter umik z njega, česar pa slovenski miličniki niso naredili. Ko so enote TO in milice obkolile položaje enot JLA, ki so blokirale mejni prehod, je bilo v popoldanskem času opravljenih več pogajanj med TO in JLA o pogojih predaje enot JLA, ki pa niso dala zelenih rezultatov. V noči od 27. na 28. junij je območje zajela nevihta z močnimi nalivi (Lenarčič et. al. v Šteiner, 2015, str. 278), kar je vplivalo na pripadnike JLA, ki so bili na odprtem prostoru.

Dinamika vojnega delovanja na območju, ki ga je pokrival štab TO v Ljutomeru, je bila prvega dne agresije ob meji med Slovenijo in Hrvaško. Iz vojašnice JLA v Varaždinu so namreč napotili več oklepni koloni proti Sloveniji. Prva, ki je šla proti Ormožu, je imela nalogo, da zasede mejni prehod v Gornji Radgoni, zatem pa so poslali še drugo, ki je bila namenjena uničenju novoustanovljene mejne kontrolne točke na meji s Hrvaško v Središču ob Dravi in tretjo, ki naj bi z ormoške strani omogočila prehod preko mosta. Na območju Prlekije so se aktivnosti agresije začele na mostu v Ormožu, kjer je bila 27. junija, ob 11. uri pred mostom čez Dravo pri Ormožu ustavljena oklepna kolona iz Varaždina. Tam je bila postavljena barikada, narejena iz gradbenih strojev in kamionskih vlačilcev. Prišlo je do pogajanj oficirjev JLA s predstavniki milice in TO, ki pa niso dala rezultata. Po barikadi na mostu in branilcih je JLA začela streljati ob 13.40 (Dražnik in Šteiner v Šteiner, 2015, str. 166). To predstavlja začetek vojaških spopadov v tem delu Slovenije, ki so branilce prepričali in postavili v vojno situacijo. Oklepna kolona polkovnika Popova, ki je bila

zaustavljena na ormoškem mostu, se je obrnila in proti Sloveniji napotila preko hrvaške Štrigove. V večernih urah je prešla slovensko-hrvaško mejo in od tam preko Banfija in Razkrižja napredovala ob reki Muri, počitek pa imela blizu Veržerja (prav tam, str.167). Tega dne se je oklepna kolona, ki se je v popoldanskem času prebila preko Središča ob Dravi v Ormož in bila udeležena v spopadih v samem mestu, v večernih urah napotila proti Ljutomeru. Po spopadih s slovenskimi branilci pred dostopi v mesto v Kačurah in Mekotnjaku se je ponoči obrnila in naslednje jutro mimo Ormoža vrnila v Središče ob Dravi.

Prvi dan agresije so bili vsi mejni prehodi v Pomurju proti Madžarski in Avstriji pod nadzorom struktur nove slovenske države. Habulin piše, da so bili začasno zasedeni in zaprti le maloobmejni mejni prehodi proti Avstriji v Fikšincih, Kramarovcih in Sotini (2011, str. 22).

Petek, 28. junij 1991

Drugi dan agresije, 28. junija, se je odločal izhod agresije na Slovenijo, saj je JLA predvidevala zaključiti začeta in predvidena delovanja, nadomestiti zamujeno in prevesti tehnicno vojaškega uspeha na stran zveznih sil. Tega dne je JLA uporabila tudi vojaško letalstvo za napade na objekte in cilje slovenskih branilcev ter v Prekmurju poskušala s poslanimi oklepnimi enotami ponovno zasesti prehoda v Gederovcih in Dolgi vasi.

Najbolj energična je bila oklepna kolona JLA, ki je bila namenjena v Gornjo Radgono in Gederovce. Zgodaj zjutraj je nadaljevala pot. Proti njej je delovalo več skupin slovenskih branilcev s protioklepnimi sredstvi, vendar je niso uspeli zaustaviti in je kljub oviram v Vučji vasi in Hrastje Moti nadaljevala prodor. V Radencih je prišlo do spopada, v katerem so poleg teritorialcev sodelovali tudi miličniki, in se je po 8.30 razširil po vsem naselju. Pri tem je en civilist kot opazovalec izgubil življenje. Prodor proti Gederovcem ni bi možen zaradi blokiranega mostu preko Mure v Petanjcih. Zatem so se spopadi nadaljevali na območju industrijske cone pred Gornjo Radgono in v mestu samem. Bojni skupini JLA polkovnika Popova je uspelo ob 11.20 priti do Gornje Radgone in 28. junija, ob 12.05, zasesti mednarodni mejni prehod. V borbah v Gornji Radgoni je skupina prostovoljcev z uporabo molotovk uničila več spremljevalnih vojaških vozil. Tu je pod streli JLA padel civilist Janez Svetina, svetovni popotnik in filozof (Dražnik v Šteiner, 2015, str. 177).

Na območju občine Ljutomer je popoldan drugega dne agresije prišlo do spopada z oklepno kolono, ki je bila pred tem zaustavljena pred mostom v Petišovcih in ni uspela prodreti proti Dolgi vasi ter je bila napotena proti Razkrižju. Ob 18.30 je prišlo do spopada v vasi Gibina, na meji med Slovenijo in Hrvaško. Ko so spremenili smer prodora po komunikaciji Štrigova–Banfi, je v poznih večernih urah prišlo do spopada še v Banfiju. Gledena to, da je bila branjena ovira nepremostljiva, prodiranja niso nadaljevali. 29. junija, ob 0.30, jim je po hrvaški strani iz Središča ob Dravi prišla na pomoč tankovska enota, vendar so bili pri poskusu prodora preko Banfija do Veščice zaradi ovir prav tako zaustavljeni in so se umaknili v Središče ob Dravi (Dražnik v Šteiner, 2015, str. 178).

V Prekmurju pa so bila delovanja slovenskih branilcev od vsega začetka uspešna. V Dolgi vasi so se v jutranjih urah pogajanja o predaji enot JLA nadaljevala. Ker so oficirji JLA s predajo zavlačevali, so miličniki na mejnem prehodu Dolga vas izstrelili nekaj opozorilnih strellov. Do 10.30 se je 67 pripadnikov enote JLA predalo z orožjem vred (Stanič et. al. v Šteiner 2015, str. 278). Kasneje pomoč oklepne kolone iz Varaždina in preboj preko mosta v Petišovcih ni uspel in mejni prehod Dolga vas je bil dokončno osvobojen. Tega dne je bila zavzeta tudi karavla JLA v Pincah.

Na Kuzmi se je enota JLA, ki je poskušala blokirati mejni prehod, prav tako znašla v obkolitvi s strani miličnikov na prehodu in teritorialcev izza položajev zvezne vojske. Pozivali in pogajali so se o predaji. Ker se niso hoteli predati in so se začeli pomikati proti karavli Kuzma, je bil izstreljen opozorilni strel nad glave vojakov. Prišlo je do predaje 23 pripadnikov JLA. Še isti dan je enota TO obkolila vojake v karavli Trdkova. Ti so se predali brez boja. Mejni prehod Kuzma je bil ves čas odprt, karavla Kuzma pa je bila blokirana.

V Gederovcih so se pogajanja o predaji obkoljene enote JLA, ki je prejšnji dan poskušala zavzeti mejni prehod, nadaljevala. Del vojakov JLA se je izmaknil na sosednji karavli, predalo pa se je 51 pripadnikov JLA, ki so bili obkoljeni. Zatem so slovenske obrambne sile zavzele tudi karavlo Petanjci in Fikšinci ter zajele vojake na njih. Pri tem je na karavli v Petanjcih prišlo tudi do streljanja.

Ko so slovenski branilci mednarodnega mejnega prehoda na Hodošu zjutraj ugotovili, da se je enota JLA ponoči umaknila s položajev

ob prehodu, so blokirali karavlo Hodoš. Mejni prehod je zopet normalno deloval (Jonaš v Šteiner, 2015, str. 290–291).

Soboška vojašnica je bila blokirana in odklopili so ji elektriko, vodo in telefon. Preprečili so oskrbo in začeli s pozivi ter pogajanja o predaji. Rebernak navaja (v Šteiner, 2015, str. 307), da je vedno več vojakov izkoristilo priliko in prebegnilo k TO. Iz vojašnice pa so grozili, da bodo streljali po mestu, če pride do napada. Murska Sobota je tega dne doživela dva letalska napada na barikade ob vojašnici, v katerem sta bila ranjena dva vojaka JLA, izmed katerih je eden kasneje v soboški bolnišnici umrl.

Zvečer tega dne je bila tudi objavljena prekinitev ognja, ki pa se kot piše Milošević (v Šteiner, 2015, str. 99) ni spoštovala na obeh straneh, saj je bolj kot premirje delovala kot bojni premor, v katerem sta obe strani nabirali moči in sredstva, da dosežeta položaj, ki bi odločal o izidu.

Tako so drugi dan agresije na Slovenijo bili v Prekmurju dokončno zavarovani ali osvobojeni vsi mejni prehodi proti Avstriji in Madžarski, kar pomeni, da JLA ni dosegla nobenega od predvidenih ciljev. V Pomurju pa je bil v rokah JLA le mednarodni mejni prehod v Gornji Radgoni. Poleg tega so bile 28. junija 1991 v Prekmurju zasedene štiri obmejne karavle JLA, in sicer v Trdkovi, Fikšincih, Petanjcih in na Pincah, v njih pa je bilo zajetih 109 pripadnikov JLA in zaplenjene večje količine orožja in opreme. Poleg tega je bilo na mejnih prehodih zajetih še 136 pripadnikov JLA, tako da je bilo zajetih skupaj 245 oseb (Jonaš v Šteiner, 2015, str. 289–290).

Sobota, 29. junij 1991

Tretji dan, v soboto, 29. junija, so slovenske obrambne sile v Prekmurju zavzele sedem preostalih karavl JLA na meji z Avstrijo in Madžarsko, in sicer Sotina, Korovci, Lendavske Gorice, Žitkovci, Kobilje, Čepinci in Prosenjakovci, na njih pa so bili zajeti 104 pripadniki JLA (prav tam).

Jonaš tudi navaja (prav tam, str. 289), da zavzemanje karavl ni predstavljalo posebnega problema. Začelo se je z dovažanjem potrebnih sil, ki so obkolile objekt, poveljnik enote TO ali milice (op. a.) pa je poveljnika karavle pozval k predaji. Pri tem so sodelovali domačini, znanci poveljnika karavle in miličniki, v nekaterih primerih celo ožji

družinski člani komandirja karavle JLA. Predaja vseh karavel v Pomurju, ki se je izvedla 29. junija, je potekala brez boja, pripadniki JLA pa so bili prepeljani v zbirne centre, od koder so vojake, preoblečene v civilna oblačila, poslali v domače kraje.

V Gornji Radgoni so potekali prvi pogovori med poveljnikom enote JLA iz Varaždina in slovenskim poveljnikom TO iz Ljutomera. Gornja Radgona je tako postala in ostala ena od pomembnih točk nadaljnjih delovanj v osamosvojitveni vojni.

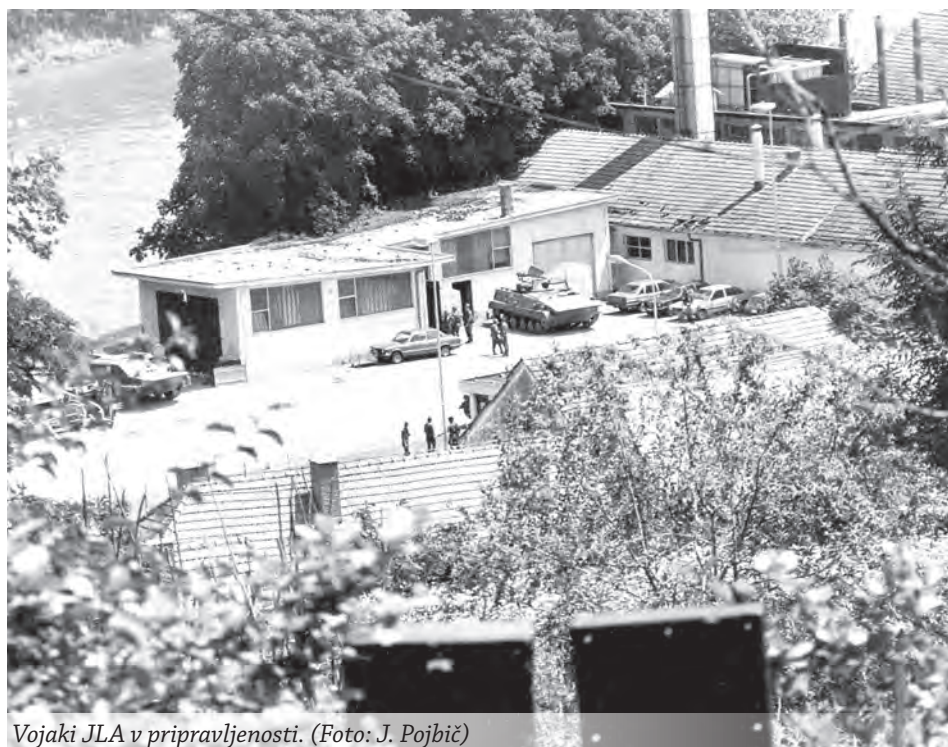
Nedelja, 30. junij in ponedeljek, 1. julij 1991

Četrty in peti dan sta potekala v nekakem zatišju. Dražnik navaja (v Šteiner, 2015, str. 169), da so po 29. juniju v Varaždinu pripravljali načrt za rešitev polkovnika Popova iz Gornje Radgone. Oklepna enota JLA v Gornji Radgoni je bila blokirana in praktično onemogočena za izpad iz mejnega prehoda. Vsa pogajanja med JLA in slovenskimi predstavniki, da bi mejni prehod zapustili brez oklepne tehnike, so bila neuspešna. Danes vemo, da so se predstavniki JLA pogovarjali tudi z Avstrijci o tem, da bi umik opravili preko avstrijske Radgone. Na koncu je bilo ukazano, da naj preboj iz Gornje Radgone omogoči močna kombinirana enota JLA, ki se naj prebije do mejnega prehoda (prav tam). Dodajmo še, da je generalpolkovnik Avramović v tem času v 5. Vojaškem območju v Zagrebu zamenjal Slovenca, generalpolkovnika Kolška. Vsi načrtovani in napovedani letalski napadi na Slovenijo niso bili izvedeni in alarmi za zračno nevarnost so večkrat preizkušali potrpežljivost ljudi ob Muri in njihovo pripravljenost za odhode v zaklonišča.

Slovenske obrambne sile so še naprej blokirale vojašnico v Murski Soboti in karavlo na Kuzmi in na Hodošu ter v Gornji Radgoni. Pri tem so se nadaljevala pogajanja in pozivi k predaji pripadnikov JLA na teh objektih. Obrambne sile so nadaljevale z branjenjem ovir na mostovih preko reke Mure v Srednji Bistrici, Dokležovju in v Petanjcih. Na smereh možnega ponovnega prodora JLA so postavili dodatne ovire. Enote TO, ki so zavzele karavle JLA, so začele opravljati službo varovanja meje z Avstrijo in Madžarsko, pa tudi z republiko Hrvaško, kjer so v vaseh Pince Marof, Petišovci in Kot začeli vzpostavljati slovenske stražnice. Najpomembnejše pa je bilo, da so se enote TO in milice spočile in bile dodatno opremljene s protioklepnimi sredstvi in ostalim orožjem, ki jim ga je do tedaj primanjkovalo.

Skupina teritorialcev v predahu pred naslednjo akcijo. (Foto: J. Pobjbič)

Vojaki JLA v pripravljenosti. (Foto: J. Pobjbič)

Torek, 2. julij 1991

Z drugo fazo agresije na Slovenijo označujemo obdobje po 2. juliju. V Prekmurju so tega dne enote TO na Kuzmi dobile nalogo, da zavzamejo karavlo Kuzma. Ker se kljub pozivu niso predali, je bil izvršen napad na karavlo. V boju je padel oficir JLA Stojanović, predalo pa se je 17 vojakov. Ko Jonaš navaja Mihaliča piše (v Šteiner, 2015, str. 289), da je poveljujoči kapetan Stojanović, ki ni sprevidel brezizhodnosti položaja, vztrajal do konca, kljub temu da mu je od 36 vojakov 19 pobegnilo, ostalih 17 pa se ni hotelo boriti.

Tudi na Hodošu so s pogajanjem poskušali doseči predajo pripadnikov JLA in zvezne milice. Do 1. julija jim to ni uspelo, verjetno tudi po zaslugi zveznih miličnikov in carinikov, ki so nasprotovali predaji, čeprav je bilo razmerje med posadko JLA v karavli in slovenskimi obrambnimi silami v blokadi in obkolitvi 1 : 2 v korist slednjih (Jonaš v Šteiner, 2015, str. 294). 2. julija je poveljnik soboškega štaba TO poslal na Hodoš svojega namestnika, z nalogo, da izvede napad in zasede karavlo, če se enota JLA do postavljenega roka ne bo predala. Ko so slovenski vojaki napolnili orožje in se pripravili za obstreljevanje, so obkoljeni v karavli spoznali brezizhodnost položaja in se okrog 18. ure brez boja predali. TO je zajela 66 vojakov, podčastnika in častnika JLA, 15 zveznih miličnikov in štiri zvezne carinike. Zajete so z avtobusom prepeljali v zbirni center za vojne ujetnike (prav tam).

Poveljnik štaba TO v Murski Soboti je zadnji ukaz za napad na soboško vojašnico prejel po telefonu 2. julija popoldne. Ker, kot piše (v Šteiner 2015, str. 308), ni hotel prevzeti odgovornosti za civilne žrtve, je zahteval potrditev ukaza v pisni obliki preko telefaksa. Ker ga ni dobil, je ukaz o napadu preklical. Gerenčer pa navaja (v Šteiner, 2015, str. 111), da je visoki oficir JLA pred odhodom iz Murske Sobote prišel na občino in se zahvalil za korektno in preudarno ravnanje, s katerim ni prišlo do nepotrebnih žrtev in škode. Gerenčer dodaja, da so tudi občani, predstavniki posvetne in cerkvene oblasti, menili, da so ravnali pravilno (prav tam).

2. julija je poveljujoči TO v Gornji Radgoni dobil od poveljnika pokrajine ukaz za napad na enoto JLA v primeru, da se ta pred tem ne preda. Dražnik navaja (v Šteiner, 2015, str. 185), da so teritorialci udarili s položajem na grajskem griču, vojaki JLA pa so streljali s topovi

in mitraljezi po mestu. Prileteli sta tudi dve vojaški letali JLA, ki sta raketirali položaje in barikado na železniškem prehodu pri Avtoradgoni in stresali smrtonosni tovor tudi po stanovanjskih stavbah v mestu. Spopad je trajal neprekinjeno do teme. V njem je bil težje ranjen prostovoljec. Popolnoma je bil uničen cerkveni zvonik, na grajskem griču sta zgoreli dve stanovanjski hiši. Okolica mejnega prehoda je bila razdejana. Miličniki in teritorialci so izvedli napad tudi na gornjeradgonsko karavlo, kjer se je predalo celotno moštvo. Tega dne je prišlo tudi do zavzetja karavle JLA v Zgornjem Konjišču, v kateri se je pripadnikom TO in milice brez boja predalo 45 vojakov JLA.

Še pred spopadom v Gornji Radgoni je iz varaždinske vojašnice napotena nova oklepna kolona, ki naj bi poskušala rešiti blokirano enoto JLA na gornjeradgonskem mejnem prehodu. Dražnik navaja (prav tam, str. 182), da je to pomenilo nov začetek intenzivnih bojnih delovanj. V Slovenijo je vstopila pri Središču ob Dravi in nato preko Vitana in Presike prodirala proti Ljutomeru. Do spopada s slovenskimi branitelji je prišlo v naselju Presika. Bojna skupina JLA je potem nadaljevala pot po obhodnih poteh do Stroče vasi, kjer je prenočila.

Istočasno pa je bila v boj poslana še ena bojna skupina JLA, nastanjena v Središču ob Dravi, ki je prodirala v smeri Železna gora–Martin na Muri–Gibina. Najprej je prišlo do spopada na Gibini. Po tem spopadu, v katerem so bili močno poškodovani tudi civilni objekti, se je enota JLA umaknila v Štrigovo in pozno zvečer začela prodirati proti Banfiju, kjer je bila zaustavljena pri branjenih ovirah. Po tem spopadu je svoj prodor ustavila in se 3. julija zgodaj zjutraj vrnila na izhodiščno točko v Središče ob Dravi. 2. julija zvečer je bila ponovno objavljena prekinitev ognja.

Sreda, 3. julij 1991

V sredo, 3. julija, so se napadna delovanja JLA na Slovenijo nadaljevala in še intenzivirala. Najprej je ob pol četrti uri zjutraj prišlo do spopada v vasi Pristava, vendar je bojna skupina JLA po tem nadaljevala prodor proti Ljutomeru. Po spopadu s teritorialci in miličniki na vpadnicah v mesto je enota JLA svojo namero o prodiranju skozi Ljutomer opustila in nadaljevala pot skozi Lukavce proti Križevcem. Na to območje so bile za preprečitev prodora JLA v pomoč poslane enote TO iz Slovenskih Konjic, iz Maribora, iz Murske Sobote ter Lenarta, angažirane pa so bile tudi

posebne enote milice. Po 6. uri so potekali intenzivni spopadi z razvlečeno kolono JLA v naselju Stara Nova vas, pa vse do Hrastje Mote, kar je trajalo do 11.50. Takrat se je glavnina kolone ustavila, zbrala zaostala vozila, se postavila v obrambni položaj in tako dokončno prekinila prodiranje. V Hrastje Moti se je kasneje med poskusom vzleta poškodoval tudi oskrbni helikopter. Do Radencev je uspel kot predhodnica priti poveljniški oklepni transporter, kjer je bil poškodovan v spopadu in zaustavljen ob 11.15. S tem je bila dokončno onemogočena rešitev oklepne enote, ki je bila v Gornji Radgoni (Dražnik in Šteiner v Šteiner, 2015, str. 170).

Z navedenim pa opis spopadov še ni zaključen. Omeniti je treba še delovanje bojne skupine JLA, ki so jo 3. julija iz Središča ob Dravi poslali v pomoč skupini, ki je prodirala proti Gornji Radgoni. Ta sicer ni uspela priti na območje Pomurja, ker je bila zaustavljena na območju Gomila pri Kogu – Hermanci. Prodirala je v smeri Godeninci–Vitan–Kog. Ko je prispela do barikade v Presiki, ni mogla prodreti skozi, zato se je obrnila in naletela na zasedo na Gomili pri Kogu. Zaradi spopada s teritorialci so jim ob 12.15 odobrili umik, med potjo pa so streljali in poškodovali številne civilne objekte. 3. julija ob 13. uri je bilo dokončno vzpostavljeno premirje, s čimer so se pravzaprav zaključile bojne aktivnosti na tem delu Slovenije.

Ko je bila v Ljubljani sprejeta odločitev o tem, da se lahko oklepna enota JLA v Gornji Radgoni umakne z moštvom in tehniko, ji je bil dovoljen odhod z območja mejnega prehoda. Premik iz Gornje Radgone se je začel 3. julija ob 18.52. V Hrastje Moti pa se je združila z bojno skupino, ki ji je šla na pomoč in Republiko Slovenijo zapustila nekaj čez polnoč pri Gibini in se vrnila na Hrvaško v varaždinsko kasarno (prav tam, str. 186).

Četrtek, 4. julij 1991 in naprej

Od četrтка, 4. julija 1991, naprej na območju Pomurja, razen v vojašnici v Murski Soboti, ni bilo več sovražnih enot JLA. Vojašnica v Murski Soboti je bila edini objekt JLA, ki ga TO v Prekmurju ni zavzela.

V **petek, 5. julija 1991**, ob 14.00 je štab TO Murska Sobota blokado pred vojašnico odstranil. V **nedeljo, 7. julija 1991**, je bila sprejeta Brionska deklaracija, s katero so bile pod mednarodnim okriljem zagotovljene ustavitve sovražnosti na ozemlju Slovenije in za dobo treh mesecev zamrznjene osamosvojitvene aktivnosti. Po tem dogovoru naj

bi se na mejah z Republiko Avstrijo in Madžarsko vzpostavilo stanje, kakršno je bilo pred agresijo. V praksi se to ni nikoli poskušalo uresničiti, saj je bilo povsem nemogoče. Simbolično je 7. julija 1991 zvečer uspel zapustiti vojašnico tudi poveljnik JLA in tako prenehal biti vojaški nasprotnik. Nekaj dni za tem pa je bila demobilizirana večina enot slovenskih obrambnih sil in rezervisti iz vrst TO in milice so šli na svoje domove in v službe. S tem je bilo vojne v Pomurju konec.

K sklepu

Po zbranih podatkih so slovenske obrambne sile v Pomurju zajele v svojih akcijah 529 vojakov (od tega 425 v Prekmurju), 31 starešin JLA (20), 15 zveznih miličnikov, 10 (4) zveznih carinikov in 5 civilnih oseb v JLA ter zaplenile večino oborožitve na karavlah. Skupno število zajetih je tako 580 ali več kot 50 odstotkov.

Slovenske obrambne sile v Pomurju niso imele smrtnih izgub. V bolnišnico v Murski Soboti je bilo z območja Prekmurja prepeljanih 20 teritorialcev zaradi različnih bolezenskih znakov. Pri ljutomerskem štabu TO najdemo na seznamu ranjenih teritorialcev 2 častnika in 4 vojake. Habulin (2011) piše o 2 ranjenih miličnikih na območju Pomurja.

Podatki o izgubah v vrstah JLA se razlikujejo. Najpogosteje se navaja 7 mrtvih, od tega 2 v Prekmurju in 5 pri enotah JLA, ki so prišle iz območja Hrvaške, in skupaj 34 ranjenih, med temi 17 na območju Prekmurja.

Med civilnim prebivalstvom zasledimo 2 mrtva in 2 ranjena.

Naj v sklepu ponovim kraje, v katerih so potekala bojna delovanja. Na območju Prlekije in Slovenskih goric so to: Banfi, Bučecovci, Gibina, Gornja Radgona, Hrastje Mota, Kačure, Ljutomer, Mekotnjak, Presika, Pristava, Radenci, Stara Nova vas in Veržej. V Prekmurju pa so to: Gederovci, Petanjci, Kuzma, Hodoš, Dolga vas, in Murska Sobota. Če bi želel naštet in ponoviti še kraje, kjer so vojaški konflikti rešeni brez streljanja oziroma uporabe orožja, pa bi bil ta seznam več kot enkrat daljši, kar vsekakor kaže na naravo delovanja na teh območjih.

Viri:

Šteiner, A. (ur.), 2015. Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja – Zbornik. Lendava: Arma.

Habulin, T, 2011. Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo. Diplomsko delo. Maribor: Fakulteta za varnostne vede.

II. PRIČEVANJA –

petindvajset zgodb ob petindvajsetletnici

(Foto: J. Pojbič)

SILVIJA HAJDINJAK PRENDL, LENDAVA

Doživljanje vojne na dvojezičnem območju

Silvija H. Prendl v letu 1991 študentka zgodovine na Pedagoški fakulteti Maribor, danes ravnateljica Dvojezične srednje šole Lendava.

Nevarnosti vojne se je zavedala šele po zahtevnem prihodu iz Maribora domov v Lendavo. Dogodki na mostu v Petišovcih so prinesli posebno napetost.

Vojno za osamosvojitve Slovenije sem doživela kot študentka zgodovine na Pedagoški fakulteti Maribor. Prav tam me je dosegla vest o razglasitvi samostojnosti Slovenije in dan po tem tudi o začetku vojne za obrambo neodvisne države Slovenije. Na srečo mi je uspelo ujeti zadnji avtobus, ki je peljal iz Maribora v Lendavo, kjer so me dočakali zaskrbljeni obrazi domačih.

Moja študentska leta so padla v čas, ko so se razmere v skupni državi Jugoslaviji vedno bolj zaostrovale, pojavljala so se razmišljanja in pozneje zahteve po demokratizaciji; najprej zahteve po spremembi politične ureditve v skupni jugoslovanski državi in pozneje po osamosvojitvi Slovenije. Kot se za študente zgodovine tudi spodobi, smo s posebnim zanimanjem spremljali dogodke, ki so bili povezani z razpadanjem Jugoslavije in osamosvajanjem slovenske države, kot so druga majniška deklaracija, mitingi resnice, razglasitev gospodarske samostojnosti Slovenije, plebiscit za osamosvojitve Slovenije ... Ocenjevali smo mednarodne razmere (demokratizacija vzhodne Evrope) in odnos do dogajanja v Jugoslaviji ter z zaskrbljenostjo ugotavljali, da predvsem zaradi nerazumevanja razmer v Jugoslaviji, zahod ni naklonjen razpadu države in osamosvajanju posameznih bivših republik.

Ko je bila 25. junija 1991 razglašena samostojnost in neodvisnost Republike Slovenije, sem bila ponosna na svojo mlado državo, obenem

pa se je že prikradel nekakšen strah, saj so bile vse glasnejše grožnje o uporabi vojaške sile za obrambo skupne države.

Vendar dejanske nevarnosti vojne vse do prihoda domov nisem dojela. Ko sem namreč po zelo dolgi vožnji iz Maribora prispela domov, so me tam pričakali dogodki, na katere nisem bila pripravljena. Mama je prestrašeno tekala po dvorišču, dedek pa je s samokolnico vozil hrano in druge nujno potrebne stvari za preživetje v klet, v kateri je uredil pravo zaklonišče. Ves svoj denar pa je shranil v veliko stekleno posodo za vlaganje, ki jo je skril v kleti. Tega dogodka iz časa osamosvojitve smo se pozneje največkrat spominjali in se na račun dedka velikokrat nasmejali. Gotovo pa nam takrat ni šlo na smeh. Dedek je bil namreč eden tistih, ki je strahove vojne že preživel in njegov resnoben izraz na obrazu nam je govoril, da gre tokrat zares.

Oče je bil poklicni gasilec in je bil z dogajanjem na območju Lendave seznanjen, saj je bila tudi gasilska enota Nafta Lendava v stalni pripravljenosti. Občasno nas je obveščal o dogajanju in možnih nevarnostih. Na te pa so nas opominjali tudi zavijajoči zvoki sirene. V naši neposredni bližini so namreč potekali boji na mejnih prehodih v Dolgi vasi in v Petišovcih ter karavlah v Žitkovcih, Kobilju, Lendavskih Goricah in Pincah. S strahom smo spremljali dogajanje, ki je doseglo vrhunec 28. junija 1991, ko smo čakali na razplet dogodkov na mostu v Petišovcih, ki ga je nameravala prečkati kolona oklepnih vozil JLA. Prehod čez most je bil s slovenske strani zaprt s cisternami, od katerih sta bili dve polni goriva. Oče je poklical domov in nas opomnil, da naj se zaradi nevarnosti eksplozije zadržujemo izven hiše, na prostem, dokler nevarnost ne mine. Poskus prehoda enot JLA čez most na srečo ni uspel, saj ga je preprečil živi ščit prebivalcev hrvaškega Murskega Središča na drugi strani Mure. Žal pa to ni ustavilo oklepne kolone JLA, ki je v Slovenijo prodrla pri Razkrižju in zavzela mejni prehod Gornja Radgona.

Tudi takrat, ko je neposredna vojna nevarnost minila, smo s strahom spremljali dogajanje vse do konca desetdnevne vojne, ki se je na srečo končala, še preden se je razplamtela (v kolikor jo primerjam z vojno na ostalem ozemlju nekdanje Jugoslavije).

Velikokrat razmišljam o teh dogodkih med osamosvojitveno vojno, tako ob pomembnih datumih oziroma obletnicah in kadar dijakom predavam o vojnah. Predvsem se spominjam odziva in obnašanja ljudi, ki so se na neposredne nevarnosti vojne odzvali zelo različno.

Poleg očeta so bili tudi mnogi drugi sorodniki, znanci, prijatelji neposredno vključeni v dogajanje v okviru teritorialne obrambe, milice ali JLA. Nekateri znanci so podlegli strahu in državo zapustili, ko je to bilo še mogoče, večina pa se je kljub strahu odločila braniti mlado slovensko državo in našo svobodo. Težko je bilo predvsem dojeti, da je nekdanja formacija vojske v skupni državi, ki naj bi nas branila pred vsem hudim, naenkrat postala sovražnik številka 1. Eden od prijateljev je takrat že delal v vrstah JLA v Zagrebu in je bil med junijsko vojno v Sloveniji na dopustu, pa se je v zelo kratkem času moral odločiti, ali se bo vrnil v vrste JLA ali pa se bo pridružil enotam slovenske teritorialne obrambe. Odločil se je za Slovenijo. Spomnim pa se strahu v njegovih očeh, tudi takrat, ko so njegovi starši in prijatelji šli po njegove osebne stvari v Zagreb, saj se sam tja ni mogel in ni smel vrniti.

Nimam namena soditi ljudi zaradi njihovih odločitev med slovensko osamosvojitveno vojno, saj se zavedam, da so vojne predvsem grde, zanimivo pa je, kaj lahko naredijo iz ljudi. Zato pa cenim tiste, ki so se v tistih časih znali in zmogli odločiti za obrambo naše samostojnosti in se postaviti z orožjem v roki na bojno črto, kjer so bili na drugi strani velikokrat tudi »naši ljudje« v vrstah JLA.

Kot učiteljica zgodovine se tudi zavedam, da se je dogajanje med vojno pomembno spominjati, da ostanejo v naši zavesti kot opomniki na grozote, ki se ne bi smele zgoditi. Čeprav verjamem, da je edina dobra stran vojne njen konec, pa mislim, da je imela slovenska osamosvojitvena vojna še eno dobro stran: združila nas je v boju za svobodo in samostojnost.

Tvegana pot v porodnišnico

Valerija Jurinec v letu 1991 kuharica v hotelu Radin Radenci, danes gospodinja.

V visoki nosečnosti se je ob moževem spremstvu peš odpravila čez petanjski most na Muri in z avtomobilom naprej na porod v rakičansko bolnišnico.

Tisti nesrečni petek, 28. junija 1991, me je po telefonu poklicala sestra in mi povedala, da se je začela vojna. Sama sem bila v visoki nosečnosti, dva dni sem bila že čez rok za porod. Tašča me je pomirila, naj ne skrbim, saj ne bo nič hudega. Mož je kot inštruktor vožnje opravljal svoje delo v Murski Soboti in se ni mogel več vrniti domov v Radence, ker je bil most čez reko Muro v Petanjcih blokiran. Avto je pustil pri sorodnikih na Petanjcih in šel peš čez most proti domu. Sama sem na vsak način želela na porod v bolnišnico. Vzela sem najnujnejše in z možem sva se peš odpravila po cesti proti mostu. Tam so nama slovenski vojaki povedali, da so napovedani zračni napadi in ne moremo iti varno čez most. Kljub temu so naju vojaki popoldne spremljali čez most do sorodnikov. Pri teti sva si nekoliko oddahnili, nato pa sva se sama odpeljala proti Rakičanu.

V bolnišnici so me lepo sprejeli, vendar smo vsi morali zaradi napovedanega napada in zavijanja siren oditi v zaklonišče pod interni oddelek. Zaradi strahu in nervoze so mnoge mamice predčasno dobile popadke in rodile v zaklonišču. Jaz sem rodila v bolnici naslednji dan popoldne in sem morala še na dan poroda v zaklonišče, ker so v bolniških posteljah ostali samo najtežji bolniki. Nekatere mamice zaradi vsega tega niso uspele dojit svojih otrok, moja hčerka pa je bila tako pridna, da sem jo brez težav lahko dojila. Takrat je bil tudi problem glede priprave hrane za novorojenčke. Zaradi stalnih alarmov pred zračnimi napadi smo bili ves čas na poti od oddelka do zaklonišča. Ker pa so ti bili lažni, smo porodnice, ki smo imele močne bolečine, kar ostale v svojih sobah.

Drugi dan po porodu naju je obiskal tudi mož, saj se je navkljub vojnemu stanju zelo razveselil rojstva svojega prvega otroka. Po vračanju proti domu je imel spet težave zaradi napovedi napada jugoslovanskih letal. Ravno na Petanjcih je bil z drugimi skoraj tri ure v nekem zaklonišču. Pred večerom je na vsak način želel čez most, čeprav so mu to odsvetovali. Za prehod je izkoristil možnost, ko so to z dovoljenjem slovenskih vojakov storili tudi člani neke vojaške ali politične delegacije iz Ljubljane. Pustili so ga, vendar pa je bil opozorjen, da je še vedno velika zračna nevarnost in mu na tej poti nihče ne more zagotoviti varnosti. Ko je stopil na cesto pred most čez Muro, je v daljavi zaslišal brnenje letal. Rekel je, da nikoli v življenju ni prišel tako hitro domov iz Petanjcev do Radencev, ker je tako tekel, da je prehitel celo mopedista. Ni se niti zavedal, kako hitro je bil doma. V mislih je imel samo to, kako mora preživeti tisti trenutek, da s hčerko ne bi ostali sami.

Na srečo se je za našo družino vse srečno končalo. Vojni dogodki so prinesli žrtve pri nas v Radencih, še huje pa je bilo v Gornji Radgoni.

Se bom še lahko igral? (Foto: J. Pojbič)

ANTONIJA BERDEN, BOGOJINA

Porod v zaklonišču bolnišnice Murska Sobota

Antonija Berden v letu 1991 profesorica v Ekonomski šoli Murska Sobota, danes ravnateljica v Dijaškem domu Murska Sobota.

Vojne dogodke je postavila na stran ter se odločila, da svoje poslanstvo matere postavi na prvo mesto.

Spomnim se, da je bil, 2. julija 1991, torek. V bolnišnico me je mož »dostavil« že dan prej – v ponedeljek, saj se je zelo bal, kaj bo z mano doma, če pride do popadkov, pa bo alarm ali zaprta cesta, porušen most ... Torej je bilo najbolj varno, da ostanem v bolnišnici. Datum poroda sem imela šele v petek, 5. julija 1991.

Že ves teden po formalni razglasitvi neodvisnosti sem se kar sama vozila na kontrolni pregled v bolnišnico. Zgodilo se mi je na primer, ko sem točila gorivo, da so mi ljudje, ki so tam čakali v vrsti, dali prednost – vsem sem se na nek način smilila. Sama pa sem to vojno dojemala kot nekaj, kar je nekje daleč, vstran od mene, čeprav je bilo tu, na dvorišču, na ulici. Zavedala sem se, da imam jaz »svojo vojno« in da se moram na vso moč truditi, da zmagam.

Tako sem 1. julija 1991 ostala v bolnišnici. Naslednji dan mi je zdravnik povedal, da upa, da bo porod kmalu. Dogajalo se je 2. julija 1991, okrog 15.00 ure, ko so nas ob zvoku siren po zvočniku obvestili: »Oblecite bolniške halje, v žep dajte osebno izkaznico ali drug osebni dokument, vzemite vsak svojo odejo, zapustite sobe in pojdite v zaklonišče na oddelek kirurgije!«

Stisnilo me je pri srcu, tokrat pa gre zares. Zdaj je to tu, blizu mene in jaz sem del tega! Dosledno smo se držali navodil. Ko sem stopala po nadhodu med staro porodnišnico in kirurgijo po povezovalnem mostu,

sem pred sabo imela sliko iz filma Bitka za ranjence, bitka na Neretvi. Stopali smo v vrsti, bolniki in nosečnice, drug za drugim v kletne prostore kirurgije. Nisem prepričana, a mislim, da so vse bolnike iz vseh oddelkov takrat zbrali v kletnih prostorih. Zdravstveno osebje je nas nosečnice držalo skupaj in nas skrbno opazovalo. Veliko nas je bilo v zaklonišču, mogoče 300, 400 ljudi ... ne vem, saj sem sama sebi dopovedovala, da moram odmisлити zunanje stanje. In res se je začelo ... okrog 16.30 prvi in potem vedno pogosteje so se začeli pojavljati popadki. Ena od medicinskih sester mi je ponudila pomirjevalo in besede vzpodbude: *»Pomirite se, saj bo vse dobro, ne sme vas biti strah«*. Mislila je na dogajanje zunaj zidov. *»Ni me strah,«* sem ji odgovorila. *»Vem, da tam ne morem nič pomagati, jaz imam svojo vojno, ki jo moram zmagati.«*

Zelo lahko pohvalim zdravstveno osebje v teh trenutkih, saj so me nenehno opazovali in spremljali vse bolnike. Naenkrat sem se znašla na nekem ležišču, bila so nosila ali voziček ... nekaj podobnega in ob 17.50 uri sem uspešno opravila svojo nalogo. Rodila sem sinka Jana, malega Slovenca, ki je letos praznoval 25 let. Naj še enkrat poudarim, da sem bila deležna velike pozornosti in prijaznosti vsega zdravstvenega osebja in tudi drugih v zaklonišču. Zdelo se mi je, da sem se vsem smilila, da so me pomilovali, mi želeli pomagati. Za mano sta v zaklonišču rodili še dve mamici.

Sinka so povili in mi ga položili v naročje in šele okrog 21.30 smo se preselili iz zaklonišča nazaj v sobe. Pred tem so oskrbeli še mene. Namestili so me v sobo, kjer je že bila druga mamica, moja sošolka iz osnovne šole, ki je nekaj dni pred tem rodila sinka Uroša. Usoda je povezala najina sinova, saj sta Jan in Uroš vse od srednje šole naprej zelo dobra prijatelja.

Rojstni kraj mojega sina je torej »zaklonišče«, moje darilo za rojstni dan novi, mladi državi Sloveniji pa je bil majhen Slovenec. *Ponosna sem, da sem lahko med prvimi prispevala dragoceno darilo mladi državi. Upam in želim si, da bi se vsega tega, česar smo se takrat veselili, bili srečni in ponosni vsi Slovenci, ne zapravili in bi tudi moj sin enako ponosno še dolgo užival našo malo mlado državo!*

ALOJZ GRAH, GERLINCI

S sodelavci in vaščani postavljaj protioklepne ovire

Alojz Grah v letu 1991 delavec v tovarni LIV Rogašovci, danes upokojenec.

Sodeloval pri različnih aktivnostih in čakal na ženino vrnitev iz Avstrije. Vojno je doživljal kot nerazumno odločitev generalov JLA, da z nasiljem preprečijo osamosvojitev Republike Slovenije.

26. junija 1991 smo se gasilci v Gerlincih odločili, da bomo pred vaško-gasilskim domom posadili lipo, »simbol slovenstva«. Kar precej se nas je zbralo, bil je deževen večer. Na prostoru pred gasilskimi garažami smo skopali jamo. Lipo smo posadili zelo hitro, ker je kar močno deževalo, potem smo se pa umaknili v garaže. Seveda smo naši lipi in državi Sloveniji tudi nazdravili. Kolega Jože je recitiral Prešernovo Zdravljico. V nas je bil nekak ponos in hkrati tudi kanček strahu. Razmišljali smo, kaj nam bo prineslo jutro naslednjega dne. Čez nekaj časa se je mimo peljalo vojaško vozilo kampanjola. Eden od kolegov je predlagal, da bi se odpeljali v Fikšince pred karavlo, da bi tam ponagajali jugoslovanskim vojakom. Sam sem temu nasprotoval. Predlagal sem, da se rajši odpravimo v Cankovo.

Prijatelji so moj predlog sprejeli. Nabasali smo se v nekaj avtomobilov in se odpeljali do gostilne Vogler na Cankovi. Ko smo vstopili v lokal, smo videli, da je tam vse zelo glasno in veselo. Posedli smo se za mizo in še tam skupaj z ostalimi nazdravili naši Sloveniji. Čez kako uro in pol smo se vrnili pred naš vaško-gasilski dom v Gerlincih in se naposled razšli.

Naslednji dan sem odšel na svoje delovno mesto v tovarno Liv Rogašovci. Žena Štefka je odšla na delo v Avstrijo. Z zanimanjem sem prisluhnil jutranjim poročilom, po katerih se mi je postavljalo mnogo

novih vprašanj. V tovarni je bilo veliko sodelavcev odsotnih, ker so bili vpoklicani v teritorialno obrambo. Delo v tovarni ni bilo kaj preveč učinkovito.

V noči z 27. na 28. junij 1991 nisem kaj dosti spal. Radio na nočni omarici sem imel vso noč prižgan. Običajno me je radio samo prebujal, tokrat pa je bilo drugače.

To noč so na našem lokalnem radiu Murski val vso noč poročali o dogajanju v naši pokrajini. Vojska Jugoslovanske ljudske armade je pod poveljstvom polkovnika Popova prodirala proti mejnemu prehodu v Gornji Radgoni. Žena Štefka, ki je bila zaposlena v Avstriji, je to noč ostala kar tam, saj so bili ob meji na avstrijski strani nameščeni avstrijski vojaki. Gospa, pri kateri je delala, jo je pregovorila, naj ostane eno noč pri njej. Ubogala jo je in eno noč je prespala v Bad Radkersburgu, ki je bil poln avstrijskih vojakov. Svojo odločitev mi je sporočila v tovarno. Tja me je klicala zato, ker doma takrat še nismo imeli telefona.

Zjutraj sem nič kaj dobro razpoložen odšel v službo. Precej naših sodelavcev je bilo že prej vpoklicanih v teritorialno obrambo. Večina jih je bila v našem okolju. Ko sem prišel v tovarno, sem se srečal s sodelavcem Antonom Hülom. Razgovor je bil namenjen stanju v našem okolju. Dogovarjala sva se, da nima smisla, da mi tu čakamo, naši sodelavci pa so na položajih, da bi branili mejne prehode, vojaki JLA pa kar hitro prodirajo proti Gornji Radgoni. Razmišljala sva, kam bo jugoslovansko vojsko pot vodila naprej. V Petanjcih zlahka zavijejo preko Mure v naše kraje. Odločila sva se, da stopiva do direktorja Viktorja Vilda.

Ta naju je sprejel. Sedli smo in midva sva mu predstavila najino mnenje, da moramo tudi mi nekaj ukreniti, saj se normalno delati itak ni moglo. Zavedali smo se, da z našo akcijo prodirajoče vojske ne bomo mogli ustaviti, lahko jim pa upočasnimo njihovo pot in jim pokažemo, da jih narod ne sprejema. Dogovorili smo se, da se razdelimo v tri skupine. Prva skupina bo ostala v tovarni in začela takoj z izdelavo jeklenih tankovskih prepek. Druga skupina bo šla na cesto Gornji Črnci proti Gerlincem in tam ustvarila prepreko. Tretja skupina pa bo šla na cesto med Cankovo in pokopališčem v Domajincih in tam, kjer je cesta v globeli, naredila protioklepne ovire.

Prva skupina, ki je ostala v tovarni, je takoj začela iz materiala, ki je bil na razpolago, izdelovati tankovske ovire. Razrezali so kar precej

materiala in jih varili v prepreke. V drugi skupini sem sodeloval tudi jaz. Z Jožefom Vogrinčičem sva se napotila v domače Gerlince. Na poti sva se ustavila pri poveljniku gasilskega društva Gerlinci, Slavku Gombocu. Povedala sva mu, kaj nameravamo narediti in da potrebujemo pomoč. Povedal je, da bo prišel na dogovorjeno mesto in bo vzel še koga s seboj. Ustavila sva se tudi pri predsedniku vaškega odbora Gerlinci, Dušanu Flegarju. Na dvorišču sta naju pričakali njegova žena in mama. Obe sta bili zelo prestrašeni in sta jokali. Povedali sta, da Dušana ni doma, ker je v Avstriji. Odpeljala sva se naprej do dogovorjenega mesta. Cesta je na začetku gore, kot pravimo našemu velikemu gozdu, nekoliko vsekana. V bližini je bilo ogromno posekanega lesa. Ob cesti je bila zložena velika skladovnica hlodov.

Dogovorili smo se, če bo okupatorska vojska prečkala Muro, da bomo hlodovino zložili v ogromno skladovnico in na ta način vsaj malo ponagajali prodirajoči vojski. V gozdu smo imeli parkirane avtomobile in ves čas poslušali lokalni radio, tako da smo bili kar na tekočem, kaj se je dogajalo. Zelo so nas prestrašila letala v zraku nad nami. Takrat seveda nismo takoj vedeli, čigava so ta letala. Pozneje smo izvedeli, da so to bila letala avstrijske vojske.

Ko smo takole čakali, kaj se bo zgodilo, smo marsikaj doživeli. Z avtom se je pri nas ustavil gospodar velike gerlinske kmetije. Povprašal nas je, kaj tu čakamo. Razložili smo mu in tudi povedali, kaj nameravamo narediti. Nad našo namero ni bil ravno navdušen. Povedal nam je, če bomo zaprli cesto, kako pa bo potem lahko cisterna z mlekom prišla v Mursko Soboto. Povedali smo mu, da če bo tod mimo šla jugoslovanska vojska, nam mleko najbrž ne bo kaj veliko koristilo.

Druga skupina občanov, ki je bila na cesti med Cankovo in Domajinci, je pa kar pristopila k izdelavi ovire. Preko ceste so navzkriž podrli drevesa. V to gmoto so namestili jeklene sode z bencinom in jeklenke z acetilenom. Ta prepreka je bila kar velika. Medsebojne povezave nismo imeli, tako da eni za druge nismo niti vedeli.

V začetku popoldneva je po cesti navzgor s kolesom prispel Alojz Žilavec. Vprašal je, kdo je tukaj »ta glavni«. Povedal sem mu, da ni glavnega, da vsi skupaj čakamo, kaj vse bomo postorili ob določeni potrebi. Povedal sem mu, da bi bilo dobro, če ostane z nami. Potem je nadaljeval: »Včeraj sem bil v Fikšincih v karavli. Govoril sem z vodnikom in on mi je povedal, da se želi njegova enota graničarjev jugoslovanske vojske predati, vendar

ni nikogar, da bi to lahko storili.« Ta vodnik je živel v Gornjih Črncih, saj je bil poročen z domačinko.

Odločil sem se, da bi to javili na štabu krajevne skupnosti. Povabil sem Žilavca in sva se odpeljala na krajevni urad na Cankovo. Tam je bil štab civilne zaščite. Povedala sva jim, kaj želi storiti vodnik v Fikšincih. S Cankove so o nameri javili v Mursko Soboto. Čez dobro uro in pol so se teritorialci z avtobusom odpeljali v Fikšince. Tam so se vodnik in ostali vojaki predali. Vsi skupaj so se odpeljali v Mursko Soboto.

Preko radia smo bili informirani o vsem, kar se je dogajalo v naši pokrajini. Ko smo izvedeli, da je vojska v Gornji Radgoni obstala, smo zapustili našo lokacijo in odšli domov. Tudi oviro, ki jo je postavila naša druga skupina, so morali odstraniti. K sreči so jugoslovanski vojaki, ki so bili na drugi strani Mure, ostali tam in niso prišli v naše kraje.

Tega dne popoldne je tudi žena Štefka prišla domov. Mejo je hotela prečkati na maloobmejnem prehodu v Gerlincih. Ko je zavila z glavne ceste proti mejnemu prehodu, je v gozdičku opazila vkopane avstrijske vojake. Imeli so mnogo orožja. Pred zadnjim zavojem do meje jo je ustavil avstrijski oficir. Povedal ji je, da je tukaj meja zaprta in da tukaj ne more domov. Dodal je, da je odprt še maloobmejni prehod Sotina–Kalch. Ob potoku Kučnica na avstrijski strani se je odpeljala proti severu in tam prečkala mejo ter srečno prispela domov.

*Oviranje na komunikacijah je bila temeljna oblika zoperstavljanja agresorskim silam.
(Foto: J. Pojbič)*

MARTA SEVER, ŠALAMENCI

V času vojne predstavili hčerino poroko

Marta Sever v letu 1991 kmetica, danes upokojenka.

Tradicionalno prekmursko poroko so preprečili vojni dogodki. Ob razdeljevanju peciva sta se z mlajšo hčerjo ob preletu letal skrili za cvetlični grm.

V letošnjem letu bo že 25. obletnica poroke najine najstarejša hčere Sonje, ki se je poročila v času osamosvojitve Republike Slovenije.

Ko se dva mlada zaljubita, ko drug drugega dodobra spoznata, verjameta, da sta za skupaj, se odločita tudi za poroko.

Tako sta se tudi najina hči Sonja in njen zaročenec Rafael odločila, da se po letih poznanstva poročita. Poroko smo v družini načrtovali že v letu 1990, vendar smo jo zaradi smrti moje mame prestavili. Naša stara prekmurska navada je, da za drago osebo nekaj časa žalujemo in tako smo poroko prestavili na zadnje dni meseca junija, leta 1991.

V družini smo se odločili za tradicionalno prekmursko poroko, ki po naših običajih traja več dni, priprave nanjo pa kar ves teden. Pred 25-imi leti gostij več niso služili doma, kakor je bilo to v letih moje poroke. Takrat smo gostijo imeli doma, najprej na domu mojega moža v soboto podnevi, potem na matičnem uradu in v cerkvi, nato pa sobotno noč in v nedeljo podnevi na mojem domu.

Spomnim se, da so se dnevi hčerine poroke hitro bližali, in konec meseca junija smo imeli veliko priprav. Mladi so se pripravljali v skladu s svojimi interesi, midva z možem pa sva skrbela za pripravo peciva in kosila

za svate, kar naj bi nas čakalo za zadnji sobotni dopoldan v juniju 1991, ko smo načrtovali odhod neveste od doma, obred pri matičarju in nato cerkveni obred. Sreča pri tem je bila, da smo imeli dobre sosede, kuharice, ki so bile pripravljene pomagati in po naših običajih speči pecivo, vrtanke in skuhati kosilo za dan poroke. Te priprave so v skladu s tradicijo trajale ves teden pred poroko. Vsako jutro so prišle gospodinje (štiri ali pet žena) in ves dan peklo pecivo in pogače. Naša predporočna navada je bila tudi ta, da so družine, ki smo jih povabili na poroko, teden pred dogodkom prinašale darila in živila za kuhinjo. Tako je bila ena izmed gospodinj zadolžena za sprejem in pogostitev gostov.

Spomnim se, da nam je tisti zadnji junijski teden leta 1991 delo šlo kar dobro od rok. Od ponedeljka, ko smo začele s peko keksov, do srede, nam je šlo vse po načrtih. Vsak dan smo ob pripravah peciva poslušali radio ter gledali televizijo. V četrtek je postalo napeto, obveščali so nas, da prihajajo tanki in vojska proti Sloveniji in da je vse v pripravljenosti za vojno. V večernih poročilih so nas prebivalce v pokrajini ob reki Muri obvestili, da naj imamo ponoči ugasnjene luči. Sporočili so tudi, da bodo most čez reko Muro zaprli. Zaskrbljeni so bili tudi gostitelji naših svatov v gostilni »Pindža« v Gornjih Petrovcih, kako brez luči izvesti gostijo.

Za četrtek smo se dogovorili, da pripravimo malico za Sonjine sodelavce v zobotehničnem laboratoriju Zdravstvenega doma Murska Sobota. To malico smo še pripravili po načrtih, s peko peciva pa smo prenehali, kajti vse je bilo vedno bolj napeto. Po sredstvih javnega obveščanja so nas državljane obvestili, da so vse javne prireditve prepovedane. Mož in teta Ilonka sta se odpeljala v Mursko Soboto, a sta se kar hitro vrnila, kajti nad mestom so bila že letala. Zavedali smo se, da zadeva postaja resna in nevarna. Za nas se je pojavilo vprašanje, kaj narediti z veliko količino peciva. Različne predloge smo imeli, pustiti ga nismo mogli, kajti nismo vedeli, kako dolgo bo ta vojna trajala. Doma smo imeli že pripravljene škatle za pecivo. Spakirali smo ga ter razdelili sosedom in sorodnikom. Mož je pecivo vozil z avtom v bolj oddaljene kraje, sin Dejan ga je delil po vasi, midve s hčerjo Darjo pa k sosedom.

Spomnim se, da je tisti zadnji junijski petek popoldne nad našo vasjo preletavalo letalo. Z Darjo sva se vračali od sosedu in bilo naju je strah teh preletov. Ker imamo za našo hišo velik cvetlični grm, sva se zmedeni ulegli pod grm. Darja se je tako prestrašila, da se je tresla in kričala. Spomnim se, da sem jo komaj pomirila in le s težavo prepričala, da greva v hišo. Od strahu sva šli kar v klet, ker sva bili prepričani, da

bova tam najbolj varni pred letali. Kar nekaj časa sem se trudila, da sem jo pomirila. Sreča je bila, da sta kmalu prišla domov mož Franc in sin Dejan.

Vse smo pospravili in poroko prestavili za nedoločen čas, kajti nismo vedeli, kako se bo ta vojna situacija končala. Ob vseh teh prelomnih dogodkih pa so mojega moža določili, da je moral vsak dan, enkrat do polnoči, drugič pa po polnoči, hoditi na krajevni urad v Puconce, izdajat orožje za tiste ljudi, ki so hodili v šolo na stražo. Tam so bili namreč nastanjeni vojaki JLA iz soboške vojašnice, ki jih je zajela naša slovenska teritorialna obramba. Tudi to je bilo zahtevno in nevarno delo. Zame je bilo hudo tudi zaradi tega, ker se bila zaradi moževe odsotnosti ponoči več dni sama z otrokoma. V hlevu pri živini smo hitro opravili, ker luči nismo smeli imeti prižganih. V družini smo se veliko pogovarjali in bodrili drug drugega.

Ko se danes po 25-ih letih spominjam teh dogodkov, mi kar mravljinici lezejo po koži. Pa vendar smo vse zmoгли, vse rešili tako, da je bilo prav. Poroko hčerke Sonje smo pripravili čez mesec dni. Tako smo v mesecu juliju 1991 ponovno pekli pecivo in poroko pripravili po starih prekmurskih običajih.

Ne želim pa, da bi se kaj takega še kdaj ponovilo, poroka že, vojna pa ne. Postali smo starejši in bi take strese in skrbi težje prenesli.

Gornja Radgona po spopadu. (Foto J. Pojbič)

NENAD DOLGOV, GORNJA RADGONA

Živel tik ob meji z Avstrijo

Nenad Dolgov v letu 1991 dijak Gimnazije Murska Sobota, danes knjižničar v Osnovni šoli Kapela in Osnovni šoli Cankova.

Vojno je doživljal kot mlad Radgončan iz neposredne bližine, ko je bil ranjen eden od občanov, ki je bil z njim v zaklonišču. Bil je opazovalec pogumnih dejanj slovenskih vojakov in policistov in prepričan v pravilnost odločitve o slovenski samostojnosti.

Bil je januar 1991. Bilo nas je okrog sto dijakov iz vseh republik nekdanje SFRJ. Zbrali smo se na vojaškem letališču Batajnica pri Beogradu, kjer smo tri dni opravljali različne preglede in testiranja, da bi si pridobili pravico do brezplačnega šolanja za pilota civilnega letala. Iz ure v uro nas je bilo manj. Tretji dan nas je ostala le še peščica. Takrat je do mene pristopil zdravnik, me poklical k sebi in mi dal vedeti, da mi ne bodo dali potrdila in da me pošiljajo domov. Na vprašanje, kako je to mogoče, da mi po enajstih opravljenih preiskavah prekinjajo šolanje, se mi je zdravnik po kratkem premoru in premisleku najprej opravičil. Pojasnil mi je, kako so prejeli kvote, ki so rezervirane za Srbe in nekaj posameznikov iz ostalih republik, in da jaz žal nisem med njimi. Takrat sem se prvič zares zavedel, kaj se je zgodilo 23. decembra 1990 in v nadaljevanju to opazil na vsakem koraku našega bivanja v Srbiji. Slovenci več nismo bili primerni oziroma sposobni za vojno delovanje v okviru Jugoslavije. Ljudje so nas gledali kot izdajalce Jugoslavije, drugi z začudenjem, tretji celo s spoštovanjem, da si upamo na svoje. To je bilo neko čudno stanje, ki si ga kot mladoletnik v tisti množici ljudi nisem znal razložiti. Težko sem se opredelil, ali gre za pozitiven ali negativen odnos do nas Slovencev. Verjetno je šlo za neko mešanico obojega.

Ob vseh šolskih, športnih in drugih dejavnostih je ta dogodek zame kmalu padel v pozabo, dokler junija 1991 ni spet priplaval na površje. Končno smo dočakali, da je slovenska skupščina po vseh peripetijah, križih in težavah sprejela ustavni zakon o samostojnosti. To smo doma

sprejeli s precejšnjim olajšanjem, saj smo bili prepričani, da bo zdaj vse lažje. Zdelo se mi je, da so ljudje v ostanku SFRJ že takrat vedeli, kaj se bo zgodilo in bodo to zdaj mirno sprejeli, vendar pa je bila resnica drugačna in že prvi odzivi javnosti so nas prepričali o nasprotnem. Jugoslovanska oblast se je odločila, da bo branila svoje meje. Kaj točno je to pomenilo, si takrat nisem znal predstavljati. Glede na pretekle dogodke in moje lastne izkušnje s Srbi nisem imel občutka, da bi si tisti ljudje želeli, da bi še naprej živeli skupaj, zato nisem verjel v agresijo. Žal sem kmalu spoznal svojo zмотo.

JLA se je aktivirala proti Sloveniji. Po televiziji in radiju smo spremljali premikanje vojaških jugoslovanskih kolon proti zunanjim mejam in videli odpor TO Slovenije, ki je s pomočjo civilistov postavljala barikade. Bolj ko so se enote JLA približevale mejam, bolj je naraščalo število ljudi, ki se je umikalo preko meje k svojim sorodnikom. Med temi se je znašel tudi moj sošolec, ki je z motornim kolesom iz Ljutomera pripeljal prijatelja na mejo, potem pa se zaradi barikad ni mogel vrniti in si je zavetje poiskal pri meni doma v Gornji Radgoni. Kmalu smo zaslišali prve detonacije in skozi daljnogled spremljali premikanje enot JLA. Če smo po televiziji gledali, kako so ljudje skakali po tankih, ko so ti rušili barikade, to tu ni bilo mogoče. Ta enota je na vsako gibanje odgovarjala z orožjem, zato so tudi padale žrtve in se podirale hiše. V središču mesta Gornja Radgona se je vnel pravi boj. Zagorelo je kar nekaj tovornjakov – enot JLA. Bilo je veliko črnega dima in pokanja. Doma nismo natančno vedeli, kaj se dogaja, slišali smo le, da se enote JLA prebijajo proti mejnemu prehodu in da so pri tem naletele na odpor. Takoj smo spoznali, da je vrag odnesel šalo in da bo treba nekaj storiti. Toda kaj? Nekateri so se želeli pridružiti TO, vendar so jih zavrnil, ker ni bilo na voljo orožja. *»Brez orožja pa nima smisla iti nad tanke,«* so jim govorili. To, da ni orožja, ni bila ravno vesela novica. Pomislil sem: *»Kako za vraga smo tako nepripravljeni?«*. A odgovora nisem dobil. Očitno so tudi v našem vrhu imeli podobne občutke kot jaz še nedolgo nazaj.

Vojaki TO, ki so se zbirali okrog naše hiše, so nam svetovali, naj se skrijemo v sosednjo zgradbo, ki je imela debele zidane stene in je bila nenaseljena, zato je bilo v njej kar nekaj prostora. Ni nam preostalo drugega, kot da smo ubogali in čakali na nadaljnja navodila. Bilo nas je blizu deset. Med čakanjem in obstreljevanjem smo se spraševali, kaj se nam lahko zgodi. Ali smo tu na varnem ali bi morali pobegniti na drugo stran hriba? Policisti so nas opozorili, da se po Gornji Radgoni vozijo tanki, ki streljajo na vse, kar se premika, zato je varianta o umiku odpadla.

Kmalu so mimo nas začeli švigati izstrelki. To je pomenilo, da so enote JLA dosegle mejni prehod, ki se je nahajal tik pod hribom in našo hišo. Žvižgalo je na vse strani, ljudje so se panično skrivali. Potekali so še zadnji boji za mejni prehod, dokler ga vojska JLA ni zasedla, zaščitila in zaprla. Kot smo izvedeli pozneje, so vojakom pri izhodu iz vojašnic ukazali, naj gredo branit zunanje meje pred sovražnikom. Sploh jim ni bilo jasno, kdo strelja na njih in proti komu se borijo. V paniki, skriti v tankih, so streljali na vse, kar se jim je zdelo sumljivo. To pa je bila sila nerodna zadeva, kar je izkusil tudi eden izmed nas, ki smo v stavbi čakali na konec bojev. Takoj, ko je potihnilo streljanje, ga je premamila radovednost in želel si je s hriba ogledati nastalo situacijo. Takrat pa šok. V trenutku se je zaslišal pok in zadela ga je krogla.

Še danes slišim ta pok, kot da se je zgodil včeraj. Na njegovo srečo ga je krogla zadela v nogo, zato se je samo zgrudil in odplazil z mesta ogleda. Tam smo mu priskočili na pomoč in ga odvlekli v naše skrivališče. Po telefonu smo poklicali reševalce, in ko se je rešilni avto peljal proti nam, se je nanj vsula toča izstrelkov z mejnega prehoda. Nismo mogli verjeti svojim očem. Kaj se to dogaja? Najprej streljanje na civilista, zdaj pa še na reševalno vozilo. Nekatere je začela loviti panika. Do takrat smo kljub opozorilom verjeli, da vojska le vrača ogenj na tiste, ki jih ogrožajo. Po tem dogodku pa smo spoznali, da ni tako, in da agresorji ne izbirajo sredstev za svoj obračun. Vsako gibanje na odprtem je postalo nevarno. Skriti za debelimi zidovi smo analizirali situacijo. Kako reagirati? Kaj storiti? Čakati ali oditi? Vsak je imel svoje mnenje, svojo idejo, svoj pogled. V tej situaciji je bilo zelo težko uskladiti mnenje in izbrati primerno rešitev. Na srečo se je situacija rešila sama od sebe.

Vojaki JLA so verjetno ugotovili, da na meji ni sovražnikov, zato so po izpolnitvi ukaza in zasedbi mejnega prehoda prenehali streljati na domače ljudi. S streljanjem so prenehali tudi naši, ki so spoznali, da nimajo dovolj primerne orožja, da bi se z njim lahko zoperstavili tankovski enoti. Nastalo je zatišje. V našem skrivališču je spet padla debata. Kresala so se mnenja. Starejši s »pametnimi« izjavami, kaj se in bo dogajalo, mlajši pa smo na plan prihajali z idejami iz partizanskih filmov. Kmalu bi prišlo do spora v smislu, kaj nam je to sploh treba, vendar je prerekanje prekinil policist, ki nam je sporočil, da so na mejnem prehodu dosegli dogovor o prekinutvi ognja in so vsi vojaki tankovske enote stacionirani na mejnem prehodu. V hipu smo pozabili na debato in stopili na plano. Razgledali smo se naokrog. Bilo je še vedno veliko dima in ognja. Vedno več ljudi je začelo prihajati na ulice. Kljub potencialni nevarnosti

nas je radovednost gnala naokrog, da smo si ogledali ostanke bojev in stacionirano tankovsko enoto. Z ostalimi ljudmi smo izmenjavali svoje poglede in poslušali zgodbe, ki so se dogajale v času bojev. Nastalo je veliko zgodb in zgodbic, ki so si jih ljudje interpretirali tako in drugače. Po teh pripovedovanjih je nastala cela kopica pričevanj, ki so bila še dolgo tema pogovorov med Radgončani in drugimi, ki niso bili neposredno vpleteni v boje in so vse skupaj spremljali le po televiziji. Ves popoldan smo tešili svojo radovednost in se naposlušali zgodbic. Predvsem zanimivo je bilo poslušati tiste, ki so z orožjem ležali v prvih vrstah. Znali so povedati marsikaj zanimivega, tudi kakšno anekdoto. Ko si jih tako poslušal, si kmalu dobil občutek, da človeška domišljija nima meja, in da se vse ne ujema s stanjem na terenu.

Veliko zadev je bilo iz rubrike *Saj ni res, pa je*. Kljub temu so za nas bili heroji, pa tudi srečneži, ki so dobili priložnost sodelovati pri upor in braniti našo novo domovino. Vsi smo vedeli, da so bila njihova dejanja zgodovinska in so nas takrat povezala. Vsi posamezniki v naši uniformi (TO ali slovenske policije), so bili tisti trenutek naši največji junaki, bili so v središču dogajanja in deležni podpore in hvaležnosti ostalih. Mladi smo jim kar malo zavidali.

Zvečer smo spet padli v realnost. Po poročilih so objavili, da v Srbiji mobilizirajo prostovoljce in oblikujejo skupine za nove tankovske enote, ki prihajajo v Slovenijo. Določene cilje v Sloveniji so napadli tudi z letali JLA. Kaj zdaj? Kako se bo »obnašala« tankovska enota na mejnem prehodu? Je varno biti v naši hiši, ki je na hribu nad mejnim prehodom, oddaljena kakih 150 metrov zračne linije? »Še sreča, da je vmes gozd, ki zakriva neposreden pogled na celo hišo,« smo govorili in nadaljevali: »... da smo vsaj malo zakriti pred tankovskimi cevmi in pogledi vojakov.« Občutek ni bil prijeten. Ne veš, ali kdo komaj čaka, da te ustreli ali je tudi njim dovolj prelivanja krvi in čakajo na ukaz, da se lahko vrnejo v vojašnico, od koder so prišli.

Ves večer so prihajali v gozd novi vojaki TO in policisti, kar nam je dajalo občutek varnosti, da si vojaki JLA tudi ne bodo upali zapustiti svojih tankov. To je pomenilo tudi, da bomo noč preživel v hiši. Odkar je bilo sklenjeno premirje, ni bilo nobenih kršitev in »naši« poveljniki so zagotavljali, da se bodo držali dogovora. Tako smo obsedeli v hiši. Kljub vsemu zagotovljenemu premirju smo imeli v glavah streljanje na civilista in na rešilni avto, zato se nismo upali gibati v bližini oken niti imeti prižganih luči.

Tako smo preživali prvi dan napada na naše mesto, 28. junij 1991. Kljub vsemu videnemu in prestanemu strahu v naši hiši niti za trenutek nismo podvomili o pravilnosti odločitve slovenskega ljudstva. Ta dan nas je še bolj povezal in utrdil. Tudi strah je počasi minil, ko smo videli, kako samozavestni in odločni so bili »naši« teritorialci.

*Mura je bila nepremostljiva ovira za agresorja in opora branilcem.
Na sliki teritorialec pri mostu v Petanjcih. (Foto J. Pobjič)*

Izobraževanje za carinika v Beogradu

Štefan Hajdinjak v letu 1991 pripravnik za carinika, danes finančni preiskovalec v Mariboru.

Dogodki v Beogradu so spomladi 1991 nakazovali na nacionalno nestrpnost. Strokovni izpit za carinika je opravil v Beogradu, ko so bili tanki že na slovenskih cestah – vrnitev v zadnjem trenutku.

V leto 1991 sem vstopil kot pripravnik za carinika v takratni Carinarnici Gornja Radgona. Bil sem eden izmed petih srečnežev, ki smo uspešno prestali izborni postopek v zadnjih mesecih leta 1990.

Marca tega leta (1991) smo bili napoteni na tritedensko izobraževanje v Beograd, v učni center, ki je deloval v okviru Zvezne carinske uprave. Tja smo prispeli dan po silovitih demonstracijah, ki jih je proti vladavini Slobodana Miloševića organiziral njegov največji ideološki oponent, Vuk Drašković. Bil sem šokiran, ko sem ob sprehodu po mestu, ki sem ga pred slabimi petimi leti dobro spoznal kot vojak JLA, naletel na dele ulice, kjer so bile očitno izruvane cele zaplate tlakovcev, uporabljene kot smrtonosno orožje demonstrantov v spopadu s policijo.

Predavatelji v učnem centru so nas dobro sprejeli, bili pa smo opozorjeni, da naj se izogibamo lokalom, kjer bi zaradi protislovenske nastrojenosti lahko zašli v težave. Skupina, v kateri sta poleg nas iz radgonske carinarnice bili še kolegici iz Celja in Sežane, ni imela nobenih težav, čisto drugače pa se je godilo kolegom iz Maribora, ki so bili na izobraževanju v mesecu aprilu. Kot smo izvedeli kasneje, so se zapletli v hud prepir in pretep z nacionalistično razgretimi domačini, ki bi se brez posredovanja policije lahko končal s hudimi posledicami.

V Beograd, na ponovitev snovi in na opravljanje strokovnega izpita, smo se vrnili sredi junija. Vzdušje pred odhodom je bilo negotovo. Spomnim se, da smo na mariborski železniški postaji tik pred vstopom na vlak premlevali, ali ima sploh smisel, da se odpravljamo tja, kjer nas vse bolj sovražijo. No, še enkrat moram poudariti, da so bili vsi, ki smo jih srečevali v prostorih carinske uprave, izredno korektni do nas.

Izpit smo opravljali 26. junija popoldne, torej na dan, ko je takratni predsednik naše države izgovoril znamenito misel, da so danes dovoljene sanje, jutri pa je nov dan. Po opravljenem izpitu sem poklical domov. Oglasila se je mati, ki je bila čisto histerična, češ kaj še sploh počnemo tam, ko pa so doma, v Sloveniji, že tanki na cestah. Ne jaz ne moji kolegi nismo verjeli, da se bo kaj takega res zgodilo. Prepričan sem, da je tudi ogromna večina Slovencev z nejevero sprejela dejanski izbruh oboroženega spopada.

Rezervirane smo imeli karte za jutranji vlak naslednjega dne, tj. 27. junija. Po hitrem posvetu smo se v nekaj minutah spakirali, naročili taksija, ki sta nas odpeljala na železniško postajo in ravno še ujeli enega zadnjih mednarodnih vlakov na relaciji Atene – München.

Na postajah skozi Srbijo in Hrvaško so na vlak vstopali zadnji naborniki JLA, ponekod še vedno v spremstvu jugoslovanskih zastav in harmonik, ponekod sami, vidno zaskrbljeni. V Zagrebu smo prestopili na vlak za Maribor, kamor smo prispeli v jutranjih urah. Ujeli smo avtobus za Mursko Soboto, tam pa lokalne avtobuse, ki so nas odpeljali domov.

Ob prihodu domov sta bila prižgana tako radio kot televizija. Spopadi so se stopnjevali, udarna novica pa je bila, da so vsi mostovi čez reko Muro blokirani, kar je pomenilo, da sem se domov vrnil resnično v zadnjem trenutku.

STANKO ČERPNIJAK, MARTINJE

Stiska vojaka JLA zaradi slovenske nacionalnosti

Stanko Čerpnjak v letu 1991 študent Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo Maribor, danes učitelj v Osnovni šoli II Murska Sobota.

Po manj kot letu dni odslužene vojske v JLA doživel svojo napoved agresije na Slovenijo. Popov svojo naravo pokazal že kot oficir JLA v Varaždinu.

Bilo je leto 1988, moj letnik je imel »štelingo« ali vizito, ko nas je rekrute čakalo služenje vojaškega roka. Moram povedati, da sem zelo težko čakal ta dan, ki mi je po svoje veliko pomenil. Iz Goričkega nas ni bilo veliko in nismo bili organizirani, kot so bili mladci iz Dolinskega, ki so imeli traktor, z zelenjem okrašeno prikolico, harmonikarja in pijačo. Goričanci smo delovali po principu vsak zase, nekateri so se sicer pozneje priključili drugim pri veseljačenju. Sam sem po končani zadevi šel nazaj v dijaški dom, kjer sem dolgo premišljeval o prihajajočih dogodkih. Na podlagi psihološkega testa in šole, ki sem jo takrat obiskoval, so mi dodelili rod artilerije. V marcu 1989. leta so me poklicali še na dodatni razgovor. Vabilo sem pokazal staršem, takrat mi je mama povedala določene zadeve, o katerih se mi do takrat še niti sanjalo ni.

Pogovarjali smo se o možnosti, da bi vojaški rok služil kot gojenec v šoli za rezervne oficirje pešadije v Bileči. Nisem takoj pristal na ponudbo in sem se dogovoril, da se oglasim pri njih še enkrat čez določen čas. Premišljeval sem, kako se odločiti, vojaške zadeve so me sicer zanimale že od nekdaj, nisem pa bil prepričan, kaj in kako bi se bilo pametneje odločiti. Večinsko odločen, da grem v Bilečo, sem se maja 1989 še enkrat odpravil na razgovor. Tam so mi servirali določene podatke o moji družini, da sem kar osupnil, tedaj sem vedel, da živimo v državi, kjer je skrivnost to, da ni skrivnosti. Sicer sem kot svobodno misleči gimnazijec redno spremljal afero JBTZ, ki je burkala javnost v Sloveniji. Spomnim se, da

je takrat, žal danes že pokojni Štefan Smej, imel veliko odločnosti, da si je o teh zadevah upal spregovoriti z nami dijaki. Deležni pa smo bili tudi drugačnih pogledov, od učitelja predmeta obramba in zaščita, ki je javno obsojal pripadnike afere JBTZ in vse podobno misleče.

Tako sem 19. septembra 1989, poln pričakovanja in novega upanja, pa tudi z mešanimi občutki, odšel v JLA. Peljali smo se z vlakom, kar je bila posebna dogodivščina. Potovanje je bilo počasno, pač značilno za Jugoslovanske železnice. Naslednji dan, nekaj po poldnevu, smo prispeli v Čapljino. Tam smo nekaj ur čakali na prevoz z avtobusom do Bileće. Čapljina je bila še vsa zelena, vse bolj smo se bližali Bileći, več kamenja je bilo. Čakalo me je hercegovsko kršje, ki sem ga dodobra spoznal v naslednjih šestih mesecih. V Bileći sem služil kot pripadnik jubilejne 100. »klase pitomcev« ŠROP. Svečano zaobljubo sem dal 7. oktobra 1989, pod zaporedno številko 007 pri komandirju čete Z. F. O življenju v Bileći lahko povem le to, da je bilo težko, pravzaprav zelo težko. Tam sem spoznal tudi, koliko je pravzaprav vredno »bratstvo in enotnost« in kakšni so kot ljudje Hrvati, Bosanci, Srbi, Makedonci, Črnogorci in Albanci. Posebna preizkušnja je bilo večdnevno urjenje v Avtovcu, izpit psihične zrelosti in vzdržljivosti. Bileća je bila na višku svojega poslanstva, obenem pa se je že kazalo veliko razpok med vodilnimi v takratni Jugoslaviji. Ključne položaje so prevzemali oficirji srbske narodnosti, razen posameznikov, ki so bili dovolj lojalni sistemu, da so imeli zaupanje nadrejenih, med temi so bili tudi Slovenci.

Po uspešno opravljenem izobraževanju za rezervnega oficirja sem kot gojenec mlajši vodnik dobil premestitev v Vranje – mesto na jugu Srbije, nekaj kilometrov od Kosova in od Makedonije. V mestu je bilo poleg Srbov še veliko Albancev in Romov, saj je Vranje veljalo za največje romsko mestu v takratni Jugoslaviji. Kasarni sta bili v mestu dve, ena bolj zanemarjena od druge. Sicer me ni presenetilo, da sem dobil to mesto za premestitev, ker je bila to »nagrada«, da nisem sprejel ponujenega mesta v Bileći.

Oficirji v Vranju so po večini hodili v službo samo zato, da so dobili plačo. Kaj malo so se ukvarjali z vojsko, še manj z vojaško taktiko in disciplino. V vojašnicah so v glavnem »poveljevali« deseterji. Najslabši med njimi so bili Bosanci. Njihov način razmišljanja je bil, kako se izogniti obveznostim, kako kaj ukrasti, če se le da in kako se izživljati nad vojaki. V primerjavi z Bilećo, kjer so oficirji vsaj javno še vedno izpostavljali geslo o bratstvu in enotnosti, o tem v Vranju ni bilo ne duha ne sluha. V

času Bileće se je zgodil v Sloveniji tudi plebiscit, ki je bil za oficirje JLA primer posmeha in politične nepokorščine. Od takrat smo bili rešeni vseh časopisov iz Slovenije, Mladine pa ni bilo že od samega začetka. To je bil čas mitingov po vsej Jugoslaviji, čas raznih izgrediv na Kosovem, čas vse večjega rožljanja z orožjem. Vedno sem bil dober opazovalec in analitik situacije, vedel sem, da za tem ne stoji nič dobrega. Nekajkrat sem šel v mesto v Vranju. Kot vojak sem smel le v nekatere gostilne, sicer me ni niti preveč mikalo, ker so bili standardi tam čisto drugačni, kot smo jih bili vajeni pri nas v Sloveniji. Je pa bil takrat standard ta, da je imela prav vsaka hiša vsaj eno, nekatere tudi več podob Slobodana Miloševića. Sicer je bilo zanimivo to, da so se tudi Albanci bali in so izobešali njegovo sliko, če pa le kdo ni imel slike, se je hitro zgodilo, da je bilo steklo v oknu razbito. Čeprav sem bil po duši vedno tehnični naravoslovec, je bila moja strast tudi zgodovina. V tistem času sem zbolel za salmonelo. Dokler stanje ni bilo akutno, sem bil le simulant. Ko se mi je temperatura zelo povišala in sem se zgrudil, so le doumeli, da ne simuliram. Posledice tega obolenja nosim vse življenje.

Poznavanje zgodovine balkanskega kotla mi je bilo takrat v veliko pomoč. V Vranju sem spoznal, kaj je in kaj pomeni nacionalizem, ki ga je takrat poosebljal Slobodan Milošević in njegovi pristaši. Iz Vranja mi je enkrat celo uspelo priti za tri dni na dopust. Doma sem svojim staršem povedal, da moja teza, da ne bo preteklo več kot leto, ko bo v Jugoslaviji vojna, zelo drži. O tem sem v Bileći slutil, v Vranju pa sem bil o tem popolnoma prepričan. Sicer mi moji starši in najbližji prijatelji takrat tega niso verjeli. Moje razmišljanje so povezovali z zahtevnimi izkušnjami, ki sem jih doživel v Bileći.

Prišel je čas ostrejših mitingov v delih nekdanje Jugoslavije, v Sloveniji pa niso dovolili mitinga »resnice«. V vojski pa je nastopil čas, ko je bilo najslabše biti Slovenec ali Albanec. Če so nas slučajno videli tri ali več Slovencev na kupu, so že intervenirali in smo že bili primer druženja na nacionalni osnovi. Zadeve so postajale težke, čudne in nepredvidljive. Ostro strelivo se je delilo kot otrokom bonbon, vsi smo imeli kaj skrite rezerve, kar bi bilo še v Bileći nezaslišano dejanje. V tej naglici odvijajočih se mitingov, raznih nacionalističnih izpadih po vsej bivši Jugoslaviji, so vse več uporabljali vojsko za obvladovanje situacije.

V tej splošni zmešnjavi sem bil zadnja dva meseca premeščen v Varaždin. Mesto je imelo tri vojašnice, ogromna skladišča v bližini in velik agrokompleks. Premestili so me v največjo kasarno z imenom »Kalnički

partizani«. V kasarni je bilo oklepnikov in drugega železja trikrat več, kot ga imamo dandanes v Sloveniji. Poveljnik kasarne je bil takrat podpolkovnik Berislav Popov. V začetku ga nisem poznal, dobro pa sem ga spoznal, ko smo bili več kot dva tedna na vajah v Slunju. Ravno v tistem času so se odvijali mitingi podpore v Kninu in v Plaškem. V pravem času smo se takrat nahajali na pravem mestu, da smo se ob vračanju v Varaždin malce še sprehodili in si pot podaljšali do okolice Plaškega, manjši del enot pa je šel tudi skozi. Tam smo demonstrirali surovo moč JLA in smo zastraševali vse, ki so si slučajno upali v roke vzeti transparent, ki je nosil napis HDZ.

Dneve sem štel kot učenci črke v prvem razredu. Čas se mi je premikal, kot da bi bil zamrznjen. Situacija je bila čedalje težja, bil sem »pitomac stažo«, povrhu vsega še Slovenec in to tak Slovenec, ki si je upal povedati, kaj misli. Slednje je še toliko bolj veljalo za ostale vojake, ki za nas Slovence niso velikokrat našli prijazne besede. Ne bom lagal, da sem imel v Varaždinu zelo malo tovarišev, prijateljev nič. Tudi nekateri Slovenci so bili popolnoma trčeni in so še stalno prisegali na »bratstvo i jedinstvo«, pač niso hoteli pogledati resnici v oči. Dnevi so tekli po polžje, sicer smo bili zelo malo v vojašnici, vedno nekje na terenu, na vajah, strelskih vajah, taktičnih vajah ali na »politični nastavi«. Pri tem smo bili Slovenci in politika v Sloveniji dnevna tarča posmeha in jasni primeri razbijanja SFRJ.

Vsak dan je bil dan manj. Tako sem imel do konca še dvanajst dni, skoraj sem si že oddahnil, saj je bila prej praksa, da so pred iztekom vojaškega roka, predvsem pa zadnji teden, imeli vojaki veliko mero prostosti in lagodja. Sam sem pričakoval, da bo tudi z mano tako, pa sem se zelo zmotil. Dobil sem nalogo, da sem bil sedem dni komandir straže v vojašnici. Ta je bila milo rečeno ogromna. Stražo je sestavljalo veliko vojakov, med njimi so bili tudi stražarji, ki so ponoči stražili s psi ali pa so stražili samo psi. Zelo nejevoljen sem prevzel nalogo, še posebej zato, ker sem vedel, kaj vse me čaka. Vsako jutro sva jaz, kot komandir straže in tudi oficir, ki je bil tisti dan dežurni, zjutraj ob 7. uri predala poročilo (raport) poveljniku vojašnice. Poveljnik ni bil nihče drug kot sam Berislav Popov. V času svojega služenja vojske sem spoznal številne oficirje, bili so različni, od dlakocepskih, do nacionalističnih, komunističnih, sposobnih, nesposobnih, celo brutalnih. Popov je bil kot češnja na sadni kupi. Sicer vojak od pete do glave, drugače pa surov, brezobziren, brezkompromisen in nadut. Kratko malo strah in trepet za vsakega, če je šlo kaj narobe in to je bilo takrat kar pogosto. S cmokom v grlu sem se lotil naloge, ki so mi jo naložili, takrat sem se drugič v vojski zares bal (prvič je bilo že v

Vranju). Kot sem le vedel in znal sem organiziral stražo optimalno, prva dva dneva ni bilo večjih težav. Vsako jutro sem zdrdral naučeni »raport« podpolkovniku Popovu. Sodeloval sem z dežurnimi oficirji, z enimi bolj kot drugimi, kakor sem jih pač poznal in ocenil nastali položaj. Že drugi dan sem videl, da je bila večina vojakov stražarjev pijanih. Stalno sem premetaval vse, našel nisem niti vzorec alkohola. Med stražarji je bil tudi eden desetar, Slovenec, ki sem mu zaupal. Sam je bil trezen in ni vedel, od kod vojakom alkohol. Tretjo noč se je že zgodil incident, eden izmed stražarjev je ustrelil psa čuvaja, ki je opravljal svojo nalogo. Bili smo vso noč na nogah, zjutraj je prišel Popov v kasarno uro prej kot ponavadi, da nam je razmetal stražarnico, se dobro izdrl na stražarje, še posebej pa name, Slovenca. Med drugim me je tudi vprašal, če bi znal stražiti vsaj krave ali ovce ... Z muko smo pisali zapisnike o dogodku, na koncu smo pogruntali dejstvo, da je bil pes malce čez les in je bil to vzrok, da ga je stražar ubil.

Dnevi so tekli čedalje počasneje, večala pa se je opitost stražarjev, razen redkih, ki so ostali trezni. Za slednje sem dognal, da jim najverjetneje ostali ne zaupajo. Vsak dan sem imel potne roke in rosno čelo, ko sem stal pred Popovim in mu poročal. Po tistem dogodku me je vsak dan vprašal, če je vse v redu in če so še vsi ostali psi živi. Odločno sem zatrjeval, da je vse v redu, tako da sem že skoraj sam verjel, da je to res. Pa ni bilo, samo da so šli dnevi. Prišel je tudi dan, ko sem predal komando straže mlademu stažistu, Črnogorcu. Vojake sem z veliko naglico peljal iz tistih prostorov, samo da bo zadeva mimo. Ostali so mi še štirje dnevi, dolgi in mučni. Tri dni pred koncem se je v kasarni pojavila vojaška policija, pa VOS-ovci, takrat sem vedel, da sem v velikih težavah. Tisti dan sem se bolj ali manj samo oziral čez ramo, kje in kdaj bodo iskali mene, pa me niso. Tako sem bil že dva dni pred koncem, ko so me gospodje proti koncu dneva le obiskali. Šli smo v veliko sobo, kjer so me spraševali vse mogoče bedarije. Takšno zaslišanje je trajalo več kot dve uri, ko smo prišli na bistvo, kaj je bilo v času vodenja moje straže narobe. Seveda sem zagotavljal, da je bilo vse v redu, nisem povedal ničesar, kar bi me bremenilo. Nekje pozno zvečer so končali z zaslišanjem, na koncu so mi povedali, da vedo, kaj se je dogajalo, vendar še morajo odkriti prave ljudi. Na koncu so dodali, da naslednji dan nadaljujemo z zaslišanjem, jaz pa grem domov. Major, ki je vodil zaslišanje, se je zasmel in dodal, da je vse mogoče.

Hitro sem se odpravil spat, v upanju, da zadnjič poslušam »povečerje«. Skušal sem zaspati, vendar mi to ni bilo dano, zato sem se vso noč psihično pripravljaj na jutranje soočanje z zasliševalci. Že pred

peto uro zjutraj sem bil oblečen, še zadnjič sem zgledno opravil jutranjo telovadbo. Za zajtrk sem vase spravil le nekaj požirkov čudne vojaške mlečne kave. Pospravil sem posteljo, svojo omarico (kaseto), zložil stvari, pripravil »civilno« obleko in čakal na dvigovanje zastave. Oddahnil sem si, zadnji dvig. Takoj po dvigu so povedali, da danes vsi, ki končujejo vojaški rok, ne bodo zapustili vojašnice okrog desete ure, kot je bilo v navadi, temveč enkrat popoldne. V grlu se mi je naredil kar cmok, pa dodali so še, da naj se ne preoblačimo v civilno obleko, dokler ne bodo vse nerazjasnjene stvari razjasnjene. Sam sebe sem bodril, saj ni tako hudo, bo že. Okrog devetih so nas splet zasliševali po več linijah, tudi mene. Nekaj enakih vprašanj kot prejšnji dan, nekaj novih, čas je tekel. Ne vem več, kolikokrat so me vprašali, če je bilo res vse v redu. Spet sem odgovoril da ja, sem pa dodal, da so bili nekateri včasih pijani. Zasliševalec se je zasmejal, zagotovo malo, ja. Mene so takrat nehali zasliševati in sem moral čakati v nekem prostoru, da se zadeve razčistijo. Okrog druge ure, vem, da sem prej zavrnil možnost kosila, so nam povedali, da so našli krivce, ki so kradli pivo v skladišču Karlovačke pivovarne. Krivci so bili moji vojaki stražarji. Ob vojašnici je bilo skladišče, prerezati je bilo potrebno ograjo in vdreti v leseno skladišče. Zmanjkala je velika količina piva. Okrog pol tretje popoldne smo se »razdužili«, nekaj po 16. uri so nas spustili iz vojašnice. Ves preznojen sem odhitel na avtobusno postajo, hitro sem vprašal, kdaj pelje kakšen avtobus za Slovenijo. Prijazni informator na avtobusni postaji mi je odgovoril, da sem danes prepozen, sicer gre še eden avtobus do Kočevja, drugače pa naslednji dan. Nisem čakal, bil sem na avtobusu za Kočevje, kamor sem prispel ponoči. Pot sem nato nadaljeval do Ljubljane in naprej do Prekmurja. Odleglo mi je, ker sem vedel, da so bile stvari že dovolj napete, da bi se lahko še bolj zakomplicirale. V bistvu sem imel kar srečo, lahko bi bilo veliko slabše!

Zato me niso presenetila dejanja, ki jih je storil Berislav Popov in njegovi oficirji v Gornji Radgoni in potem še v drugem poskusu na Kogu. Doma sem bil septembra 1990, ni minilo niti celo leto in vojna je bila tu. Ponovno se je potrdilo, da je balkanski kotel kot speči vulkan, za katerega nikoli ne veš, kdaj bo izbruhnil, veš zagotovo samo to, da nekoč bo. Upamo lahko le, da ne tako kmalu!

Svojim bližnjim sem po vojni v Sloveniji dejal: »Gotovo mi sedaj verjamete, da sem imel takrat prav.« Nobeden mi ni odgovoril z besedo, sem pa vedel, da tega niso hoteli verjeti.

Spomini na reševanje sina iz JLA

Erika Hriberšek v letu 1991 strokovna sodelavka za kulturo in raziskovalno dejavnost Občine Murska Sobota in Alojz Hriberšek - učitelj razrednega pouka v Murski Soboti, danes upokojenca.

Tvegana pot ni bila nič v primerjavi s tem, da je bilo bolnega sina potrebno rešiti iz JLA.

Težko je verjeti, da je od takrat minilo že četrto stoletje. Prelomni dogodki, povezani z osamosvajanjem Slovenije, so se 1991. leta boleče dotaknili tudi naše družine in se kljub odmaknjenosti vedno znova plazijo iz spomina.

Začelo se je pravzaprav že leto pred tem, ko je najinega Andreja čakalo obvezno služenje vojaščine. V čedalje bolj kaotičnem političnem stanju tedanje Jugoslavije, razplamtevajočem se srbskem nacionalizmu, mitingih resnice in pripravah Slovenije, da odide iz vsega tega, je bil vpoklic naših sinov toliko bolj zaskrbljujoč. Andrej je septembra leta 1990 postal vojak v vojašnici Virovitica na Hrvaškem. Stike smo takrat lahko ohranjali le s pismi, ki so bila pogosta in pomirjujoča. Stoično je sprejemal vojaški dril in mu bil kos. Dogodek svečane zaobljube, ko sva ga starša lahko prvič obiskala, je bil zame šokanten. Od doma sem v JLA pospremila razigranega mladostnika s pravkar ostriženimi, do ramen segajočimi kodri, tam pa sem objela bledega fanta z upadlimi lici. »Zakaj pa jokaš, mama? Saj sem v redu. Skrbim, da delam prav za njih in tudi zase,« me je potolažil. Ne samo jokala, najraje bi kričala ob pogledu na nepregledno množico sivo zelenih uniform. Verjetno so podobno čutile še druge matere, ki so skupaj z mano zaskrbljujoče opazovale drugačne solze očetov iz drugih jugoslovanskih republik. Ti so si ob diktirani zaobljubi naših sinov, da so za domovino pripravljeni žrtvovati tudi svoja življenja, ganjeni brisali solze sreče in ponosno držali roke na svoji srčni strani.

Neštetokrat prehojene ulice in neskončni pogovori so v naslednjih mesecih postali stalnica ob najinih dokaj pogostih obiskih. Še posebno, ko je bil prestavljen v karavlo Terezino Polje ob istoimenskem mejnem prehodu z Madžarsko, čez reko Dravo v tamkajšnje mesto Barcs. Andrej je skupaj s fanti iz vseh republik nekdanje Jugoslavije pod taktirko črnogorskega vodnika moral opravljati »graničarske« zadolžitve. Odnosi v karavli so bili strpni, najini obiski pa vedno povezani z obilo domačega peciva za vse fante in z obvezno steklenico žganja za vodnika. Temu sva uredila tudi nakup vrtno kosilnice iz nekdanje soboške Panonije in ob urejanju posla pridobila zaupno telefonsko številko vojašnice v Virovitici. Potem se je zgodil slovenski plebiscit, Andrej je preživel mrzlo podravske zimo, napetost v državi pa je začela naraščati. Spomladi je začelo prihajati do pogostejših konfliktov tudi med tamkajšnjim narodnostno mešanim prebivalstvom. V »izrednih stanjih« so fantom zaradi varnosti prepovedali izhode in jih zadrževali v karavli. Na enem od obiskov sva tako preživela dan z njimi, bila povabljen na kosilo in »politično vzgojno uro«, ki jo je izvedel oficir z visokim činom iz Virovitice ter bila javno vprašana, če si tudi midva želiva samostojno Slovenijo. Spomnim se, kako sem ob nepričakovanem vprašanju zajecljala, da si ne želim nič drugega kot miru in srečno sinovo vrnitev domov.

Andrej je bil zadolžen za prinašanje pošte iz nekaj kilometrov oddaljenega Gornjega Bazja in je tako je lahko s telefonske govorilnice večkrat poklical domov. Čutila sva, da je ujetnik enostranskih informacij, saj se je »politično vzgajanje« vojakov prefinjeno nadaljevalo tudi s pomočjo tovrstne blokade. Ob prvem naslednjem obisku sva mu prinesla walkman, ki ga je nato skrivaj poslušal, predvsem na obhodih meje in tako dobil vsaj nekaj drugih informacij. Predvsem pa je spoznal, da mora biti v vseh ozirih zelo previden, še posebno v izjavah, saj je postajalo jasno, da Slovenija s svojo osamosvojitvijo misli resno. To pa je začelo motiti fante – vojakke iz drugih republik in še bolj njihove predpostavljene.

Po aretaciji poveljnika TO vzhodnoštajerske pokrajine in Pekrskih dogodkih konec maja 1991 se je najina starševska skrb stopnjevala, vendar so bili Andrejevi občasni telefonski klici še vedno pomirjujoči. Vse dokler jih ni bilo več in je komaj rojeno državo Slovenijo konec junija napadla Jugoslovanska ljudska armada, ki ji je formalno pripadal tudi najin sin. Slutnja, da je nekaj narobe, je boleče glodala. Zmeda v glavi je bila popolna, odgovora na najpomembnejše vprašanje, kje je Andrej, kaj se dogaja z njim, pa ni bilo. Dogodki so se vrstili z bliskovito naglico. Slovenski narod je svojo odločitev za samostojnost bil pripravljen braniti

za vsako ceno, tudi z orožjem. Slovenija se je uprla in je bila v vojni. Mediji so državljane obveščali o vsem, kar se je dogajalo, televizijski posnetki so bili pretresljivi. Vendar so se začela vrstiti čedalje bolj optimistična poročila o uspešnih akcijah pripadnikov slovenske teritorialne obrambe in milice. Nekaj mater se nas je zbralo na Trgu zmage v Murski Soboti na mirnem shodu z zahtevo, da naj naše sinove izpustijo iz JLA. V sosednjem dijaškem domu, kjer je bil tudi štab TO, je bilo namreč iz dneva v dan nameščenih več fantov iz stražnic ob državnih mejah z Madžarsko in Avstrijo, ki so se mirno predale braniteljem Slovenije. Bog ve, kako bi se razpletla zgodba ene od njih na meji z Avstrijo, če se vanjo ne bi vključili tudi nekateri med nami. Poveljujočega kapetana, po narodnosti Hrvata, je najin prijatelj na pobudo teritorialcev soočil z ženo, ki ga je pred stražnico uspela prepričati v mirno predajo. Dokler ni dobil ustrezne uradne zaščite, sta ga z mojim možem z na novo urejenimi dokumenti odpeljala v Bad Radkersburg, kjer se je s posredovanjem župnika iz Gornje Radgone za nekaj dni skril v tamkajšnjem župnišču, njegova družina (žena, tašča in dva otroka) pa se je zaradi nenehnih telefonskih groženj z likvidacijo za eno noč zatekla k nam.

Po Sloveniji je pokalo, Mursko Soboto so preletavala vojaška letala in ob alarmih smo se umikali v urejena zaklonišča ali v domače kleti. Slovenski vojaki so začeli s pobegi iz vojašnic, od Andreja pa ni bilo nobenega glasu. Takrat se je mož spomnil na telefonsko številko vojašnice in z grobo komunikacijo izsilil povezavo s starešino na Terezinem Polju. Izvedel je, da Andreja že nekaj dni ni v karavli, ker je bil zaradi visoke vročine prepeljan v vojaško ambulanto v Virovitici in da ne ve, kaj je z njim.

»Dal si mi besedo, da boš pazil nanj! Vedeti hočem, kaj je z njim,« je bil mož oster z vodnikom. Čez nekaj minut sva ponovila klic in izvedela, da je bil Andrej od tam prestavljen v civilno bolnišnico v Virovitici, da je zelo bolan in da lahko prideva na obisk. »Kako naj prideva, če so pa tvoji na Muri,« je rekel mož. »Pa pridita preko Madžarske,« je odgovoril vodnik.

Namig je sprožil takojšnjo odločitev. Na to, da je vse skupaj zelo tvegano, nisva niti pomislila. Skrb za sina je bila prevelika in namen, da ga za vsako ceno pripeljeva domov, dokončen. Predvidevanje, da v civilni bolnišnici ni pod vojaškim nadzorom, je bilo smiselno izkoristiti takoj, še posebno, ker sva vodniku obisk napovedala za naslednji dan. Bilo je že pozno popoldne, vendar sta nama vodja in uslužbenka občinskega oddelka za notranje zadeve priskrbeli Andrejev tam deponiran potni list.

V naglici sva na pot vzela le neko trenirko, odejo in tudi zemljevid, saj poti po Madžarski nisva poznala.

Že začetek je bil zelo stresen. Prebila sva se mimo cistern, traktorjev in kamionov, ki so bili pred Dolgo vasjo postavljeni za barikade. Do meje, ki sva jo lahko kot edina potnika prestopila brez pojasnil, kam sva namenjena v tako nepredvidljivem času, so naju po varni poti pospremili slovenski oboroženi fantje. Bila sva že pri madžarskih mejnih organih, ko je na desni strani silovito počilo. Avto z nemško registracijo je z veliko hitrostjo pridrvel mimo raznolikih slovenskih uniformirancev, brez ustavljanja prebil madžarsko mejno rampo, in šofer je z okrvavljeno glavo omahnil skozi avtomobilsko okno. V paniki nama je madžarski uradnik pozabil vrniti potna lista in šele moje, v prošnjo sklenjene roke, so ga spomnile, da jih že nekaj časa drži v rokah. Pretresena in tresoča sva nadaljevala pot, nekje za Nagykanizso brez posledic prestala policijsko kontrolo in na mejnem prehodu Barcs–Terezino Polje vstopila na Hrvaško. Vse je bilo mirno, vendar je vožnja mimo karavle ob cesti in vojašnice v nekaj kilometrov oddaljeni Virovitici izzvala tesnobo in strah. Imela sem občutek, da je tudi tam življenje obstalo, vendar na drugačen način kot v Sloveniji, ki je bila v vojni. Ulice so bile skoraj prazne.

Parkirala sva blizu bolnišnice in vratar, s puško ob nogah, naju je usmeril na infekcijski oddelek. Prijazna sestra naju je ob vprašanju, če pri njih leži najin sin, prestrašeno vprašala: »A, tisti vojak? (*Zar onaj vojniki*?),« nama pokazala sobo in se diskretno umaknila. Stisnilo me je pri srcu. Andrej je z vročičnimi očmi nemočno ležal, s sosednje postelje je zaudarjalo po iztrebkih otroka s hudo drisko in ko naju je zagledal, se je najprej zasvetila solzica, nato pa je sledilo vprašanje: »Kaj se dogaja z mojo Soboto?« V bolnišnici je namreč izvedel za dogodke v Sloveniji. O tem, kaj pa se dogaja z njim, nama ni znal ničesar povedati, le potožil je, da ima že dalj časa visoko vročino in ga zelo boli vsa desna stran telesa.

Najprej so ga s karavle odpeljali v vojašnico, čez čas od tam v bolnišnico, a ne ve, če so ga sploh kako zdravili. S težavo je vstal in z očetom sta se na stranišču hitro zmenila, da bomo pobegnili. Oče mu je pomagal sleči bolnišnično obleko, ki sta jo pustila na stranišču in obleči trenirko. Uspelo se nam je izmuzniti do avta, a čakala nas je najbolj tvegana pot mimo vojašnice in karavle do mejnega prehoda. V redkem prometu smo bili zelo opazni, zaradi pogostih obiskov pa je bil tudi avto marsikomu znan. Mimo karavle je Andrej začel trepetati od strahu in prositi: »Ati, mama, hitro mi dajta neka sončna očala.« Kot zakleto

smo za nekaj trenutkov, ki so se spremenili v večnost, obstali v koloni za tovornjaki tik nad karavlo, vendar se je mož odločil in umirjeno zapeljal mimo. Hrvaški mejni organi so nas brez problemov spustili naprej in prihod na Madžarsko je pomenil olajšanje. Zaradi prestanega strahu in visoke vročine se je Andrej tresel, bil je žejen, vode pa nismo imeli. Mož je bežal v prvo gostilno, ki smo jo našli ob cesti, vendar je dobil le neko gazirano pijačo. Čedalje bolj jasno je postajalo, da moramo čim prej priti domov in poiskati ustrezno zdravniško pomoč. Vendar je koncentracija začela popuščati in pomotoma smo se znašli na mejnem prehodu Letenye, kjer bi se skoraj ponovno vrnil na Hrvaško. Končno smo bili na pravem kraju. Od madžarskega uradnika, ki si naju je kot priči dogodka z nemškim avtom zapomnil, smo v polomljeni nemščini izvedeli, da je: »Avto kaputt, Chauffeur in Hospital. (Avto uničen, šofer je v bolnišnici.),« slovenski vojaki pa so nas dobro razpoloženi zopet pospremili, da smo lahko varno nadaljevali pot do Murske Sobote.

Takoj smo se obrnili na našega dragega, žal že pokojnega soseda in predstojnika infekcijskega oddelka v soboški bolnišnici. Bil je dežurni zdravnik, Andreja je nemudoma vzel v bolnišnično oskrbo in ga kot pobeglega vojaka tudi sicer zaščitil. Šele proti koncu naslednjega dne nama je zaupal: »Fant je zdaj že izven življenjske nevarnosti. Ampak brez ustreznega zdravljenja bi s tako sepsa v kratkem času umrl. Zato vama čestitam za vajino starševsko dejanje!«

Z možem sva se sesedla. Soočenje z dejstvom, da bi lahko ostala brez edinega sina, je bilo grozljivo. Potem so začela vrtati vprašanja. Kaj je vzrok zastrupitve? Zakaj ravno Andrej? Vendar odgovora nismo nikoli dobili.

Zdravljenje je bilo dolgotrajno. Najprej nekaj tednov bolnišnice, nato je sledilo več mesecev jemanja zdravil in pogoste kontrole krvi. Mlado telo si je opomoglo, dušo pa so še nekaj let spremljale nočne more. O dogajanju v vojski ni hotel nikoli govoriti. Ampak kričanje v sanjah je gotovo imelo vzrok.

Vsak med nami je prispeval svoj kamenček v mozaik vojne za samostojno Slovenijo, zadnja generacija slovenskih fantov v JLA pa napisala nešteto zgodb. Mnogi med njimi so jo kljub nevarnosti zapustili in s tem pokazali pripadnost svojemu narodu in novi domovini. Ministrstvo za obrambo jim je za njihova dejanja podelilo spominske znake Zvest Sloveniji. V Andrejevega je vgravirana številka 1100.

ANTON IN ANICA ROŠKAR, LASTOMERCI

Mlada zakonca – štab slovenske policije

Anton in Anica Roškar v letu 1991 mlad podjetniški par, danes samostojna podjetnika.

Zaledje za specialno enoto slovenske policije – odlična oskrba z vsem potrebnim in zahvala po vojni s strani notranjega ministra.

Na dan spopadov v Gornji Radgoni sta se k nam pripeljala dva policista. V vinogradu sem opravljala košnjo, ko sta se začudila, da kljub bojem v mestu še vedno opravljam delo na prostem. Zaprošila sta me, če bi pri nas lahko imeli svoje bivališče, obenem pa bi jih oskrbovali s hrano. Mož je bil na Madžarskem po nakupih, zato sama nisem želela privoliti. Prosila sem, naj počakajo na moževo vrnitev, da se o vsem dogovorimo vsi družinski člani.

Na prehodu madžarsko-slovenske meje še ni bilo posebnih težav, čeprav so tudi tam zapirali mejo. Problem je bila vožnja čez Muro v Radencih, saj so naši postavili na mostu zaporo, mimo katere se nisem mogel peljati. Avto sem moral pustiti na prekmurski strani in kreniti peš proti domu. Ob petih popoldne sem prišel domov, ko sem izvedel za prošnjo policistov, smo se vse lepo dogovorili. Zvečer pa sem se odpravil po avto čez Cmurek v Avstrijo in v Gederovcih čez in nazaj.

V času osamosvojitvene vojne je bila naša domačija neke vrste zaledje za specialno enoto policije – bilo jih je od 180 do 200. Tisti teden smo jim omogočili bivanje, pri nas so spali na blazinah in v spalnih vrečah. V kuhinji smo jim kuhali hrano, jim vozili obroke na teren, kjer so imeli postojanke in podobno. Ponoči so tudi sem vozili tiste vojake, ki so se predali, zaslišali so jih v posebni sobi. O tem mi zelo malo vemo, to je potekalo v posebni tajnosti. V uporabo so imeli naše telefone, tako da jih

mi tisti čas nismo mogli koristiti, in tako so vzpostavili celotno bazo. Mi smo vse to videli, nismo pa nič spraševali, saj smo vedeli, da so to njihove tajne stvari. Pri nas so imeli specialci tudi svojega psa, okolica hiše in dostop po cesti je bil močno zastražen.

Ti prevozi hrane po terenu v času te vojne napetosti so bili dokaj zahtevni, mimo tankov in vojske. Iz avta sem odstranil zadnje sedeže, da je bilo dovolj prostora za hrano. Kuhali in vozili smo tri obroke hrane, in sicer zajtrk, kosilo in večerjo. Jugoslovanska vojska je bila takrat še v vojašnici, zato sva v avtomobilu občasno imela tudi spremstvo. Ravno v tistem trenutku, ko je bil napad proti radgonskemu gradu, sva bila tam tudi midva. Ob neki starejši hiši sva dostavila hrano. Ostali domači so vedeli, kam sva peljala hrano, slišali pa so tudi za napad na predel mesta pod gradom, zato so bili v skrbeh za naju. Lepo smo videli na mejni prehod in takrat je bil tam eden izmed teritorialcev tudi ranjen. Dolgo naju niso pustili, da bi se odpeljala proti domu, mobilnega telefona pa takrat še nisva imela, da bi domov sporočila, da sva na varnem.

V avtu sem se vedno sklonila, saj sem se bala za življenje, doma sva namreč imela dva mladoletna otroka. Ko je bil letalski napad na Avtoradgono, smo se tudi mi z otroki za kratek čas umaknili v klet. Bali smo se, da ne bi izvedeli za policijo pri nas in bi nas napadli. Policisti v uniformah niso upali po svoja vozila na policijsko postajo, zato so me zaprosili, da jih pripeljem sem na varno. Dobil sem ključ in jih enostavno pripeljal sem. Skrili smo jih pod streho v zavetje, tako da jih niso mogli videti z zraka. Vse nas je bilo strah.

Tu pri nas so tri mesece živeli člani družine, ki so doma v bližini radgonskega mejnega prehoda in so jim jugoslovanski vojaki uničili stanovanje. Pravočasno so ga zapustili, sicer bi lahko bili vsi mrtvi. Na drugi dan po tem spopadu sem šla s sorodnico do njihovega stanovanja, da smo vzeli nekaj oblačil in dragocenosti, ki so ostale tam. Ker je tekla voda po uničenem stanovanju, smo šli tudi to uredit. Takrat smo jugoslovanske vojake videli čisto od blizu. Bili smo v strahu, saj nismo bili prepričani, da ne bodo streljali na nas. Sosedje se nismo srečevali, eden k drugemu nismo hodili, saj je bila ves čas napoved zračnega napada in ljudje so bili skriti po kletih.

Po teh dogodkih so policisti za sabo vse pospravili, niti papirček ni ostal. Za hrano, ki smo jo ta čas pripravljali za enote policije, smo prejeli plačilo. Kot družina smo po teh dogodkih dobili leta 1992 srebrni znak Slovenije za zasluge. Osebnost nam je prišel zahvaliti tudi takratni notranji minister, Igor Bavčar.

Priča spopadov v rojstnem kraju

Marijan Zanjko v letu 1991 delavec, danes upokojenec.

Najprej v strahu za hčerino vrnitev z Ljubljane, nato priča spopadov med vojsko JLA in slovenskih teritorialcev v dveh različnih terminih in presledku šestih dni.

V četrtek, 27. junija 1991, sem bil v službi v Ljutomeru. Zjutraj je jugoslovanska vojska razstreljevala barikade na dravskem mostu v Ormožu. Takrat mi je bilo poslano pretresljivo sporočilo, da starejša hči, ki je bila takrat dijakinja v Ljubljani, ne more domov. Zaradi dogodkov v tem delu Slovenije so bile cestne povezave prekinjene. Tako so vse dijake nastanili v dijaških domovih na Ptuj, kamor pa se zaradi dramatičnih dogodkov v Ormožu nisem mogel peljati po glavni cesti. Sodelavec mi je v iskanju rešitve predlagal, da se peljem skozi naselji Juršinci in Gomila proti Ptuj. Tako sem po stranskih poteh in obvozih le srečno prispel do cilja, kjer me je čakala hči. Od strahu in sreče je jokala, ko me je zagledala pred zakloniščem ptujskega dijaškega doma.

Doma pa so sledila nova presenečenja in dogodki. Takoj po vrnitvi s Ptuja sem naletel na barikade pred domačo hišo. Na domačem dvorišču sta se ob srečanju s preostalimi domačimi zopet pomešala veselje in strah. Proti našemu naselju so se približevali tanki jugoslovanske vojske. Na dvorišču sta se pojavila vojaka slovenske teritorialne obrambe s puškama in nam svetovala, da se umaknemo v varnejše zavetje ali priročno zaklonišče, saj bo verjetno prišlo do obstreljevanja. Bili smo zmedeni, nihče ni prav vedel, kam se obrniti in zateči v pričakovanju vojaškega spopada. Tako smo v naglici pobrali najnужnejše in se odpravili v klet k bratu Cirilu, katerega hiša stoji dovolj stran od glavne ceste, klet pa je ustrezno skrita in obrnjena proti gozdu. Tako smo v napetem pričakovanju

podzemne kleti poslušali ropotanje tankov, streljanje z mitraljezi ter grozljive poke granat in pušk. Po približno petnajstih minutah, ko smo ždeli v kleti in razmišljali, kaj nas bo doletelo, je streljanje potihnilo. V daljavi je bilo slišati votli glas sirene vozila prve pomoči jugoslovanske vojske. Kot se je kasneje izkazalo, so ti mrtve in ranjene vojake odpeljali z bojišča, po kratkem premoru pa še močnejše nadaljevali z napadi na položaje slovenskih vojakov. V naših ušesih so zopet brneli neprijetni zvoki iz različnega orožja. Kakšno uro po končanem obleganju se je jugoslovanska armada s tanki umaknila na bližnje polje ob hrvaški meji, kjer so se utaborili.

Zgodaj zjutraj so se okupatorski vojaki in njihovi poveljujoči umaknili v notranjost Hrvaške, saj so se počutili nemočne, zato pa so skovali načrt maščevanja. Po šestih dneh so se žal vrnili in nočna mora se je nadaljevala. Z okrepljeno tankovsko enoto so se postavili v strelce na Gibinskem polju in streljali na hiše. Pogumni slovenski vojaki in policisti so vračali udarec s puškami in trombloni. Tako so mnogo močnejšemu nasprotniku dokazali, da se niso ustrašili in umaknili. To neustrašnost in hrabrost slovenskih mož slavimo že četrto stoletja.

V vojni v Pomurju leta 1991 je bilo poškodovanih veliko civilnih objektov. (Foto: J. Pojbič)

ANTON IN IDA PINTARIČ, HRASTJE MOTA

Doživela vojno – prodor oklepne enote JLA

*Anton in Ida Pintarič v letu 1991,
kmetovalec in gospodinja, danes upokojenca.*

*Z avtom sledila oklepni enoti do
Radencev. Tam je Anton iz oklepne enote
dobesedno ukradel in odpeljal vozilo JLA.*

Zjutraj nekaj pred deveto, ko sva z ženo opravila delo v hlevu, je naenkrat tako močno počilo, da se je v vsej okolici kar streslo. Ženi sem povedal, da so prišli oni. Usedla sva se v avto in se odpeljala proti središču vasi Hrastje Mota. Na poti sva srečala miličnike, ki so nama svetovali, da se ne peljeva naprej. Midva sva kljub temu zelo hitro prispela do mesta, kjer so jugoslovanski vojaki z granato razdejali nekaj hiš in prebili cestno oviro dveh tovornjakov, enega naloženega z gramozom in drugega za prevoz živine. Gasilci so posredovali zaradi ognja, poškodovane hiše ter ostrejša. Z ženo sva se peljala po cesti proti Radencem, kamor se je napotila oklepna enota. Dohitela sva jih in videla, kako rinejo postavljene tovornjake s ceste in napredujejo po Radencih, najprej na križišču pred hotelom Radin, nato pa se je podoben scenarij zgodil tudi v glavnem križišču pri avtobusni postaji. Ko sva se pripeljala do tja, sva videla, da so se trije njihovi tovornjaki zaustavili. Teritorialci so izvedli napad na kolono iz dveh smeri, zato so jugoslovanski vojaki zapustili vozila in se skrili v obcestni jarek. Spredaj je bila cisterna z vodo, potem s cerado pokrito tovarno vozilo in zadaj vozilo z orožjem. Več ljudi nas je opazovalo ta tri vozila in začeli smo razmišljati, kako bi jim odpeljali eno od vozil.

Odločil sem se in odšel do tovornjaka. Videl sem ranjenega vojaka, ki je imel pri sebi osebno oborožitev. Medtem ko so šofer in drugi vojaki zapustili vozilo, sem na desni strani odprl vrata in opazil, da so ključi za vžig v ključavnici. Skočil sem noter in tovornjak cisterna je takoj vžgal.

Poskusil sem prestaviti v vzvratno, pa nikakor ni šlo. Skočil sem iz vozila in naše ljudi v bližini vprašal, kako se to vozilo prestavi v vzvratno. Poskusil sem ponovno in takrat mi je uspelo, z vozilom sem se začel premikati nazaj. Žena Ida je pritekla k tej premikajoči se cisterni in me opozorila, da so moj manevar opazili v vojaškem tanku. Ta se je obrnil in se vračal k svojim. Takrat sem ji svetoval, naj se skrije v zavetje, sam pa sem se premikal nazaj tako, da sem bil v kritju preostalih dveh njihovih vozil in me s tanka niso mogli zadeti. Na avtobusni postaji sem uspel obrniti vozilo in s terase restavracije Vikend so ljudje močno ploskali mojemu podvigu. Kot da nekatere ljudi to dogajanje ni prav nič prizadelo ali prestrašilo, so mirno sedeli in pili pijačo na terasi restavracije. Jaz pa sem se brez obotavljanja odpeljal v smeri proti Kapeli. Pod železniškim mostom sem ustavil vozilo, skočil iz njega in videl, da me tank ni zasledoval, pod mostom pa sem bil varen tudi pred napadom iz zraka. Šele takrat sem se zavedel, kaj sem storil in počutil sem se zelo prijetno.

Po kratkem razmisleku sem z največjo možno hitrostjo odpeljal proti naselju Kapela, pri tem so se prižigale kontrolne lučke za pregretje motorja. Pripeljal sem se do učiteljskega stanovanjskega bloka, kjer sem parkiral in ugasnil vozilo. Odprl sem pokrov motorja, od katerega se je močno kadilo. Ljudje v zgradbi so zaklenili vhodna vrata, saj jim ni bilo jasno, kdo upravlja to vozilo. Rdeča lučka *prepovedana vožnja* je ugasnila in prižgal sem motor ter se z vozilom odpeljal proti varnejšemu zavetju v bližnji gozd. Med potjo sem ustavil pred znancem, ki ni mogel verjeti svojim očem, da vidi mene. Povabil sem ga v vozilo, prisedel je in del poti sva se peljala skupaj. Naposled sva se dogovorila, da on izstopi pri neki hiši in gre sporočit teritorialcem v bližnji zasedi, da sem šofer vozila jaz, saj sem ga odpeljal jugoslovanski vojski, in da naj ne streljajo. Zaustavil sem se pred skupino ljudi, da bi se preoblekel. Eden od naših poveljujočih mi je predlagal, da se z vozilom raje čim prej odpeljem v gozd, da ne bi bil morebitna tarča pri napadu z zraka. Ko sem se pripeljal v gozd, je eden od teritorialcev proti meni ustrelil dva naboja, bil je prepričan, da sem jugoslovanski vojak v njihovem vozilu. Na platišču prednjega kolesa je bilo lepo vidno, kako je naboj iz puške odnesel barvo. Takrat sem uštel mladega vojaka in počakal na skupino ostalih teritorialcev. Eden od njih je izvedel za moj manevar in s kričanjem opozarjal ostale, da naj ne streljajo. Takrat sem končno ugasnil vozilo in po nekaj minutah so se ob vozilu zbrali vsi vojaki tistega okoliša. Nekaj materiala iz vozila smo razdelili, sam pa sem snel registrske tablice vozila in jih zakopal v gozdu. Vzel sem dokumente in ključe od vozila. Oboje sem hotel predati policistom, ki pa so mi predlagali, da naj vozilo dobro skrijem, saj ga nimajo kam shraniti. Z ženo sva vozilo s pet tisoč litri vode skrila v gozdu pri prijatelju.

Zadevo sem šel naslednji dan z dokumenti prijaviti slovenski vojski. Od poveljujočega sem bil pohvaljen za podvig. Ponudili so mi, da bi dobil uniformo oficirja in osebno orožje, vendar sem to zavrnil in sprejel oblačilo slovenskega vojaka in zadolžil pištolo.

Nato pa se je v našem kraju čez približno štiri dni zgodila drug dogodek – nov prihod oklepnikov jugoslovanske vojske, ki bi bila v dodatno pomoč Popovu. Domačini smo se zbrali pri kapelici v središču vasi, kjer smo imeli določeno pehotno orožje in se odločili za postavitve barikade na začetku vasi. Podrli smo nekaj velikih hrastov, ki so padli čez glavno asfaltno cesto. Bilo nam je sporočeno, da so v prvem tanku vojaki, v drugem pa oficirji, vendar sta se ob prihodu do naše vasi ti vozili zamenjali. Prvi tank je uspel zaobiti barikado po pšenični njivi in se po vrnitvi na cesto odpeljal proti Radencem. Drugi tank smo zadeli s tromblonom v gosenice in ga onesposobili za nadaljevanje poti. Na začetku vasi Hrastje Mota s smeri Vučje vasi so se ustavili na njivi ob cesti in ga začeli popravljati. Ob njem je bilo pet ali šest golobradih jugoslovanskih vojakov, ki so bili nebogljeni, zato se v nobenem primeru nismo odločili, da jih napademo. Njihovo enoto je opazil tudi helikopter jugoslovanske vojske, ki je oskrboval enoto Popova v Gornji Radgoni. Pilot je pristal na betonski deponiji za kmetijske pridelke v naši vasi, da bi oskrbel to njihovo enoto. Pri tem manevru je pilot najbrž doživel slabost, posledice so bile vidne v njegovi kabini, poškodoval pa si je namreč vrtljiva krila in ni mogel več vzleteti. Nek naš vaščan je z daljnogledom opazoval enoto in ti so to opazili ter s tankovskim nabojem in mitraljezom streljali po tej hiši.

Mi smo se približali helikopterju, ki ga je pilot s posadko zapustil. V kabini sem našel vse dokumente in nalog za polet, kjer je bilo razvidno ime in starost pilota. Poletel je iz Zagreba in v vlogi rdečega križa naj bi poletel v Maribor. Helikopter smo opremili z našimi napisi - Samostojna Slovenija, TO in Prostovoljno kulturno društvo Vrčec, nanj smo narisali tudi Triglav. O vsem smo obvestili nadrejene in čez dva dni so prišli strokovnjaki in piloti s Celja in Murske Sobote, ki so nameravali usposobiti helikopter.

Z jugoslovanske strani so se zlagali in dali izjavo, da je bil ta njihov helikopter z oznakami rdečega križa napaden z naše strani. To laž sta prišla preveriti predstavnika Evropske skupnosti. Dva Nemca sta s kamerami posnela helikopter in prišla do ugotovitve, da na njem ni bilo nobenih znakov napada. Z nami sta opravili pogovor tudi nemški novinarki za

njihov osrednji časopis. Predstavili smo jima naša prizadevanja za osamosvojitve in neodvisnost od Beograda. Spraševali sta nas, če nas ni strah in nam ponudili, da ženske in otroci pridejo čez mejo v Avstrijo, kjer jim bodo nudili zatočišče v begunskih centrih ali pri sorodnikih. Takrat sta novinarki fotografirali helikopter in skušali govoriti tudi z jugoslovanskimi vojaki, vendar ti v to niso pristali. Ob vračanju enote s Popovim iz Gornje Radgone proti Hrvaški se jim je pridružila tudi skupina iz Hrastje Mote. Za sabo so odvedli tudi pokvarjeni oklepnik, helikopter pa so bili prisiljeni pustiti na robu naše vasi. Mi pa smo bili veseli, da zapuščajo našo vas in Slovenijo.

Nato je prišlo do odločitve, da helikopter v transportu odpeljemo na letališče v Rakičan pri Murski Soboti. Z velikim združenim vozilom so vlekli kabino helikopterja, jaz pa sem s svojim traktorjem na prikolici peljal 12 metrov dolga vrtljiva krila. Na poti so nas pozdravljali ljudje in bilo nam je prijetno. V Rakičanu smo izvedeli, da bodo helikopter vrnili jugoslovanski vojski, zato ga je eden od naših vojakov delno onesposobil, vendar ga je čez nekaj dni skupina mehanikov iz Bihaća usposobila in z njim odletela na jug.

Po teh dogodkih sem bil dobitnik državnih priznanj za hrabrost in kot praporščak veteranov iz Gornje Radgone se udeležujem različnih srečanj z najvišjimi predstavniki slovenske vojske in države. Mlajši generaciji sporočam, da so bili dogodki leta 1991 zelo resni, saj je bilo treba braniti svojo svobodo in samostojnost.

Tudi tako je izgledal zaklonilnik lovca na tanke. (Foto: J. Pojbič)

Sestra civilne žrtve v Radencih

Marija Gaube v letu 1991 delavka v radgonskem hotelu Grozd, danes brezposelna.

Doživela je slovensko vojno kot nekaj najbolj tragičnega, saj je v nesrečnih okoliščinah izgubila brata.

Moj brat je delal pri podjetniku v Radencih. Ko so jugoslovanski vojaki s tanki napredovali po Prlekiji, 28. junija 1991, sta se z gospodom odločila, da bosta opravila malico in prekinila z delom. Predlagal je, da ostane pri njem in počaka, kaj se bo zgodilo. Brat je bil s kolesom in je na vsak način želel domov, ker je bila mama sama doma.

Tankovska enota je šla mimo po glavni cesti Radenci–Gornja Radgona. Ko je prišel po ulici, kjer je delal, ven na glavno cesto proti trgovini Maja, je bil ranjen.

Povedali so mi, da naj bi v tankovski enoti ob napredovanju proti Radgoni ugotovili, da so ostali brez cisterne z vodo, ki so jo zajeli teritorialci. Eden od tankov naj bi se zato na Meleh obrnil nazaj proti Radencem. Streljal je na vse strani in brata je z velike razdalje nesrečno zadel naboj iz tanka. To naj bi se zgodilo nekaj pred 10. uro.

Na mestu, kjer je bil zadet, so mu skušali nuditi prvo pomoč, vendar so ga hitro odpeljali v Hotel Radin. Tam so imeli zdravstveno nego, lajšali so mu lahko bolečine, niso pa mu mogli dati krvi, saj je v zdravilišču takrat še niso imeli. V soboško bolnišnico ga niso več mogli odpeljati po cesti, ker je bil most čez Muro miniran. V to sem se prepričala tretji dan, ko sem ga šla obiskat in me je vojak peš spremljal čez most po točno določeni poti.

Preko radia sem zelo hitro izvedela, da je brata zadela krogla in je hudo ranjen. Slišala sem njegovo ime in priimek, mama pa radia ni imela prižganega, tako da o tem ni vedela nič. Informacijo je potrdila tudi direktorica radgonskega zdravstvenega doma, medtem ko so nekateri novinarji že govorili o smrtni žrtvi. Materi so policisti prišli povedat, da je bil sin ranjen v Radencih. Moja sestra je stanovala v delu Gornje Radgone, kjer so potekali največji boji, zato je tisti dan sama še nisem uspela obvestiti o nesrečnem dogodku. Policisti pa so ji zamolčali dogodek zato, da je ne bi v morebitni paniki izpostavili nevarnosti. Sama sem lahko prišla do nje naslednji dan in ji povedala o bratu Alojzu. Še naprej sem hodila v službo, da sem lahko klicala po telefonu in bila v stiku z bolnišnico.

Doktor Kos mi je povedal, da so ga v bolnico pripeljali pri zavesti, opraviti so morali zelo zahtevno operacijo in odstraniti velik del notranjih organov. Pokazal mi je naboj dum-dum, s katerim je bil zadet. Ta je šel na eni strani telesa noter in na drugi ven ter mu tako povzročil veliko raztrganino in kot se je kasneje pokazalo, smrtno rano. Po operaciji se brat ni več zbudil iz narkoze in tretji dan po dogodku sem ga videla od daleč, kako negiben leži v sobi za intenzivno nego. Zdravnik mi je povedal, da so njegove možnosti za preživetje minimalne.

Umrli je peti dan po dogodku, 3. julija 1991, zjutraj ob tretji uri, star 29 let. Ker še nismo imeli telefona, nas je o tem prišla zjutraj obvestiti sovaščanka Francka Rakuša. Še isti dan smo ga morali pokopati, zato sem se povezala s pogrebništvom, ti pa s Teritorialno obrambo Gornja Radgona. Prevoz so organizirali preko Avstrije, in sicer od Gederovcev čez Cmurek v Gornjo Radgono. S pogrebništva so nas dve uri pred pogrebom obvestili, da moramo biti med pol šesto in šesto na pokopališču, če želimo biti pri pogrebu. Vsi domači smo se zbrali na pogrebu, čeprav je bilo obsedno vojno stanje čisto blizu radgonskega pokopališča. V tistem trenutku bolečine se nismo prav zavedali, kaj se dogaja okrog nas. Po kratkem obredu sem se obrnila in videla, kako smo bili zastraženi. Za vsakim malo večjim nagrobnikom je bil oborožen slovenski vojak. Tisti dan je poveljnik Popov napovedal odhod, vendar ura odhoda še ni bila znana, prav tako je bil napovedan zračni napad na radgonsko vojašnico, kar smo izvedeli kasneje.

Po tem smo doživljali težke trenutke. Ljudje so nas vznemirjali na različne načine, kot da so nam po tragediji hoteli še naprej greniti življenje. Neka gospa je že nekaj dni po bratovem pogrebu pristopila in me vprašala, češ kako ne pridemo nič obiskat ranjenega brata v bolnišnico, saj ni mrtev. Nek šofer radgonskega podjetja, ki je bil v bolnišnici, naj bi ji povedal, kako mu je brat povedal, da so ga med vojno prišli obiskat,

sedaj pa ga nihče več ne pogleda. Prejela sem še nekaj podobnih obvestil, anonimna pisma in doživljala marsikaj neprijetnega, kar pa sem skrivala v sebi in vse to prihranila materi.

Državni protokol nam pošilja vabila na različne dogodke in prireditve za svojce umrlih v dragih ovojnicah. Za mater kot hudo bolnico so vsa vabila v Ljubljano na prireditve v prazno. Status so ji priznali šele po šestnajstih letih. Ranjeni civilisti v vojni za Slovenijo dobijo neko odškodnino ali invalidnost. Njegova smrt pa je drugače obravnavana, ker ni bil vojak, on je bil civilna žrtev vojne, za svojce teh pa, kot slišim tudi drugje po Sloveniji, ni bilo poskrbljeno. Le zdravstvenega zavarovanja ji ni bilo potrebno plačati, kar so pomagali urediti v radgonskem združenju veteranov vojne za Slovenijo (ob obletnicah in dogodkih okrasijo bratov grob, kar nam svojcem veliko pomeni).

Sem članica združenja in plačnica članarine, dala sem tudi prošnjo zase, pa mi državna komisija ni dodelila statusa veterana, čeprav sem vsaj štiri dni aktivno sodelovala pri pripravi in oskrbi s hrano za slovensko vojsko.

Minilo je petindvajset let in sedaj imam priložnost, da se še enkrat iskreno zahvalim vsem, ki so Alojzu pomagali ter mu skušali rešiti življenje. Boleča rana ob spominu na tragično preminulega brata je še vedno sveža in s to bolečino ostajamo njegovi najdražji sami.

Alojz Gaube z Janževega vrha je bil prva civilna žrtev v Pomurju. Poleg njega je v Gornji Radgoni pod streli JLA življenje izgubil tudi svetovni popotnik Janez Svetina z Bleda (na sliki zgoraj pokrit s kartoni na Partizanski ulici). (Foto: J. Pojbič)

DUŠAN LOPARNIK, SPODNJI KAMENŠČAK

Poročevalec o vojni v Gornji Radgoni

Dušan Loparnik v letu 1991 novinar radia Murski val iz Murske Sobote, danes samostojni novinar.

Spremljal in poročal o vojnem delovanju in razdejanju oklepne enote JLA. S kolegi novinarji je glas o porušeni Radgoni ponesel v svet.

Tega petka, 28. junija 1991, ne bom nikoli pozabil. Ob prihodu oklepne enote mimo podjetja Avtoradgona sem bil pri hišah v ulici Ob progi. Tam sem se skril in opazoval dogajanje s kolono tankov, dokler niso prispeli do železniškega prehoda. Na tirih, kjer je križišče s cesto, sta bila postavljena dva vagona in s topovi iz tankov so začeli razbijati tisto barikado. Ob zvokih topov pri razbijanju vagonov sem doživel pravi šok. Hitro sem skočil v avto ter se po stranski cesti odpeljal na glavno cesto in s polnim plinom proti Gornji Radgoni. Hotel sem biti pred tanki v mestu, še prej pa sem želel na primernem mestu parkirati avto. Ko sem se pripeljal na križišče pri črpalki, kjer se priključi cesta iz Črešnjevcev, sem opazil, da je na glavni cesti nekaj nastavljeno. Takrat me je bilo prvič v življenju strah in prvič sem se že poslavljaj od življenja. Pomislil sem: »Ni se še pravzaprav niti začelo, pa je že konec z mano.« Bil sem prepričan, da so naši teritorialci nastavili protitankovske mine, ki pa bi jih iz tankovske kolone takoj opazili in odstranili. Ko sem se peljal mimo, pa sem opazil, da so bile to škatle z odlikovanji, ki jih je razočarani vojni veteran v protest proti okupatorski JNA položil na cesto – pohodite še to naše NOB izročilo. Nato sem si oddahnil in se odpeljal pred banko, kjer sem parkiral vozilo. Iz neposredne bližine smo opazovali tanke, ki so prihajali po cesti in se ustavili pred starim Špitalom.

Ob streljanju vsepovprek je en naboj priletel tudi v banko, zato smo bili vsi na tleh. Takrat je bil ubit svetovni popotnik Janez Svetina. Samega

uboja sicer nisem videl, truplo pokojnega Svetine pa sem opazil šele ob naslednjem pogledu v tisto smer. S fotoaparatom in teleobjektivom je bil žal preblizu te kolone. Prestrašeni mladi vojak v tanku, ki najbrž še sam ni vedel, ali kdo meri vanj ali ne, je odreagiral avtomatično in ustrelil. Ta splet okoliščin je najbrž pripeljal do te smrtne žrtve.

Ko so v koloni zapeljali proti mejnemu prehodu, so domači fantje na njih metali molotovke in tam je nastala tista moja znamenita fotografija, ki je na naslovni strani vojne izdaje Vestnika – ima simbolni pomen; kaže ulico proti Špitalu s križiščem, kruh s tega tovornjaka leži na tleh, v ozadju dva povsem zgorela tovornjaka, v ospredju pa znak »stop – prepovedana smer«. Simbolika – ne vozite se v tej ulici – oni so pa kljub temu zasedli mejni prehod. Še prej so v križišču ob večjem stanovanjskem bloku s trgovinama v pritličju spet naleteli na cestne ovire. Tudi od tam naj bi priletele molotovke, zato se je razvnel boj in s topovi so uničili stanovanje v bloku.

Takoj po vojaški zasedbi mejnega prehoda smo novinarji hodili za temi bloki in skušali priti čim bližje mejnemu prehodu, da bi videli, kaj se dogaja. Prišli smo povsem blizu, videli smo njihovo postavljeno stražo. Bili smo jim na muhi, vendar smo se zavedali nevarnosti in nihče jih ni provociral. Glas o porušeni in požgani Gornji Radgoni smo ponesli v svet.

Proti koncu drugega dne smo šli novinarji nazaj proti ulici Ob progi in smo iskali mesto, kjer bi se lahko dobili. Ustavili smo se ob starejši hiši, kjer je sama živela neka gospa, njenega priimka se ne spomnim več. Nekako iz ničesar je ta njena hiša postala središče vsega dogajanja, ves čas obleganja tankov v Gornji Radgoni. Hiša je postala mini mednarodno tiskovno središče, za kar ve zelo malo ljudi. Ta gospa nas je sprejela, pogostila – vsak dan je pripravila kak narezek. Ker sva se veliko pogovarjala, mi je čez kakšna dva ali tri dni rekla: »Zdaj pa že skoraj nimam nič več, kar bi vam ponudila.«

Organiziral sem akcijo in se z dvema fantoma odpeljal v Radence v hotel Radin. Ne vem, ali so bile trgovine zaprte ali je bila sobota. Šel sem naravnost v hotelsko kuhinjo in predstavil situacijo, kako se novinarji dobivamo v Radgoni pri tej ženski, ki nam je dala še zadnji košček kruha. Potem so nam v Radinu spakirali kruh, salame, klobase, sir in vse to smo peljali tej ženski, ji napolnili hladilnik, da nas je lahko spet pogostila. Sprejela nas je kot svoje, k njej smo lahko prišli kadar koli: dopoldne, popoldne, zvečer. Tuji in domači novinarji smo se zjutraj tam

redno dobivali, si izmenjali informacije o dogodkih. Tujci niso poslušali slovenskega radia, niso natančno vedeli, za kaj gre in mi smo jim sprti razlagali in prevajali določene zadeve, tudi glede posrednikov in mirovnihi sil. Vsi ti novinarji so bili oskrbljeni z informacijami, čeprav je to združenje nastalo spontano. To je prinesla vojna.

Spominjam se recimo dogodka s cerkvijo. V njenem zvoniku naj bi bil pripravljen ostrostrelec, ki naj bi likvidiral Popova. Ta pa bi bil slab poveljnik, če ne bi predvideval, da ima nasprotnik tam ostrostrelca. Nekega dne so s topovi začeli streljati na zvonik in ob tem najbolj poškodovali streho.

To je bila vojna, tu se je umiralo, tu se je streljalo s pravim orožjem, s pravimi puškami in topovi. Četrty dan smo bili na hribu pod gradom in naši so z zvočniki pozivali, da naj se vojaki predajo. Ti so bili že tako na koncu z živci in so nas hoteli prestrašiti, zato so proti hribu začeli streljati s topovi. Niso nas mogli doseči tako nizko zaradi streh ali ne vem česa, dvajset metrov za nami so letele granate in tam eksplodirale. Tudi to je bila vojna. Moje osebno mnenje je, da so bili dobro organizirani predvsem v enoti specialne policije, imeli so dobro vodstvo, profesionalni pristop in vsak trenutek so vedeli, kaj kdo dela in katere naloge so jih čakale naslednji trenutek. Od njih sem uspel dobiti tudi koristne informacije o dogodkih drugod, predvsem v manjših vojašnicah ali karavlah. Bil sem recimo prej obveščen kot pri nas na radiu Murski val, da je padla karavla v Kuzmi. To sem jim javil in oni so potem preverjali podatek še naslednje pol ure, da so ga lahko potrdili. V vseh teh letih od vojne pa do sedaj nisem doživel, da bi enega novinarja pohvalili ali mu dali javno priznanje, da je nekaj prispeval k tej vojni za osamosvojitve.

Prvi dan, ko so prišli ti tanki in naredili veliko razdejanje, me je bilo zelo strah. In potem me je bilo vsak dan manj strah. To je tista grozljiva podoba vojne, namreč da se človek hitro navadi na strahote vojne. To vojno smo več ali manj vsi, ki smo bili tam, skoraj enako dojemali – šlo je za samostojnost Slovenije. Tako smo imeli vsi podoben pristop do vseh teh dogodkov. Vsak večer okrog polnoči, ko se je dogajanje umirilo, sem se po stranskih poteh peljal v Ljutomer, zjutraj pa sem že spet bil v Gornji Radgoni. Nek dopoldan sem se peljal čez Sveti Martin na Muri, pa na brod čez Hotizo in Mursko Soboto, da smo se za kratek čas videli v redakciji, potem pa zopet nazaj v Gornjo Radgono.

Tisti trenutek, ko so okupatorji odšli, smo se tam zbrali vsi novinarji

in nadrejeni s policije in slovenske vojske. Prišel je tudi vodja brezcarinske prodajalne in ko je videl tisto razdejanje, je iz trgovine vzel dva kartona pijače in nam jo ponudil. Sedli smo na tisto stran, ki gleda proti mostu. Policisti so dvignili zastavo, mi pa smo si odprli pivo in uživali v miru in tišini. Z avstrijske strani smo zaslišali ploskanje in odobravanje ljudi: »Bravo, hura, bravo ...« To je bilo najslajše pivo v mojem življenju.

Mimo je ... (Foto: J. Pojbič)

MARKO ŠKROBAR, JANŽEV VRH

Priča dogodkov v Gornji Radgoni in okolici

Marko Škrobar v letu 1991 mlad spontani opazovalec dogodkov, danes brezposelni.

Bil je eden od mladih prostovoljcev, ki so v Radgoni za krajši čas zaustavili napredovanje in prizadejali izgube oklepni enoti JLA.

Prijatelji smo se zbrali tudi tisti dopustniški dan z namenom, da se družimo in pogovarjamo ob pijači.

Začutili smo, da se dogaja nekaj nenavadnega. V daljavi je bilo slišati poke, tistega tankovskega pohoda vojske nikakor nismo mogli razumeti. Naenkrat so bili pri Avtoradgoni, ko se je pripeljal nekdo z mopedom in povedal, kdo se nam približuje. Skupina mladih smo sedeli v parku sredi našega majhnega mesta. Bili smo vse bolj radovedni, kako se bo to odvijalo in, ali bodo prišli do centra mesta. Hitro smo izvedeli, da zaseda teritorialcev v Radenci ni bila uspešna. Slišali smo tudi neuradno sporočilo, da je v Radenci nekdo umrl, ker naj bi bil ustreljen.

Takrat so se ob glavni cesti začeli zbirati radovedneži, med katerimi smo bili tudi mi mladi. V tistem trenutku smo se odločili, da bi bilo treba ukreniti nekaj, kar bi zaustavilo ali upočasnilo napredovanje oklepnikov. Na čelu kolone je grozil tank, nato dva tovornjaka in spet tank, najverjetneje komandni in spet tovornjaki. Nekdo je predlagal, da bi uporabili bencin in naredili molotovke. Zastavljali smo si vprašanja, kako zdaj to narediti, si lahko kaj pomagamo s tem, kar smo videli na filmu? Vedeli smo, da na ta način tankov ni mogoče onesposobiti. Odvrkli smo jih na tovornjake, ki so se dejansko vžgali. Pri tem smo onesposobili tovorni vozili s skladiščenim orožjem in obroki suhe hrane.

Potem ko je bila odvržena molotovka na prvi tank, so iz tega začeli streljati, kot da bi po zgradbi padal svinčeni dež. Bolj smo jih razjezili, kot da bi naredili kaj koristnega. Odvrgli smo jih iz prostora, kjer je bila kuhinja in po tem ni tam ostal cel noben lonec. Naboji iz tanka so prebijali steno in okna zgradbe ter v notranjosti povzročili pravo razdejanje. Sredi prostora je stal kuhalni pult s pečmi in tista stena nas je zaščitila pred najhujšim. Tako je pokalo, da se to ne da povedati. Samo sreči se lahko zahvalimo, da smo ostali živi in celo brez poškodb. Verjetno v življenju tega nikoli več ne bi ponovili. Po krajši umiritvi razmer so streljali še na transformator na Simoničevem bregu, ker so bili v bližini teritorialci. V tej zmešnjavi sta bili vojski odtujeni dve vozili, eno naloženo z veliko količino orožja, ki pa ga nismo smeli uporabiti proti njim. Svoja uničena vozila so odrinili in nadaljevali pot proti mejnemu prehodu, pri tem pa streljali na vse strani. Na tem pasu od Špitala do Elrada in proti mejnemu prehodu ni bilo drugih ljudi, razen nas.

Prvo noč smo preživel pri materi dveh prostovoljcev iz naše skupine petnajstih mladih Radgončanov. Ker smo bili blizu meje, smo si sami postavili straže, da ne bi doživeli kakšnega presenečenja. Hitro se je razvedelo, da te operacije ni izvedla teritorialna obramba. Naslednji dan smo prešli v enoto TO s postavljenim poveljnikom, razporejeni smo bili na prvi liniji pri cerkvi. Bili smo torej »regrutirani«, morali smo podpisati izjave in ničesar nismo smeli početi brez povelja. Dva ali trije mladoletni člani skupine so morali oddati orožje. Naslednji dan smo kot enakopravni člani enote TO sodelovali pri sestavi blokade mejnega prehoda in s tem enote jugoslovanske armade. Po drugi strani pa smo bili pod nadzorom in okoli nas se ni nič dogajalo. Potrebno nas je bilo nekoliko politi z mrzlo vodo, kar je bilo verjetno tudi v našo korist. Bili smo tudi na nek način ločeni od ostalih vojakov, ki so bili redno regrutirani, mi pa smo bili prostovoljci.

Sicer pa je bil to čas pogajanj s Popovim o predaji oziroma zapustitvi mejnega prehoda jugoslovanske vojske. Ob prvem poskusu pogajanj ta ni hotel nič slišati, razjezil se je in krilil z rokami ter jih verbalno pregнал. Mladi smo se vprašali, kdo je on, da nas v našem domačem mestu preganja – mi bi ga morali pregnati v tank, od koder je imel svojo komandno pisarno. V tem času so se njihovi vojaki vozili v bližnjo pekarno po svež kruh in nihče jih ni smel ovirati. Mi mladi smo na glas razmišljali, da bi zajeli to ekipo. Da ne bi prišlo do novega incidenta in obstreljevanja, nam je bilo to odsvetovano. Priletel je njihov helikopter in zopet je sledilo povelje, da nanj ne streljamo – dobili smo občutek, kot da jih naša komanda ščiti.

Sodelovali smo tudi v akciji »Karavla«. Pogajanje o predaji je trajalo cel dan, vendar niso hoteli priti na plano. Njihovi predpostavljeni so bili mehki v primerjavi s Popovim, ki je grozil celo svojim podrejenim in se nikakor ni hotel predati. Prvi dan ni dal postaviti niti resne straže, ker jih nihče ni napadal. Nas so opozorili, da se naj ne približujemo. Zaradi premikov in dejavnosti naših teritorialcev ob cerkvenem stolpu je Popov zapovedal napad na zvonik in močno poškodoval ostrešje. Po neuspešnih pogajanjih je prišlo tudi do njihovega močnega obstreljevanja po delu mesta nad mejnim preходом in pod gradom. Opeke s strehe so letele po nas, ki smo bili v prvi liniji ob hišah. Tekli smo na vso moč in poiskali kritje v dvajset do trideset metrov oddaljenem starem bunkerju, sicer bi bilo med nami še več žrtev kot samo eden hudo poškodovan teritorialec.

Ob koncu vojnih nevarnosti, ko je Popov s svojimi zapuščal mesto ob mejnem prehodu, smo bili prvi zraven. Takrat so se v dveh vozilih pripeljali policisti z neprebojnimi jopiči in nas opozorili, da morajo raziskati teren, ki bi lahko bil miniran. Vse so pregledali, kar je ostalo v brezcarinski prodajalni, in dvignili slovensko zastavo. Nam pa je bilo žal, da je Popov ob pohodu v mesto kot okupator vse rušil pred sabo, povzročil smrtni žrtvi in ranjene, razdejal mnoge hiše in ostrešja, po petih dneh pa je lahko neovirano zapustil mesto. Noter ja, ven pa ne! Takrat bi mu morali soditi.

Peljali smo se tudi v Hrastje Moto, kjer je bil zajet njihov helikopter. Ker v Radgoni ni bilo nobene akcije več, nas je zanimalo, kaj se dogaja tam. Tisti helikopter je bil že na tleh, vendar se je govorilo, da jim ga je treba vrniti. Mi pa smo bili mnenja, da ga je treba odpeljati in skriti na varno ali onesposobiti do neuporabnosti. Za svojo domovino bi naredili vse.

DAVORKA MAKOVEC, HERCEGOVŠČAK

Nudila pomoč vojakom v Gornji Radgoni

*Davorka Makovec v letu 1991
patronažna medicinska sestra v Zdravstvenem
domu Gornja Radgona, danes upokojenka.*

*Na terenu v Svetem Juriju ob Ščavnici
je izvedela za prihod oklepne enote JLA. V
zdravstvenem domu je nudila prvo medicinsko
pomoč ranjenim slovenskim teritorialcem in
pripadnikom JLA.*

Spomin mi seže na tisti večer, ko je bila v Ljubljani proslava ob razglasitvi samostojnosti in neodvisnosti (26. junij 1991) in je predsednik Kučan izrekel stavek: »Danes so dovoljene sanje, jutri je nov dan.« Mož Jožef je bil ponoči vpoklican v teritorialno obrambo. Jaz sem bila takrat patronažna sestra v Zdravstvenem domu Gornja Radgona, na terenu Sveti Jurij ob Ščavnici. Zjutraj sem šla v službo kot vsak dan, vendar je bilo že čutiti neko čudno vzdušje. V pisarni se nas je zbralo vseh osem patronažnih sester, ki smo pokrivalo celotni teren bivše radgonske občine. S službenim avtom sem se pripeljala v Sveti Jurij ob Ščavnici, kjer sem si v trgovini najprej kupila malico. Tam so imeli prižgan radio in bila je podana resna informacija, da se s hrvaške strani proti nam približujejo oklepna vozila. Med ljudmi v trgovini je zavladala neprijetna situacija glede večje nabave živil. Tisti hip je tudi mene prešinila misel, koliko hrane imam doma, za koliko časa ...

Takrat smo bili še brez mobilnih telefonov. S postaje sem poklicala v matični zdravstveni dom in takratna direktorica, dr. Kuzma, mi je povedala, naj se nemudoma vrnem nazaj v Gornjo Radgono ter oskrbo bolnikov na terenu prepustim njihovim sestram.

Pot domov ni bila več enostavna, saj so bile že postavljene barikade. Na vozilu sem imela oznako rdečega križa, tako da je bilo nekoliko lažje, do Radgone sem se peljala po stranskih cestah. Razmere v zdravstvenem

domu so se spremenile, vodstvo se je sestalo in pripravilo načrt izvajanja zdravstvenega varstva v posebnih okoliščinah.

Prihoda oklepne kolone mimo naše ustanove se dobro spominjam – naš objekt je dvignjen in ima veliko steklenih površin na vhodu in stopnišču v kletne prostore. Od tam smo opazovali mimohod teh tankov. Rojena sem v mirnem času in kaj takega na lastni koži nisem doživela. Občutka celotne ekipe v zdravstvenem domu se ne da opisati, stanje smo vsi občutili kot zelo stresno. Minil je zelo kratek čas, ko se je eno od njihovih oklepniških vozil z oznako rdečega križa ustavilo pred vhodom našega doma. Iz njega je izstopilo dvanajst ali štirinajst vojakov, ki so bili oboroženi. Bili so zelo razočarani, presenečeni ... njihove besede so bile: »Mi nazaj v vojno ne gremo!« Pri nas v zdravstvenem domu so dezertirali. To skupino vojakov smo v kletnih prostorih oskrbeli in zapisali, oddali so orožje. Direktorica je poklicala odgovorne v teritorialni obrambi, mi pa smo jim dali nekaj hrane in čaj ter oskrbeli tudi enega lažje poškodovanega vojaka. Njih je nato prevzela naša teritorialna obramba in odpeljali so jih najverjetneje v Bučkovce. To oklepno vozilo je ostalo pri nas pred zdravstvenim domom in naš šofer reševalnega vozila ga je odpeljal za zgradbo in ga tako skril.

Iz sredstev javnega obveščanja je bilo čutiti, da se konflikt vse bolj zaostrojuje. V zdravstvenem domu smo naredili nov načrt in razpored. Jaz sem bila razporejena v ekipo za nudenje prve pomoči v sami ustanovi. Občutiti vonj vojske je bilo nekaj posebnega. Po napadu in bojih na barikadi pri Avtoradgoni se je v zdravstveni dom zatekel ranjeni vojak teritorialne obrambe, ki sem ga oskrbel. V naslednjih dneh smo oskrbeli še več teritorialcev in vojakov. Namestili smo jih na ležiščih, ki so bila postavljena v današnjem laboratoriju. Za oskrbo vojakov, ki so bili ranjeni pri Špitalu, je bila zadolžena druga ekipa in tam neposredno nisem sodelovala.

Vojaki so bili drugačne vrste ranjenci, kot so poškodovanci v mirnem času, v prometni ali delovni nesreči. Svoje poškodbe so vzeli kot nekaj samoumevnega in so želeli zgolj hitro oskrbo, čeprav je bila njihova psiha zelo ranjena. Obljubili smo jim tudi varnost in zagotovilo, da se jim ne bo treba vrniti nazaj v vojno. Niso kazali nobene agresivnosti ali znakov, da bi bili proti nam negativno naravnani.

Ranjениh duš je bilo v tem času v primerjavi s telesnimi poškodbami kar precej več. Ob bojih in streljanju v Radgoni, ki smo ga še kako dobro slišali, smo bili osredotočeni le na to, kako bomo nudili pomoč morebitnim ranjencem.

Sama sem bila zelo zaskrbljena, doma sem imela dve hčeri, stari trinajst in tri leta. Tudi onidve sta na svoj način močno pogrešali mojo odsotnost z doma. Mož Jože je skrbel za logistiko pri teritorialcih na terenu, tako da sta bili hčeri določen čas v varstvu pri mojih starših v bližini našega doma. Negotovost je bila zelo huda, ker nisem vedela, kako je s partnerjem in kako se počutijo moji domači. Ne glede na zahtevno delo so mi misli uhajale domov k svojim najdražjim. Moj oče je del poti od Hercegovščaka pripeljal mamo, vendar do zdravstvenega doma ni mogel, ker je bila zapora ceste, saj je pri osnovni šoli pristal jugoslovanski helikopter. Zadnji del poti je mama prehodila in mi prišla povedat, kako se je mlajša hči poškodovala na glavi. Padla je po stopnicah, ko so ob alarmu za zračni napad tekli v klet. Starša sta pričakovala, da pridem domov, vendar tiste dni v našem zavodu nihče ni gledal na delovni čas. Bili smo bolj pozorni na to, da bomo v vseh okoliščinah ljudem nudili strokovno pomoč.

Po prvem prostem terminu sem prišla zvečer ob enajstih domov za eno noč, da sem se lahko nekoliko uredila. Pri nas v Hercegovščaku so tiste dni živeli tudi sorodniki, ki so morali zapustiti svoje stanovanje v najbolj porušenem in od bojov poškodovanem stanovanjskem bloku. Že zjutraj ob štirih pa je prišel pome naš šofer reševalnega vozila z nalogo, da se odpravim v zdravstveni dom, ker je bil napovedan letalski napad. Psihično je bil to zame eden najtežjih trenutkov v tej vojni, saj sem doma ponovno pustila hčeri in nisem vedela, kaj lahko pričakujem. Dogajanje v naslednjih dneh se je nekoliko umirilo in na obraze ljudi je prišla neka vedrina, da bo vse še dobro.

V radgonski zdravstveni dom so pripeljali prve ranjence. (Foto: J. Pojbič)

Priča spopadov ob radgonskem mejnem prehodu

Nada Šarkanj v letu 1991 delavka v gostinstvu, danes upokojenka.

S skupino žena in otrok se je zatekla v zaklonišče kleti v neposredni bližini vojnih dogodkov, kjer je bila tudi priča pogajanju med vojskama. Naposled so lahko zapustili klet z dvignjenimi rokami in se umaknili na varno.

Tiste nesrečne dni smo ostali v svojem stanovanju, tam pri radgonski klavnici. Jaz sem bila z otroki zunaj na stopnišču. Ko so prihrumeli tanki, je bilo grozno. Tega si nisem mogla predstavljati sredi civilizirane Evrope. Ko je bilo to obleganje na vrhuncu, smo se morali vsi umakniti na varno. Napotili so nas v klet pod stanovanjskim blokom, ki pa je bil najbolj na udaru. To ni bilo nobeno zaklonišče, ampak le klet brez vode in vsega drugega. Ob treh odraslih ženskah in enem moškem je bilo z nami še nekaj otrok in na nas so na tistem koncu pozabili. Verjeli smo, da se nam nič ne more zgoditi, dokler smo tu, ker je bila v bližini klavnica z amonijakom in to so vedeli vsi. V kolikor bi nam kaj naredili, bi bili zaradi eksplozije tudi oni uničeni.

Poveljnik JLA Popov je bil pred vojno večkrat v Radgoni pri nekem cariniku in je točno vedel, kam prihaja na bojno nalogo. Nismo pa vedeli, kaj se kuha, poznali smo ga le na videz.

Takrat so sledila glasna pogajanja naših predstavnikov z njimi. Mi smo iz kleti vse to poslušali. Pogajanja niso uspela in v kleti smo bili prestrašeni ter mnenja, da moramo to nelagodno mesto čim prej zapustiti. Če smo se v bloku samo premaknili, se je že pomikala tankovska cev. Sosedji sem predlagala, da nekaj ukreneva. Skupaj sva po štirih plezali

gor v njeno stanovanje, ki ga je imela ona na drugi strani bloka. Jaz sem klicala v gasilski dom odgovorne iz civilne zaščite, da nas rešijo iz te kleti. Prišli so do stolpnice, eden si je nadel označbo rdečega križa in prišel po nas. V koloni ena po ena in z dvignjenimi rokami smo zapuščali ta objekt. Če bi ostali doma, bi zadaj pri stolpnici lahko pobegnili, tako pa smo šli v klet in nismo mogli nikamor več. Moji otroci tako vedo, kaj je vojna in si je ne bi nikoli več želeli. Dom smo takrat morali zapustiti in se preseliti k znancem v Rihtarovcih.

Najbolj mi je ostal v spominu prihod tankov v mesto. Takrat smo bili v bloku blizu policije, kjer je stanovala naša babica. Videli smo samo vrteče se tankovske kupole in močno streljanje na vse strani. Videli smo tudi ostanke njihovih uničenih vozil, orožja in hrane, ki je od tam širila močan smrad.

Tisti večer, ko so jugoslovanski vojaki zasedli mejni prehod, smo prijatelji sedli v avto in se med tovornjaki odpeljali do njih. Nobene straže niso imeli postavljene in nič. Z lučmi smo posvetili proti njim, se obrnili in odpeljali nazaj. Bili smo radovedni, kaj delajo, nevarnosti pa se nismo zavedali. Nato smo šli v svoja stanovanja, saj nismo računali, da bo tako hudo. Naslednji dan so postavili neke vrste utrdbo in organizirali stražo, začela pa se je naša evakuacija. Nekateri smo še spali, zato so nas odrasli hitro zbudili. Ena od sosed je predlagala, da gremo v klet sosednjega bloka, vendar bi bilo za našo družino boljše, da bi se takoj umaknili v stran od tega ogroženega področja pri mejnem prehodu. Tam v kleti smo bili zelo utesnjeni, brez vode in hrane.

Takrat se je veliko tega dogajalo. Priletel je helikopter, ki naj bi jim dostavil hrano, nam pa se je zdelo, da je bilo tudi orožje. Popov je grozil, da bo zrušil ta stanovanjski blok, kar smo natančno slišali skozi kletna okna. Naši vojaki niso prišli po nas, najbrž niso vedeli, da smo ostali, potem ko so izselili na varno nekaj družin. Sosea je uspela priti do telefona v svojem stanovanju in poklicali so teritorialce ali policiste, da nas spravijo na varno. Potem so prišli teritorialci po nas, ker je bilo dogovorjeno, da nas otroke in ostale, vseh nas je bilo približno petnajst, ob izhodu ne bo nihče ogrožal. Nobene prtljage nismo smeli nesti s sabo in klet smo morali zapustiti z dvignjenimi rokami.

DANIJELA POREDOŠ, KOVAČEVCI

Ujeta ob zračnem napadu – fant v JLA

Danijela Poredoš v letu 1991 maturantka Srednje ekonomske šole Murska Sobota, danes vodja zasebnega podjetja.

S pridobljenim spričevalom se je odpravila na soboško avtobusno postajo, ko so sirene naznanile zračni napad. Po daljšem času so se potniki uspeli pripeljati na Goričko. Po hitrem koncu spopadov v Sloveniji je težko dočakala vrnitev svojega fanta iz JLA.

Beseda vojna v vsakem posamezniku vzbudi drugačne občutke, ko se znajdeš v določeni situaciji, se življenje v trenutku spremeni.

Tistega junijskega dne pred 25-imi leti, 28. junija 1991, sem se nič hudega sluteč odpravila v Mursko Soboto, da ob koncu svojega srednješolskega izobraževanja dvignem zaključno spričevalo Srednje ekonomske šole Murska Sobota. Ob prihodu v mesto smo tisti, ki smo se tja pripeljali z Goričkega, začutili neko neznano napetost, čeprav je bil zelo lep sončen dan in življenje je bilo v ustaljenih tirnicah. Ko sem opravila vse svoje obveznosti: dvignila spričevalo, poklepetala s sošolkami in se odpravila na avtobusno postajo, da se odpeljem domov v Kovačevce, sem se v trenutku znašla sredi kaosa. Nad Mursko Soboto so priletela vojaška letala in oglasila se je sirena, ki je naznanila zračni napad. Po avtobusni postaji je odmevalo obvestilo, da bodo avtobusi zapustili mesto, kadar bo to mogoče. Prešinila me je misel: »Kaj to pomeni? Ali smo ujeti sredi vojne?« Predvsem pa se je v meni pojavil strah, da se ne bom mogla vrniti domov. Prebivalci mesta so se začeli umikati v zaklonišča, nekaj nas je ostalo na postaji in upali smo, da nas bodo odpeljali domov.

V tistem trenutku se je zgodil bombni napad na vojašnico v Murski Soboti. Nemo smo opazovali, kako so bombe padale na »naša« tla in uničevale »naše« objekte. Napad ni trajal dolgo, letala so se umaknila in

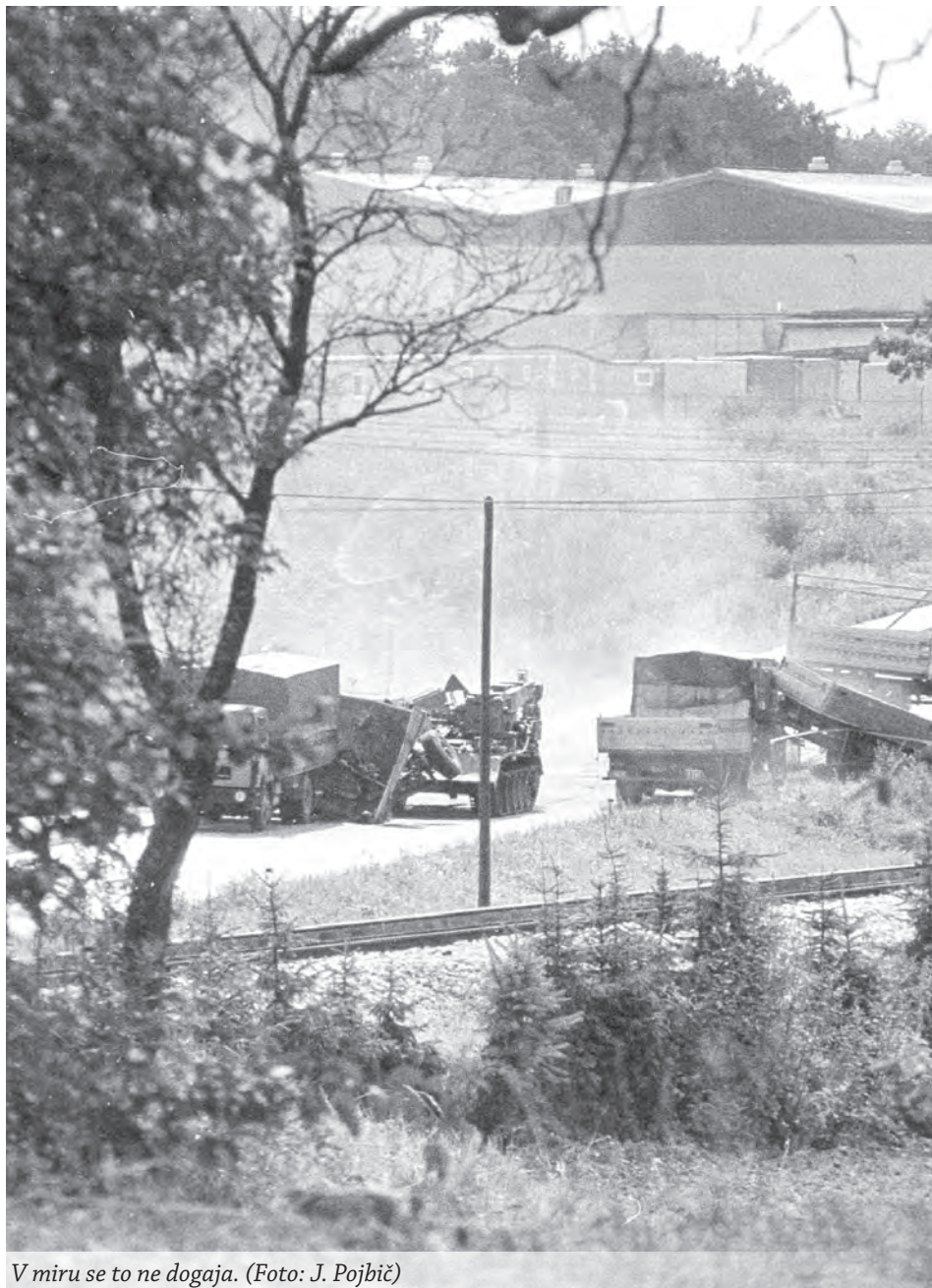
avtobusi so prestrašene potnike odpeljali iz mesta. Na avtobusu smo se znašli prestrašeni in zaprepadeni potniki, katerih edina želja je bila, da nam bo uspelo ulti iz mesta. V tistih trenutkih sploh nismo mogli dojeti, kaj se pravzaprav dogaja okrog nas in kakšno stanje se začinja. Avtobus nas je varno pripeljal v Kovačevce in ob vrnitvi domov sem si oddahnila, če ne drugo, sem bila spet s svojimi domačimi, ki sem jih močno pogrešala. Začela se je vojna, vojna za samostojno Slovenijo.

Vojaški obvezniki so dobili vpoklic in skupaj s svojimi domačimi so se začeli pripravljati na odhod v neznano. Spomnim se, da nas je oče, trden kmet v vasi, pomirjal z besedami, da na območju goriških vasi ne bo zračnih napadov, ker smo po njegovih besedah preveč blizu meja z drugimi državami in bi ob zračnem napadu letala lahko prešla v tuji zračni prostor. Danes po tolikih letih se zavedam pomena njegovih besed pa tudi tega, da je preudarno razmišljal.

Z veseljem smo sprejemali take razlage, saj je stanje postajalo vse resnejše. Ne vem natančno dneva, ampak nekega junijskega popoldneva leta 1991 je tišino majhne goričke vasi Kovačevci pretrgal alarm, ki je naznanil zračni napad. Tako mi, kakor tudi sosedje, smo prestrašeni gledali v nebo, kaj se bo zgodilo. Oče pa je spet ravnal mirno in preudarno, saj je vse člane družine poslal v kletne prostore, kjer smo čakali, kaj se bo zgodilo. Kot gospodar družine je oče ostal zunaj in opazoval dogajanje. Čez čas je prišel po nas in rekel, da lahko gremo ven iz kleti, saj je nevarnost mimo. Zračni napad se ni zgodil, bil je le opozorilni alarm.

Čez nekaj dni so razglasili konec vojnega stanja in upali smo, da se to nikoli več ne bo ponovilo. Za našo družino pa z Brionskim sporazumom, ki je za Slovenijo pomenil moratorij, za JLA pa konec vojaškega posredovanja v Sloveniji, vseeno še ni bilo vsega konec, saj je bil moj fant v začetku julija 1991 še vedno pripadnik jugoslovanske vojske, ki je kot vojak JLA služil vojaški rok v Sinju na Hrvaškem. Takrat nihče ni vedel, ali se bo vrnil domov ali je že kje udeleženec vojne. Lahko smo le upali, da je živ in na varnem. Minevali so dnevi, informacij pa ni bilo. Po ostalih republikah Jugoslavije so se začeli spopadi, vojna se je širila na sosednjo Hrvaško, jaz pa sem nestrpno čakala svojega vojaka. Vsa družina je spremljala informacije po vseh mogočih medijih, katerih verodostojnost pa ni bilo moč preveriti. V začetku julija so bile tudi te skrbi za nami, saj se je fant (danes moj mož) predčasno srečno vrnil iz jugoslovanske vojske. To je bil eden najsrečnejših dni v mojem življenju.

Danes, ko se po 25-ih letih spominjam vojne za Slovenijo, vem, da tudi če nisi neposredno v vojni in jo opazuješ z obrobja, ti ta pusti neprijetne občutke. Ob tem pa želim povedati tudi to, da se ljudje danes premalo zavedamo, kaj pomeni živeti v miru.

V miru se to ne dogaja. (Foto: J. Pojbič)

MILAN KELHAR, MURSKA SOBOTA

Zračni napad na stanovanjske hiše

Milan Kelhar v letu 1991 uslužbenec Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije – OE Murska Sobota, danes upokojenec.

Bil je priča zločina nad civilnim prebivalstvom, ko so letala JLA napadla stanovanjske objekte v Murski Soboti. Povrnitve škode niso dočakali, a bili so zadovoljni, da so ostali živi in zdravi.

Prvič so bila zračna plovila jugoslovanske vojske nad Mursko Soboto 27. junija 1991, ko se ni zgodilo nič posebnega. Teritorialna obramba je izvedla blokado vojašnice JLA in letalski napad naslednjega dne, 28. junija 1991, je bil usmerjen na to blokado pred vojašnico. Njihov cilj je bil, da zrušijo to blokado, raketirali so tovorna vozila v njej. Piloti so najbrž iz previdnosti, v njih bi lahko bilo določeno orožje večjega dosega, opravili nepričakovan manever. Ko so izstrelili naboje iz teh letalskih topov, so bili zaradi hitrosti v svojem krožnem letu že nad naseljem Ciril Metodove ulice, ki leži ob teniških igriščih v Fazaneriji. Zastavlja se mi vprašanje, kakšen je bil njihov namen, streljati po tehniki ali živi sili. Gotovo so bili pred manevrom iz zraka povezani s svojo enoto v kasarni.

Po alarmu za zračni napad smo vsi družinski člani zapustili zgornji etaži hiše in se podali v kletne prostore. Pred njihovim zadnjim vzponom ob usmeritvi topniškega ognja so streljali in zadeli hišo družine Flisar, potem pa diagonalno čez tudi našo hišo, družine Kelhar. Zaslišali smo izredno močan zvok, ki je bil podoben zvoku ladijske sirene, da so se tresla okenska stekla in še marsikaj drugega. To dogajanje je trajalo kratek čas, vendar za nas v kleti predolgo in nerazumljivo. Od teh vibracij in zvoka letalskega motorja smo doživeli svojevrsten šok.

Po umiritvi sva z zetom prišla prva iz kleti, videla sva trske in zlomljene veje sadnega in drugega drevja, ki je ležalo okrog hiše. V zraku je

bilo čutiti smrad po dimu, kar je potrdil tudi sosed Flisar. Z več letalskimi naboji so mu prestrelili stene in streho hiše. Tudi moja žena je stekla po stopnicah in našla stanovanje v dimu – prestrelili so nam ostrešje in nekaj nabojev je ostalo v podstrešni izolaciji, eden pa se je znašel tudi v spalnici. To kroglo topovskega orožja, ki so jih imela vgrajena takratna letala, dimenzije 23 mm, sem si shranil za spomin.

Najbolj smo bili v strahu, kako je z ljudmi, ali je bil kdo ranjen. Hitro smo ugotovili, da v naši ulici ni bilo človeških žrtev, vendar pa so v širši okolici povzročili zastrašujočo potezo med ljudmi, poseg pa je bil zločin nad civilnimi objekti in prebivalstvom. Vsi smo opazovali poškodbe na svojih hišah in ostalih objektih. Kasneje sem izvedel, da je sosed Perš poklical na radio Murski val in jih obvestil, da JLA z letali strelja po družinskih hišah. To so slišali vsi ostali, tudi v komandi, in čez nekaj časa so me klicali po telefonu. Izvedeli smo, da so v naši okolici zadeli tudi hišo družine Sever. Izstrelki so bili vidni tudi na drevju nekaterih drugih lastnikov v bližini.

Naslednji dan so prišli predstavniki teritorialne obrambe in policije opraviti kriminalistični ogled na teh treh prestreljenih hišah. Službe so oblikovale kriminalistični zapisnik, tožilec in preiskovalni sodnik sta nas zaslišala in zabeležila dejstva – podana je bila kazenska ovadba tožilstvu. Kasneje se je iz neznanih razlogov zavlačevalo z zadevo, dokler ta ni zastarala.

Z Upravne enote Murska Sobota smo za nekaj strešnih plošč prejeli minimalna sredstva iz fonda proti elementarnim nesrečam, s katerimi smo zamenjali prestreljene plošče na strehi. To smo morali storiti hitro, saj bi padavine lahko povzročile dodatno škodo.

Na občini nam niso mogli obljubiti kritja stroškov, ki so nastali po dogodku, saj je v hišah bilo poškodovano tudi pohištvo, tla in drugo. Skupaj smo državnemu pravobranilstvu predstavili zahteve za oceno škode in tudi odškodnino za strah, ker je bil to zločin nad civilnim prebivalstvom, ta pa ne zastara. Po našem poizvedovanju noben odvetnik ne bi želel prevzel tega primera. Potrebno bi bilo odkriti povzročitelje in zahtevati odškodnino pri delitveni masi do Jugoslavije ter preko evropskega sodišča.

Bili smo veseli, da smo ostali živi, čeprav povrnitve škode nismo dočakali. Spomini na tiste vojne dni so boleči in nepozabni.

Član trojčka, ki je onesposobil radio oddajnik v Pečarovcih

Marjan Farič v letu 1991 kriminalist Sektorja za gospodarsko kriminaliteto UNZ Murska Sobota, danes višji policijski svetnik v pokoju.

Bil je eden od treh pripadnikov organov za notranje zadeve, ki so z diverzantsko akcijo onesposobili delovanje radio oddajnika v Pečarovcih in presekali radijske komunikacije JLA.

Načelnik je z resnim obrazom vprašal: »Se kdo javi prostovoljno?« Bil sem odločen, da moram iz hiše, moram nekaj narediti. Napetost v brezdelju me je dušila. »Jaz! Jaz grem! Kaj je treba narediti?« Besede so kar poletele iz mojih ust.

»No, dobro, vzemi orožje in se javi v operativnem štabu!« je rekel načelnik. Zazdelo se mi je, da v hladu njegovega glasu čutim kanček nezaupanja. Se morda motim? Ali so se v zvenu njegovega glasu čutile informacije s terena, ki potrjujejo prodiranje zvezne armade s hrvaškega ozemlja? Kot je slišati, armada napoveduje zavzetje mejnih prehodov. Vsi smo se počutili nelagodno, postali smo igralci v filmu, ki ga nihče od nas ni niti pričakoval niti želel.

Tiste junijske dni ob razglasitvi neodvisnosti nove države, ko se je začela vojna za obrambo slovenske samostojnosti, sem služboval kot kriminalist v sektorju za gospodarsko kriminaliteto takratne Uprave za notranje zadeve Murska Sobota. »Gospodarski«, kot so nas klicali kolegi iz drugih služb, smo veljali bolj za nekakšne pasivne knjižne molje, saj pregledovanje neskončnih kupov poslovne dokumentacije in premetavanje številčk ni veljalo za posebej privlačno delo. Nobene dinamike, nobene napetosti in adrenalina kot pri drugem policijskem delu na terenu.

A stereotipi pogosto vodijo v zmote. Po študiju, ko so me poklicna pota v zgodnjih osemdesetih pripeljala v kriminalistične vrste, sem namreč po slabem letu službovanja moral na služenje vojaščine. V hercegovski Bileći sem v šoli rezervnih oficirjev preživel šest trdih mesecev usposabljanja, potem sem do konca vojaščine nekje na Hrvaškem poveljeval posadki mejne stražnice na takratni jugoslovansko-madžarski meji. Zakaj jaz »gospodarski« zadane naloge ne bi zmogetel? Morda kdo dvomi v moje sposobnosti, moja prepričanja in lojalnost? Nasprotnika sem vendar poznal do obisti!

Spodaj v štabu sta čakala mlad policijski inšpektor Ciril in Boris, specialist za radijske komunikacije. Boris je posebež, legenda, svoje življenje je posvetil radiotelegrafiji, nekoč je v tem početju postal celo svetovni prvak. Ko je kasneje pristal v taisti službi, mi je razlagal, da za oddajanje v najoddaljenejše koticke planeta uporablja odboj radijskega signala od meseca. Znanost za nekoga z »gospodarskega«!

»Odpeljite se v Pečarovce in onespodobite vojaške radijske zveze! Boris že ve, kaj in kako, Ciril bo vozil, ti boš varoval. Pa pazite nase, ne vemo, kaj se lahko zgodi! Vojska morda varuje objekt, saj gre za njeno vitalno infrastrukturo!« je zapovedal poveljnik štaba. Razumeli smo, molče smo stopali po stopnicah in na dvorišču sedli v beli golf.

Mesto je bilo opustelo, nikjer žive duše, čeprav je bil šele zgodnji popoldan. Junjska vročina je nekoliko popustila, oblaki so obetali celo nekaj dežja. Tudi cesta čez ravnico za mestom in čez goričke griče do Pečarovcev je bila povsem prazna. Nikjer nikogar, ljudje so pred televizijskimi ekrani željno čakali novice. Nič dobrega, položaj se je zapletal iz ure v uro, tam zunaj je divjala prava vojna.

Previdno smo se bližali Pečarovcem. Pogledovali smo naokrog, a vojakov zvezne armade ni bilo opaziti. Ustavili smo, golfa smo nedaleč od ciljnega objekta, ki je sameval tam preko Zelkove gostilne, skrili v varno zavetje velike cerkvene zgradbe. Nikjer nikogar, nikjer nobenega vozila. Se morda kdo skriva v zgradbi? Adrenalin je naraščal, možgani so premlevali številne informacije in preigravali nešteto kombinacij. Razkropili smo se in se vsak s svoje strani z orožjem v rokah splazili proti objektu. Poznali smo ga dobro, saj sta imeli vojska in takratna milica ločeno, vsaka v svojem prostoru, nameščene naprave za radijske zveze. V tem sobivanju v isti zgradbi, v istih prostorih, v teh trenutkih ni bilo nobene sentimentalnosti več. Kot izbris spomina, kot razpad trdne zveze,

bridko slovo dveh na smrt skreganih zakoncev ... sedaj so bili drugi časi. Ponos in radost, ki smo jo čutili ob razglasitvi neodvisnosti, sta zamenjali tesnoba in skrb.

Ne spomnim se, kdo je vstopil prvi, menda je bil Ciril. Nič se ni zgodilo, nobenega šuma, poka ali glasu. Vas je sredi dneva nemo ždela na vrhu goričkega hriba. Oddahnil sem si, ko se je Ciril znova pojavil med vrati. Sunkovit gib roke, sedaj je bil na vrsti Boris. Torbo z orodjem je vrgel čez rame in odhitel v zgradbo. Ciril je ostal pred vrati, jaz sem hitel z zavarovanjem širše okolice. Presenečenj si nismo želeli. Vrata v Zelkovo gostilno so bila odprta, mladi gospodar je potrdil, da niso videli nikogar. Manjši tresk vrat iz daljave, ko je Boris vlomil v vojaške prostore. Nekaj neskončnih minut, nato polglasen klic: »Opravljeno!«

Pohiteli smo k avtomobilu, Boris je zadovoljno prižgal cigareto, tudi jaz sem prižgal eno. Napetost je popuščala, nikotin je v počutje hipoma pripeljal vsaj nekaj ugodja. Tako, vojska JLA v Prekmurju je onemela, komunikacijski kanal je bil presekan. Modrovali smo o tem in onem, kaj se zna pripetiti, kdaj bo vojska doumela, da smo jim onemogočili radijsko komunikacijo, kakšen odziv je pričakovati. Skoraj stavili smo, da nam bodo še istega dne vrnili milo za drago in uničili naše radijske releje. V načrtu smo imeli alternativo, morebitno povračilo nas ne bo niti presenetilo, niti onemogočilo. Boris je že vedel, kako se streže tem rečem.

Nenadoma je naš mir zmotilo oddaljeno bobnenje. »A slišita tole, je to helikopter? Hm, da, to je zagotovo helikopter!« sem modroval. Zvok je postajal vse glasnejši. Letel je v naši smeri! Takoj v avto in nekam v zavetje gozda, tole sedaj ni šala! Pa še avtomobil je vpadljivo bel! Ciril je vozil, da nas je premetavalo po sedežih. »Kaj mislita, so nas odkrili tako hitro?« sem strahoma vprašal. Spet sto misli in sto kombinacij ... Po gozdni poti smo zavili v najgostejši del gozda, kjer so visoka podrast in široke drevesne krošnje zastirale pogled na belino avtomobila. Brž smo skočili iz avta, vsak s svojim orožjem trdno v rokah! Zvok helikopterja je napovedoval skorajšnje srečanje. Z naperjenimi puškami smo čakali v zavetju dreves in zrli v nebo. Moral je biti že čisto blizu, ko smo ga zagledali. Bil je transportni MI-8, z oznakami jugoslovanske vojske. Letel je počasi, kolesa so se skoraj dotikala vršičkov dreves. Rahel drget v rokah, srce je bilo pospešeno, iz prsi se je hipoma preselilo nekam v grlo. Fizična reakcija je bila silovita! S prsti na sprožilcih kalašnikovk smo pogledovali eden proti drugemu. Kaj nam je storiti? Naj sprožimo? Če sprožimo, bo slabo, prelom, od koder ni poti nazaj! Kam se bo sukal razvoj

dogodkov, kaj bi sprožila ena sama, s paniko prežeta poteza? Kaj in kdo je v helikopterju, katero orožje imajo? Kakšne so njihove namere, kam letijo? Se lahko merimo z njimi? S tremi kalašnikovkami nam ne bo šlo, presodimo! A če kdo sproži, sprožimo vsi, potem ni umika! Helikopter je leno polzel čez nebo proti severu, proč od Pečarovcev. Nič se ni zgodilo. Ko je nebo utihnilo, smo po stranskih cestah, skoraj poljskih poteh, oddivjali proti Murski Soboti, s pogledom v nebo, da se izognemo še kakšnemu podobnemu neljubemu srečanju.

V štabu smo poročali o uspešno izpeljani nalogi in vojaških premikih sovražnika. Kasneje smo izvedeli, da je helikopter na enega izmed mejnih

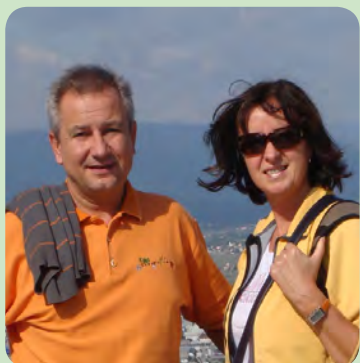
Posledice divjanja vojne. (Foto: J. Pojbič)

prehodov transportiral uslužbenca jugoslovanske zvezne carinske uprave. Naši tovariši so na nekaterih mejnih prehodih bili pravo bitko za nadzor nad mejami mlade države. Vojna se nas je dotaknila z vso silo. Ti dnevi so nas spremenili, svet okrog sebe smo začeli dojemati povsem drugače. Izkušnja, ko v hipu opraviš z lastnimi dvomi in pomisleki – biti pripravljen braniti domovino, ne glede na ceno, te zaznamuje za vse življenje.

Radijske zveze slovenske milice so na območju Pomurja brezhibno delovale vse do konca vojne za Slovenijo. S pridom so jih uporabljali tudi pripadniki TO. Sodelovanje milice in teritorialne obrambe je bilo zgledno. Radijski »releji« v Pečarovcih so ostali nedotaknjeni.

JOŽICA IN STANISLAV TRATAR, MOŠČANCI

Mejni prehod Kuzma in hčerčin povratak iz Maribora v Prekmurje

Jožica Tratar v letu 1991 prodajalka v brezcarinski prodajalni Kompas na mejnem prehodu v Kuzmi, danes profesorica zgodovine in geografije v OŠ Šalovci in Stanislav Tratar - sindikalni zaupnik Carinske izpostave Murska Sobota, danes vodja AB Dars, Murska Sobota.

Napetost na mejnem prehodu Kuzma se je srečno razpletla. Razdeljeni člani družine Tratar so se srečno vrnili domov.

Bil je prijeten junijski večer, ko sem se z družino odpravljala v Maribor na obisk k tastu in tašči. V zgodnjih popoldanskih urah smo prispeli v mesto in že na prvi pogled začutili, da se nekaj dogaja. Med ljudmi je bilo videti, da vladata prava evforija in navdušenje, saj nas je do trenutka slovesnosti na Trgu revolucije ločilo le še nekaj ur. Bil je nenavaden večer, ki smo ga vsi z nestrpnostjo čakali - slavnostno razglasitev samostojnosti Republike Slovenije. Na obisku pri tastu in tašči smo se pripravljali na večerjo in hiteli, da ne bomo zamudili trenutka svečane razglasitve. Posedli smo se ob televizijskem sprejemniku in nestrpno čakali na svečano razglasitev. Vse se je dogajalo z neverjetno naglico, v ozračju pa je bilo čutiti veliko napetosti. Prvič v zgodovini smo Slovenci pridobili svojo državo, svojo samostojnost. Ali jo bomo morali zato drago plačati? Se bomo morali zanjo tudi boriti? To so bila vprašanja, ki so takrat marsikomu rojila po glavi.

Pozno v noč sva se z možem sama odpravila proti domu, v Prekmurje. Hčerka, ki je bila takrat stara osem let, je želela ostati pri babici in dedku. Noč je bila mirna in vožnja proti domu je hitro minila. Z možem še takrat niti slutila nisva, da se bomo v naslednjem jutru znašli v vojaškem spopadu.

Že zgodaj zjutraj sva se odpravila vsak k svojim službenim dolžnostim. Jaz v službo, ki sem jo takrat opravljala na meji z Avstrijo (v nekdanji brezcarinski prodajalni), in mož na službeno pot proti Ljubljani. V tistem času je namreč opravljal naloge sindikalnega zaupnika na carinski izpostavi v Murski Soboti, ki je takrat spadala v domeno Zvezne carinske uprave v Beogradu. Že zgodnje novice po radiju so poročale, da nas je napadla JLA, ki je tisto jutro iz kasarn prodirala proti slovenskim mejnim prehodom.

Mož mi je že zjutraj zapovedal, naj se v službo odpravim po poti, ki je bolj varna. Ponavadi sem se v službo vozila preko bližnjice, ki je potekala skozi gozd. Iz varnosti sem tedaj res ubrala pot preko Murske Sobote, skozi Cankovo in Rogašovce. Na cesti čez skakovsko ravnico sem srečala vodjo mejne carinske izpostave na Kuzmi, ki me je prehitela in mi dajala znak, da se ustavim pri bifeju na Cankovi. Presenečena nad njenim obnašanjem sem sprejela povabilo na zgodnjo jutranjo pijačo. Gospa (tako jo bom imenovala tudi v nadaljevanju) je bila takrat neverjetno vesela. Povabila me je in mi dala vedeti, da morava nečemu posebej nazdraviti. Sama si je takrat naročila viski, jaz pa sem iz previdnosti raje popila skodelico kave. V svoji prešernosti je nenehno govorila, da se bo morala še danes urediti in skočiti k frizerju. Da je to storila med delovnim časom, ni imela slabe vesti. Prav nasprotno, bila je prepričana (zato se je še posebej pripravljala), da bodo tekom dneva na mejne prehode prispeli cariniki iz Zvezne carinske uprave iz Beograda in prevzeli nadzor nad njimi. Jaz sem se pretvarjala, kot da zadeve ne razumem in ne poznam, zato sem samo hitela, da čim prej prispem na delovno mesto.

Tik pred mejno stavbo na vrhu griča me je čakalo novo presenečenje. Na mejni prehod sem prispela sama, saj se je gospa spotoma ustavila še pri frizerju. Mejni prehod Kuzma je bil zastražen in zaseden s strani mejne policije in množice rezervistov slovenske vojske, ki so bili oboroženi. Namesto pozdrava sem z obraza mejnega komandirja policije razbrala vprašanje: »Kaj danes vendar delaš tukaj?« Pogled mi je za nekaj trenutkov zastal tudi na carinikih. Po tihem sem vse pozdravila in hitro odhitela naprej v brezcarinsko prodajalno. Sodelavec, ki je bil takrat že tam, je samo prikimal z glavo v pozdrav in me tiho vprašal: »Kakšen bo najin današnji dan?« Jaz sem samo odzdravila, skomignila z rameni in se odpravila kuhat kavo. Ko sva jo s sodelavcem nato počasi pila ter čakala na stranke, sva opazila, da se je nekaj rezervistov napotilo proti brezcarinski prodajalni. Iz njihovih pogovorov sva razbrala, da so vso noč budno bedeli in čakali, kaj se bo zgodilo. Od njih sva tudi dobila sveže novice

in nekatere pomembne podatke, vendar le tiste za javnost. Takoj nama je postalo jasno, kaj se pravzaprav dogaja. Medtem sem hitro odhitela v priročno kuhinjo, da skuham kavo tudi za rezerviste. Nekatere je noč kar precej izčrpala in nobeden si ni predstavljal, da bo na tak način pričakal samostojnost naše države. Za tem je sledilo še večje presenečenje, ki sem ga doživela tisti dan. Naenkrat se je prikazala gospa z novo pričesko in prešernim razpoloženjem. Spremljal jo je njen pomočnik, carinik. Usedla sta se na teraso pred prodajalno, si naročila majhno steklenico žgane pijače, nazdravila in jo popila. Oba sta razposajene volje takoj za tem odšla nazaj na izpostavo. Vsi smo ju opazovali, kako brezskrbno in veselo sta se pogovarjala ter nazdravljala. Sami pa smo bili zaskrbljeni, polni neke napetosti in tihega pričakovanja. S sodelavcem in rezervisti smo napeto spremljali tekoče radijske in televizijske novice. Te so kar deževale in na mejno carinsko izpostavo je prišla depeša, da se izobesijo slovenske zastave, cariniki pa naj si nataknejo značke z napisi »Carina Slovenija«. Temu je gospa šefica zelo nasprotovala, vendar si zaradi svoje varnosti ni upala vztrajati. Edino, kar je takrat počela in močno upala, je bilo njeno nestrpno pričakovanje helikopterja in zveznih carinikov iz Beograda. Celo ostali cariniki se niso več zmenili zanjo, zato so si kar nadeli značke in čakali, kaj se bo zgodilo. Spoštovanja vreden je bil carinik srbske narodnosti, ki je pokazal veliko solidarnost do naših carinikov in si takoj brez premišljevanja nadel »našo« značko.

Čas in dogodki so se takrat vrstili z neverjetno naglico. Razpoloženje na mejnem prehodu se je spreminjalo iz ure v uro. S sodelavcem sva tekala od prodajalne do mejne policije in spremljala tekoče novice, saj strank iz Avstrije tako ali tako nisva imela. Kot strela z jasnega je naenkrat prispela novica, da vojska s tanki prodira na mejne prehode in da je tik pred Gornjo Radgono. Misel na moža in hčerko mi je takrat načenjala moje razpoloženje. Kje sta, kaj počneta, ali sta na varnem? Potem me je poklical mož, ki do Ljubljane takrat sploh ni prispel, temveč je ostal na mejnem prehodu v Gornji Radgoni. Naročil mi je, da čim prej zapustim mejni prehod in se po varni poti počasi odpravim domov, sam pa se bo poskušal po stranskih poteh prebiti do hčere v Maribor, da jo srečno pripelje domov. Takšen ukaz je odredil tudi komandir mejne policije, zato sva s sodelavcem brezcarinsko prodajalno zaprla in se počasi odpravila varno domov. Na poti domov sem v strahu opazovala okolico in ljudi, ki so postopali zunaj pred hišami in z negotovostjo čakali, kaj se bo zgodilo. Po skoraj uri vožnje sem končno prispela domov. Ves čas pa so mi misli še vedno uhajale k hčeri in možu, k moji družini, ki je sredi vojnih spopadov ostala razpeta. Zato sem poskušala poklicati moža, vendar ga nisem

uspela priklicati. V veliki zaskrbljenosti nisem vedela, kaj storiti. Bila sem živčna in šele v poznih večernih urah sem izvedela, da se mož s hčerjo in taščo vrača domov, proti Prekmurju. Šele sredi noči sem jih lahko objela. Čeprav so bili časi takrat zelo napeti in negotovi, sem vendarle začutila veliko olajšanje. Bila sem vesela in presrečna, da smo bili kot družina spet skupaj.

*Obmejno slovensko mesto, ki je v osamosvojitveni vojni plačalo zelo visoko ceno.
(Foto: J. Pojbič)*

Najbližja stanovalca pri karavli v Kuzmi

*Erika in Karel Krpič v letu 1991
gospodinja in delavec v Avstriji, danes
upokojenca.*

*Graničarji JLA so bili pol stoletja njihov
vsakdan, ob prihodu njihovih rezervistov pa
se je odnos do njih in ostalih sosedov naenkrat
spremenil.*

Karavla z vojsko je sto metrov oddaljena od naše hiše in vojska je bila naš vsakdan vse od petdesetih let, ko so zgradili to karavlo. Več dni je trajalo posebno vzdušje okoli naše hiše, kjer je bila pot jugoslovanskih vojakov do mejnega prehoda z Avstrijo (Kuzma–Bonisdorf).

Tisti čas je bilo zelo napeto, ker so stalni graničarji dobili vojaške okrepitve iz Celja, ti pa naj bi bili rezervisti iz Srbije. Zato se je njihovo število več kot dvakratno povečalo, bilo jih je blizu petdeset. Novi vojaki so se namestili v šotorih ob karavli in začeli s kopanjem jarkov. Vojaki so hodili na obhod po obmejnem pasu v maskirnih oblačilih, tako da smo se jih kar ustrašili. Kot zanesljive sosedo so nas kar naenkrat začeli spraševati, kaj si mislimo o jugoslovanski vojski. Zatrjevali smo, da nimamo nobenih sovražnih namenov do njih. Niso natančno vedeli, kaj se dogaja, so pa zatrjevali, da je nekaj hudo narobe.

Naši ljudje, ki so bili zaposleni v Avstriji in so se dnevno ob večerih vračali domov, naenkrat niso mogli več čez mejo, zato so na avstrijski strani s hriba spremljali dogajanje v domači vasi. Ostali so čez noč, pri avstrijskih hišah so dobili živež in prenočišče. Po stranski poti so se naslednji dan z avtom odpeljali domov, saj bi s pešačenjem lahko bili tarča jugoslovanskih rezervistov. V gozdu proti mejnemu prehodu je ponoči odmevalo nekaj posamičnih strelcev. Izvedeli smo, da so slovenski vojaki samo opazovali graničarje, niso pa preprečili njihovega obhoda.

Eden od navadnih vojakov je prišel k nam prosit za nekaj vina in se nam pri tem izpovedal. Dejal je, da nimajo nobenih stikov s svetom, da ne smejo spremljati poročil po televiziji in poslušati radia. Bilo jim je rečeno, da bodo morali na povelje zavzeti mejno področje proti mednarodnemu mejnemu prehodu. Predpostavljeni oficirji so jih zavajali, da lahko pričakujejo napad z avstrijske strani. Obenem so jih ostro prijeli, da ne bi kateri od njih zapustil položaja ali prebegnil v slovensko vojsko. Ob nakupu vina mi je izdal, da je poveljujoči vojaku slovenske narodnosti nadel lisice na roke in ga v kletnih prostorih priklenili k neki cevi. Povedal je, da so tudi do njih prišle nekatere informacije o dogodkih po Sloveniji in da nas nihče ne napada od zunaj. Prav zato bi se vsi vojaki predali, saj se niso želeli boriti proti slovenskemu narodu in njihovi vojski. Bili so zavedeni s propagando, ki so jo širili rezervisti in njihovi oficirji. Stalni vojaki graničarji so bili zavedeni, da smo tudi civilisti, ki smo bili z njimi ves čas v prijateljskih odnosih, oboroženi in jih želimo napasti.

Z našega dvorišča, ki je na vzpetini, so imeli naši vojaki karavlo in nasprotnike kot na dlani. Opozorili so nas, da bomo zaradi varnosti morali zapustiti dom, ustrezna mesta za opazovanje jugoslovanskih vojakov pa so prevzeli številni teritorialci, tudi okence s hleva so uporabili za izvidnico proti karavli. Nam so predlagali, da si vzamemo hrano in najnujnejše ter se odpravimo v našo staro hišo, ki je bila manj na udaru, kjer bi bili varnejši. S predpostavljenim oficirjem Stojanovičem so naši vojaki vzpostavili stik, tako da sta se dva predstavnika slovenskih vojakov podala na pot proti karavli. Zagotavljali so mu, da se ob predaji njemu in članom njegove družine ne bo nič zgodilo. Ta pa je odločno zavrnil predajo in zatrdil, da rajši umre.

Po neuspehlih pogajanjih so naši vojaki pripravili granato in jo izstrelili pred stražarnico, kjer so bili vkopani jugoslovanski graničarji. Zvok aktiviranja granate je tako močno odmeval po pokrajini, da so se ljudje od daleč pripeljali v bližino dogodka, da bi izvedeli, kaj se je zgodilo. Za tem projektilom se je začel oster strelski obračun. Manjše veje in listje je padalo z dreves, ki so bila okoli našega dvorišča. Naboji so se zaustavljali v steni naše hiše, hleva in garaže. Takrat smo trepetali, da ne bi kakšna večja granata zažgala hiše. Po tem vojaškem spopadu so jugoslovanski graničarji dvigali bele srajce in se želeli predati. Na srečo ni padel noben vojak, ne jugoslovanski ne naš, nekaj njihovih naj bi bilo malo ranjenih. Bojevanje se ni preneslo v stran od vojaškega objekta in proti pričakovanju je nastopilo daljše premirje. Njihov predpostavljeni se je začel pojavljati na vhodu v karavlo iz vzhodne strani in svojim podrejenim vojakom še

vedno ni dovolil predaje. Ker je glavnina naših vojakov bila z zahodne strani, se je oficir počutil varnega. Ni pa računal na to, da ga je s podstrešja ene od hiš v soseščini spremljal ostrostrelec. Slišati je bil odmev strela, ko je bil jugoslovanski oficir smrtno zadet.

Naenkrat je nastal nemir in vik med graničarji. Ob spoznanju, da so ostali brez svojega nepopustljivega poveljnika, so se v upanju na rešitev razbežali na vse strani, tudi proti nam in slovenskim vojakom. Bili so nepojasnjeno prestrašeni in so prosili za civilna oblačila ter varnost. V središču Kuzme naj bi posamezne mladeniče jugoslovanske vojske v strahu za njihova življenja že čakali starši s Hrvaške in Srbije.

Po vseh dogodkih v teh nekaj dneh smo v preživljanju izjemnega strahu spoznali, da se je slovenska vojna odvijala tudi na našem dvorišču. Pravo olajšanje pa smo doživeli in zadihali s polnimi pljuči, ko so se vojaki dokončno umaknili.

Oklepna vozila JLA na slovenskih ulicah. (Foto: J. Pojbič)

FRANC ČERPNIJAK, KOROVCI

Priča dogodkov v Vidoncih in Gederovci

Franc Čerpnjak v letu 1991 vodja kuhinje v hotelu Zvezda, danes zaposlen kot kriminalist.

Pogajanja med sprtima stranema in strpne odločitve vodilnih so prispevale k temu, da ni prišlo do spopada večje razsežnosti in tako do smrtnih žrtev na eni in drugi strani.

Pred samo osamosvojitveno vojno za Slovenijo, nekje v začetku meseca junija 1991, sem bil kot rezervist takratne teritorialne obrambe mobiliziran na vojaške vaje. Kot zbirno mesto je bil določen Krajevni urad Grad, kjer smo se tudi zbrali. Takoj po preverjanju prisotnosti smo zadolžili orožje avtomatske puške kalašnikov in 30 nabojev ter drugo vojaško opremo, ki nam je še manjkala. Po zadolžitvi opreme in orožja so nas s civilnimi kombiniranimi in tovornimi vozili odpeljali v bivšo Osnovno šolo Vidonci, kjer smo se nastanili.

Po nastanitvi smo bili razdeljeni v tri vode po 30 ljudi, vsak vod pa je dobil tudi svojega vodjo. Sam sem bil dodeljen v spalnico in druge prostore štaba z nalogo intendanta, oziroma sem skrbel za prehrano v samem centru. Ker v centru ni bilo kuhinje, kjer bi lahko sami pripravljali hrano, so nam po tri obroke hrane na dan pripravljali v gostinskem lokalu Nemet v Mačkovcih. Tako sem trikrat na dan že kuhane obroke vozil iz lokala v sam center, kjer smo jih razdelili, posodo pa nato vrnili nazaj v lokal.

Pred samo vojno so v centru in okolici potekale aktivnosti in usposabljanja, kot so postavljanje zased, pregled terena in druga protidiverzantska urjenja. V času urjenja pred samo vojno se je v centru zgodil tudi neprijeten dogodek, ki nam je ostal v neprijetnem spominu, saj je v času čiščenja orožja prišlo do sprožitve orožja, izstrelek pa je zadel

enega od teritorialcev in ga hudo telesno poškodoval, tako da je bil ta dalj časa na zdravljenju v bolnišnici.

Ker smo zadeve na terenu in priprave vojske JLA na napad tudi vsakodnevno spremljali po medijih, se je tudi med nami začela povečevati napetost, saj smo pričakovali, da bomo morali zavzeti določene položaje in jih braniti pred napadom vojakov JLA.

Kot vsak dan prej sem se tudi 27. junija 1991, okrog 11. ure, s kombiniranim vozilom odpeljal do lokala, kjer sem prevzel kosilo za ta dan. Kolikor se spomnim, so nam pripravili makaronovo meso in solato. Posodo s hrano smo naložili v vozilo, nakar sem se vrnil nazaj v center in ob povratku ugotovil, da tam ni nikogar oziroma so vsi ostali pred mojim prihodom že zapustili center. Takrat še ni bilo mobilnih telefonov in s tem možnosti, da bi koga poklical in ga vprašal, kam so se odpravili. Hitro sem stopil do prvega sosesa, ki mi je povedal, da naj bi odšli na mejne prehode Hodoš, Kuzma in Gederovci. Tudi sam sem se odpeljal v smeri mejnega prehoda Gederovci, saj sem ta teren najbolj poznal in se tako v Gederovcih pri vaško-gasilskem domu priključil ostalim teritorialcem. Časa za kosilo ni bilo, zato je hrana ostala kar v vozilu, nas pa so razporedili po nabrežju jarka ob glavni cesti Krajna–Gederovci in okrog mejnega prehoda, saj so vojaki JLA že prihajali peš iz smeri Murska Sobota v smeri proti naselju Gederovci. Prihajali so z nalogo, da zasedejo mejni prehod z Avstrijo. Ob prihodu vojakov v naselje Gederovci so ti zasedli svoje položaje. Ko smo bili že na svojih položajih, so nam razdelili še dodatne nabojе za puške, ki so jih prinesli kar v košarah, saj je imel vsak posameznik pri sebi le trideset nabojev, ki jih je prejel ob mobilizaciji.

V nadaljevanju so nato potekala pogajanja med poveljnikom enote JLA, ki je prišla v Gederovce in našim vodjem Dragom Jurešem. Ta sprva niso bila uspešna, saj se vojaki niso hoteli predati. Zvečer, ko se je že nekoliko stemnilo, je začelo močno deževati in na položajih smo bili kar hitro mokri in premraženi. Nekoliko pozneje nas je na položajih v nizkem letu preletel vojaški helikopter JLA z njihovimi okrepitevami. Izvedel je desant v neposredni bližini mejnega prehoda, nakar se je začelo obstreljevanje med enoto takratne milice, ki se je nahajala na samem mejnem prehodu, in vojaki JLA. Tisti večer in ponoči pa se je začelo obstreljevanje tudi med nami in vojaki JLA, ki so bili na položajih v začetku naselja Gederovci in so se začeli prebijati proti nam.

Po nekaj urah močnega obstreljevanja se je zadeva umirila, nakar je

nastopila tišina. Okrog dveh ali mogoče še kaj pozneje, se je na položajih začelo ponovno obstreljevanje, ki pa se je kar hitro končalo. Na položajih smo bili vse do časa, ko se je začelo daniti, saj smo bili takrat obveščeni, da so se vojaki JLA predali in odložili orožje. Šele takrat smo se zavedali, kako močno je bilo nočno obstreljevanje, saj smo okrog sebe zagledali luknje v stenah bližnjih hiš in poškodovano drevje ter drugo rastlinje. Močno premraženi in mokri smo se nato umaknili na bližnjo kmetijo, katera se je nahajala v neposredni bližini meje z Avstrijo in se tam v hlevu, kjer se je nahajala goveja živina, nekoliko ogreli. Lastnik kmetije in drugi domači so nam prinesli tudi tople napitke.

Ko so se zadeve v Gederovcih umirile in so bili vojaki JLA odpeljani, smo se tudi mi odpeljali v Mursko Soboto, kjer smo se nastanili v telovadnici Osnovne šole II Murska Sobota in bili v pripravljenosti, če bi nas potrebovali na drugih položajih.

V nadaljevanju smo bili premeščeni v stavbo, ki se je nahajala v neposredni bližini dijaškega doma, kjer smo se lahko umili in zamenjali mokra in umazana oblačila ter se tudi dodobra najedli. Za nas se aktivnosti še zdaleč niso zaključile, saj smo 24 ur na dan varovali različne pomembne objekte, kot so bencinski servisi, radio, večja podjetja in podobni objekti po Murski Soboti in okolici. Takrat smo imeli tudi prvo priložnost, da so nas lahko obiskale žene, otroci in drugi svojci, ki jih kar lep čas nismo videli ali se z njimi kako drugače slišali.

Po približno desetih dneh varovanja objektov po Murski Soboti smo bili premeščeni nazaj v Center Vidonci, kjer smo razdolžili orožje in odšli domov k svojim domačim.

Tako se je končala vojna za Slovenijo leta 1991. Ko se danes po 25-ih letih spominjam teh dogodkov, bi rad povedal, da je bilo hudo, vendar zdaleč ne tako, kot je bilo kasneje na območju Bosne in Hercegovine ter Hrvaške, kjer je divjala krvava vojna.

Vojni dogodki v Gederovcih

Drago Jureš v letu 1991 poslovođa KZ Panonka M. Sobota, danes poslovni sekretar na Občini Tišina. Ob vojnih dogodkih v Gederovcih se je kot stotnik pogajal in prinesel pomembne odločitve.

Jožef Zrim v letu 1991 skladiščnik v podjetju Pan Agra, danes samostojni podjetnik. Vojaško dogajanje se je odvijalo na dvorišču njihove družinske hiše.

Drago Jureš: V Centru Vidonci sem prevzel vodenje posebne čete TO. Štela je blizu 100 ljudi, 3 vode in poveljstvo. Začeli smo se pripravljati za določene operacije – postavljanje zasede in druge protidiverzantske naloge. Takoj smo zadolžili bojno orožje.

27. junija 1991 zjutraj je prišlo povelje iz štaba TO v Murski Soboti, da moramo poslati en vod na Hodoš, drugi vod na Kuzmo in naposled tretji vod v Gederovce. Slednjemu sem tudi poveljeval z nalogo, da postavimo zasedo enoti JLA iz Kasarne Murska Sobota. Ta je dobila nalogo, da zasede mejni prehod Gederovci–Sicheldorf, bilo je približno 15 vojakov. Po prihodu v Gederovce smo se zanimali za položaj enote, ki je pešačila na razdalji Murska Sobota–Gederovci. Ker so bili že izven naselja Rankovci, smo zasedli položaje v Gederovcih, razdaljo od šole pa vse do mejnega prehoda. Njihova enota je zavzela položaj za nabrežjem ceste na začetku naselja iz soboške smeri.

S še dvema vojakoma sem se šel pogajat s poveljnikom enote JLA, vendar se ta še ni hotel predati. V času naših pogajanj so novinarji z objektivom fotoaparata snemali dogajanje, kar je močno vznemirilo posameznike v njihovi enoti, postalo je napeto in kmalu bi prišlo do incidenta. V tem času nas je v zelo nizkem letu preletel helikopter z dodatno enoto vojakov JLA kot okrepitev iz soboške kasarne.

Zvečer se je začela nenadna nevihta. Jarki so se v kratkem času

napolnili z vodo, saj je močno deževalo. Poveljnik nas je poklical na sestanek, kjer je predstavil nalogo, da moramo napasti enoto JLA. Nastopila je stroga tišina, glede na vremenske razmere si nismo predstavljali izvedbe napada. Po še enem kontaktu s štabom v Murski Soboti smo dobili dokončno povelje, da moramo začeti streljati na njihovo enoto. Najprej je enota slovenske policije začela streljati na skupino vojakov, ki je izvedla helikopterski desant, ob 22.10 pa se je začelo močno obstreljevanje tudi med našo teritorialno obrambo in pripadniki JLA na drugi strani.

V tem času je pripeljal avtobus z delavkami iz tovarne Mura. Na gederovskem postajališču je izstopila skupinica delavk, ki so šle mimo naših položajev. Niso se zavedale nevarnosti, saj jih nihče ni opozoril, da bi jih pot domov lahko vodila med navzkrižnim ognjem.

Nevihta z močnim nalivom je pripomogla, da ni prišlo do napada in so naboji le švigali nad glavami naših vojakov. Po določenem premirju je prišlo do ponovnega obstreljevanja ob pol treh ponoči. Do jutra smo bili popolnoma premočeni na svojih položajih, le orožje smo ohranili v stanju, da je bilo ves čas uporabno za bojno delovanje. Zjutraj, blizu 8. ure, je enota jugoslovanske vojske položila orožje in se predala. V Gasilskem domu Gederovci smo njihovim vojakom omogočili, da so se nekoliko ogreli in nato smo jih odpeljali v Mursko Soboto.

Jožef Zrim: Ta dan sem bil na delu kot skladiščnik v Panoniji Murska Sobota. Popoldne je bilo mesto prazno, ljudje so se razbežali ob preletu letal in z avtobusom sem se odpravil domov v Gederovce. Enota JLA je popoldne prispela iz Murske Sobote, najbrž z namenom, da bi zavzela mejni prehod z Avstrijo in se povezala s pripadniki vojske v karavli na Petanjcih. Pred prihodom v središče kraja so jih zaustavili vojaki teritorialne obrambe. Domačini v neposredni bližini zasede so kričali na jugoslovanske vojake, naj gredo domov.

Vojaško dogajanje se je odvijalo praktično na dvorišču naše hiše v Gederovcih. Prvotno so potekala pogajanja med eno in drugo stranjo, vendar se enota JLA s svojim poveljnikom ni hotela predati. Začelo se je močno streljanje in v naši hiši smo bili v strahu, ker nismo vedeli, kako se bo spopad iztek. Naboji so žvižgali nad glavami teritorialcev in samo sreči se lahko zahvalimo, da ni bilo žrtev in večjega opustošenja. Na posamezni stanovanjskih in gospodarskih objektih so bile vidne poškodbe od različnih izstrelkov.

Razmere glede streljanja so se umirile, napetost pa je ostala. Teritorialni obrambi smo bili na razpolago, lahko so se stuširali, nudili smo jim zavetišče, tako pri naši hiši kot tudi pri sosedih. Ljudje so živeli v strahu, spremljali so dogajanja po radiu in televiziji, vendar pa je delo pri večini ljudi teklo naprej. Bolj kot danes smo se ljudje družili ter se pogovarjali o nastalem položaju. Naše vojake in policiste so v času obleganja čez mejo podpirali domačini Avstrijci, ki so jim prinašali hrano in pijačo ter jih bodrili v njihovih prizadevanjih.

Napoved zračnega napada na bližnjo Mursko Soboto so posamezniki vzeli zelo resno ter se odpravili v zavetja kleti, predvsem moški pa so z manj strahu spremljali dogajanje v svoji in bližnji okolici. Vojni dogodki v Gornji Radgoni so nam bili kot na dlani in smo jih natančno slišali. V Gederovcih smo si prizadevali za postavitve spominskega obeležja, kar se je zgodilo ob 20. obletnici državnosti, 30. junija 2011.

Na položajih pa niso bili samo slovenski branilci, ampak tudi vojaki z oklepniki na avstrijski strani. (Foto: J. Pojbič)

MARIJA BUNDERLA, HODOŠ

Priča dogodkov na Hodošu

Marija Bunderla v letu 1991 kuharica v vrtcu in v Podružnični šoli Hodoš, danes upokojenka.

Z vnuki na simboličnem vaškem kresovanju ob razglasitvi slovenske samostojnosti, naslednji dan že v podporo slovenskim vojakom ob dogodkih na Hodošu.

Zaposlena sem bila kot kuharica v vrtcu in v podružnični osnovni šoli na Hodošu. Bil je 26. junij 1991. V Krajevni skupnosti Hodoš smo popoldne pripravili kres. Z razglednega stolpa JLA je bil lep pogled na vas Hodoš in naše mesto kresovanja. Deležna sem bila opozorila, da proslavljanje razglasitve samostojne Slovenije, katere osrednja prireditev je potekala ta dan na Trgu republike v Ljubljani, tudi v našem kraju ni bila vsem pogodu. Kljub temu sem na prizorišče dogodka v samokolnici peljala tudi svoja dva bisera, vnuka in vnukinjo. Vprašala sta me, kaj se dogaja in zakaj smo zakurili ogenj. Odgovorila sem jima, da bomo zakurili staro državo Jugoslavijo in zaželeli srečo novi domovini Sloveniji.

Naslednji dan, v četrtek, 27. junija 1991, je bilo vse narobe. Mejni prehod Hodoš–Bayánsenye je bil v rokah slovenske milice in carine, vojaki JLA pa so bili v stražnici na Hodošu. Glavno križišče v vasi, kjer je trgovina in tudi naša hiša, je bilo blokirano s tovornjaki, zato je bila glavna cesta do meje zaprta. Pri nas je bil ves čas tudi šofer tovornjaka podjetja Potrošnik, saj je vozilo pripeljal za barikado. Naenkrat je enotam JLA prišla na pomoč jugoslovanska vojska s helikopterjem. Ta je letel nizko nad našo hišo in pristal na koncu vasi, blizu zadnje hiše, v varni razdalji do mejnega prehoda in nedaleč od karavle. Graničarji so bili oblečeni v belo, da so pilotu helikopterja sporočali, kje naj pristane. Ko jih je odložil, se je nad hišami vračal nazaj in naši ljudje so kričali nanj. Ta desantna enota je pripeljala s sabo tudi top, s katerim je streljala na mejni prehod. Cilja niso

zadeli in tudi naši miličniki na meji niso bili ranjeni. V pripravljenosti naj bi bili tudi madžarski vojaki na svoji strani meje. Teritorialci so jih po megafonu pozvali, naj se predajo, vendar se niso hoteli. V tem večernem obstreljevanju so bili naši miličniki in vojaki močnejši ter so jih ob meji potisnili nazaj v smeri karavle. Tisti večer in ponoči je močno deževalo, zato ni bilo večjega napada. Naslednji dan je naša prva soseda slovenskim vojakom sušila uniforme.

V hišo smo sprejeli tudi dva ostrostrelca, ki sta imela s sinove sobe pogled na njihov razgledni stolp. Tisti dan sem tudi z žago odžagala vejo s češnje, ki je bila ostrostrelcema v napoto, da bi bolje videla proti njihovim specialcem. Mož me je opozoril, da sedaj njihov oficir tudi nas bolje vidi, zato mi ni bilo vseeno. Ostrostrelca sta iz naše hiše samo opazovala dogajanje in sta se na zapoved drugi dan umaknila, ne da bi izstrelila en sam strel. Naši miličniki so parkirali svoj avto pred našo hišo in s helikopterja je bil dobro viden, zato so ga odpeljali v garažo, naš avto pa je bil pred hišo. Na razpolago sva jim ponudila hišo in vso hrano. Prvi dan bojev naši niso imeli ranjenih, njihovi pa naj bi imeli enega vojaka, ki so ga reševalci najbrž odpeljali v soboško bolnico.

Bilo me je strah, da bodo napadli tudi našo hišo, zato sva se z možem odpeljala k hčeri, ki je bila poročena v Čepincih. Pri njeni družini nisva bili niti dve uri, ko sem možu rekla, da se vrneva nazaj domov na Hodoš in dodala: »Hočem videti, kako mi gre hiša v zrak, če bo že tako moralo biti.«

Kot smo kasneje izvedeli, je pred temi dogodki enota graničarjev na hodoški karavli dobila okrepitev z vojniki in oficirju domačinu se je pridružil eden z višjim činom, ki je vodil poveljevanje. Vse to je pomenilo, da so v JLA načrtovali napad na mlado slovensko vojsko in domovino.

Prvi dan bojev naši niso imeli ranjenih, njihovi pa naj bi imeli enega vojaka, ki so ga reševalci odpeljali najbrž v soboško bolnico. Na karavli v Čepincih sva videla vojake JLA poležavati in brez opreme, kar sva sporočila teritorialcem na Hodošu. Res so se naslednji dan brez težav predali, kar pa ni veljalo za enote JLA na Hodošu.

V petek, 28. junija 1991, se je desantna skupina umaknila v karavlo in istega dne jih je obkolila številna enota teritorialne obrambe. Šla sem na svoje delovno mesto v šolo, kamor se je takrat preselil štab TO. Vojaki so si sami pripravljali hrano, jaz sem jim kuhala samo čaj in kavo. Ne vem, kako so se odvijali dogodki pri karavli, vendar naj ne bi bilo streljanja,

pogajanja za predajo pa so se vrstila cel dan, a žal neuspešno. Naši mladi vojaki so bili v strahu, nekateri so bili pripravljeni celo na najhujše in so se bali, da ne bodo več videli svojih najdražjih. Zavzeli so svoje položaje, jaz pa sem jim nosila čaj in kavo. Bila sem opozorjena, da naj se ne približujem položajem, ker je vojna. Na to opozorilo sem hitro odgovorila: »Bom vsaj herojsko umrla.« Vojaki TO so noč in dan varovali pomembne objekte, šolo z vrtcem, cerkev, župnišče in pomembne prometne poti.

Pogovarjala sem se z enim od pogajalcev pri karavli, ki je tiste trenutke opisoval kot zelo stresne. Razlagal mi je, kako so se pogajalci približali eni drugim in jugoslovanska vojska je z okna stražnice za čas pogajanja izobesila belo zastavo. Bila je vojna in če bi pogajalcem popustili živci, bi lahko bilo zelo hudo. Najhujše je bilo obvestilo po radiu, da so poleteli bombniki in strah je bil izredno velik. Nihče ni bil prepričan, ali ne bo morda na naše vojake napada iz zraka, ker bi letala lahko s tem pomagala obkoljeni vojski v karavli. Tako je bilo namreč pred tem tudi v Murski Soboti in drugje.

Vsakodnevno smo poslušali ministra za informiranje, Jelka Kacina, o vojnih dogodkih po Sloveniji. Jaz sem naše mlade vojake takrat mirila in jim govorila, da bo vse še dobro. Takrat so dobili pomoč v vojski in milici ter močnejše orožje. To je sicer za številno enoto JLA pomenilo, da so vedno bolj razmišljali o predaji. Po približno štirih dneh pogajanj so se jugoslovanski vojaki, miličniki in cariniki vseeno predali. Domačini smo bili pred trgovino pri glavni cesti in nekateri so nam pomahali, ko so jih z avtobusi peljali mimo.

V drugi skupini je dobil poziv za udeležbo v enoti teritorialne obrambe tudi moj sin. V takrat že bivši stražnici JLA je več dni opravljal določena dela, bilo je bolj mirno in lahko smo ga tudi obiskali. Po predaji smo izvedeli za pričevanje vojakov JLA, katerim so predpostavljene lagali, da nas je napadla vojska iz tujine. Naši vojaki so zapustili prostore šole, zato smo se zaposlene delavke lotile generalnega čiščenja, kajti nikjer ni smelo ostati nobenih nabojev ali česa podobnega.

Mi tu ob meji smo bili za razliko od ljudi v notranjosti zelo izpostavljeni in smo doživeli pravo vojno. Po teh dogodkih sem prejela značko ZVVS in postala članica Zveze veteranov vojne za Slovenijo.

III. RAZMIŠLJANJA MLADIH –

PETINDVAJSET ZAPISOV O DOMOVINI,
DOMOLJUBJU IN VOJNAH

Janžev vrh, moj domači kraj

Janžev vrh je najlepši kraj,
ker ptice pojo mi pesmice in
rože najlepše so pri nas.
Sosedov kužek vedno pride k nam
in se z njim igram.
Grozdje naše najboljše je,
grozdni sok najboljši vedno je.

ALINA BEDRAČ, 7 LET, JANŽEV VRH

Moj domači kraj

Oh, lepa vas domača.
Kar ne morem si je nagledati.
Oh, kako so lepi vrtovi in vinogradi.
Saj nikoli ne bi odšla,
Le tu ptice pojejo.
A lepše kot tu, ni nikjer.
Vonj po sveži travi močno diši,
Cvetice cvetijo
In drevesa rastejo.

LANA DENŠA, 8 LET, OKOSLAVCI

Pesem o domačem kraju

Dom moj, tu si se našel.
Rahlo bi te objela.
A kako? Če te ne morem.
Grozdje lepo cveti nam ...
O, kako so tu lepi vrtovi, njive in gozdovi ...
Trava je lepa zelo
In kako je to lepo ...
Ni nobenih nepravil, direndajev in zmikavtov.
Cvetice so zardele, cveteti še ne bi smele.
In drevesa rastejo, res, v Dragotincih nam je lepo.

ZALA KOREN, 8 LET, DRAGOTINCI

Kaj je domovina?

Kaj je to? Je to kakšna stvar? Ne, domovina je mesto, vas in država, v kateri živiš, govoriš njen jezik ...

Časi, ko je nastajala naša domovina, so se zelo razlikovali od današnjih, tudi glede šole. Čeprav so se stvari zelo spremenile, je naša domovina še vedno nekaj posebnega, tudi naša preteklost je na nek način posebna. Ker je polna zgodb, ki jih z zanimanjem poslušáš.

KARIN ADANIČ, 12 LET, MURŠČAK

Slovenija, moja domovina

Domovina. Na kaj pomislimo ob tej besedi? Politična nasprotovanja, spori, migranti, recesija. Žal so to negativne stvari. Pozabljamo pa na misel, ki jo je zapisal Gustave Flaubert: »Domovina je kot družina; njeno vrednost poznamo šele, ko jo izgubimo.«

Pisalo se je leto 1991, ko so se 26. decembra prebivalci takratne Republike Slovenije na plebiscitu odločili, da želijo samostojno državo Slovenijo. Pogovori, dogovori, politična nasprotovanja so pripeljala do tega, da je izbruhnila vojna. In to vojno sta doživela tudi moja starša. Oče je moral sredi noči obleči vojaško uniformo in se posloviti od domačih. Odšli so v neznano. Potem so jih razvrstili v desetine in jih poslali na določena mesta. Poslan je bil na Petanjce, kjer so v dežju in blatu varovali petanjski most, most čez Muro. Mama pa je doma trepetala in jokala. Trepetala je za možem, še posebej zato, ker je takrat pod srcem nosila otroka. Roditi je želela v miru in svobodi. Ta želja se ji je izpolnila. Po desetih dneh so puške utihnile, tanki so se umaknili, letala niso več preletavala naše lepe domovine. Vojaki JLA so drug za drugim zapuščali vojašnice. Vse to in še marsikaj zanimivega poslušam, ko se ati sreča s prijatelji in skupaj obujajo spomine na čas, ko so se borili za domovino. Ponosen sem nanje.

Vsako leto 25. junija ima naša domovina rojstni dan. Slovenci pozabljamo na pomen tega praznika. Bistveno nam je le, da je dela prost dan. Še državne proslave ne minejo brez kritik in nasprotovanj. Za domovino ne skrbimo dovolj. Onesnažujemo jo, do nje se obnašamo mačehovsko. Ona pa nam nudi lepo naravo, varen košček sveta, kjer imamo dom in družino.

Moja družina se rada potepa po naši domovini. Vsakokrat odkrijemo nekaj novega, lepega, zanimivega. In prav zato sem ponosen, da sem Slovenec. Ob njenem prazniku sem zasadil drevo, lipo, ki je simbol slovenstva in Slovencev.

Slovenija je dežela, v kateri živi pošten narod, ki ima pridne roke in veliko srce. Tisti, ki so odšli s trebuhom za kruhom, se radi vračajo. Na to, da v Sloveniji živi delaven in izobražen narod, pozabljajo naši vodilni. Slovenijo zapušča veliko mladih, izobraženih ljudi. Želijo si službe, dela, možnosti, da si ustvarijo družino ...

Leta 2004 je Slovenija postala članica EU. Tudi sam sem rojen tega leta, sestra pa se je rodila leta 1991. In prav ob najinih rojstnih dnevih se radi spomnimo teh prelomnih dogodkov naše domovine. Zelo sva navezana drug na drugega. Le delček takšne povezanosti želim tudi nam, Slovincem.

Pravijo, da se zgodovina ponavlja. Sam si ne želim, da bi se to zgodilo v Sloveniji, ne želim si vojne. Želim si lepo mladost, možnost šolanja in srečno, svobodno življenje. Domovina naj postane prava velika družina, da bom ostal ponosen sin slovenske matere.

SEBASTJAN GOMBOC, 12 LET, SVETI JURIJ

Domovina je dom

Domovina je dom, država, v kateri sem se rodil in imam sorodnike. Domovine ni brez ljudi, jezika, kulture in običajev. Domovino ustvarjamo ljudje.

Moja domovina je Republika Slovenija, ki je majhna država, s številnimi posebnostmi. Imamo čudovito pokrajino, veliko gozdov, rek, morje in druge naravne znamenitosti, ki privabijo številne turiste iz drugih držav. Ponašamo pa se lahko tudi z odličnimi športniki.

Največja vrednota v neki državi pa je povezanost in mir. Največjo bolečino lahko zada prav vojna. Vojne ne bi rad nikoli doživel, saj vem, da v njej umre veliko ljudi. Mnogo družin trpi zaradi izgube svojih najdražjih. Zato srčno upam, da nikoli ne bo vojne ne v Sloveniji in ne drugod.

Mislim, da bi vsi morali spoštovati domovino in ohranjati njene naravne in kulturne znamenitosti. Tako bi vsem ljudem zagotovili boljše življenje in lepše okolje. Pomembno je, da se zavedamo vrednot, kot so mir, prijateljstvo in domoljubje.

ALLEN KOZAR, 13 LET, JANŽEV VRH

Moj dedi v bojih za domovino

Domovina je moj kraj, dežela, kjer sem se rodil, v kateri prebivam še danes. Zelo sem vesel, da jo imam in zanjo sem pripravljen narediti res vse.

Za našo domovino se je leta 1991 boril tudi moj dedi, o tem mi je tudi pripovedoval. Ko je Republika Slovenija 26. junija 1991 razglasila neodvisnost, je že naslednji dan jugoslovanska vojska napadla Slovenijo. Največji boji so se začeli v Ormožu, kamor je prišla Jugoslovanska ljudska armada s tanki in kamioni. Na območju Ormoža so bile postavljene barikade, ovire proti tankom. Tu so se zgodili tudi prvi spopadi med slovensko vojsko in jugoslovansko armado. Bilo je ogromno uničenega (tanki, kamioni). Ko je tam jugoslovanska vojska zaobšla barikade, je nadaljevala prodor s tanki in vojsko proti Ljutomeru, kjer so jih pričakale nove barikade. Naslednja postaja je bila v Radencih, kjer je bil na mostu kamion, da bi preprečili prodor do Gornje Radgone. Na območju Gornje Radgone je bilo nekaj žrtev, predvsem pa veliko uničenega.

Moj dedi je bil s svojo skupino v Hrastje-Moti, ko je prišla jugoslovanska vojska. Imeli so nalogo, da preprečijo napad na Gornjo Radgono. Ker je bila jugoslovanska vojska premočna, njenega prodora niso mogli preprečiti in so se odpravili proti carini v Gornji Radgoni. Tu je bila ena večjih bitk na območju Pomurja. Bile so velike izgube: uničeni tanki, kamioni, poslopja in tudi zvonik na cerkvi. Na koncu je morala jugoslovanska vojska priznati poraz.

TOMI KOLARIČ, 13 LET, ROŽIČKI VRH

Domovina

Domovina je kraj, kjer se ljudje počutimo varno. Je kraj, kjer si svoboden. Domovina vsakemu človeku pomeni nekaj drugega. Meni npr. pomeni kraj, kjer se družim s prijatelji, kraj, v katerem sem se rodila in kraj, na katerega sem ponosna. Moja domovina Slovenija je prelepa. Ima gore, jezera, morje in še veliko lepih stvari. V Sloveniji veliko mladostnikov živi v strahu. Imam veliko strahov, kot npr. katero službo bom opravljala, ali bom lahko preživljala družino, ko jo bom imela in še veliko podobnih strahov.

Npr. eden od strahov je tudi izguba svobode. Dandanes veliko ljudi skrbi svoboda, saj mislijo, da jo bodo nekega dne izgubili in bodo zavedno nekomu pripadali ali služili. Morda bomo spet imeli vojno in zopet se bomo morali boriti za našo svobodo.

Ljudje se bojijo, da bo po naši državi zavladala vojna in bodo morali zbežati in si ustvariti življenje drugje. Tudi mene je tega strah. To se lahko zgodi čez noč in bomo morali vzeti nekaj stvari ter hitro oditi.

Ena izmed »težav« je begunska kriza. Veliko ljudi je moralo zbežati iz svoje domovine, ker so se pričele vojne. Med njimi so tudi otroci, ki ne morejo hoditi v šole in ne morejo lepo dostojno živeti. Ker se nekateri obnašajo grdo, tako tudi na njih pade slaba luč. Veliko otrok si med njimi želi hoditi v šolo, a žal ne morejo. Veliko mladostnikov po vsem svetu zaničuje stvari, ki jih imajo. Otroci, ki pa nimajo ničesar, pa vsako stvar, pa če še je tako majhna, cenijo z vsem srcem. Mislim, da bi se morali vsi tega zavedati. V Sloveniji so dobrodošli. Tukaj jim pomagamo, da pridejo do cilja, kamor so si želeli.

Letos praznujemo v Sloveniji 25 let samostojne države. To se je zgodilo leta 1991, ko se je »Slovenija« odločila, da se bo odcepila od Jugoslavije. Tako smo tudi Slovenci začutili, kaj pomeni, ko se moraš braniti za svojo svobodo. Sem zelo ponosna Slovenka in tega ne skrivam.

MARTINA KOREN, 13 LET, HRASTJE MOTA

Morajo se končati

Vojna je vojaški spopad, navadno med državami, tako besedo vojna opredeli slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljudje, ki so vojno doživeli, pa imajo najverjetneje o njej povedati veliko več kakor eno poved. Vojne so skozi zgodovino potekale tudi na ozemlju naše domovine.

Zadnja, nepotrebna vojna, je bila vojna za Slovenijo. Začela se je dan po osamosvojitvi Slovenije, to je bilo 26. junija leta 1991. Zdaj, 25 let po tem dogodku, se o njej učimo. Čeprav nam navedejo in razložijo vse vzroke za vojno, še vedno ne razumem, zakaj je sploh do te vojne prišlo. Ta desetdnevna vojna, kot jo nekateri imenujejo, je dokaz, da nas vse vojne, ki so potekale prej, niso izučile. Niso bile dovolj množične žrtve v prejšnjih vojnah, zgodovina se je morala ponoviti?

Začelo se je. Vojna. Kruta poteza Jugoslavije, ki kar ni hotela sprejeti, da se je Slovenija osamosvojila in da ni več del nje. Kaj se je zgodilo? Najprej so enote JLA dobile ukaz, da naj s tanki zavarujejo mejo z Avstrijo, z Madžarsko in mejo z Italijo. Jugoslovanska vojska je začela napadati. Vojna je res trajala le deset dni, a nekaterim se je zdelo, da traja celo večnost. Jugoslavija kar ni želela prenehati. Njen cilj je bil poraziti takrat že samostojno Slovenijo in spet prevzeti oblast nad njo. To ji po desetih dneh še vedno ni uspelo, zato se je odločila umakniti.

Če veste o vojni le toliko kot jaz, je ne morete razumeti, kot je ne razumem jaz. A je smisel vojne sploh mogoče razumeti?! Vse vojne so enake, vse pustijo za seboj porušene domove, človeške žrtve, strah in bolečino.

Nekateri menijo, da če je prišlo do vojne, je pač moralo priti do tega. Ne poglobijo se v podrobnosti in ne premislijo o vzrokih in posledicah prejšnjih vojn. Če bi to naredili, bi ugotovili, da je do vseh vonj prišlo zaradi človeške neumnosti, želje po moči, oblasti, ozemlju. Na koncu so nastradali tisti, ki so bili krivi najmanj oziroma nič. S takšnim odnosom do vonj in z zakrivanjem oči ne bomo prišli nikamor. Dosegli bomo le nove vojne.

O vojnah vem resnično malo, a moje mnenje o njih je takšno: Morajo se končati!

Moja domovina

Domovina mi pomeni zelo veliko, je kraj, kjer sem odrasčala in kjer še vedno živim. V moji domovini se počutim srečno. Tu imam vse prijatelje in tudi dom.

Domovina je nekaj najpomembnejšega. Vsak človek si zasluži domovino, vsak človek je nekje doma, vendar nimajo vsi takšne sreče kot mi, ki živimo v Republiki Sloveniji. Nekateri bežijo pred vojnami in morajo zato zapustiti svojo domovino in marsikje jih ne želijo sprejeti. Domovina je čaroben kraj, kjer si doma, vsak bi se moral počutiti prijetno v svoji domovini. Republika Slovenija je ena najlepših držav in jaz sem ponosna, da sem njena prebivalka.

V moji domovini živi veliko različnih ljudi. Eni so prijazni, drugi negostoljubni, nekateri so srečni, drugi nesrečni, so ljudje različnih narodnosti in veroizpovedi. Vendar vsi ti različni ljudje v republiki Sloveniji tvorijo mojo domovino in brez teh ljudi moja domovina ne bi bila takšna kot je.

Republika Slovenija se je leta 1991 osamosvojila in postala samostojna država. Njeni državljani smo zelo ponosni na svojo državo in svojo domovino. Seveda smo tudi lahko ponosni, saj je Slovenija ena najlepših držav, res pa je, da tega ne ceni veliko ljudi.

Moja domovina je majhna srednjeevropska država in je ena izmed redkih držav z razgibanim reliefom, pestrim podnebjem in rastjem. Slovenija ima ogromno naravnih danosti, katere vedno bolj spoznavajo tudi tujci. Imamo tako Panonsko nižino, Dinarsko gorstvo in morje, kar je redko kje združeno na takšnem majhnem prostoru.

Slovenija ni le samo država, je domovina veliko ljudem. Ljudje radi pridejo k nam na oddih, nekateri pa se odločijo in ostanejo v Sloveniji, saj je krasna dežela in ker se tu počutijo sprejeti v naše narodno in kulturno okolje.

Rada potujem in raziskujem nova ozemlja, rada grem tudi na morje in različne izlete. Vendar se vedno vračam nazaj domov, ker je najlepše doma, v moji domovini. Vsak človek na zemlji bi moral imeti svojo domovino in vsak bi moral biti srečen v svoji domovini, kot sem srečna tudi jaz.

Tudi po končanem šolanju bi rada ostala tukaj v Sloveniji, saj imam tu družino, sorodnike in vse prijatelje. Če me bo življenjska pot vseeno odpeljala v tujino zaradi izobrazbe ali kakšne druge možnosti, si želim, da se bom lahko vrnila v svojo domovino kjer si bom lahko ustvarila svojo življenjsko in karierno pot.

Kot pravi ljudski pregovor »Povsod je lepo, ampak doma je najlepše.«

MAJA VREČIČ TIVADAR, 14 LET, PARIČJAK

Zimska idila ob Muri. (Foto: J. Pojbič)

Vojne in Slovenci

Vojna. Dogodek, ki zaznamuje svet in mine, ampak se nikdar ne pozabi. Zaznamuje narode, države ter pusti hude posledice. Vojne se dogajajo prav zdaj, in sicer v arabskem delu sveta.

Za naš slovenski narod, so najpomembnejše prva in druga svetovna vojna ter vojna za Slovenijo. V vseh vojnah smo Slovenci pokazali našo ljubezen do domovine in se za domovino borili. Danes Slovenije ne bi bilo takšne, kakršna je zdaj in na to smo Slovenci lahko ponosni.

V prvi svetovni vojni so se Slovenci morali boriti na strani centralnih sil, ker so bili pod Avstro-Ogrsko, ki je pripadala centralnim silam. Prvi velik dosežek je bil na soški fronti, kjer so ob reki Soči vojaki branili Habsburško monarhijo pred Italijani, ki so napadali Slovence. Pod vodstvom generala Svetozarja Borojevića von Bojne je Avstro-Ogrska vojska ob pomoči Nemčije potisnila Italijane v 12. soški bitki vse do reke Pijave. To je bil in je še danes znan kot »čudež pri Kobaridu«, vendar pa so bile žrtve zaman, saj so Italijani že čez leto dni potisnili nasprotnike vse do Vrhnike in tako postali zmagovalci na soški fronti.

Prav tako je bila pomembna Država SHS (Slovencev, Hrvatov in Srbov), ki je nastala konec oktobra 1918 in se je 1. decembra istega leta povezala s kraljevino Srbijo in Črno goro v Kraljevino SHS (tokrat Srbov, Hrvatov in Slovencev) pod vodstvom srbske dinastije Karadžordžević. Pomemben je bil tudi Rudolf Maister, ki je s svojim junaštvom in s prostovoljci neposredno po koncu prve svetovne vojne pripomogel, da je Maribor danes del Slovenije. Na žalost mu Koroške ni uspelo pridobiti nazaj, ker je bil za ta del slovenskega ozemlja določen plebiscit v letu 1920. Prav tako smo istega leta pridobili Prekmurje s trianonsko pogodbo, kar je bila predvsem za prekmurske Slovence velika pridobitev in so tako prvič zaživel skupaj z ostalimi Slovenci v skupni domovini.

Kralj Aleksander Karadžordžević je leta 1929 uvedel diktaturo ter državo preimenoval iz Kraljevine SHS v Kraljevino Jugoslavijo ter jo razdelil na 9 banovin. Slovenci smo takrat večinoma živeli v Dravski banovini. Leta 1934 je bil v Marseillu izveden atentat na kralja Aleksandra, ki ga le-ta ni preživel. Kot regent je zavladal njegov bratranec Pavle, ki je državo privedel v sodelovanje z nacisti. V t. i. »stari Jugoslaviji« je bil pomemben tudi turizem in šport, kjer se je odlikoval naš olimpijonec Leon Štukelj. Organizaciji TIGR in Borba sta delovali na zahodnem delu

slovenskega ozemlja, ki je bilo od leta 1924 vključeno v Kraljevino Italijo.

V drugi svetovni vojni, ki se je na Slovenskem začela 6. aprila 1941, ko so Nemci kot okupatorji prišli v naše kraje, se je začela germanizacija na severu, poitalijančevanje na zahodu ter madžarizacija v Prekmurju. Nemci so bili kot okupatorji zelo kruti, saj so ponemčevali mesta, imena, priimke, zapirali, ubijali in preseljevali zavedne Slovence ter prepovedali slovenske šole, jezik in ustanove. Italijani so bili na začetku milejši, a so že v letu 1942 začeli z roško ofenzivo, kjer so pobijali in zapirali ljudi ter streljali talce. Madžari so bili prav tako kruti kot Nemci. V Sloveniji so se začele ustanavljati ilegalne organizacije. Najprej OF (osvobodilna fronta), katere osnovni cilj je bil boj proti okupatorju. Bili so protifašisti ter se borili proti okupatorju in na koncu s pomočjo zaveznikov tudi premagali okupatorja. Borili so se tudi proti vaškim stražam in domobrancem, ki so sodelovali z okupatorjem ter branili dom pred komunizmom. Po koncu vojne je bila njihova usoda žalostna, večinoma so končali v kočevskih gozdovih in tako se je sovraštvo med Slovenci le še poglobilo.

Po letu 1945 je bil čas »nove Jugoslavije«. Josip Broz Tito je kot voditelj partizanov postal dosmrtni predsednik Jugoslavije. Republike Slovenija, Hrvaška, Črna gora, Srbija, Bosna in Hercegovina ter Makedonija so bile združene v eno samo veliko državo – Socialistično federativno republiko Jugoslavijo. Čez čas so nekatere republike hotele samostojnost in Slovenija je bila med njimi. Vlada Jugoslavije v Beogradu tega nikakor ni hotela dopustiti, zato so se začeli spori. V Sloveniji smo s prvimi demokratičnimi volitvami aprila 1990 dobili novo vlado in se odločili, da bodo o samostojnosti Slovenije odločali ljudje na referendumu ali plebiscitu, do katerega je prišlo 23. decembra 1990, ko smo bili Slovenci enotni tako kot nikoli prej. Udeležba na plebiscitu je bila zelo visoka in kar 88 % volilnih upravičencev je glasovalo za samostojno in neodvisno Slovenijo. 25. junija 1991 je bila v slovenskem parlamentu, takrat skupščini, razglašena Republika Slovenija, 26. junija 1991 pa je temu slovesnemu dogodku sledila velika proslava. Dan po tem se je začela vojna za Slovenijo.

Vojna je trajala 10 dni, zato je poimenovana tudi kot »desetdnevna vojna za Slovenijo«. Slovenska teritorialna obramba in policija sta se uspešno postavili proti robu Jugoslovanski ljudski armadi (JLA), ki je napadala iz Beograda. Čez 10 dni je bilo sklenjeno premirje in vojaki JLA so se 25. oktobra 1991 umaknili iz Republike Slovenije. Ta je potem res končno postala samostojna. To pa ni veljalo za druge države, ki so hotele

samostojnost in tam so potekali krvavi spopadi še več let.

Kot najstnik bi rekel, da je dobro, da vemo, kdo je branil našo domovino in da vemo kdaj, kje in kako. Sama vojna se mi zdi nesmiselna, ampak je zelo pomembna. Velikokrat bi lahko rekli, da so se ljudje iz vojne kaj naučili, a po mojem mnenju se noben ni naučil niti ene same majhne pikice, ker se že nagibamo k tretji svetovni vojni. Ljudje se iz vojne ne bodo nikoli nič naučili, samo še večjo gonilo bo za še več škode in izgube na tem svetu.

O samih Slovencih v vojnah bi rekel, da sem zelo ponosen na naš narod. Kot majhen narod smo se v zgodovini zelo dobro izkazali in delali to, kar je treba. Najbolj osupljivo je to, da smo se skozi zgodovino postavili nasproti fašistom, nacistom, kolaborantom in vojakom JLA, ki so bili veliko bolj izurjeni in opremljeni. Čeprav so razmere danes težje, še vedno moramo braniti to, kar imamo in to, kar nam daje – naša domovina Slovenija.

TJAN ŠOŠTARIČ, 14 LET, RAČKI VRH

Ptice v letu. (Foto: J. Pojbič)

Vsem vojakom in vojnim veteranom ob 25-letnici vojne za Slovenijo

Že kot otrok sem občudovala očeta in strica v vojaški uniformi. Tudi sama sem jo včasih rada oblekla, kljub temu da mi je bila prevelika, in se šla očetu in stricu ponosno pokazat. Moj oče danes več ne dela kot vojak, vendar si vojaško uniformo še vedno rad pomeri. Stric pa še danes služi v Republiki Sloveniji kot poklicni vojak.

Spomnim se, kako sem kot otrok nestrpno odštevala dneve in delala križce na svojem koledarju, kdaj bo prišel oče iz misije. Spomnim se tudi, kako močno sem mu stekla v objem, ko sem ga videla po 6 ali 8 mesecih. Takrat se še nisem zavedala, kaj pomeni vojna oz. vojno stanje, kjer danes v tujih državah posreduje stric in je za Slovenijo pred leti posredoval moj oče. Danes se tega zavedam.

Sedaj, ko se zavedam, kaj pomeni vojna, si ne znam predstavljati, kako težko mora biti vojak, ko se mora odpraviti od doma in pustiti ženo, otroke, vso družino. Ker mi oče težko pripoveduje o svojih čustvih, ki so ga preplavljala takrat, ko je izvedel, da so ga vpoklicali v vojno za Slovenijo, sem o tem povprašala generalmajorja slovenske vojske dr. Alojza Šteinerja, ki je bil naš gost ob dnevu dejavnosti. Povedal mi je, da so vojaki postavljeni v položaj, ko ne morejo razmišljati o tem, kaj bi se jim lahko zgodilo. Vedo le to, da se morajo vrniti ne glede na vse, in da se ne smejo predati, saj jih družine potrebujejo in čakajo. Ob razmišljanju o vojni ostaja še eno vprašanje ... Kako prenesti pobijanje oz. kako se spopasti z dejstvom, da moraš ubijati?

Sama tega nisem doživljala, vendar mislim, da v takšnih situacijah ne moreš razmišljati o tem dejstvu, saj moraš v takšni situaciji misliti samo na to, da preživiš. Težko se je spraševati, kako ostati človek, ko situacija od tebe zahteva ravno nasprotno. Sprašujem se: »Kako biti človekoljub, pa vseeno ubijati in jemati življenje?« Mislim, da v takšni situaciji enostavno ne moreš razmišljati o tem, saj bi te to preveč vznemirilo oz. te pripravilo do tega, da popustiš ali se zlomiš.

Seveda pa to niso vsa vprašanja o vojni, ki so me zanimala. Bilo jih je na tisoče. Na nekaj od njih mi je odgovorila moja učiteljica zgodovine mag. Bernarda Roudi. Porajala so se mi vprašanja: »Kako so se vojne pričele? Kdo si jih je izmislil? Kdo je z njimi začel?« ... in učiteljica mi je odgovorila z besedami znanega razsvetljenca: »... takrat, ko je nekdo okrog nekega

dela ozemlja postavil ograjo, in rekel: »To je moja posest,«, se je začela vojna. Sprašujem se, zakaj takrat ni bilo nikogar, ki bi temu človeku, ki so mu zvesto verjeli, razložil, da zemlja ne pripada nikomur, plodovi zemlje pa vsem. O tem je, kot nam je povedala učiteljica, razmišljal že Jean Jack Rousseau v času razsvetljenstva.

Ob poslušanju vojaških zgodb ljudi, ki so doživeli vojno, sem prišla do ugotovitev: nobena vojna ni manj zahtevna, nobena vojna ni manj boleča, nobena se ne konča brez žrtev in vsaka pusti poškodbe, tako fizične kot psihične.

O vojni sem se pogovarjala z veliko ljudmi in čeprav mi je veliko ljudi odgovorilo na razna vprašanja o vojni, so mi danes nekatere stvari še nejasne in razumeti poskušam, da mi tudi ne morejo biti jasne, kajti dejstva, da zaradi nesporazumov, različnih ver, političnih ali ozemeljskih nasprotovanj ... se dogajajo vojne, ljudje umirajo. Poskušam, a nočem razumeti tega sveta.

Vojake sem vedno občudovala in jih spoštovala. Nikoli jih nisem krivila za nastalo škodo. Zavedam se, da niso oni tisti, ki netijo prepire oz. nesoglasja, vendar so pa vseeno oni tisti, ki morajo tvegati svoja življenja za nekoga, ki se ne zna dogovoriti oz. skleniti premirja. Zato tudi svojega strica in drugih vojakov nikakor ne vidim kot morilcev in ljudi brez srca, kajti, kadar pogledam svojega očeta, lahko vidim le ljubezen in srčnost, nikakor pa človeka, ki bi drugemu želel slabo. Zame so morilci tisti, ki vojake »prisilijo« v vojno zaradi svojih lastnih interesov.

Za vse vojake in vojne veterane ob 25-letnici vojne za Slovenijo: »Vaše delo, pogum in pripadnost domovini so vrline, ki jih bom vedno spoštovala.«

SENDY ZVER, 14 LET, STANETINCI

Slovenija je moja domovina

Moja domovina mi pomeni veliko. Tukaj sem se rodila in tukaj imam svojo družino ter prijatelje. Domovina je tam, kjer se počutimo dobro, smo srečni in zadovoljni. Slovenci smo lahko ponosni na veliko stvari.

Živim blizu Radencev, kjer nastaja naravna mineralna voda Radenska, ki je znana po celem svetu. Ta voda polni steklenice že več kot sto let in vsi, ki živimo tu okrog, smo na to zelo ponosni in tega daru, ki nam ga je podarila mati narava, nečemo izgubiti.

Slovenija leži v osrčju Evrope in to jo naredi eno najlepših držav na svetu. Slovenija je v svetu premalo prepoznavna, saj ima mnogo naravnih lepot, kot so gore, vinogradi, gozdovi, morje, rudniki, jezera, slapovi, jame in soline. Imamo pa tudi eno izmed najčistejših pitnih voda v Evropi, na katero moramo biti še posebej ponosni, saj je voda v življenju najbolj pomembna.

Slovenci kot celota smo ena velika družina. Ta družina se podpira vsepovsod. To podporo pa lahko še posebej opazimo na športnih dogodkih, kot so na primer poleti v Planici. Na teh dogodkih lahko vidimo, kako se imamo radi in kako radi se veselimo drug za drugega. Zastave plapolajo v zraku, iz naših grl pa se sliši zmagoslavna himna - Zdravljica. Sicer pa smo Slovenci pošteni, delaven in velikodušen narod in teh dobrin ne smemo izgubiti, moramo pa jih tudi znati pokazati svetu.

Lahko smo srečni, da živimo v miru in ne v strahu zaradi vojn. Ampak ta strah na žalost čuti veliko prebivalcev tega sveta.

Zdaj smo priča velikemu preseljevanju. Najhujši, najbolj krut del pa je, da se to dogaja številnim otrokom, ki niso nič krivi. Ti otroci pogrešajo svoj dom, prijatelje in miren način življenja. Ne morem si predstavljati, da bi se morala posloviti od svojega doma, kraja, ki ga imam najraje in se odpraviti neznano kam. Otrokom beguncem je odvzeto tudi izobraževanje, ki ga vsi otroci potrebujemo in bi ga morali imeti. Ti otroci si zaslužijo drugačno otroštvo. Ko bi se morali igrati z žogo, risati, pisati ali se voziti s kolesom, morajo bežati pred vojnami, ker se nekateri ljudje ne morejo dogovoriti določenih stvari na normalen in miren način. Beguncem verjetno materialne stvari niso pomembne, ker so jih morali pustiti za sabo. Pomembno jim je, da se bodo lahko brez strahu, svobodno in v miru gibali v svojih domovinah in po svetu.

Pred petindvajsetimi leti, leta 1991, se je Slovenija opogumila in se odcepila od Jugoslavije ter postala samostojna država. Ob tem dogodku smo bili Slovenci kot narod enotni kot še nikoli. Bili smo povezani, ponosni nase in na vse, kar imamo. Ljudje so bili veseli, da živijo v Sloveniji, a zdaj se veliko mladih seli v tujino, kar je malce žalostno. Seveda bi vsi radi ostali doma pri svojih družinah in v svojih domovih, a za nekatere je to zaradi službe oziroma boljše in srečnejše prihodnosti nemogoče.

Ampak kljub vsemu Slovenci ljubimo svojo državo Slovenijo in se vedno radi vrnemo k njej.

INJA DOKL, 14 LET, PARIČJAK

Jutranji pozdrav iz Jeruzalema. (Foto: J. Pojbič)

Domovina

Osem črk z bogatim pomenom. Dežela, v kateri se je kdo rodil, v kateri prebiva – tako besedo domovina razlaga Slovar slovenskega knjižnega jezika.

Zame domovina predstavlja kraj oziroma državo, v kateri sem se rodila, v kateri odraščam in to je Slovenija. Ampak kako je Slovenija nastala, kako je nastala moja domovina?

Slovenija je bila ena od republik nekdanje Jugoslavije. Ker pa je bila med vsemi državami v »Jugi« najboljša napredna in razvita, je slovenski narod vzdrževal vedno večji del celote. Zato so se prebivalci Slovenije na volitvah odločili, da se odcepijo od celote in ustanovijo samostojno državo, kar se je zgodilo junija leta 1991.

Vendar vse ni šlo tako gladko, kot so si mnogi predstavljali. Kajti po osamosvojitvi so vojaki JLA napadli Slovenijo, nam bližnjo Gornjo Radgono. Začela se je vojna, ki je na srečo trajala le deset dni. Ljudje so bili prestrašeni in žalostni. Mnogi niso razumeli in so se spraševali zakaj, čemu?

Življenje v Jugoslaviji. Čeprav me takrat še ni bilo na svetu, sem o Jugoslaviji slišala veliko zanimivega. Po pripovedovanju mojega očeta pa so mi predvsem ostale v spominu njegove besede: »Čeprav ni bilo toliko bogastva, napredne tehnologije, kapitala, so ljudje živeli v slogi in miru, bolj so cenili vrednote življenja. V tistih časih je bilo življenje skromno, vendar bolj polno.«

Kako pa je danes? Ljudje postajamo vse večji egoisti. Primež globalizacije nas je ujel, ne najdemo več časa za stvari, ki nas naredijo človeka, ne znamo se pogovarjati, nimamo časa eden za drugega, mislimo samo nase. Hitimo. Zares škoda.

Ali dovolj spoštujemo domovino? Moje mnenje je, da večina Slovencev ceni in spoštuje domovino. Kaj pa mladina? Mladina se ne zaveda, da je Slovenija postala uspešna in cenjena dežela, in to zaradi veliko vloženega dela, volje in želje po boljšem življenju.

In mi, mladi, moramo Slovenijo, našo domovino, »zalivati in negovati« še naprej in vedno bolj, saj želimo srečno živeti v miru in sožitju z drugimi narodi Evrope in sveta, seveda brez vojn!

SAŠA BERKE, 14 LET, TIŠINA

Slovenija, moja rodna domovina

Moja rodna domovina ... Te besede zvenijo tako domače in prijetno. Ob teh besedah pomislim na naš skromen, topel in ljubeč dom. Kako lepo je pozimi sesti na klopco okrog tople domače krušne peči, mi jo namreč še vedno imamo, krušno peč. Mama v njej peče kruh. Poleti se je lepo dolgo igrati zunaj na topli, dišeči zemlji.

Naša družina ... Mama, oseba, ki mi je podarila življenje. Kako lepo jo je gledati, ko trudna od naporov dneva zapre oči in še prej sklene žuljave in izdelane roke ter moli za nas – svoje otroke. Oče, mož, ki me brani pred hudobnimi vplivi sveta in ki je hkrati moj največji kritik in tisti, ki me vzgaja s trdo roko. Sestrica, oseba, ob kateri mi ni dolgčas in me vedno spravi v dobro voljo, zna mi tudi nagajati. Babica, oseba, ki mi že od rojstva polaga v moje srce nauke o življenju in me uči, da ni vedno vse rožnato.

Moja domovina, to so gore, jezera, morje ... Vse to in še več je moja ljuba rodna domovina.

Kar žalostna postanem, ko pomislim, da se s časom vse to spreminja. Domovi ponekod niso več tako domači in topli, spoštovanja med starši in otroki ni več, pa tudi spoštovanja med človekom in naravo ni več. To je zelo žalostno. Ali kdo sploh kdaj pomisli, kaj se bo nekoč zgodilo s človeškimi odnosi, do kako daleč se bomo odtujili in postali nepomembni? Ali bomo znali prisluhniti naravi?

Opažam tudi, da ljudje nimajo več časa drug za drugega, za pristne prijateljske odnose, za svoje bližnje. Sodobna tehnologija nas sili v hiter življenjski tempo.

Čeprav so včasih kmetije obdelovali ročno in jim je to vzelo veliko časa, so se kljub temu usedli skupaj in kakšno rekli. Koliko lepih zgodb mi pripoveduje babica o starih časih. Bojim se, da jaz tega ne bom mogla početi.

Tudi računalniki so postali nekaj, brez česar skoraj nihče ne more več živeti. S tem se je bistveno spremenilo prijateljstvo. Postali smo odvisni od spletnih strani, ki pa prinašajo ogromno slabega: prevare, posilstva, zlorabe ... Če znamo varno, previdno brskati po svetovnem spletu, lahko najdemo veliko prijateljev. So to res naši prijatelji?

Tudi vrednote izgublajo svoj pristen pomen. Na različnih področjih so drugače cenjene. Pri nas je vrednota mir nekaj samoumevnega, ponekod sta jim svoboda in mir kratena. Lahko bi celo rekli, da je za naše čase značilna kriza vrednot. Vse bolj se v ospredje prebija denar. Postaja vrednota, ker brez denarja preprosto ne moremo živeti in delovati, imeti ga moramo tudi, če se želimo gibati v visokih krogih. Nekateri ljudje preprosto nimajo meja v zapravljanju in nepoštenem služenju denarja. Radi bi imeli še več kot imajo: vilo, bazen, limuzino, dva vikenda, ranč, svoj kazino ... In sploh ne pomislijo, da se na drugi strani skozi revščino prebija na milijone ljudi, ki bi ta denar, ki ga oni namenjajo v nepotrebne stvari, še kako krvavo potrebovali.

Tudi prijateljstvo izgublja svoj pomen. Vsakdo si želi pristnega, prijaznega, dobrodušnega, zaščitniškega in dobrega prijatelja, ki te zna potolažiti in ti stati ob strani v najtežjih trenutkih. Takih prijateljev je zelo malo. Veliko ljudi misli le na korist in si išče takšne prijatelje, ki bodo dobra »partija«.

Mislim, da je potrebno pretehtati in v življenju iskati in najti takšne prijatelje, ki nas ne bodo imeli radi samo zaradi našega denarja in naslova v državi, temveč preprosto zaradi tega, kar smo.

Marsikdo zna dokazati, da prave vrednote še niso povsem izumrle. Solidarnost, pomoč, prijateljstvo ter ljubezen do sočloveka in narave so pokazali predvsem tisti, ki so nedolgo nazaj pomagali ljudem, ki jih je prizadela mrzla, zimska, ledena ujma. Gasilci, vojaki, prostovoljci – spoštovanja vredni ljudje, ki so pomagali ljudem v stiski. Po njih se zgledujmo in ravnajmo podobno njim, pa bo naša družba postala še nekaj bolj čudovitega, kot je sedaj, saj bomo postali edinstveni in povezani med seboj v dobrem in slabem. Vsakdo naj se zamisli nad svojim ravnanjem. Ugotovi naj, ali dela dobro ali slabo. Ali spada v prvo skupino ljudi, kjer ne poznajo več pravega prijateljstva, kjer je najpomembnejša vrednota denar in jim je vseeno tudi za naravo? Ali pripada v drugo skupino prijaznih ljudi, kjer poznajo pristno prijateljstvo, kjer denar ni zagotovilo za srečo in kjer imajo radi vso stvarstvo?

Če bi se tudi naši politiki zamislili nad sabo in začeli ravnati dobro in po svoji vesti ter bi prisluhnili srcu, bi bilo v naši državi mnogo bolje. Tako pa je vse na nas navadnih smrtnikih. Naša naloga je, da spremenimo, če je potrebno, najprej sebe in s tem posledično tudi svet. Od nas je odvisno, da našo družbo delamo boljšo in prijaznejšo vsem ljudem, ne glede na raso,

spol ali barvo kože. Naša želja in dolžnost je, da naši državi zagotovimo boljšo prihodnost.

Moja ljuba domovina, vem, da se bodo našli ljudje, ki te bodo popeljali iz krize. Samo tako boš spet lahko sijala v svoji lepoti in privabljala ljudi. Samo tako boš spet pristna in prijazna. Samo tako boš spet lahko ti, moja domovina Slovenija.

Slovenija, moja domovina, rada te imam.

LARA OZVATIČ, 14 LET, TIŠINA

Štorklje v Bogojini. (Foto: J. Pojbič)

Zakaj vojne?

Zgodovina mi je bila že od nekdaj všeč. Zmeraj so me zanimala stvari, ki so se dogajale v preteklosti. Že kot majhna deklica sem, tako kot vsaka, občudovala princese, prince, kralje, kraljice, viteze ... Želela sem videti, kakšne obleke so imeli, še posebej princese. Želela sem videti krone, meče in konje. Vendar tako je bilo samo v pravljicah. Takrat se še nisem zavedala, da v resnici ni bilo prečudovitih oblek, zlatih zapestnic in kron. Vedela sem, da so se graščaki med seboj bojevali, vendar sem bila premajhna, da bi si vojno lahko predstavljala.

Vojna. Kratka beseda, ampak z velikim pomenom. Vojne so potekale že od prazgodovine, ko so se naši predniki bojevali za preživetje, iskali hrano in bivališče. Kasneje so potekale vojne med različnimi plemeni. Prišel je čas Rimljanov, kasneje srednji vek, ko so se bojevali vitezi na konjih. Čas je mineval in napočil je novi vek, za njim novejša ali sodobna zgodovina. Najbolj znana v tem obdobju je bila 1. svetovna vojna. Kasneje pa je nastopila še 2. svetovna vojna.

Ampak, ali vemo, zakaj so se vojne sploh zgodile? Vse imajo eno skupno lastnost. Pohlep, ki se je kazal v želji po nadvladi, po večjih ozemljih, po bogastvu ali pa iz sovraštva oz. maščevanja. Toda, ali se zavedamo, kaj vse so povzročile? Koliko žrtev je bilo zaradi nekoga, ki si je hotel prisvojiti neko ozemlje? Največ žrtev in največji zločini za človeštvo so se dogajali v 2. svetovni vojni. In to samo zato, ker je Adolf Hitler na čelu takratne Nemčije hotel zavzeti celotno Evropo, če ne celo celega sveta. Ampak sveta si ne more nihče lastiti. Spomnimo se na holokavst. Nacisti so Jude pobijali zato, ker so bili druge vere. Iztrebljali so jih samo zato, ker bi naj bila to dokončna rešitev za nemško državo. Sistematično so jih stradali, jih prisilili k prisilnemu delu. Na koncu pa so jih zaplinili ter sežgali. Ali je to sploh človeško? Ali normalen človek lahko to sploh naredi? Moj odgovor je ne. Človek ne more biti tako krut, saj smo vsi le ljudje. Judje so bili prav tako ljudje. Nič drugačni. Če imajo drugačno mišljenje, drugačen izgled ali vero, so še vedno ljudje. Tu se lahko vprašamo, ali lahko človek sploh v kaj veruje oz. izraža svoje prepričanje, ne da bi ga ubili. Tudi, ko je bila vojna že končana, so se dogajale še zmeraj enake grozote. Npr. v nekdanji Jugoslaviji so se dogajali dachauski procesi in poveljni poboji, ki so bili javno odkriti šele po osamosvojitvi Slovenije.

Dan po slovesni razglasitvi samostojne Slovenije, torej 27. junija 1991, se je začela vojna. Ali se res nismo ničesar naučili? Smo pozabili vse

grozote, ki so se dogajale med 1. in 2. svetovno vojno oz. med vojnami nasploh? Ali smo res lahko tako slepi? Kako smo lahko dopustili, da se je začela še ena? Tega preprosto ne razumem. Ne razumem, kako lahko nekdo hladnokrvno začne vojno. Slovenci smo lahko srečni, da je ta vojna trajala 10 dni. Ampak vseeno se je treba zamisliti. Je to bilo res potrebno? Po mojem mnenju se to ne bi smelo zgoditi, saj je s tem Jugoslavija dokazala, da ni nič boljša od tistih, ki so začeli vojne že prej v zgodovini.

Vojn nikoli nisem marala. Pa ne samo zato, ker je bilo ogromno žrtev, temveč zato, ker ne vem, kako je lahko nekdo tako pohlepen. Tako željen nekega ozemlja, prevlade ali bogastva, da začne vojno. Vojn bi se morali bati, saj ne moremo pozabiti, kaj vse se dogaja med vojnami. Koliko ljudi, ki so popolnoma nedolžni, umre, še posebej otrok, ki sploh ne vedo, kaj se dogaja. Tisti, ki se vojn ne bojijo oz. tisti, ki so vojne začeli, očitno niso imeli nobene predstave, kaj naredijo celotnemu narodu – prebivalcem tiste države, regije, plemena ali celo prebivalcem nekega kraja. Vojna je zadnje dejanje, ki ga država lahko naredi, da uresniči svoj cilj. Uniči vse imetje, kar ga ljudje imajo, razbije družine in prijateljstva. Standard življenja se v trenutku spusti na razmere, katerih sploh ne bi smelo biti. Poslabša se tako kakovost bivanja, kvaliteta prehrane ter vsega, kar sodi k normalnemu življenju, saj takrat vse potrebne dobrine gredo samo za vojsko. Vojna je tisto, kar pripelje človeka na dno.

Moramo se zamisliti in si predstavljati, kaj vse so morali doživljati vojaki, ki so se bojevali. Bili so lačni, žejni, bilo jih je strah, izgubili so občutek za čas. In to kar je verjetno po mojem mnenju najhuje, morali so ubijati za to, da so lahko preživeli. Morali so narediti tisto, čemur so najbolj nasprotovali. To so morali preživljati samo zato, ker se nekdo ni mogel prilagoditi. Po mojem mnenju vojn sploh ne bi smelo biti. Vsi smo enaki in vsi bi lahko živeli brez preprirov, če ljudje ne bi bili tako pohlepni. Kar pa je najhuje, je dejstvo, da vojne potekajo še danes. Še v 21. stoletju se ljudje nismo naučili, da vojna ni rešitev, temveč je kazen. Ampak danes se vojne odvijajo na območjih, kjer je večina ljudi revnih in jim ne morejo vzeti drugega kot življenje in svobodo.

V vojni zmeraj trpijo navadni ljudje. Smo že kdaj v zgodovini človeštva videli, da bi trpel kakšen voditelj? Ja, mogoče v daljni preteklosti, ko so se bojevala plemena. Ampak v kasnejših časih so zmeraj trpeli ljudje, ki niso naredili nič slabega. V 1. svetovni vojni so bile močno prizadete slovenske družine. Niso vedeli, ali se bodo njihovi sorodniki vrnili domov. Živel so v strahu, npr. ko je potekala soška fronta, so ljudje ob Soči zelo

težko živeli. Mislimo, da vemo, kakšno je bilo takrat življenje, vendar si v resnici tega ne znamo predstavljati, saj živimo v izobilju. V 2. svetovni vojni, ki je bila najobsežnejši in najdražji oborožen spopad v zgodovini, so ljudje najbolj trpeli. Odvijala se je po celem svetu in terjala približno 60 milijonov človeških življenj. Ob tem so družine vojakov prejemale vesti, da so njihovi najdražji padli v boju.

V vojni za Slovenijo je šlo za našo domovino. JLA je napadla Slovenijo samo zato, ker se je želela osamosvojiti, ker ljudje niso več želeli živeti pod neko oblastjo. Naši vojaki (to so bili vsi ljudje, tako vojaki, policisti in vsi ostali, ki so se temu uprli) so se morali boriti za to, kar imamo danes, kajti če se ne bi, mogoče danes Slovenije sploh ne bi bilo.

Ne maram vojn, kajti ko se vojna enkrat začne, traja zelo dolgo in prinaša veliko žalosti.

TJAŠA LUKOVNJAK, 15 LET, JANŽEV VRH

Maki vabijo v nov dan. (Foto: J. Pojbič)

Jaz in vojne

Osebnost mi ideja o vojni ni pri srcu, ne zdi se mi v redu, da so ljudje za svoje načrte pripravljeni tako rekoč »iti preko trupel«, torej ubijati nedolžne ljudi. Zaradi svojega pohlepa po tem, da bi imeli vedno več (denarja, ozemlja), so pripravljeni narediti marsikaj - spletkariti, ubijati ... Že dolgo nazaj sem nehala razmišljati o tem, kako so ljudje lahko takšni. Jasno mi je, da nekateri ljudje pač takšni so. Žalostno pa je, da morajo zaradi tega trpeti nedolžni ljudje (zaradi vojne izgubijo življenje, domove, družine, postanejo begunci ...) namesto tistih, ki so krivi za to. Mislim, da bi bilo stanje v svetu glede vojn veliko boljše, če bi se odgovorni potrudili težave rešiti na mirnejši način in bi vsaj malo popustili vsak pri svojem ter razmišljali o tem, kako bodo njihove odločitve vplivale na druge.

Tudi vojna za Slovenijo se je pričela zaradi nasprotnih interesov dveh vpletenih strani. Slovenija se je želela osamosvojiti in ustanoviti neodvisno državo, jugoslovanska vojska pa je temu ostro nasprotovala, saj so postajale vse močnejše težnje po Veliki Srbiji. Na srečo je po desetdnevnem boju vstopila v vojno diplomacijo in podpisali so Brionsko deklaracijo, s katero je nastopilo premirje. Čeprav je bila vojna kratka, je zahtevala 76 mrtvih in več sto ranjenih. Civilisti so občutili strah prave vojne in izrednih razmer. Prav gotovo si Slovenija vojne ni želela, nihče se je ni veselil. Pa vendar, če do te vojne ne bi prišlo, Slovenije kot države ne bi bilo, kar pa je bilo pomembno za ohranitev slovenskega naroda in tudi za varstvo človekovih pravic. To pokaže, da poleg vseh slabih plati vojne obstaja tudi dobra oziroma vsaj manj slaba plat.

Dejstvo je, da se vojne ne bi začele, če bi bili ljudje bolj strpni, pravični ... in dejstvo je tudi, da so se začele, zato jih lahko obsojamo, vendar preteklosti ne moremo spremeniti. Lahko pa delamo na tem, da se grozote, ki so se zgodile v 1. in 2. svetovni vojni, ne bodo ponovile. Ljudje smo še vedno ljudje, imamo lastnosti, ki so jih imeli začetniki vojn, ampak na napakah drugih se lahko učimo, zato je pomembno, da si ne zatiskamo oči in vidimo trpljenje ljudi, ki še zmeraj traja zaradi vojn, ki so se zgodile in še zmeraj potekajo. Grozote, ki so se dogajale v preteklosti, se na srečo ne dogajajo več, vendar stanje v svetu še zdaleč ni popolno.

Kot posledico današnjih vojn lahko vidimo begunsko krizo. Predvsem iz Sirije bežijo ljudje, ki v svoji državi zaradi državljanske vojne hudo trpijo. Bojijo se za svoja življenja in življenja svojih družinskih članov, zato bežijo na varno in naredijo na tisoče kilometrov

v neznosnih razmerah. Ko že mislijo, da so prišli na varno, pa se soočajo z nerazumnimi strahovi ljudi v teh državah do drugačnih ljudi, do druge veroizpovedi. Tako se ponovno porajajo nemiri in tako miru seveda ni možno vzpostaviti.

Ob razmišljanju o vojnah se mi porajata vprašanji: Zakaj se ljudje ne morejo sporazumeti o stvareh, zakaj vsaka stran ne bi malo popustila pri svojih interesih? Ne bi bil svet brez vojn dosti boljši?

LARA SAMPL, 15 LET, RADENSKI VRH

Lastovke se zbirajo. (Foto: J. Pojbič)

Kaj je vojna?

Ob dnevu dejavnosti smo spoznali generalmajorja slovenske vojske dr. Alojza Šteinerja. Predstavil nam je dogajanje in življenje med vojno za osamosvojitve Slovenije in spremenil naš pogled nanjo.

Pripovedoval nam je zgodbe iz svojega otroštva, kakšno je bilo šolanje, kakšni so bili učitelji in kaj so kot otroci počeli v prostem času. Ob teh zgodbah sem primerjal otroštvo nekoč in danes in spoznal, kako preprosti so bili otroci takrat in kako je takratno dogajanje vplivalo nanje. Njihovo razvedrilo je bilo igranje partizanov in Nemcev, saj je dogajanje takrat vplivalo nanje, prav tako so bili ponosni na svojo domovino, torej so se zavedali, v kakšnih časih živijo. Povedal nam je, kakšno vlogo je imel kot general v času vojne in nam pripovedoval različne zgodbe, katere so še bolj vzbudile našo pozornost. Mi si zelo težko predstavljamo, kakšno je bilo življenje v naši domovini Sloveniji v času vojne in kakšno je življenje ljudi še danes na področjih, kjer potekajo vojne ali nemiri. Srečni smo lahko, da imamo v Sloveniji mir in se včasih niti ne zavedamo, kaj doživljajo drugi, še huje, niti ne zanima nas, kaj so doživljali nekoč in doživljajo še danes. Ko sem slišal, kaj so vojaki razmišljali med bojevanjem, kako težko jim je bilo zapustiti družine in dom ter tvegati svoje življenje, si tega nisem mogel predstavljati. Vseeno pa so razmišljali pozitivno in glavno jim je bilo, da se vrnejo. Ves čas so govorili, da se morajo vrniti k svojim družinam.

Osebnostno ne vidim smisla v vojnah, v uničevanju nasprotnika, ubijanju nedolžnih ljudi in uničevanju prelepe zemlje, ki si je niti ne zaslužimo. Ampak vojne so že od nekdaj in bodo še v prihodnosti. In prav vojne pokažejo, da človek ni sposoben vladati.

Beseda vojna ponazarja katastrofo, bojevanje, ubijanje in uničevanje. Ko slišim to besedo, me ta spomni na mučenje, bolečino in trpljenje, zato me kar zmrazi, ko jo slišim. Vojna po mojem pokaže, kakšne odnose imajo ljudje oz. narodi med seboj, torej sovraštvo, nesoglasje in sebičnost. Včasih razmišljam, zakaj se ne morejo narodi lepo uvesti za mizo in rešiti nesoglasja, ki prevladuje med njimi. Ampak vidim, da ni tako enostavno, kljub temu pa ne vidim potrebe za vojno, saj vojna rešuje dileme na katastrofalni in uničevalni način. Vojna prinese več negativnih kot pa pozitivnih rezultatov. Ko gledam, kaj se vse po svetu dogaja, me to preplavlja z žalostjo in vse kaže na to, da se svet kot tak ne bo spremenil in razmere ne bodo šle prav nič na boljše. Ko narod zmaga, prinese med

ljudi veselje, ampak kaj to pomaga, če pa vojna, ali je zmaga ali poraz, prinese katastrofalne čustvene posledice, travme in notranjo bolečino, ki ne mine.

Včasih razmišljam, kakšno bi bilo življenje brez vojn. »Vsi ljudje na zemlji bi živeli v miru«. Čeprav bi na zemlji še vedno bilo veliko problemov in popolnega miru na zemlji še vedno ne bilo, ampak če bi s tega sveta odstranili samo en problem, torej vojne, bi se lahko zelo veliko spremenilo na boljše. In ko razmišljam samo o vojnah, o katerih lahko slišim vsak dan, si mislim in vem, da jih ne bo nikoli konec in prav tako tudi drugih problemov, ki jih povzroča človek, ne bo videti konca.

Možje, ki so se borili v vojni za Slovenijo in na splošno možje, ki so se v zgodovini bojevali v vojnah, so morali biti zelo pogumni. Če si predstavljamo, da na tvoja vrata potrkata dva gospoda in ti rečeta, da moraš nujno z njima, ker se boš moral v prihodnosti boriti v vojni, te odvedeta... ti pa še vedno ne veš, kaj se dogaja in te je strah. No, tega si natančno ne moremo predstavljati, ampak vemo pa, da so tisti, ki so to doživeli, bili v podobni ali v še bolj strašni situaciji. Ko razmišljamo, kako hudo je, ko si v bitki in ne veš, ali boš preživel še en dan ali ne, kako je bilo grozno šele tistim, ki so to zares doživljali. Kako so se počutile žene in otroci z nevednostjo, ali se bo oče kdaj vrnil domov.

Torej, če ste se že kdaj spraševali, ali bo kdaj konec vojn ali na splošno trpljenja, vam lahko enostavno odgovorim: »Ne«. Takšen svet kot ga poznamo mi, bo vedno poln vojn, trpljenja in bolečine. Zakaj? Odprite oči in pogledjte okoli sebe pa boste dobili odgovor. Zato potrebujemo upanje, ki pa ga je v današnjih okoliščinah zelo težko najti.

RUBEN DUBROVSKI, 15 LET, RADENSKI VRH

Pismo domovini

Draga moja domovina!

Najprej bi ti rada povedala, da sem zelo ponosna nate. Čeprav nisi velika in te lahko prevozimo v nekaj urah, si velika po lepoti in po dobrih ljudeh. Več stoletij živimo tukaj, ampak šele petindvajset let na svojem. Vedno so nam gospodovali in vladali drugi. Vendar je v ljudeh vedno tlelo upanje, da se bo naša ljubezen do tebe, do tega koščka sveta, nekoč razplamtela, kajti v tvojem glavnem mestu, Ljubljani, stoji ponosno na podstavku pesnik in ne vojskovodja. Ta pesnik je zapisal, da naj žive vsi narodi in da si želi učakati dan, ko bo na svetu zavladalo bratstvo, da na svetu ne bo prepira in da bo nastopila svoboda za vse ljudi. Kdo se lahko pohvali s takim narodom, ki želi vse to tudi drugim? Kateri narod na tej zemeljski obli privošči enako vsem kot sebi?

Draga moja domovina, ti si velika. V mislih, v pesmih, v kulturi in tudi v športu. Ko so letos pozimi naši skakalci, s Prevcem na čelu, slavili v Planici, smo dihali in navijali kot eden. Kako lepo in ganljivo je bila spontano zapeta naša himna tebi, draga domovina, v slavo.

Upam, da te ne prizadenejo posamezniki, ki v tvojem imenu ne delajo tako, kot bi morali. Zaradi njih nisi nič manj moja. Rada te imam in te spoštujem. Čeravno nam nekateri govorijo, da ko se bomo došolali in odrastemo, ne bomo dobili služb. Jaz verjamem vate, verjamem, da nam bo pridnost in delavnost priskrbela delo in vsakdanji kruh. Z delom dobimo pravico, da zbližujemo življenje in svoje sanje.

Želim si, da bi ljubili svoj jezik, da se ga ne bi sramovali, da ne bi predvsem mladi, vsevprek uporabljali različnih tujk.

Moja domovina, želim si, da bi te imeli vsi radi kot mater. Želim si, da bi se znali veseliti s tabo in med sabo. Prav ponosna sem, da ko je praznik, doma izobesimo zastavo. Nihče drug v naši vasi je nima. Pa bi morali včasih izobesiti zastavo, morda tudi takrat, ko ni praznika, ko se nam dogaja nekaj lepega, kajti že Ivan Cankar je v Kurentu zapisal: *O domovina, ko te je Bog ustvaril, te je blagoslovil z obema rokama in je rekel: »Tod bodo živeli veseli ljudje!« Skopo je meril lepoto, ko jo je trosil po zemlji od vzhoda do zahoda; šel je mimo silnih pokrajin, pa se ni ozrl nanje – puste leže tam, strmé proti nebu s slepimi očmi in prosijo milosti. Nazadnje mu je ostalo polno prgišče lepote; razsul jo je na vse štiri strani, od štajerskih goric*

do strme tržaške obale ter od Triglava do Gorjancev, in je rekel: »Veseli ljudje bodo živeli tod; pesem bo njih jezik in njih pesem bo vriskanje!« Kakor je rekel, tako se je zgodilo. Božja setev je pognala kal in je rodila – zrasla so nebesa pod Triglavom. Oko, ki jih ugleda, ostrmi pred tem čudom Božjim, srce vztrepeče od same sladkosti; zakaj goré in polja ne oznanjajo, da je Bog ustvaril paradiž za domovino veselemu rodu, blagoslovljenemu pred vsemi drugimi. Vse, kakor je rekel, se je zgodilo; bogatejši so pač drugi jeziki; pravijo tudi, da so milozvočnejši in bolj pripravljeni za vsakdanjo rabo – ali slovenska beseda je beseda praznika, petja in vriskanja. Iz zemlje same zveni kakor velikonočno potrkanje in zvezde pojo, kadar se na svoji svetli poti ustavijo ter se ozrejo na čudežno deželo pod seboj. Vesela domovina, pozdravljena iz veselega srca!«

Na koncu ti, draga moja domovina, želim, da bi se še naprej razvijala in rasla v vseh pogledih.

ANA PISNJAK, 15 LET, MURSKA SOBOTA

Poletni pozdrav z Goričkega. (Foto: J. Pobjič)

Zakaj sploh vojne?

Zakaj sploh vojne? Zakaj v globaliziranem svetu še vedno, tudi po dveh svetovnih vojnah, ni konec vseh prerekanj, bojov in nemirov? Ta vprašanja sem si zastavil že neštetokrat in vedno znova skušam najti odgovore nanje.

Do vojn prihaja zaradi takšnih ali drugačnih nesoglasij med državami, državo in različnimi etničnimi skupinami ali državo in raznimi sektami, organizacijami. Vzrok je torej vedno nekakšno razhajanje, ki je po mnenju vseh udeležencev rešljivo le z uporabo vojaške sile. Četudi je to prepir glede ozemlja, etično-moralnih nazorov ali religije, še ne pomeni, da se vsega tega ne bi dalo elegantno in brez uporabe nasilja rešiti za zeleno mizo. Očitno nam je v naravi, da zavestno iščemo konflikte in poudarjamo na videz nepremostljive razlike med nami, namesto da bi te razlike uporabili kot sredstvo bogatenja lastne kulture, lastnih vrednot, nazorov, celo pogleda na svet. Na žalost tudi ljudje v Sloveniji tega niso sposobni narediti, kot se je že večkrat izkazalo, žal tudi v kriznih časih. S tem ne mislim le na razlike med različnimi narodi, temveč tudi na razkorak med državljani samimi, ki dandanes namesto konstruktivne razprave v smer razvoja svojo pozornost usmerjajo v načrtno podžiganje strahu pred tujci in drugačnimi. Namesto da za vso nastalo situacijo v državi krivimo druge, raje pogledjmo pred svoj prag in se končno začnimo zavedati, da je nastala situacija produkt naših lastnih dejanj, ne pa dejanj drugih. Vsak izmed nas je odgovoren za svojo domovino.

In ko sem že pri domovini, kaj sploh je domovina? Zame domovina ni enaka državi, nikoli ni bila in nikoli ne bo. Naša, približno 20.000 km² »velika« geopolitična tvorba, ki je definirana s svojim ozemljem, oblastjo in prebivalstvom, že ni to. Vsekakor je naš dom, a domovina je nekaj povsem drugega, treba je namreč pogledati s širše perspektive. Domovina so ljudje okoli tebe, so spomini, ki te vedno znova vržejo v otroštvo, so pesmi, pripovedi, so nasmehi, tople besede naših najdražjih. Domovina je ptič, ki te je kot otroka vsako noč s svojo pesmijo pospremil v spanec, je zvok žuboreče reke, ki je tekla le nekaj metrov od rojstne hiše, je drevo, v katerega smo vrezali svoje sanje in pričakovanja, je vsaka ljubljena oseba, vsak poljub, vsak nežen dotik. Domovina so naši otroci, naši še nerojeni otroci, ki bodo čez nekaj let veselo skakljali in tekali po travnikih in poljih, po katerih smo se v mladosti podili tudi mi. Verjemite mi, tega vam ne more odvzeti nihče. Noben okupator, noben politik, nobena doktrina, religija ali kar koli drugega človeku ne more vzeti vseh spominov, vseh

čustev in misli, ki sestavljajo njegovo domovino. A domovina je še mnogo več. Je naš planet, z vsemi ljudmi, ne glede na raso, spol, politično in versko prepričanje, filozofski nazor ali zunanjost. Vsi smo del veliko večje celote, ki presega vse državne meje. Razlike, kakršne koli so že, bogatijo ljudi in ravno zaradi njih se lahko ne le posameznik, temveč tudi družba razvija. Domovina sem torej jaz, si ti, smo mi. Za to se je vredno boriti, za nič drugega.

Kako pa domovino vidijo Slovenci? Menim, da se jih veliko sploh ne zaveda, kaj domovina je. Poleg tega je za Slovenijo izredno značilno politično polariziranje javnosti, kar se seveda odraža v vsakdanjem življenju. Ravno zaradi tega se mi zdi, da so Slovenci še preveč infantilni za lastno državo, glede na to, da še vedno razpravljajo o zadevah, ki bi jih morali že zdavnaj zaključiti. Izhajajoč iz tega je zanje konkretna predstava o domovini izven dosega rok. In sprašujem se, ali jo bodo kdaj dosegli. To hkrati tudi pomeni, da domovine ne cenimo dovolj, saj se veliko ljudi premalo zaveda njenega pomena. Ljubezen do domovine tako ni glasno petje Zdravljice, povečevanje lastnega naroda, občutek superiornosti nad drugimi kulturami ali narodi. Ravno nasprotno – ljubezen do domovine je spoštovanje drugih, drugačnih in hkrati lastno bogatenje. Se vam zdi, da je to značilno za Slovence?

Svoj odnos do vojne bi lahko opredelil kot izrazito negativnega, kar je tudi povsem razumljivo, saj si nihče izmed nas ne želi vojnega stanja. Menim, da vojna nikoli ne da zmagovalcev, zame so vse udeležene strani poraženke, kajti vojna le odvzema in ničesar ne vrača – razen padlih vojakov. Če pogledam na katero koli bitko v zgodovini človeštva ali pa na kakšno moderno, se zdrznem, kajti ne gre le za spopad med državami in skupinami, gre za življenje nedolžnih ljudi, ki so se znašli v kruti igri svojih nadrejenih. Zato postavljam vprašanje: Bi se tudi vi udeležili vojne? Bi šli v spopad? Veliko ljudi bi najverjetneje odgovorilo z ne, kar glede na mentaliteto 21. stoletja niti ni tako zelo presenetljivo. Žalostno pri vsem tem je le to, da ti ljudje očitno niso sposobni braniti tega, kar je v življenju resnično pomembno, in ne, ne govorim o časti države ali mesta, govorim o svoji definiciji domovine. Če nismo sposobni braniti tega, kar nas v življenju žene naprej, si morda niti ne zaslužimo življenja. Beg pred odgovornostjo in dolžnostjo ne vodi nikamor. Zato se mi zdi zelo pomembno, da v situaciji, v kateri je ogroženo življenje ljubljenih oseb, v kateri je ogrožena naša osebna predstava domovine (menim namreč, da si lahko domovino vsak posameznik razlaga po svoje), brez besed pograbimo orožje in pogumno stopimo na bojno črto.

Vojno si pogosto predstavljam kot partijo šaha, na eni strani stojijo bele, na drugi pa črne figurice. Cilj vsake partije je seveda premagati nasprotnika. A kaj je naloga posameznih figuric? Le-te stojijo na šahovnici zato, da pred porazom branijo kralja. In kdo oz. kaj je kralj? Zame kralj ni država, general ali predsednik, temveč naši že živeči, naši še ne rojeni otroci, kajti oni so naša prihodnost in naša motivacija. Vojna je vsekakor slaba, toda včasih je to edini način, s katerim lahko obvarujemo tiste in tisto, kar nam v življenju ogromno pomeni.

Tudi v Sloveniji smo bili priča vojni, v kolikor lahko to imenujemo vojna. To seveda ne pomeni, da so vsi napor iz leta 1991 nepomembni, saj smo navsezadnje ravno zaradi tega dobili lastno državo, toda včasih se mi zdi, da se dogodki predstavljajo nekoliko pretirano, sploh če našo 10-dnevno vojno primerjam z vojno na ostalih območjih nekdanje Jugoslavije. Cilj napadov je bil taktično izoliranje Slovenije in prekinitev komunikacije v državi, zato so bile glavne tarče ravno oddajniki in mejni prehodi. Večjih spopadov in žrtev na srečo ni bilo, če pa je že prišlo do obstreljevanja, je šlo bolj za provociranje kot pa dejansko streljanje na slovenske vojake ali civiliste. Poleg tega se je tudi mednarodna javnost dokaj hitro vključila v dogajanje, kar je situacijo še dodatno obrnilo v korist Slovencev. Prizadevanja Slovencev »usodnega« leta '91 so vsekakor pomembna in pomembno prispevajo k narodni zavesti in zgodovini, na kar smo lahko tudi ponosni. A nikakor ne smemo pozabiti, da so se drugod dogajale še veliko večje grozote, ki si jih v Sloveniji niti ne moremo predstavljati.

Zakaj torej vojne? Odgovora na to vprašanje mogoče nikoli ne bom dobil. Naša naloga je, da na vsak način preprečimo nepotrebno prelivanje krvi in širjenje sovraštva, kajti le tako bomo lahko živeli v svetu, ki smo si ga zamislili.

GREGA FERENC, 19 LET, LENDAVALA

Moč domoljubja

Letos praznujemo 25. obletnico osamosvojitve Slovenije. Slovenci smo 25. junija 1991 prvič v zgodovini dobili lastno državo. 83 % prebivalstva je po narodnosti Slovencev.

Rojen sem leta 1997, zato samostojnost Slovenije verjetno dojemam nekoliko drugače, mogoče bolj samoumevno kot starejši prebivalci, ki so izkusili življenje v Jugoslaviji. Po osamosvojitvi so se možnosti za razvoj lastne identitete povečale, to pa bi nas moralo še bolj povezati. Sam se smatram za Slovenca, a kot prebivalcu Lendave, mesta na stičišču slovenske, hrvaške in madžarske meje, se mi zdi smešno, da bi domovino opredeljevali le po človeško začrtanih mejah. Menim, da pravi domoljub ljubi pokrajino, v kateri se je rodil z vsemi njenimi lastnostmi, ne glede na to, ali je kje pretrgana z mejo ali ne. Zdi se mi, da je veliko t. i. strastnih domoljubov, ki jih lahko opazimo v vsaki državi, preveč obremenjenih s poveličevanjem svoje države. Na primer z dokazovanjem, da je zaradi tega in onega njihova država lepša, da so njeni prebivalci prijaznejši in podobno. S tem ne dosežejo nič drugega, kot da ustvarijo ali poglobijo prepade med državami in njihovimi prebivalci. Ali je res tako težko ločiti med ponosom in poveličevanjem? Prebivalci vsake države se lahko ponašajo z vrsto naravnih ali družbenih značilnosti, ki so značilne samo za njihovo državo. Bolje bomo shajali, ko bomo ugotovili, da nas razlike ne ločujejo, ampak povezujejo. Vsi smo ljudje, ki jim naš planet omogoča življenje, zato imamo vsi skupno domovino. S tem, da smo ponosni na našo državo, ni nič narobe, dokler ne pozabimo dejstva, da smo del celote kot ostale države in da smo med seboj vsi povezani.

Menim, da je vsaka vojna, tako tudi vojna za Slovenijo, nepotrebna in nesmiselna. Kljub temu da mi zgodovina vedno znova dokazuje nasprotno, sem prepričan, da smo ljudje sposobni sobivati brez vojn. Verjamem, da se to prepričanje marsikomu zdi utopično. Svet je bil, je in vedno tudi bo prepojen s trpljenjem. Naša naloga je, da to sprejmemo in uzavestimo ter se nato osredotočimo na stvari, ki iz življenja naredijo čudovito izkušnjo. Ne verjamem, da bi lahko imelo nasilje dobre učinke. Nasilje lahko prinese le trenutno zmago, nikoli pa trajnega miru. Dokaze, ki pričajo o tem, najdemo tudi v vojni, ki je potekala na ozemlju Jugoslavije. Še vedno je prisoten hladen odnos med Srbi in Hrvati, ki se zadnje mesece celo še bolj ohlaja.

Slovenci imamo srečo, da je vojna na našem ozemlju potekala le

10 dni in je minila brez večjih izgub. Vsekakor se vojna za osamosvojitve Slovenije ne more primerjati z vojno med Hrvaško in Srbijo. Zdi se mi, da je prav to vzrok, da je domoljubje na Hrvaškem veliko bolj izrazito kot v Sloveniji.

Po petindvajsetih letih samostojnosti ima naša država še marsikaj pred sabo. Upam, da nas je jugoslovanska vojna izučila in dokazala, da se vojna ne izplača. Res je, da imajo vsi jugoslovanski narodi danes lastno državo, a je zato umrlo preveč nedolžnih ljudi. Če želimo svet brez vojn, moramo verjeti, da ga je mogoče ustvariti.

MATIJA DOLENČIČ, 19 LET, LENDA VA

Polja so rodila sadove. (Foto: J. Pojbič)

Enotni v samostojnost

Vojaški spopad, prepir in medsebojna obtoževanja so besede, ki opišejo pojem vojna, za katerega smo prepričani, da vemo, kaj pomeni. Teoretično poznamo pojem, čeprav vojne praktično marsikdo ni izkusil, zaradi tega se je izjemno težko poistovetiti z ljudmi, ki so jo. Velikokrat stvari jemljemo za samoumevne in jih morda zaradi tega ne cenimo, vendar marsikdo, ki se znajde sredi vojne, razmišlja o tem popolnoma drugače. Tistim, ki vojne nismo doživeli, se to zdi nekaj oddaljenega, tako časovno kot prostorsko. Vendar je to prepričanje zmotno, saj so se prav v naših vaseh, našim sorodnikom in znancem odvijale pred očmi pred natanko petindvajsetimi leti vojne grozote.

S smrtjo zgodovinskih voditeljev, kot sta bila Tito in Kardelj, je izginil odločilen povezovalni element enotne države Jugoslavije. Tako so se znotraj posameznih jugoslovanskih republik pojavile težnje za samostojnost in ostra medrepubliška in nacionalna nasprotja. Eden izmed prelomnih dogodkov za osamosvojitve Slovenije je bila aretacija treh novinarjev Mladine in podčastnika JLA (”četverica” Janša, Tasič, Borštner in Zavrl) z obtožbo, da so nezakonito prišli do zaupnega vojaškega dokumenta. Državljeni Slovenije so jim izkazali podporo z množičnimi protesti. Mnogo razburjenja je povzročila odločitev, da lahko v Sloveniji sodijo v srbsčini, kar je bilo zaradi nacionalističnega velikosrbskega programa še toliko bolj zaskrbljujoče. Naslednji ključni dogodek pri nastajanju Slovenije je bila Majniška deklaracija (druga), dokument, ki je vseboval zahtevo po suvereni slovenski državi in njenem svobodnem odločanju o povezovanju z drugimi državami. Po dolgem obdobju so leta 1990 potekale tudi večstrankarske volitve, na katerih je zmagala demokratična opozicija. Izvoljena vlada je bila ključnega pomena pri nastajanju samostojne Republike Slovenije.

Ker so bile zahteve Slovencev jasne, je Jugoslovanska ljudska armada že januarja 1990 ukrepala z odvzemom orožja teritorialni obrambi. Za tem se je oblikoval projekt Manevrske strukture narodne zaščite, ki je bila odgovorna za pripravo na spopad z JLA, izdelavo vojnih načrtov, zbiranje informacij, organizacijo osamosvojitvenih sil, vzpostavitev tajnih skladišč orožja in vojaške opreme.

Kmalu je bil predlagan plebiscit za samostojno in neodvisno Slovenijo, na katerem je 23. decembra 1990. leta 88,5 odstotka od 93,2 odstotka udeleženih upravičencev glasovalo za samostojnost. Vsekakor

je to postal za Slovence eden najbolj častnih trenutkov v zgodovini države, saj je za samostojnost glasovalo precej več kot polovica potrebnih volivcev. Tako je bila 25. junija 1991 razglašena samostojna in neodvisna Republika Slovenija. Dan kasneje so nad Trgom republike v Ljubljani, kjer je bila slovesnost že krožila letala JLA, kar ni napovedovalo nič dobrega.

V noči s 26. na 27. junij 1991 se je začela desetdnevna vojna. To je bil prvi oboroženi spopad po 2. svetovni vojni v Evropi. Verjetno so marsikoga presenetile razsežnosti te vojne, saj so pričakovali mirnejšo osamosvojitve države ali pa so bili do zadnjega trenutka prepričani, da se kaj takega tu ne more zgoditi. Tako so razmišljali predvsem mlajši, ki do takrat niso doživeli vojnih grozot, prav tako, kot jih ni doživela niti naša generacija. Težko si predstavljamo, da so ljudje svoje vredne predmete in denar skrivali v zaboje, da so spreminjali kleti in druge prostore v zaklonišča v primeru razbohotenja vojne, da so si delali zaloge hrane in pijače, da so naše domove, vrtce in šole preletavala letala JLA, da so se na ulicah in cestah prevažali tanki in druga oklepna vozila s topovi, da so v stopnjevanju napetosti padali streli z obeh strani, da so na cestah bile postavljene barikade iz avtomobilov, kamionov polnih plinov, ki bi ob eksploziji, namenjeni za obvarovanje, lahko uničile cela mesta, da so streljali z minometi ter da je padlo kar nekaj žrtev in bilo veliko ranjenih. Vse to se je dogajalo našim staršem, sorodnikom in znancem.

Če ne bi bili enotni, bi morda razplet vojne bil popolnoma drugačen. Izid plebiscita je pokazal enotnost večine državljanov Slovenije, kar je okrepilo narodno zavest in željo po samostojnosti. Slovenci po več kot tisočletju življenja v podrejenosti ali sobivanju z drugimi narodi znotraj iste državne tvorbe končno dobimo priložnost, da živimo v lastni državi.

Vojna ni nekaj, kar se dogaja v oddaljenih krajih in ni nekaj, o čemer slišimo samo v medijih. Lahko se zgodi tudi nam danes in tukaj. Bodimo strpni, odprti do drugačnosti, prijateljski in spoštljivi do vseh, predvsem pa negujmo vrednote, ki so temelj človekovega življenja. In vojn ne bo.

SARA SAKAČ, 19 LET, LENDAVAL

Narodna zavest Slovencev

Do leta 1991 smo Slovenci živeli pod tujimi vladarji. Nismo imeli svoje države, ki bi lahko bila naša svobodna domovina, naš dom. Kraj, kamor se lahko zatečemo pred sovražnikom, kraj, ki nam nudi zavetje in ljubezen. Z vojno za osamosvojitve Slovenije smo Slovenci pokazali, da smo skupnost, ki si zna izboriti narodno svobodo.

Domovina in svoboda sta zame nekaj, kar je samoumevno in kar nam je bilo dano že ob rojstvu. Ko se je odvijala vojna za Slovenijo, se mi še nismo rodili, zato se mlajše generacije ne zavedamo, kakšno srečo imamo, da lahko prosto govorimo v svojem jeziku in smo enakopravni narod Evrope. Domovina mi predstavlja zavetje, srečo in ljubezen.

Sama prihajam iz mešane družine in imam dve domovini, ki ju imam enako rada in ju sprejemam kot nekaj, kar je moje in nekaj, kar mi izvabi nasmeh na obraz. To, da lahko govorimo v svojem jeziku, ki je enakopraven vsem ostalim, in da nismo podrejeni drugemu narodu, je nekaj neprecenljivega. Menim, da tega ne cenimo dovolj. Premalo se zavedamo, kaj imamo in koliko nam domovina dejansko nudi. Daje nam oporo, zaščito in varnost, kar nam noben drug kraj ne more dati. Lepo je oditi na potovanje, še lepše pa se je vrniti domov, v svobodno deželo, k srečnim ljudem.

Vojna je najhujša stvar, ki se lahko zgodi človeštvu. S sabo prinaša bolečino, lakoto, razdejanje, pustošenje, maščevanje, smrt. Vojna ne more človeku prinesiti nič dobrega. Vojne so se mnogokrat razplamtevale zaradi različnih interesov. Ljudje so se bojevali za zemljo, oblast in svobodo. Danes pa so predvsem posledica interesov posameznikov, ki jim ni mar za ljudi, ki bodo trpeli, temveč iščejo način, kako priti do dobička in osebnega zadovoljstva. Zame nobena vojna ni pravična, tako tudi vojna za osamosvojitve Slovenije ne, saj je terjala žrtve.

Toda brez vojne in upora danes ne bi imeli svoje lastne države. Vojno za Slovenijo poznam po zgodbah, ki sem jih slišala. Slišala sem veliko pozitivnih stvari, prav tako pa veliko negativnih. V osnovni in srednji šoli smo poslušali veliko predavanj o osamosvojitvi Slovenije, imeli smo priložnost in privilegij slišati zgodbo o Sloveniji od ljudi, ki so to dejansko doživeli in bili del tega.

Najlažje se je skrivati pred vojno, dosti težje pa je pogledati

nevarnosti v oči. Moj dedek je hrvaški domobran, preživel je vojno proti Srbiji. Tam je vojna trajala dosti dlje, bila je bolj krvava in radikalna. Terjala je veliko več žrtev in mnogo vojakov je še vedno pogrešanih. Družine so razdejane, žene in matere nimajo miru, saj ne vedo, kje so njihovi možje in sinovi. Moj dedek je doma pustil ženo, sina in dve hčeri, da bi dal življenje za svojo domovino. Zelo sem hvaležna, da se je vrnil domov živ in zdrav in ponosna sem, da sem potomka pravih vojakov, ki bi dali življenje za svojo domovino.

Na vojno za Slovenijo na gledam kot na pravo vojno. Zame predstavlja upor proti oblastem in odcepitev, kvečjemu bitko in ne vojno in upam, da s tem nikogar ne žalim. Zavedam pa se, da bi lahko bilo veliko huje, da bi bila vojna dosti bolj krvava. Zato moramo ceniti ta boj in biti hvaležni za svobodno domovino.

Menim, da Slovenci nismo dovolj ponosen narod. Kamor koli gremo, se prilagodimo, takoj začnemo govoriti angleško ali nemško, mladi uporabljamo tuje slengovske izraze, beremo knjige v angleščini, poveljujemo vse, kar ni slovensko. Razumem, da živimo v moderni družbi, kjer je globalizacija naredila svoje. Zato slabi naša narodna zavest in strah me je, da bo vse tisto, kar so gradili naši predniki, naši potomci uničili, saj se vse več mladih izseljuje v bolj razvite države, ki jim nudijo večje možnosti za uspeh in boljše pogoje za življenje.

Na žalost le malo mladih vidi svojo prihodnost v naši domovini. Tudi sama si želim iti študirat v tujino in tam tudi ostati, predvsem zaradi večje možnosti zaposlitve in višjega življenjskega standarda. Prebivalstvo se stara, naša narodna zavest pa peša. Na to v veliki meri vpliva tudi karakter, temperament in mentaliteta ljudi.

Kadar me kdo vpraša, kaj sem po narodnosti, vedno dvakrat premislim in šele nato povem. Živim namreč v Sloveniji, imam tudi slovenske korenine in ljubim svoj kraj, družino in svobodno domovino, vendar se ne počutim dovolj slovensko. Mogoče nas okolje in tuji vplivi naredijo podrejene in nam vlivajo občutek manjvrednosti pred drugimi narodi. Zakaj bi se morali sramovati tega, da smo Slovenci? Zakaj bi se morali nenehno prilagajati drugim? Mogoče ker se ne spoštujemo dovolj in ker nas je v primerjavi z nekaterimi drugimi narodi veliko manj. Ampak to ni razlog, da nismo ponosni na svoj narod in svojo domovino, državo, ki ima morje, gore, običaje, ljubezen, pesmi, dobroto. Če bi bolj ljubili svojo domovino in cenili zavetje, ki nam jo daje, bi morda več ljudi slišalo

zanjo in njene lepote.

Negujmo narodno zavest in bodimo bolj ponosni na svojo domovino Slovenijo.

BARBARA GALEKOVIČ, 19 LET, LENDAVAL

Ali živimo svoje sanje?

Slovenija. Ta mlada republika, ki tujcem predstavlja le majhno točko na zemljevidu sveta, nam Slovencem pomeni dom in domovino. Dom, kjer bivamo, delamo in se šolamo. Je domovina, ki so nam jo težko priborili naši starši in stari starši. Danes se naša država sooča z veliko težavami. Po strmem vzponu gospodarstva po letu 1991 smo zdaj v nekem stagnirajočem obdobju, ki ga marsikdo dojema kot nazadovanje. Pa vendar ali lahko gospodarska kriza in globalizacija popolnoma uničita našo predstavo o domovini Sloveniji?

V vojni vsi trpijo, saj govori orožje, ki za sabo pušča lačne, premražene, ranjene in mrtve.

Tudi v vojni za Slovenijo so padle žrtve, ki pa niso bile zaman, saj je Slovenija postala samostojna, suverena država.

Slovenija se je osamosvajala od konca osemdesetih do začetka devetdesetih let minulega stoletja. Pot do samostojne republike je bila trnova. Zahtevala je veliko hrabrosti in poguma.

Zahteve ljudstva po spremembi so postajale čedalje bolj glasne. Želeli so si drugega, ljudem bolj prijaznega režima in večstrankarsko vlado. Jugoslavija, ki se je po smrti predsednika Tita poglobljala v vedno hujšo krizo, ni imela veliko vpliva na te spremembe. Želje slovenskih predstavnikov v parlamentu so postale čedalje bolj odločne. Slovenska socialistična skupščina je septembra leta 1989 zagotovila ustrezno podlago za osamosvojitve, sprejela volilno zakonodajo in razpisala prve povojne demokratične volitve.

Tudi Evropo so pretresali usodni dogodki za njeno prihodnost: padec berlinskega zidu, simbola hladne vojne, in združitve obeh Nemčij v skupno državo. Padec zidu je pomenil konec komunističnih režimov v Vzhodni Evropi.

Razpoke v železni zavesi, ki so nastajale več desetletij, so se s tem še poglabljale. Zavesa je dokončno padla in dala svetu novo možnost.

Na aprilskih volitvah leta 1990 se je za glasove volivcev potegovalo več strank, te pa so bile združene v koalicijo Demos. Ker jim je uspelo dobiti večino glasov, se je lahko izoblikovala vlada. Plebiscit o samostojnosti Slovenije je potekal 23. decembra leta 1990, na katerem so se slovenski volivci odločali o vprašanju »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?« Volilna udeležba je bila na plebiscitu nad vsemi pričakovanji.

Volitev se je udeležilo kar 95 odstotkov slovenskega volilno upravičenega prebivalstva, ki so s kar 88,5 odstotka podprli plebiscit. Take enotnosti Slovenci nismo pokazali še nikoli.

25. junija je slovenski parlament sprejel več zakonov, s katerimi je Slovenija prevzela prejšnje pristojnosti federacije na svojem ozemlju in postala samostojna in neodvisna republika. Prvi predsednik Republike Slovenije Milan Kučan je na slovesni proslavi povedal svoj znameniti stavek: »Danes so dovoljene sanje, jutri je nov dan.« Napočil je nov dan v novi državi, ki pa ni prinesel nič dobrega, kajti začela se je desetdnevna vojna za Slovenijo.

Državljeni so bili pripravljeni pomagati in se boriti za svojo novonastalo državo. S srcem za domovino in svoje prijatelje, znance in sorodnike so marsikateri dali svoje življenje.

Slovincem je po desetih dneh uspelo osvoboditi svojo novo državo.

Po 25-ih letih samostojnosti marsikateri Slovenec ne spoštuje svoje domovine in ni zadovoljen z življenjem v tej državi. Težke razmere so zagotovo posledica globalizacije in svetovne krize. Ali je morda čas za novo »vstajo« in spremembe? Ali lahko Slovenke in Slovenci spet zadihamo kot eno, kot takrat leta 1991?

Zame je domovina kraj, kjer živim, se šolam, imam prijatelje, sorodnike in znance. Včasih je življenje za marsikoga v naši domovini težko, zato gre s trebuhom za kruhom v tujino. Pa vendar se vsak rad vrača v domovino, k svojim koreninam.

ZITA SZABO, 19 LET, LENDAVALA

Lepo je biti Slovenec

Slovenija spada med biotsko najbolj raznolike in najbolj zelene države na svetu ter je tako privlačna za mnoge turiste. Slovenci smo lahko ponosni na najstarejšo vinsko trto, ki se nahaja v Mariboru, na to, da Slovenijo uvrščamo med tri najbolj gozdnate dežele v Evropi, da se na 20.273 km² nahajajo kar štiri pomembne geografske enote, katere lahko vse obiščemo v enem ali dveh dnevih, imamo najvišji klif na Jadranu, Sečoveljske soline in Škocjanske jame so se uvrstile na seznam UNESCO, kras je dobil ime po naši pokrajini Kras, saj so ga prvič začeli raziskovati v Sloveniji, znani smo tudi po človeški ribici, ki jo najdemo v naših jamah, po svetovno znani kobilarni, Lipici, po drugem največjem rudniku živega srebra na svetu, najvišjem industrijskem dimniku v Evropi, prvem kolesu na svetu, podjetju Pipistrel in našeli bi lahko še veliko naravnih znamenitosti in uspehov naših ljudi.

Kot tako majhen narod smo dosegli veliko in se lahko z marsičem pohvalimo. Po drugi strani pa se kot dokaj mlada država soočamo z mnogimi težavami in vedno več Slovenk in Slovencev poskuša najti zaposlitev zunaj Slovenije, veliko mladih pa se odseli.

Pereč problem, ki traja že vrsto let in prisili ljudi zapustiti lastne domove, so vojne na Bližnjem vzhodu. Ljudje na tistem območju, ki so ogroženi vsako minuto, si v strahu za svoje življenje želijo čim prej pobegniti na varno. Tako obsežnih tokov v tem stoletju še nismo videli. Zaščititi bi morali te ljudi, ki so zbežali in še bežijo pred nasiljem in preganjanjem, saj bi si tega verjetno želeli tudi sami, če bi se znašli v taki situaciji. Veliko jih je prišlo v Slovenijo in želijo tu zaživeti mirno življenje. Našo državo in zagotovljeno varnost v njej cenijo veliko bolj kot marsikateri Slovenec, saj mi nismo doživeli tega, kar so oni.

Mladi smo se o vojnah učili le v šoli ali pa so nam o življenju v obdobju druge svetovne vojne pripovedovali stari starši. Drugi so nam želeli krojiti usodo pravzaprav skozi celotno zgodovino, namreč bilo nas je malo, čudež, da nas niso zbrisali. Za slovenski narod so veliko naredili pisatelji in pesniki. Bili so borci za svoj jezik in domovino. Ljudem so vlivali samozavest in ta je bila še posebej visoka ob osamosvojitvi. Od tega je minilo nekaj časa in nekaterim je spolzela navzdol, mogoče celo prenizko. Tudi danes bi mogoče potrebovali take ljudi, da se nam ne bi bilo potrebno spraševati, ali smo še sploh lahko ponosni na to, da smo Slovenci. Vedno smo si želeli izboljšati gospodarsko stanje. Velik buditelj

slovenskega naroda, Ciril Zlobec, je v nekem intervjuju izrekel: »Lepo je biti Slovenec, ni pa lahko.«

Velik nasprotnik smo si predvsem sami. Ko smo imeli skupnega sovražnika, smo se združili in tako našli neko skupno oporo. Včasih smo se borili za svobodo, danes pa le iščemo krivca, a ne storimo nič in si ustvarjamo probleme, kjer jih ni. Vlada bi morala delati v prid ljudstvu, a jim le jemlje. Tudi dijaki razmišljamo, naj ostanemo ali gremo? Ljudje, ki so jim v Sloveniji zaprli vrata, odidejo uspeh iskat drugam. Nekdaj smo ponosno ploskali ob govorih o samostojni državi in cenili, da smo dosegli to, za kar so se borili naši predniki. In tak odnos moramo ohraniti tudi v prihodnosti. Ne dovolimo, da politiki omajejo našo vero v boljši jutri, spomnimo se, koliko smo že dosegli. Na svojo domovino smo gotovo lahko ponosni.

Slovenski pesnik, Tone Pavček, je še posebej dobro nagovoril in vzpodbudil Slovence na mitingu leta 2010: *»Živimo! Z radostjo in s ponosom nad svojo preteklostjo in z vero v prihodnost. Z mislijo, da nam Slovincem ne bo nikoli konca, da bomo enkrat, morda kmalu, celo prijazni drug z drugim, da si bomo blizu tudi z različnimi predznaki in predsodki. Da bo enkrat za vselej stara in zmeraj ponavljajoča se delitev duhov premagana, izbrisana, pozabljena. Takrat bomo skupaj na naši sončni strani in bo življenje, božja blagodat, z nami. Ali če si sposodim dva verza prijatelja pesnika Janeza Menarta, ki je zapel za nas vse in za vsakega posebej vzpodbudno budnico: »Najlepši glagol je živeti. Rad bi ga spregal večne dni!« Pa ga dajmo še mi! Spregajmo veselo in radoživo zdaj in svoje prihodnje dni, ta lepi glagol živeti! Naj bo z nami ljubezen do življenja danes in jutri in čez sto in tisoč let! Zdaj pa namesto nekdanje partizanske parole, ki jo vsi še poznamo, recimo: Smrt sencam! Življenje Slovincem!«*

KATARINA DURIČ, 19 LET, GERLINCI

IV. V SPOMIN IN OPOMIN –

OBELEŽJA O OSAMOSVOJITVI,
DA SPOMINI NE ZBLEDIJO

JANKO DURIČ, DR. ALOJZ ŠTEINER

Spomeniki, spominska obeležja in spominske plošče o osamosvojitvi in osamosvojitveni vojni 1991 v Pomurju

Namesto uvoda

Ideja, da v knjigi Spomini ne zbledijo uredimo in objavimo popis s fotografijami spomenikov, spominskih obeležij in spominskih plošč je bila prav poseben izziv. Gotovo tudi zato, ker z izjemo policijskega veteranskega društva Sever za Pomurje, do sedaj takšen seznam še ni bil objavljen. Sedaj nam je uspelo izdelati popis, sestaviti preglednico odkritih in jih poslikati. S svojo razporeditvijo v prostoru jasno, bolj kot karkoli drugega, kažejo, da smo se za samostojno Slovenijo v osamosvojitveni vojni 1991 v Pomurju morali zelo potruditi. V knjigi so ne le zaradi ohranjanja spomina in opomina, ki ga nosijo s svojimi sporočili. So tudi kot povabilo za njihovo obiskovanje in popotovanja po prečudoviti pokrajini ob Muri ali kot so jo pred stoletjem imenovali v Slovenski krajini, mlajši rodovi pa jo bolje poznamo pod nazivom Pomurje.

Pregled vsebuje skupaj štirideset objektov, z dvainštiridesetimi bodisi spomeniki in spominskimi obeležji bodisi s spominskimi ploščami. Objekti so razporejeni v devetnajst pomurskih občin. Pri oblikovanju seznama smo bili v zadregi, katero obeležje uvrstiti v spomenik in katero v spominsko obeležje, še zlasti zato, ker se je v praksi bolj kot spomenik uveljavil izraz spominsko obeležje. Tako imamo v bistvu le en spomenik, devetnajst spominskih obeležij in dvaindvajset spominskih plošč. Do podobne zadrege pridemo pri razmejevanju spominskih obeležij in spominskih plošč. Te so postavljene na objektih pomembnih dogajanj v osamosvojitvenih procesih in vojni kot zahvale branilcem na objektih, na primer na mostovih in na objektih, kjer se je hranilo orožje. Pri slednjih seznam ne more biti zaključen, ker so posamezna veteranska združenja

imela različne pristope k odkrivanju spominskih plošč za hranjenje orožja pred in med vojno. Pri spominskih obeležjih prevladujejo tetraedri, poleg njih pa je še pet drugih obeležij. Kriterij razločevanja je torej fizična pojavnost obeležja. Posebej je treba izpostaviti, da obeležij nismo delili po tem, ali so jih postavila veteranska združenja ZVVS ali policijsko veteransko društvo Sever. To tudi ne bi bilo smiselno in v celoti možno, ker večina obeležij nosi enotno sporočilo, da je dogajanje, kateremu je posvečeno obeležje ali spominska plošča, rezultat skupnih naporov teritorialcev, miličnikov, prebivalstva in ostalih struktur.

Seznam je izdelan po abecednem redu sedanjih občin v Pomurju. Poleg občine je naveden še kraj in mikrolokacija, vrsta obeležja in datum odkritja. Izpostavljamo, da je označevanje mikrolokacije predstavljalo določen izziv, saj pri večini obeležij ni mogoče navesti običajne hišne številke po praksi, ki prevladuje pri prostorskem razločevanju in označevanju infrastrukturnih objektov. Kljub temu smo pri večini obeležij navajali tudi najbližji objekt in njegovo hišno številko, vse zaradi lažjega digitalnega iskanja in prepoznavanja v sodobnih informacijskih tehnologijah. Upamo lahko, da se bodo v informacijski tehnologiji kmalu znašle tudi fotografije. Nenazadnje smo jih zato tudi nabirali in objavili.

Veliko večino predstavljenih obeležij je v minulem poletju posnel Janko Durič, po eno fotografijo spominske plošče pa so prispevali Majda Kuhar, Živko Stanič in Janez Žalik. Pri posameznih obeležjih smo preverili podatke, kar je bilo na nek način vznemirljivo in zanimivo. Nastanek fotografij je spremljalo tudi razmišljanje o okoliščinah in ljudeh, ki so dali pobudo za postavitev posameznega obeležja. Za mnoga smo preverili podatke o datumu odkritja v tiskanih in elektronskih medijih. Pri tem smo se lahko seznanili tudi s slovesnostjo in pomenom ohranitve spomina na pomembne dogodke tistega časa, ko so zaslužni posamezniki v Pomurju prispevali svoj neponovljivi prispevek.

Podnapise pod fotografijami sestavljajo vezane povedi iz vsebine preglednice, in sicer: vrsta obeležja v kraju, ožji lokaciji in občini ter avtor fotografije.

Spominska obeležja so nedvomno simbol slovenske povezanosti, ki je v takratnem času botrovala uresničitvi velikega zgodovinskega cilja – biti samostojni in neodvisni na domači zemlji. Po preteku četrto stoletja obeležja prispevajo k razvijanju domoljubja in zavesti o ljubezni in

spoštovanju naše domovine ter ohranjanju spomina na osamosvojitveno vojno. Pomurske občine so imele in še vedno imajo posluh za postavitve takšnih obeležij.

Spominska obeležja naj bodo časten spomin in ponos potomcem tistih, ki so dali največ za samostojno in demokratično Slovenijo – svoje življenje.

Seznam spomenikov, spominskih obeležij in spominskih plošč o osamosvojitvi in osamosvojitveni vojni 1991 v Pomurju

Občina	Kraj	Lokacija	Obeležje	Datum odkritja
Apače	Zgornje Konjišče	Zgornje Konjišče 10	spominsko obeležje	2. 7. 2009
Beltinci in Veržej	Dokležovje	most na Muri	spominska plošča	14. 8. 2016
Črenšovci	Srednja Bistrica	most na Muri	spominska plošča	25. 6. 2011
Radgona Gornja	Gornja Radgona	Maistrov trg 5	spomenik (solza)	3. 7. 2001
	Gornja Radgona	Kerenčičeva ulica 15 (pri mostu)	spominsko obeležje – tetraeder	26. 6. 2006
	Gornja Radgona	Partizanska cesta 1 (Admontov dvorec)	spominsko obeležje	3. 7. 1994
	Gornja Radgona	Partizanska cesta 14	spominska plošča Janezu Svetini	26. 9. 1992
Grad	Dolnji Slaveči	Dolnji Slaveči 50 (gasilski dom)	spominska plošča	20. 6. 2015
Hodoš	Hodoš	Hodoš 20 a	spominsko obeležje – tetraedri	30. 6. 2007
Križevci pri Ljutomeru	Stara Nova vas	Stara Nova vas 45	spominsko obeležje – tetraeder	25. 6. 2006
Kuzma	Kuzma	Kuzma 59	spominsko obeležje – tetraeder	21. 6. 2003

Lendava	Lendava	Glavna ulica 20 (občinska zgradba)	spominska plošča o preprečitvi nelegalnega odvzema orožja TO	28. 10. 2010
	Petišovci	pri mostu na Muri	spominsko obeležje	25. 6. 2011
	Dolga vas	Glavna ulica 198	spominsko obeležje – tetraeder	25. 6. 2001
	Dolgovaške Gorice	Dolgovaške Gorice 124 (Dražnik Ljubo)	spominska plošča	17. 6. 2011
Ljutomer	Ljutomer	Stari trg 8	spominska lipa 1991 s spominsko ploščo	22. 6. 2012
	Ljutomer	Prešernova ulica 18	spominsko obeležje o podjetjih, ki so hranila orožje TO – tetraeder	23. 6. 2016
	Ljutomer	Postružnikova ulica 5 (policijska postaja)	spominska plošča	7. 6. 2008
	Pristava	most na Ščavnici	spominska plošča	21. 6. 2002
	Mekotnjak	Mekotnjak (križišče z Žerovinci)	spominsko obeležje – tetraeder	24. 6. 1998
	Precetinci	Precetinci 35 (Filipič Stanko)	spominska plošča	13. 5. 2016
	Radoslavci	Radoslavci 15 c (gasilski dom)	spominska plošča	24. 6. 2006
	Presika	Presika 20	spominska plošča	25. 6. 1997

Moravske Toplice	Bogojina	Bogojina 134 a (osnovna šola)	spominska plošča	10. 9. 2006
	Sebeborci 76	Sebeborci 76 (Vagner Ervin)	spominska plošča	28. 5. 2016
Murska Sobota	Murska Sobota	Trg zmage	spominsko obeležje – tetraeder	26. 12. 2013
	Murska Sobota	Tomšičeva ulica 15	spominska plošča MSNZ	5. 9. 2005
	Murska Sobota	Arhitekta Novaka 5	spominska plošča MSNZ	2. 7. 2010
	Murska Sobota	Arhitekta Novaka 11 (policijska postaja)	spominska plošča	18. 6. 2011
Puconci	Puconci	Puconci 178, (osnovna šola)	spominska plošča	22. 10. 2006
			spominska plošča za delo in oskrbo zbirnega centra	22. 10. 2010
Radenci	Radenci	Zdraviliško naselje 16	spominsko obeležje	3. 7. 2001
			spominska plošča Alojzu Gaube	3. 7. 2012
Razkrižje	Gibina	Gibina 8 b	spominsko obeležje – tetraeder	26. 6. 1999
	Razkrižje	Razkrižje 44	spominsko obeležje – tetraeder	1. 7. 2001
	Razkrižje	Razkrižje (gramoznica)	spominsko obeležje	24. 6. 2000
Šalovci	Čepinci	Čepinci 37	spominsko obeležje – tetraeder	24. 6. 2012
Tišina	Petanjci	most na Muri	spominska plošča	25. 6. 2012
	Gederovci	Gederovci 10	spominsko obeležje	2. 7. 2005
	Gederovci	Gederovci 1 a (mejni prehod)	spominska plošča	7. 6. 2003
Turnišče	Turnišče	Prešernova ulica 2 (dvorišče OŠ Turnišče)	spominska plošča	25. 11. 2015
Veržej	Veržej	Ulica bratstva in enotnosti (krožišče)	spominsko obeležje – tetraeder	6. 6. 2014

Fotografije spomenikov, spominskih obeležij in spominskih plošč

Spominsko obeležje v Zgornjem Konjišču 10, Občina Apače. (Foto: J. Durič)

Spominska plošča v Dokležovju, most na Muri, Občini Beltinci in Veržej. (Foto: J. Durič)

Spominska plošča v Srednji Bistrici, most na Muri, Občina Črenšovci.
(Foto: J. Durič)

Spominska plošča ob spomeniku (solza) v Gornji Radgoni, Maistrov trg 5, Občina Gornja Radgona.
(Foto: J. Durič)

Spominski obeležje – tetraeder v Gornji Radgoni, Kerenčičeva ulica 15 (pri mostu), Občina Gornja Radgona.
(Foto: J. Durič)

*Spominsko obeležje v Gornji Radgoni, Partizanska cesta 1, (Admontov dvorec), Občina Gornja Radgona.
(Foto: J. Durič)*

*Spominska plošča Janezu Svetini v Gornji Radgoni, Partizanska cesta 14, Občina Gornja Radgona.
(Foto: J. Durič)*

*Spominska plošča v Dolnjih Slavečih 50 (gasilski dom), Občina Grad.
(Foto: J. Durič)*

Spominsko obeležje – tetraedri na Hodošu
(pri trgovini), Občina Hodoš.
(Foto: J. Durič)

Spominsko obeležje – tetraeder v Stari Novi
vasi 45, Občina Križevci pri Ljutomeru.
(Foto: J. Durič)

Spominsko obeležje – tetraeder v Kuzmi 59,
Občina Kuzma.
(Foto: J. Durič)

Spominska plošča o preprečitvi nelegalnega odvzema orožja TO v Lendavi, Glavna ulica 20, Občina Lendava.

(Foto: J. Durič)

Spominsko obeležje v Petišovcih pri mostu na Muri, Občina Lendava.

(Foto: J. Durič)

Spominsko obeležje – tetraeder v Dolgi vasi, Glavna ulica 198, Občina Lendava.

(Foto: J. Durič)

Spominska plošča v Dolgovaških Goricah 124 (Dražnik Ljubo), Občina Lendava.
(Foto: Ž. Stanič)

Spominska lipa 1991 s spominsko ploščo v Ljutomeru, Stari trg 8, Občina Ljutomer.
(Foto: J. Durič)

Spominsko obeležje o podjetjih, ki so hranila orožje TO – tetraeder v Ljutomeru, Prešernova ulica 18, Občina Ljutomer.
(Foto: J. Durič)

Spominska plošča v Ljutomeru, Postružnikova ulica 5 (policijska postaja), Občina Ljutomer.
(Foto: J. Durič)

Spominska plošča v Pristavi, most na Ščavnici, Občina Ljutomer.
(Foto: J. Durič)

Spominsko obeležje – tetraeder v Mekotnjaku (križišče z Žerovinci), Občina Ljutomer.
(Foto: J. Durič)

Spominska plošča v Precetincih 35 (Filipič Stanko), Občina Ljutomer.
(Foto: J. Durič)

Spominska plošča v Presiki, Presika 20, Občina Ljutomer.
(Foto: J. Durič)

Spominska plošča v Radoslavlcih 15 c (gasilski dom), Občina Ljutomer.
(Foto: J. Durič)

Spominska plošča v Bogojini 134 a (osnovna šola), Občina Moravske Toplice.
(Foto: J. Durič)

*Spominska Plošča v Sebeborcih 76 (Vagner Ervin), Občina Moravske Toplice.
(Foto: J. Durič)*

*Spominsko obeležje – tetraeder, v Murski Soboti, Trg zmage, Občina Murska Sobota.
(Foto: J. Durič)*

*Spominska plošča MSNZ v Murski Soboti, Arhitekta Novaka 5, Občina Murska Sobota.
(Foto: J. Durič)*

Spominska plošča v Murski Soboti, Arhitekta Novaka 11 (policijska postaja), Občina Murska Sobota.

(Foto: J. Durič)

Spominska plošča v Puconcih 178 (osnovna šola), Občina Puconci.

(Foto: M. Kuhar)

Spominska plošča za delo in oskrbo zbirnega centra v Puconcih 178 (osnovna šola), Občina Puconci.

(Foto: J. Durič)

Spominsko obeležje v Radencih, Zdraviliško naselje 16, Občina Radenci.
(Foto: J. Durič)

Spominska plošča Gaube Alojzu v Radencih, Zdraviliško naselje 16, Občina Radenci.
(Foto: J. Durič)

Spominska plošča MSNZ v Murski Soboti, Tomšičeva ulica 15, Občina Murska Sobota.
(Foto: J. Durič)

Spominsko obeležje – tetraeder na Gibini 8 b,
Občina Razkrižje.
(Foto: J. Durič)

Spominsko obeležje – tetraeder v Razkrižju
44, Občina Razkrižje.
(Foto: J. Durič)

Spominsko obeležje v Razkrižju
(gramoznica), Občina Razkrižje.
(Foto: J. Durič)

*Spominsko obeležje – tetraeder v Čepincih
37, Občina Šalovci.
(Foto: J. Durič)*

*Spominska plošča v Petanjcih, most na Muri,
Občina Tišina.
(Foto: J. Durič)*

*Spominsko obeležje v Gederovcih 10, Občina
Tišina. (Foto: J. Durič)*

Spominska plošča v Gederovcih 1 a (mejni prehod), Občina Tišina.

(Foto: J. Durič)

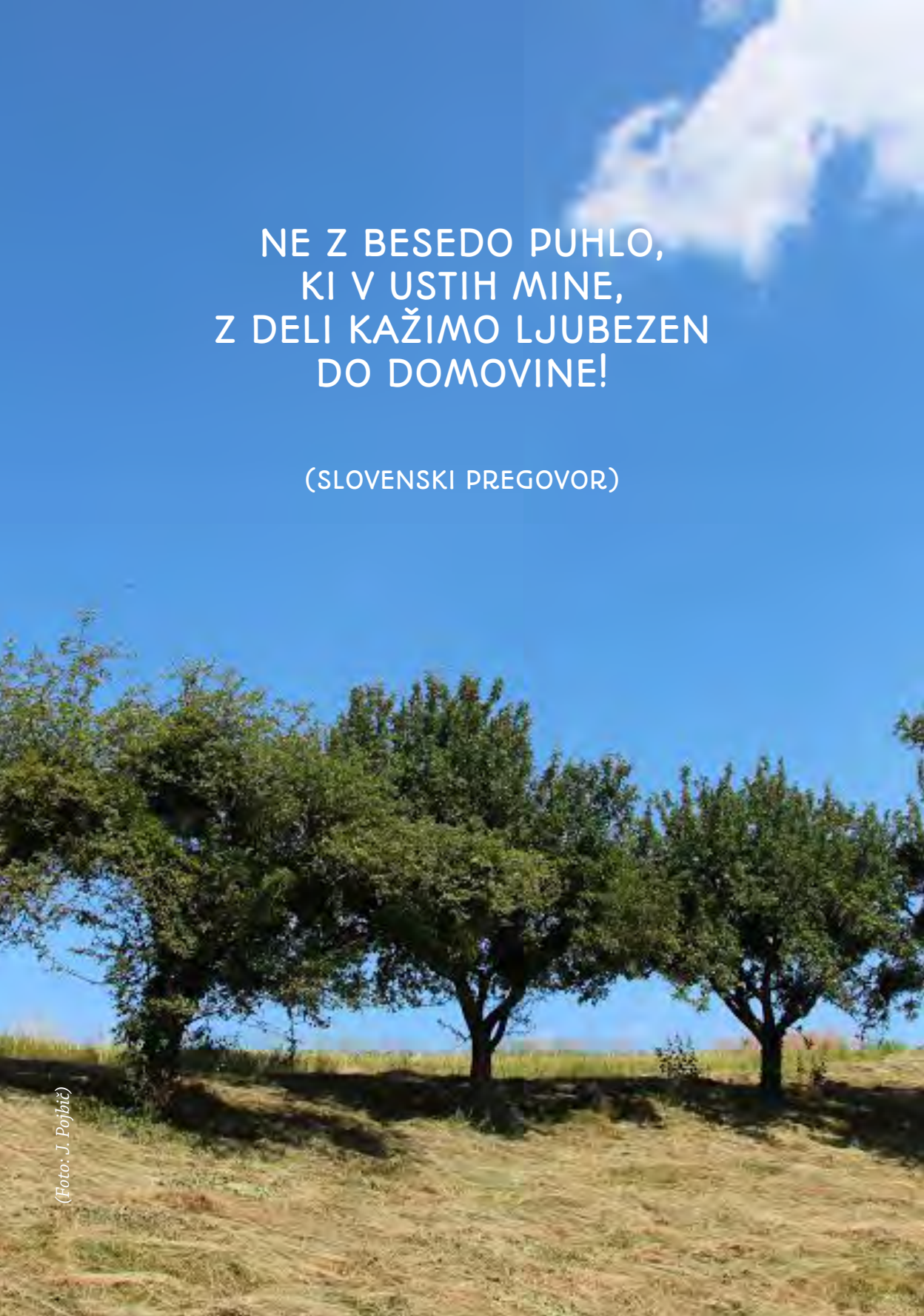
Spominska plošča v Turnišču, Prešernova ulica 2 (dvorišče OŠ Turnišče), Občina Turnišče.

(Foto: J. Žalik)

Spominsko obeležje – tetraeder v Veržaju, Ulica bratstva in enotnosti (krožišče), Občina Veržej.

(Foto: J. Durič)

NE Z BESEDO PUHLO,
KI V USTIH MINE,
Z DELI KAŽIMO LJUBEZEN
DO DOMOVINE!

(SLOVENSKI PREGOVOR)

O izdajateljih monografije

Zveza veteranov vojne za Slovenijo (ZVVS) je domoljubna, samostojna, nestrankarska, nepridobitna in nevladna zveza Območnih združenj veteranov vojne za Slovenijo. Ta združujejo tiste udeleženske in udeležence priprav na vojno ali vojne za Slovenijo, ki so ne glede na njihova politična in svetovno nazorska prepričanja aktivno sodelovali v pripravah na vojno oziroma neposrednih obrambnih aktivnostih v vojni za obranitev samostojne in neodvisne Republike Slovenije v obdobju od 17. maja 1990 do 26. oktobra 1991. ZVVS sodeluje s sorodnimi veteranskimi organizacijami doma in v tujini. Od leta 1994 je polnopravna članica Svetovne veteranske federacije – World Veterans Federation, kjer aktivno sodeluje v njenih delovnih telesih, izvaja njene resolucije in sklepe. ZVVS deluje javno in v javnem interesu.

Predsednik ZVVS je od leta 2012 upokojeni generalmajor Slovenske vojske g. Ladislav Lipič iz Murske Sobote. Dan ZVVS je 17. maj.

ZVVS je organizirana na območju cele Slovenije. Območna združenja se po regijah povezujejo v pokrajinske odbore ZVVS. Teh je trinajst, vseh območnih organizacij pa je 57.

V Pomurju deluje Pokrajinski odbor ZVVS z območnimi združenji v Gornji Radgoni, Lendavi, Ljutomeru in Murski Soboti. Skupno združujejo 1.900 veterank in veteranov.

FOTOGRAFIJE PO AVTORJIH

Durič Janko	24, 63, 66, 68, 70, 74, 77, 82, 84, 90, 95, 97, 99, 103, 106, 110, 113, 116, 118, 121, 123, 127, 131, 134, 137, 140, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 209, 210
Kuhar Majda	200
Pojbič Jože	10, 14, 19, 25, 37, 43, 50, 57, 62, 67, 73, 76, 81, 98, 102, 105, 109, 115, 120, 126, 130, 133, 139, 143, 151, 154, 158, 162, 165, 167, 171, 176, 185, 205
Stanič Živko	196
Šteiner Alojz	4
Žalik Janez	204

Mura pa teče naprej. (Foto: J. Durič)

Janko Durič, rojen 1965 v Murski Soboti. Po končani osnovni šoli na Cankovi je maturiral na srednji tehniški šoli v Mariboru, kjer je nadaljeval s študijem na pedagoški fakulteti. Leta 2004 je diplomiral na smeri slovenščina–sociologija z delom *Jezikovna analiza nagrobnih napisov v Porabju in na Goriškem*. Kot profesor slovenščine je poučeval v Srednji poklicni in tehniški šoli Murska Sobota, v Dvojezični osnovni šoli Prosenjakovci in sedaj v Osnovni šoli Tišina. Napisal je več strokovnih člankov, med temi izstopa *Predstavitev dela Jožefa Borovnjaka v Stopinjah*. Je avtor monodrame *Za vse je kriva rdečka*, soavtor zgodovinske igre *V Ameriko* ter avtor več kratkih iger in skečev za mlade in odrasle. Z družino živi v Gerlincih.

Bernarda Roudi, rojena 1969 v družini Pintarič, je svoja otroška leta preživela v Šalamencih. Po končani osnovni šoli v Puconcih je izobraževanje nadaljevala na gimnaziji v Murski Soboti, nato na pedagoški in kasneje še na filozofski fakulteti v Mariboru. Leta 1993 je diplomirala s temo *Kmečko vprašanje v času administrativnega socializma v Prekmurju* ter v letu 2011 magistrirala iz sodobne zgodovine Prekmurja. Nekoč je želela postati novinarka, danes pa se poleg poučevanja zgodovine ukvarja tudi z raziskovanjem sodobne zgodovine Prekmurja, pripravlja predavanja in piše strokovne članke. Je soavtorica učbenika *Zgodovina 6*. Z družino živi v Murski Soboti.

